

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Johs. Lollesgaard

Nykøbing Katedralskoles Historie

Fra Reformationstiden
til vore Dage

1932

Lolland-Falsters Stiftstidendes Bogtrykkeri
Nykøbing F.

NYKØBING KATEDRALSKOLES HISTORIE

NYKØBING KATEDRALSKOLES HISTORIE

FRA REFORMATIONSTIDEN
TIL VORE DAGE

AF
JOHS. LOLLESGAARD

★

NYKØBING F.
STIFTSTIDENDES BOGTRYKKERI
1932

NYKØBING hedder Hovedbyen paa Falster; — efter Navnet skulde man tænke, den var en ny By; men det er den ikke. Den er, som saa mange andre af vore Købstæder, opstaaet i Valdemarernes Tidsalder. Dens Navn maa da angive, at den den Gang var ny i Forhold til den anden Købing paa Falster — Stubbekøbing. Nykøbing kan siges baade at være opstaaet som »Akselkøbing« og som »Strandkøbing«; Akselkøbing som liggende ved det gamle »Kongens Hærstræde« fra Gaabense til Gedser, Strandkøbing som liggende ved Guldborgsund. Muligt har den været det sidste først; derpaa tyder, at Byens sikkert ældste Kapel var indviet til Sct. Nicolaus, Sømændenes og Fiskernes særlige Helgen. Dette Kapel laa vist meget nær Byens nuværende Kirke, og den Samling af Fiskerhytter, som vel har været Byens Begyndelse, har da ligget i Nærheden af Kapellet ned mod den Vig, som Guldborgsund tidligere har dannet hen over de Arealer, hvor bl. a. Slagtehusene og Gasværket nu ligger. Den befæstede Borg, der formentlig i Venderkrigenes Tid blev anlagt ved Tingsted Aaens Udløb i Guldborgsund, har imidlertid trukket Bebyggelsen nordpaa umiddelbart til Hærstrædet, hvor den egentlige Købing blev til, idet Torvet — enhver Købings »Hjerte« — opstod ved Hærstrædet der, hvor der vestpaa var Overfart til Lolland (Færgestræde), medens Vejen østpaa førte til Grønsund, hvorfra som bekendt mange af Søtogene til Venden udgik. — Det middelalderlige Nykøbing laa da ved Torvet og langs Hærstrædet, der dannede den »lange Gade«, hvorfra der førte kortere Stræder ned mod Sundet: Færgestræde, Bastebrostræde (d. e.: Badstuebro Strædet) og mulig Troldestræde. Senere dannedes vel ogsaa smalle Smøger østpaa fra Langgade: de nuværende

Store og Lille Kirkestræde, hvis ældste Navne mulig var Store og Lille Humlegaardsstræde. Paa Torvets Nordside opførtes Byens Sognekirke, som blev indviet til »Vor Frue«, med Kirkegaard omkring — »Gl. Kirkegaard« hedder jo endnu en Stump Gade Nord for Torvet — og med Gadekær — det nuværende »Gaasetorv« vestfor. Nordfra var Indgangen til Byen ved nuværende »Gl. Toldbod«, og i Nærheden af den laa Vandmøllen, en vigtig Ting i Middelalderen. Gadenavnet »Vandmøllestræde« minder endnu om den.

Dette ældste middelalderlige Nykøbing kom ikke til at føre nogen fredelig Tilværelse. I 13de og 14de Aarhundrede blev det hærget og plyndret og helt eller delvis afbrændt baade under Borgerkrige og under Krige med ydre Fjender. Først hen i Unionstiden blev der i alt Fald i en Aarrække roligere Forhold for Byen.

Man kan roligt gaa ud fra, at der i de nysnævnte urolige Aarhundreder ikke har været nogen Skole i Nykøbing. I Middelalderen var der jo i det hele ikke særlig Interesse for Skolevæsen, og de Skoler, der efterhaanden opstod rundt om i Danmark, var alle oprindelig knyttede til et Domkapitel eller til et Kloster. I den ældre Middelalder var der ingen af disse Institutioner i Nykøbing; — man kan derfor sige, at der i den Tid overhovedet ikke var Mulighed for en Skoles Oprettelse. 1419 oprettedes imidlertid et Kloster i Nykøbing, idet Kongen, Erik af Pommern, da gav sit Samtykke til, at et saadant maatte »funderes, bygges og oprejses«, og »til Hjælp, Fundering og Bygning« skænkede han »Sct. Nicolai Kapel med de Rum (Boder) og den Abildgaard, som kaldes Kongs-gaarden, østen hos nævnte Kapel« til Graabrødre- eller Franciskaner-Ordenen.

Med Klosterets Oprettelse kom der i alt Fald en Mulighed for, at en Skole kunde opstaa i Nykøbing; men dets Munke har sagtens i de første Aartier haft nok at gøre med at stabilisere Klostret, faa Bygninger opført o. s. v., saa de har

neppe haft Tid til at tage sig af Skolegerning, saa meget mindre som Franciskanerne først og fremmest var Prædikebrødre og ikke i særlig Grad tog sig af Undervisning. Naar et Franciskanerkloster imidlertid var fuldt ud i Orden, hørte dog normalt Undervisning med til Munkenes Pligter, idet en særlig uddannet Broder (Lektoren) daglig underviste unge Mennesker i et særligt Lokale, først og fremmest Klosters Novicer. At der har været en Skole i Nykøbing i Begyndelsen af d. 16. Aarhundrede, fremgaar af, at den berømte danske Theolog Niels Hemmingsen har gaaet i Skole i Nykøbing i 3 Aar. Hvilke Aar det har været, kan vel ikke nøjagtigt fastslaaes, men da han bevislig var rejst til Wittenberg 1537 og siges at have gaaet 3 Aar i Næstved Skole og 3 Aar dels i Roskilde, dels i Lund Skole, efterat han var taget fra Nykøbing, maa han altsaa have været sidstnævnte Sted 1528—31.

Det er naturligvis ikke sikkert, at Nykøbing ældste Skole har været knyttet til Klosteret, men dog mest sandsynligt, og naar Nykøbing Skoles Rectorer senere hen — saaledes Rector Højelse — med Bestemthed fastholdt, at hele den nu staaende Klosterfløj egentlig var Skolens, hviler denne Mening maaske paa, at der var Skolens oprindelige Hjem, der havde den Lokale ogsaa i den katolske Tid, hvad der støttes af den Omstændighed, at den normale Ordning i et Franciskanerkloster var, at Undervisningslokalerne laa i Vestfløjens nederste Etage.

1531 kom Reformationsrøret til Nykøbing, og i Løbet af dette Aar »forløb Munkene Klosteret«, som Arild Huitfeldt skriver. Det var særlig Jørgen Jensen Sadolin, der som Biskop Knud Gyldenstjernes Medhjælper var virksom for Reformationen i Fyens Stift, hvortil Lolland-Falster hørte. Reformatorerne var jo i det hele skoleinteresserede, og at Sadolin, der i sin Oversættelse af Luthers lille Katekismus skriver om »then sware iammerlighed, man maa høre paa then fattige ulerde almue saavel y kjøbsteder som paa landet, at mange,

ther haffwer meer end halffdelen udleffwedt syn alder, wiede end nu saa godt som platt inthet, enten aff theres Pater noster eller credo eller de X Guds Budordt. ... The arme folck haffwe icke dyrt skilsmys fraa uschellige Bester i then sag«, at han ikke skulde have sørget for, at Skolen i Nykøbing opretholdtes og reformeredes i luthersk Aand, er utænkeligt. Derfor kan man vel, selv om direkte Vidnesbyrd mangler, vove den Paa-stand, at da Kong Frederik I d. 5. Juni 1532 overgav Nykøbing By Franciskanerklostrets Kirke og Vestfløj, da lagdes ogsaa Grunden til Nykøbing latinske Skole som en offentlig Skole, en paa en Gang borgerlig og kirkelig Institution, som den lutherske lærde Skole var det i de første Aarhundreder.

DET 16. AARHUNDREDE

Oplysningerne om Nykøbing latinske Skole i 16. Aarhundrede er kun faa og magre. Da Skolen i sine første hundrede Aar var meget lille, og da Arkivsager fra 16. Aarhundrede angaaende Købstæderne ikke er bevaret i ret stort Omfang, er det ikke saa underligt, at »Kilderne« til Nykøbing latinske Skoles Historie i denne Periode flyder meget sparsomt. En selv blot nogenlunde udførlig Fremstilling af Skolens Forhold i dette Tidsrum lader sig ikke give; man maa derfor lade sig nøje med — ud fra de almindelige Bestemmelser angaaende den lutherske Latinskole i Danmark og ud fra de faa bevarede Oplysninger om Nykøbing Skole, suppleret med, hvad det følgende Aarhundredes rigeligere Kilder kan give Besked om — at give en kort Oversigt, der tillige kan tjene som Basis for den følgende Skildring af Skolens Udvikling.

Den *Bygning*, der i næsten 3 Aarhundreder var Nykøbing latinske Skoles Hjem, var som nævnt Franciskaner-Klostrets Vestfløj. Denne havde i 1532 samme Størrelse og samme Ydermure som nu; derimod har Anbringelsen af Døre og Vinduer og de sidstes Størrelse og Form været forandret adskillige Gange. Skolens Lokale laa i nederste Etage; en Beskrivelse af det har man desværre først fra 1690, hvor den bekendte Rector Højelse i en ret udførlig »Opgørelse« af Skolens Forhold skildrer Skolehuset paa følgende Maade — efter at have anket over, at Magistraten har taget den øverste, lyseste og bedste Etage til Raadhus: »Ved Enden (Nordenden) er først Byens Kjælder eller Fængsel, dernæst har Kirken et Rum til sine Liigbører og til en Gang for Kirkefolk, som ville gaae bag om ind i Kirken, og ved den østre Side af Skolen eller i den mørke Gang (som den

kaldes og er af høilovelig Dronning Sophie Amalie given Skolen til Regne- og Skrivemesterens Leidse efter Fundatsens Lydelse, dat. Nykjøb. d. 28. August 1680) er afdeelt et Rum til Kirkens Steen og Kalk, og i det øvrige af den staar atter Liigbaarerne. Resten af Nederdeelen er aflukt til en Skole, som er meget liden og snæver og har kun Vinduer paa den ene og vestre Side, nemlig 3 til alle 4 Lectierne, hvorfor den er saa mørk, at man snart ei inden Middag om Vinteren kan see derinde, fornemmelig i Rectors og Cantors Lectier. Den grundmurede Kjælder under Huset bruger Byfogden til et Fængsel«.

Gulvet har været af Mursten og Lectierne afskilret ved Tremmevægge af Fyrrebræder. Endnu i 1711 findes i Kirkeværgens Regnskab en Bemærkning om, at Skolens Gulv er blevet »forbedret med 2 Læs Ler og 1 Læs Grus koste 1 Mk. 2 Sk.; 200 Mursten 2 Rdl. Afdelingen mellem Mesterlektion og den næste var noget brøstfældig og dertil brugt 5 Fyrrebræder à 1 Mk.«. Et saadant Gulv af Mursten og stampet Ler skulde man jo synes var solidt; ikke desto mindre er der autentiske Vidnesbyrd om, at Skoledisciplene har brudt Hul igennem det ned til Fangekælderne, ja engang (1735) endog et saa stort, at en Fange kom op derad.

Det har saaledes ikke været hyggelige ydre Forhold, Skolen efter dette har haft at virke under, og stort anderledes end i 1690 har Lokalet neppe været i 1532. Sandsynligvis er der ingen synderlige Forandringer sket med Lokalet i disse halvandet Hundrede Aar; man var den Gang ikke saa reformivrig paa Skolens Omraade som nu og stillede ikke store Forandringer til Skolelokalets Rumforhold, Belysning, Ventilation og Inventar. I een Retning har Forholdene dog været bedre i 1532 end i 1690: der var til at begynde med neppe mere end 2 Lectier, saa Pladsen har ikke været saa kneben, og det har jo ogsaa været en Fordel, at kun 2 underviste samtidig i Stedet for 4.

Undervisningsplanen for den lutherske Latinske Skole i Danmark blev først officielt fastsat efter Reformationens Sejr i Kirkeordinansen af 1537. Hvorledes Nykøbing lutherske Skoles Undervisningsplan har været i de første 5 Aar, derom ved man intet. Jørgen Jensen Sadolin og de andre danske Reformatorer var i Kampaarene, før Reformationen havde sejret, mest interesserede i at oprette Skoler til Uddannelse af lutherske Prædikanter, og det var ikke store Fordringer, de stillede til saadannes Uddannelse til at begynde med. Sadolin skriver saaledes i Fortalen til sin Oversættelse af Luthers Katekismus: »Thersom oc nogre (af Prædikanterne) ere saa saare skrøbelige i lærdommen, ath the aldeles Inthet wijde aff thette uden att (udenad), tha lade sig icke wære for gode theer til att læse sijn Sognefolck for thenne lærdom aff bogen, ordt for ordt, som wij haffwe heer ladet fordanskedt oc udsath for eder«. Det er desværre ikke at formode, at det friere humanistiske Syn paa Skolens Opgave, som herhjemme repræsenteres af Chr. Pedersen i hans Bearbejdelse af Luthers Skrift »Om Børn at holde til Skole og Studium«, hvori der ikke alene argumenteres for grundigt Studium af de gamle Sprog, men ogsaa for fyldig Undervisning i Historie og reale Fag som Regning, Geografi og Astronomi, ja endog Bogholderi (»legge regenskaff«), — at det har været forsøgt realiseret i den første lutherske Skole i Nykøbing. Nej, Skolen i Klosterfløjen har sagtens fortsat med den i Middefalderen gængse Latinundervisning efter Ælius Donatus' latinske Formlære, som forøvrigt holdt sig længe i den danske Skole, Franciskanermunken Alexander de villa Dei' latinske Grammatik paa Vers, Peder Lolles latinske og danske Ord-sprog, Franciskanermunken Brito' latinske Synonomik o. s. v. og saa i Stedet for Helgenhistorier o. lign. Luthers Katekismus som Hovedfag. Der har neppe været Evne og Lejlighed til Reformering af andet end af »Religionsundervisningen«. Dette er saa meget mere sandsynligt, som Nykøbing kort efter

1532 kom med i Krigstummelen under Grevens Fejde, hvor Byen holdt med Christian II og derfor ved Christian III' Sejr fik en lidt haandfast Afstraffelse af Rigens Admiral Peder Skram.

Kirkeordinansen af 1537 indeholdt som nævnt et Kapitel om Børneskoler. Det er ikke noget originalt Arbejde; det følger ret slavisk Kapitellet »de scholis« i Luthers og Melanchtons »Instructio visitationis Saxonica«. Det bestemmer, at de latinske Skoler, hvoraf der skal være een i hver Købstad, skal deles i forskellige Lectier (Klasser) »at der kan gøres Skjelnet paa Børnene«, og Lectiernes Antal skal naturligvis rette sig efter Skolens Størrelse. Hvor der kun er 2 Lærere, maa der ikke være mere end 3 Lectier. I hele det 16de Aarhundrede var der ved Nykøbing Skole kun to Lærere: Skolemesteren (Rector) og en Hører, og ifølge Kirkeordinansen kan den altsaa højst have haft 3 Lectier. Lad os nu se, hvad Kirkeordinansen bestemmer for en saadan Skole.

Om Undervisningens Omfang i de forskellige Lectier bestemmer den følgende:

»Den første Lectie maa være for dennem, som lærer ABC, og som lærer at stave; de første maa sidde paa den ene Side, og de andre paa den anden.

ABCD-Børn skal lære at læse af de Bøger, som med ABC indeholder Pater noster, Credo, de ti Budord, Daabens og Nadverens Ord, med andre saadanne Børnebøger, hvilke man skal om Aftenen lade gaa hjem med to Gloser.

Læsesinker som er komne af ABCD-Bogen og har lært noget saa hen at læse, de skal have Donatum og Catonem, ja Catonem skal de lære at læse, men Donatum at »tye« (d. v. s. oversætte) Ord for Ord, og skal derudi flitteligen øves, og naar de en sinde har udlært dennem, saa skal de igen begynde paa ny, indtil de har lært ret at læse. Under des skal de og hver Dag skrive og vise deres Skrift, og de skal og desligeste vises om Aftenen hjem med to Gloser og om Morgenen høres igen, naar de læser deres Lectie op.

Den anden Lectie maa være for dennem, som kan ret læse og

lære Regler in Grammatica. Deres Bøger skal være om Morgenen Grammatica Philippi, og for en Øvelse in Grammatica maa de have Esopum at tye og vænne sig saa under det samme til med at declinere og conjugere.

Efter Middag Esopi Fabulas og om Aftenen Mosellani Pædologiæ, og naar de er noget »tredske« derudi, saa maa dennem faaes til med nogle Colloquia Erasmi, af de bedste og skønneste; under des skal de flittelig øves, at de taler altid Latine, skriver ret og lærer at tye ret kunsteligen, og om Aftenen skal man give dennem et Proverbium og lade dennem der gaa hjem med, saa de siger det op igen om Morgenen.

Den tredie Lectie maa være for dennem, som noget ydermere er forbedret in Grammatica, at de noget saa hen kan declinere og conjugere og tye. Deres Bøger maa være om Morgenen Grammatica Philippi, hvor dennem da Terentius atter skal tages igen til at øve dennem in Grammatica; man skal og lade dennem tye og sige Reglene dertil in Grammatica udenad. Om Eftermiddagen skal dennem forelæses Terentius, hvilken de og skal lære udenad, og naar de har derudi noget forbedret sig, nogle udvalgte Comœdiæ Plauti. Om Aftenen nogle de stækkeste Epistolæ Ciceronis, eller noget andet saadant.

Disse skal altid tale latine, hver Dag noget opsige af Terentio, en sinde hver Uge skrive Epistler og om Aftenen gaa hjem med to Vers, som har en skøn Forstand om gode Sæder.

I de større Skolers 4. og 5. Lectie fortsættes Latinundervisningen med grundig Indøvelse af Grammatikken og iøvrigt med Læsning af latinske Forfattere, nemlig Virgil, Cicero og Ovid. Som nye Fag læses der Dialektik — hvori der dels læres at bedømme Argumenters Form og Følge, dels at opfinde Argumenter enten til at bestyrke eller svække hvilken som helst fremsat Paastand — og Retorik, d. v. s. Talekunst eller Fremstillingskunst. I begge Fag benyttedes latinske Lærebøger af Filip Melanchton. Endelig kunde der ogsaa gives »noget Fundamente udi Græsk; men dog saa, at det sker uden Afdrag og Forsømmelse udi Latinen. Thi deres Mening er ulidelig, som vil at Børnene skal lære Græsk og Hebraisk, førend de faa noget fremmelig forbedret sig udi Latinen«.

Som man ser af dette, var det ikke uden Grund, at Skolerne kaldtes latinske Skoler. Latin indterpedes, ja, indpiskedes, Dagen igennem. De første Morgentimer var helligede Grammatikundervisning, først Donatus' mindre Grammatik, saa Filip Melanchtons større; derpaa fulgte Læsning og Oversættelse af Latin. De første Læsebøger, der brugtes, nemlig Dionysius Catos (fra Middelalderen), Petrus Mosellanus' Pædalogia (Lære for Ungdommen; udg. 1520) og Æsops Fabler var alle af moraliserende Indhold. Erasmi Colloquia (d. e.: Samtaler af Erasmus fra Rotterdam, den kendte Humanist), der ogsaa brugtes som Læsebog, førte Eleverne ind i Polemikken mod Romerkirken, idet den indeholder meget giftige Angreb paa Munkevæsen, Valfarter o. s. v., ofte i lidet sømmelig Form og med tvetydige Historier som Tilgift, saa den egnede sig absolut ikke til Skolebog. Læsningen af de latinske Forfattere i de ældre Lectier er ejendommelig ved, at der begyndes med Komedieforfatterne — maaske en Følge af Luthers Interesse for Skolekomedier.

I Kirkeordinansens Plan om Undervisningsstoffets Fordeling i Lectierne er slet ikke nævnt egentlig Undervisning i Religion. Grunden hertil er den, at denne Undervisning skulde foregaa paa særlig Maade og ad praktisk Vej, hvad man kan se af Kirkeordinansens Kapitel »Om Øvelse i Skolerne«, der lyder saaledes:

»Om Morgenen fra sex Slet (d. e.: Kl. 6) og indtil otte Slet skal overalt Skolen Grammatica flitteligen øves. Først paa Ordenes Vegne, at man kan vide deres rette Udspring; dernæst deres rette Udtydning, at man kan vide, hvor Ordene hænger ret sammen, og paa det sidste, at man kan lære ret at accentuere og vide, under hvad Tone hver Syllaba (Stavelse) skal fremtales, eftersom Disciplene i hver Lectie er bekvemme til at begribe.

Og denne Øvelse skal altid saa ske, derfor skal man altid, naar hun er ude, tage den paa ny igen, at Ungdommen maa derudi saa vel øves og fornemme den rette grammatiske Art. Derfor raade de

saare ilde for Børnenes Lære, som formene dennem at komme ved Reglene og mene, at Grammatica kan vel anderledes læres bedre.

Naar otte slaar, skal de af de øverste Lectier søge Choret (d. e.: gaa til Andagt i Kirken), og under des skal de nederste overhøres i Skolerne.

Naar de da er kommet af Kirken, da skal de med maadelig Røst oplæse Catechismum og gaa saa hjem.

Fra tolv indtil et slaar, skal alle Børnene ikkun synge, at de maa lære aleneste ej af Vane at synge, men ret af Kunst, ikke heller under enfoldige Noder aleneste, men ogsaa Discant.

Under et Slet skal hver af de tre Lectier have sin Øvelse synderligen for sig selv.

Naar Klokken slaar to, skal atter de af de øverste Lectier søge Choret, og under des atter de nederste overhøres.

Under tre og fire Slet skal atter Lectierne adskilles, og hver have sin Øvelse for sig.

Ⓓette skal saa holdes altid om Mandagen, Tirsdagen, Torsdagen og Fredagen uden saa meget, at fra Sancte Simon og Judæ Dag (28. Octbr.) og indtil Kyndelmisse (2. Febr.) maa Børnene komme til Skole til syv Slet om Morgenen og gaa hjem igen, naar fire slaar om Aftenen og søge Choret, naar ni slaar efter Skolemesterens gode Tykke.

Om Onsdagen ad Morgen skal man overhøre dennem alle deres Lectier, at der bliver da en saare flittig Øvelse.

Saa skal dennem gives Materie enten til Epistler eller Vers, hvilke de skal paa sin Tid lade tilsyne og have saa Hjemlov, naar Sangen er ude efter otte Slet, og ej komme den Dag igen enten i Skolen eller Kirken. Thi det er dog, som Poeten siger: Hvad som ikke haver Ro iblandt med, det kan ikke vare ved.

Men fordi at Børnenes Studering kan da lykkes, naar der er Gudfrygtighed hos, som Christus og siger: Adspørger først Guds Rige etc., som Gud og befaler Dent. VI (5. Mosebog), at vi skal lære vore Børn at frygte og dyrke Gud, thi skal udi hver Uge Løverdagen holdes dertil, at Børnene traktere synderligen det til Hellighed hører, at Børnene i Almindelighed maa saa lokkes til Gudsfrygt, Troen og gode Sæder. Thi skal dennem da al Børnelærdommen (det er Catechismus) først paa det enfoldigste udlægges, det ene Stykke efter det andet, og saa maa dennem, som bedre er kommet til Forstand, forelæses noget af det ny Testamente som Matthæus eller nogle af de letteste St. Pouels Epistler, Davids Psalmer og Salo-

mons Sprog, eftersom Børnene kan begribe, dog paa det enfoldigste, at de renligen foruden al Blanding maa lære det, som til Christendommen hører, og vænnes at kunne skønne paa Skrømteri, hvor den sig udgiver for ret Gudelighed. Og paa det at Børnene maa des heftigere lægge Vind paa at lære noget i den hellige Skrift, da er det ikke nok at læse meget for dennem, men man skal holde dennem til at lære det udenad.

De i den anden Lectie kunde enfoldeligen fremsige Ordene om Børnelærdommen, de andre dernæst enfoldelig Udlæggelse derpaa.

Men de, som sidder i den fjerde Lectie, nogle af de udvalgteste Psalmer, og nogle besynderlige Steder af Skriften, hvilket Skolemesteren og skal som en Løverdagsarbejde udkræve af dennem, og saa at læse et efter andet udenad, at det ej maa gaa udi glemme.

Siden skal de gaa i Aftensang, og naar den er ude, maa dennem gives Hjemlov, og lige sammeledes maa man holde det om Aftenen for Helligdage.

Religionsundervisning gives altsaa dels gennem daglige Andagter, dels ved en ugentlig Religionsdag, hvor der skal lægges lige saa megen Vægt paa det opbyggelige som paa det rent kundskabsmæssige.

Skoletiden var, som man ser, om Sommeren 9 Timer (6—10 Fmd. og 12—5 Efm.), om Vinteren 7 Timer (7—10 og 12—4). Hjemmeforberedelse var der ikke meget af; den bestaar mest i at lære udenad de Gloser og Vers, som Eleverne sendes »hjem med«.

I Slutningen af Afsnittet »Om Børneskoler« fastslaa Kirkeordinansen, at Skolerne staa under Kirkens (Biskop, Provst, Sognepræst) og Borgernes (Borgmester og Raad) Beskyttelse og Ledelse, medens Regeringen tilsiger sin Støtte til at skaffe Skolerne Indtægter. Der sluttes med følgende fornuftige Anvisninger paa »Sortering« af Eleverne:

»Desligeste skal og Skolemesteren med al Flid agte sine Disciplers Nemme og altid, naar Børnene er over deres tolvte Aar, give Forældrene i ret Tromaal (Fortrolighed, Oprigtighed) tilkendte, hvilke af sin Studering intet synes at blive forbedret, at de maa i

Tide sættes andetsteds hen til ærligt Embede (d. e.: Haandværk). Men hvilke de fornemmer at have godt Nemme, dennem skal de beholde udi Skolen til sextende Aar.

Men fra det samme Aar skal de se grandgivelig til, hvilke der kunde tilgavns dele med andre, hvad de af deres Studering har faaet, og de, som synes det at kunne gøre, de skal ofres Herren og forskikkes til almindelige Studia enten paa sin egen eller og Menighedens Bekostning. Men de, som det ikke tilgavns saa vel kan gøre, de maa tages fra Skolen og sættes til ærlige verdslige Stillinger«.

Der er i Kirkeordinansens Skolebestemmelser pædagogiske Ideer af en vis tiltalende Enkelthed. Den intellektuelle Opdragelse foregaar gennem eet Fag: Latin, hvor der gives grundig Undervisning baade i sproglig og æstetisk Henseende (Komedier, Digte). Almindelig etisk Opdragelse tilstræbes ved Tilegnelse af de første latinske Læsebøgers moraliserende Indhold og ved Ciceros de officis (om Pligterne). Endelig vil Skolen opdrage Eleverne til bevidste lutherske Kristne og give dem Evne til at hævde deres Overbevisning, navnlig over for Katholicismen ved Læsning af Erasmi Colloquia, Dialektik og Retorik. Uddannelsen i Sang har væsentligst et praktisk Formaal.

Hvorledes disse Ideer praktiseredes, er en anden Sag. Der var, naar man ser hen til den Tids Lærere og deres Metoder, stor Fare for, at Udenadslæren og formel Viden vilde træde i Forgrunden, at al individuel Opdragelse vilde forsvinde til Fordel for den systematiske, og den Reform af Skoleplanen, som kom 1546, og som væsentligst skyldes Sjællands første evangeliske Biskop, Peder Palladius, er unægtelig et Skridt i den Retning.

Skoleplanen af 1546 vedtoges paa en National-Synode i Antvorskov, og den foreligger kun paa Latin — (Kirkeordinansen udgaves dog baade paa Latin og Dansk). Den gives her i dansk Oversættelse:

»De særlige Skoler eller Trivialskolers, som ogsaa kaldes Latin-

skoler, og som er oprettet til Oplæring af Drengene, kan deles i de mindre og de større.

Om de mindre Skoler.

Mindre Trivialskoler kalder man de Skoler, som ligger i mindre Købstæder, og for hvilke en promoveret Baccalaureus staar i Spidsen enten uden eller med en eller to Medarbejdere, eftersom Elevernes Antal vokser eller aftager. En saadan Skole deles i to Classer (Lectier).

Om første Classe.

Første Classe bestaar af de Drengene, som læser ABC-Bogen og Donaten, som lærer Gloser og Catechismus udenad og skriver Bogstaver.

Om anden Classe.

Anden Classe bestaar af dem, som ved Hjælp af Cato og Sulpitius (Udgiver af en moralsk Lærebog i det 13. Aarh.) øves i at sammensætte og lære udenad, som eksamineres i Torrentinus' (latinske) Grammatik og ligeledes benytter Filip Melanchtons og Hans Spangenberg's Grammatikker, som læser Æsops Fabler og Mosellanus' Pædologia og deraf lærer Sætninger udenad, og som undervises i Musik, Brevskrivning, Catechismus, Evangelierne og Salmerne.

Anden Classe kan, naar Disciplenes Antal stiger, deles i to Dele, saa at der dannes en tredje Classe og ansættes en Medarbejder til.

Om de større Skoler.

Større Trivialskoler kalder man de Skoler, som ligger i større Købstæder eller er knyttet til Domkapitler, og for hvilke en Magister artium staar i Spidsen med fire Baccalaurei som Medarbejdere. En saadan Skole deles i 5 Classer.

Om første Classe.

Første Klasse bestaar af dem, som stræber efter ved Hjælp af ABC-Bogen at lære Bogstavernes Sammensætning, ved Hjælp af Donaten at forstaa Meningen, ved Hjælp af Cato at konstruere Sætninger, ved Hjælp af Catechismus at styrkes i Fromhed, ved Hjælp af Glosebogen at lære det latinske Ordforraad og endelig ved Hjælp af Forskrifter at lære at skrive.

Om anden Classe.

Anden Classe bestaar af dem, som undervises efter Torrentinus', Melanchtons og andres Grammatikker for at lære at deklinere og

konjugere, efter Æsops Fabler for at øves i Grammatikkens Regler, efter Mosellanus' Pædagogia for at gaa frem i gode Sæder og efter Erasmi Colloquia for at lære at tale Latin. Endvidere undervises de i Ordsprog for at lære det latinske Ordforraad, i Brevskrivning for at kunne skrive Latin og i Musik for at kunne synge. For at øves i Fromhed undervises de i Søndags-Evangelierne (paa Latin) og Salmerne.

Om tredje Classe.

Tredje Classe bestaar af dem, som undervises efter Torrentinus' og Melanchtons Grammatik for at lære Etymologi og Syntax, efter de »renere« Komedier af Terentius og Plautus for at øves i Grammatik, efter Ciceros Breve for at kunne tale og skrive Latin og i Brevskrivning mindst een Gang om Ugen. De undervises fremdeles i at synge musikalsk; i Udenadslæren (ved Hjælp af to moralske Sange) og i Mathæus Evangeliet, Salomons Ordsprog, Brevet til Timoteus og 1. Joh. Brev (alt paa Latin) for at øves i Fromhed.

Om fjerde Classe.

Fjerde Classe bestaar af dem, som undervises i Torrentinus' og Melanchtons Grammatikker for at faa nøjagtig Kendskab til Prosodien (Betoningslæren), i Virgils Digte, Ovids Metamorphoser, Ciceros de officis og Breve, endvidere i Verslære med Øvelser i at skrive Vers (paa Latin) i Kunstmusik (flerstemmig Sang) og i Eobanus' Salmer, Jesus Sirachs Bog og Pauli Brev til Titus (alt paa Latin) for at øves i Fromhed.

Om femte Classe.

Femte Classe bestaar af dem, som undervises i latinsk Grammatik og elementær Græsk, i Melanchtons Dialektik og Retorik, i Romerbrevet og Søndagevangelierne for at øves i Fromhed, i latinsk Stilskrivning og mindst en Gang om Ugen i Kunstmusik.

Om Skolernes Andagt i Kirkerne.

Skolerne holder efter Anordningen daglig Andagt i Kirkerne, som ligger ved Skolerne, men for at Studierne for Ungdommen, der bør foretages i Skolerne, ikke skal hindres ved denne Andagt og hyppige Besøg i Kirkerne, bør dertil kun anvendes et Kvarter.

Forskellige Bestemmelser angaaende Trivialskoler.

Skoledrengene vækkes Kl. 5 om Morgenen, og hvis de vil undgaa Prygl, maa de være i Skolen om Sommeren senest Kl. 5½; om Vinteren Kl. 6.

Skolemestre og Hørere bør altid møde til deres Timer og ligesaa til Lærermøder. Og hvis nogen af dem kommer drukken ind i Skolen eller pryglers saaledes, at han overtræder den rette Maade at straffe paa, da skal han med Vanære sættes fra sin Bestilling. Ingen bør bruge Ferlen, med hvilken Drengenes Lemmer kan beskadiges, men Drengene bør tugtes med Ris. Dog tillades Ferlens Brug, hvis en Rebel sætter sig op mod Skolemester eller Hørerne.

Ingen Skoledrengene bør bære Hatte eller andre Hovedbedækninger, som ikke sømmer sig for gejstlige, men de skal i Almindelighed bære en Klædning med gejstligt Snit — alt efter deres Formuesforhold — og ikke maa nogen bære Dolk eller Daggert, som de kalder det.

Ingen Skolemester maa paa nogen Maade forsømme at holde Øje med Drengenes Begavelse eller undlade at meddele Forældrene om »Begavelsens Træghed«, for at der i Tide kan sørges for dem, der ikke egner sig for videnskabelige Studier.

Skolemestrene paamindes om at opfordre de ældre Elever til at søge til Universitetet.

Enhver Skoleelev, der giver sig af med Drikkeri eller løber gennem Gaderne ved Nattetid, eller kommer paa Værtshuse eller findes at være skyldig i Tyveri, Slagsmaal med Dolk eller anden Tumult, straffes først og udvises derefter af Skolen. Senere kan der klages til Øvrigheden, at den kan uddrive ham af Staden.«

Antvorskov Synodens Skolebestemmelser havde til Hensigt at skabe Ensartethed i Skolernes Undervisning, og det lykkedes ogsaa; de blev alle Vegne gældende hele Resten af det 16. Aarhundrede. De virker ikke saa tiltalende som Kirkeordinansens; de er mere pedantiske, Udenadslæren fremhæves hyppigere, den friere Religionsundervisning om Lørdagen er bortfaldet, og Religion dermed rykket ind mellem Indtærpningsfagene. De giver ogsaa et lidet hyggeligt Billede af den moralske Tilstand blandt Lærere og Elever, og de brutale Straffe ligesom autoriseres deri. Naturligvis var der i dette sidste ikke nogen Forskel paa Forholdene 1546 og 1537, men Kirkeordinansen har endnu noget af de første Reformatorens friere og lysere Syn paa Skolen, det samme, som Chr. Pedersen har i rendyrket Form, naar han

forestiller sig, at de boglige »Kunster er ikke andet end Ungdommens Vellyst og Leg, naar unge Mennesker ret oplærtes i dem« og tænker sig »Skolemestre, som med god Lempe, Lyst og Glæde og med ganske gode Ord læser og underviser de unge Børn«. Det var desværre kun i Fantasiens Verden, saadanne Mønsterbørn og Mønsterlærere var til; — i Antvorskov-Synodens Bestemmelser skimter man den barske Virkelighed. I Realiteten var der neppe synderlig Forskel paa de to Skoleplaner, — men nok noget i »Tonen«; begge gaar ud paa, at Skolen først og fremmest skal tjene Kirken og uddanne Præster. Naar Hovedvægten lagdes paa at give Eleverne grundige Kundskaber i Latin, er Grunden den, at Universitetets Lærere docerede paa dette Sprog. Studenterne maatte altsaa kunne det til Fuldkommenhed for at være i Stand til at følge Forelæsningerne.

Nykøbing latinske Skole var i 16de Aarhundrede en af de mindre Trivialskoler og har neppe haft mere end 2 Lectier, der imidlertid formentlig har været delt i flere »Arbejdshold«, altsaa omtrent som i vore nuværende toklassede Landsby-skoler. Om en saadan Deling i Hold i en mindre Trivialskoles Lectier fortæller Anders Pedersen Perlestikker, der var Præst i Nakskov 1618—29, i sin Levnedsskildring (trykt i »Nyt historisk Tidsskrift« 5. Bd.). Han gik i Slutningen af 16de Aarhundrede i Svendborg Latinske, som da havde 3 Lærere og altsaa ogsaa 3 Lectier, og siger om Klassedelingen følgende: »Svendborg Skole er skift i 7 Octuarias eller Classer, som gemenlig kaldes Lectier. Den første er ABC-Lectien, den anden er Skrive-Lectien, den tredje Donat-Lectien, den fjerde Tye-Lectien, den femte en anden Skrive-Lectie paa den venstre Haand, den sjette kaldes 2den Lectie, den syvende Skolemester-Lectien; men foruden Skrive-Lectierne er der ikkun 5 Classer, ... og iblandt disse er Tye-Lectien, Anden Lectie og Skolemester-Lectien de fremmeligste«.

Om Arbejdets Fordeling mellem Lærerne fortæller Anders

Perlestikker følgende: »Skolemesteren læser selv udi sin Lectie, som er den øverste og ypperste ud i den Skole. Den øverste Hører læser udi anden Lectie, forhører og Donatisterne og dennem, som skrive. Den nederste Hører haver Tye-Lectien, forhører og Abecedarios«.

Hvorlænge Eleverne var i en saadan mindre Trivialscole, var vistnok meget forskelligt og afgang foruden af Elevernes Duelighed ogsaa af deres Formuesforhold. Anders Perlestickers Skolegang kan tjene til Eksempel paa, hvorledes Skoletiden i 16de Aarhundrede meget ofte forløb for en Elev i en af de mindre Trivialskoler. Han kom i Skole 7 Aar gammel og begyndte i ABC-Lectien og kom derefter i Donatist-Lectien. Begge disse »Lectier« gennemgik han i Løbet af 1 Aar. Saa rykkede han op i Tye-Lectien, hvor han var i 3 Aar; derefter 3 Aar i 2den Lectie og kom saa 15 Aar gammel ind i Skolemesterlectien. Aaret efter fik han »Sogn«, d. v. s. blev Degn i et af de Sogne, der hørte under Skolen. Som Degn og Mesterlectianer var han nu 5 Aar i Skolen, indtil han 21 Aar gammel drog til Odense Skole for at blive Student. Her optoges han efter en »skarp Examen« i Mesterlectiens nederste Part (eller Arbejdshold). Ogsaa i Odense fik han »Sogn« og var tilmed en Tid nederste Hører, men saa drog han til København, hvor han 27 Aar gammel deponerede og blev indskrevet som Student ved Universitetet.

I Nykøbing latinske Skole har Eleverne i 16de Aarhundrede maattet bære sig ad som Anders Perlestikker. Skolen har ikke kunnet dimittere dem til Universitetet. Naar de var kommet op i øverste Lecties ældre Hold, kunde de faa »Sogn« og se Tiden an, til der blev Raad og Lejlighed til at komme ind i en større Trivialscole, der kunde dimittere dem; normalt skulde de fra de mindre Trivialskoler søge til Stiftets Hovedskole — for Nykøbing-Elevernes Vedkommende altsaa Odense Skole. Desværre har det ikke været muligt at opspore Studenter, der i 16de Aarhundrede har gaaet i Nykøbing Skole.

Universitetets ældste Matrikel fra 1479 til 1612 gik tabt ved Københavns Ildebrand 1728. Den bekendte Dr. Jens Bircherod (Professor 1684—93, siden Biskop i Aalborg) har imidlertid taget en Afskrift af den, men kun medtaget Studenter fra Fyen eller maaske Fyens Stift; — i sidste Tilfælde var der en Mulighed for, at Studenter, der havde begyndt deres Skolegang i Nykøbing, fandtes derimellem. Bircherod angiver kun af og til Studenternes Hjemsteder, hvorimellem dog alle de fynske Købstæder og adskillige fynske Landsbyer nævnes, men ingen Stednavne fra Lolland eller Falster. Det ser saaledes ikke ud til, at Bircherod har taget Lolliker og Falstringer med paa sin Liste over »fynske« Studenter, og det er vist ogsaa lidet sandsynligt, at han, som den renlivede Fynbo han var, har regnet dem for sine Landsmænd i snævrere Forstand.

Om de latinske Skolers *Styrelse* bestemmer Kirkeordinansen følgende:

»Superintendenten (Biskoppen) skal selv have Tilsyn med alle Skoler og indsætte saadanne Skolemestre, som han sammen med Sognepræsten og de øverste i Byens Raad har fundet egnede dertil. Men Skolemesteren skal selv skaffe sig Hørere, som skal tjene under ham, og tage dem, som Sognepræsten kender og finder delige. Kirkeværgerne er pligtige til at vedligeholde Skolen og Lærernes Bolig«.

Biskopperne var altsaa Skolernes Undervisningsinspektører og havde tillige Kaldsret til Skolemesterstillingerne. Over for Biskoppen aflagde Skolemesteren Embedsed. Den Edsformular, som de Nykøbing-Skolemestre underskrev i 16de Aarhundrede, var formentlig følgende, der i alt Fald har været i Brug Aar 1618 og findes i Fyens Bispearkiv¹⁾:

En Scholemesters Eed.

Jeg N. N. kiendes, att efftersom ieg er udaff min kiere Superintendent udvalt och samtyct til en Scholemester udi N. Schole: da loffuer ieg oc beplicter mig at vilde samme Kald baade med Lærdom och

¹⁾ Trykt i Kirkehist. Saml. 3. Rk. 5. Bd.

Leffnit, som det en retsindig Scholemester i alle maade egner och anstaar, flitteligen og throligen aff Guds Naade forestaa, saa att ieg icke alleniste vil Ungdommen udi Gudfryctighed, Lærdom oc Sæder thilbørhigen undervise och icke nogen time min tilbetroede Scholetieneste uden hoinødige Aarsag forsømme: Men ochsaa will føre et erligt, tuctigt ock ædru Leffnit : beuise min Øffrighed, gejstlige och werdslige, alt plictige Lydighed och Underdanighed, och icke med nogen wscickelighed giffue nogen forargelse i nogen maade. Der-som ieg enten aff min Lehnsmand, Sognepræst, Borgemester eller Raadmand worder for min Superintendent eller Prouist angiffuen, att ieg mig imod denne min forplict forholdet haffuer, will ieg mit kald strax haffue forbrut og det uden all Intercession godvilligen affstaa. Saa sant hielpe mig Gud och hans hellige Evangelium.«

Det ældste daterede og underskrevne Exemplar af denne Edsformular er som nævnt fra 1618 — forøvrigt under-skrevet af en Nykøbing-Skolemester, — men saavel Sproget som Indholdet af Formularen tyder paa, at den er meget ældre og snarest stammer fra Reformationstiden.

Skolemestrene ved de mindre Trivialskoler skulde efter Skoleloven have taget Baccalaureus-Graden, mens der ikke forlangtes nogen Eksamen af Hørerne. Lovens Fordring overholdtes dog ingenlunde altid, — en Del af de ældst kendte Nykøbing-Skolemestre var saaledes ikke Baccalaurei. Skole-mestrene var oftest unge Mænd først i Tyverne, blandt Hø-rerne kunde der være alle Aldersklasser, grønne Mester-lectianere og gamle mosgroede Degne. I den fynske Biskop Jacob Madsens Visitatsbog gives en morsom, kort og fyndig Karakteristik af et Lærerpersonele ved en mindre Trivial-skole i 16de Aarhundrede, nemlig ved Nyborg Skole. Den lyder saaledes: »Rector Niels Jacobsen fra Odense, kom i Embedet 1587 ved Mikkelsdag. Retskaffen og flittig. En skægget Yngling. 1. Hører den unge Niels fra Kværndrup, duer ikke. Den anden Hører Knud, en gammel Karl, duer ikke«.

Efter Kirkeordinansens Ordlyd havde Biskoppen ikke noget

med Hørernes Ansættelse at gøre; det var Skolemesteren og Sognepræsten, der skulde ansætte dem. De maa vel saa have aflagt Ed til Skolemesteren. Dette Forhold forandredes imidlertid i Begyndelsen af 17de Aarhundrede, hvor det ses, at Bispem ogsaa tog sig af Høreransættelser, ligesom Hørerne aflagde Ed for denne.

Den Indflydelse, Borgerne gennem Borgmestre og Raad havde paa Skolens Forhold, var efter Ordinansen ikke stor; i Tidernes Løb blev den nærmest kun formel.

For Nykøbings Vedkommende maa Raadet vel haft nogen Indflydelse paa Bevillingen og Fordelingen af den Afgift af 4 Skilling aarlig af hvert Ægtepar og 2 Skilling af enlige, som udgjorde en Del af Skolemesterens Løn. Denne Afgift har næppe været populær blandt Borgerne; 1655 klager den daværende Rector over, at han kun fik Afgiften af ganske faa Ægtepar og slet intet af de enlige.

Ved Ansættelsen af Skolemestre har Raadet i Nykøbing sikkert været medvirkende hele det 16de Aarhundrede; thi der er sikre Vidnesbyrd om det fra Begyndelsen af 17de Aarhundrede. Den fynske Biskop Dr. Hans Michelsen skriver i sin latinske Dagbog¹⁾ under 28/4 1628 saaledes:

»Jeg har foreslaaet Niels Christensen, Hører i Nykøbing, til Rector og anbefalet ham til Byens Raad«,
og under 28/8 1633:

»Jeg har til Provsten (Sognepræsten i Nykøbing) og Byens Raad anbefalet Erik Andersen til Rector-Stillingen ved Nykøbing Skole«.

Ogsaa om Forhold vedrørende Disciplene ses Biskop Hans Michelsen at have forhandlet med Raadet i Nykøbing. I Dagbogen staar der saaledes under 12/7 1633:

»Jeg har forhandlet med Nykøbing Bys Raad og foreslaaet, at det ikke bør tillades Skoledisciplene at ringe med Klokkerne. Raadet gik ind paa mit Forslag«.

1) Saml. til Fyens Topografi og Hist. Bd. V—VI—VII.

Det ser efter dette sidste ud til, at Skoledisciplene har været benyttet som Ringere ved Byens Kirke, men noget nærmere om, hvad Dagbogsoptegnelsen hentyder til, har ikke kunnet oplyses.

Vedligeholdelsen af Skolens Lokale paahvilede Kirken gennem Kirkeværgen. Denne Vedligeholdelsespligt har i Nykøbing — som andre Steder — voldt Kirkeværgen mange Kvaler. Der er allerede nævnt, at Skoledisciplene brød Huller i Skolens Gulv, og naar de kunde gøre det af med noget saa solidt som et Murstengulv, kan man tænke sig til, hvor ofte Vægge, Døre, Tremmeskillerum for ikke at tale om Ruder, der aarlig maatte fornys i Snesevis, trængte til Reparation og Fornyse.

Om de latinske Skolers *Indtægter* bestemmer Kirkeordinansen kort og godt, at Lensmand og Superintendent skal for hver Købstad tildele Skolemester og Hører visse Indkomster af Kirkens Gods.

Hvorledes Nykøbing lutherske Latinskoles Indtægter har været før Kirkeordinansens Udstedelse, er det umuligt at sige noget bestemt om. Man kan maaske formode, at det Beløb, som Byens Borgere gav til Skolemesteren, er det oprindelige økonomiske Grundlag for Skolen, efter at den var blevet luthersk og Borgerne havde Interesse for den og Del i den. Det er i alt Fald meget fristende at antage, at denne Borgernes Afgift til Skolen er fremkommet paa den Maade, at Borgerne 1532 har skillinget sammen til Underhold af den første lutherske Skolemester, som saa formodentlig tillige har faaet Kosten paa Omgang hos dem. Maaske har han saa ogsaa faaet anvist Bolig; i saa Fald kan man tænke sig, at den har været i den »gamle Kirkeboed mit for torfwed paa dend nørre Side« (saaledes betegnes den af Rector Høielse), hvoraf Rectorerne i 17de Aarh. har faaet $\frac{1}{3}$ af Huslejen ifølge den ældste Skoleprotokol. En Kirkebod betegner et mindre Hus, der ejes af en Kirke; denne tydelig-

vis af den gamle Sognekirke, der jo laa paa Torvets nordlige Side og blev nedlagt 1532. Boden er maaske den, der blev skænket Kirken 1527 af en vis O. Holgersen (se Loll.-Falst.s hist. Aarvog III S. 19).

Alt dette om Nykøbing Skolemesters oprindelige Indtægt er kun Formodninger, byggede paa den Omstændighed, at Skolemesteren, før Kirkeforholdene var ordnede, ikke godt kan have haft andet at leve af, end hvad Byens Borgere tilstod ham. Først ved Kirkeordinansen 1537 blev der givet Løfte om, at en Del af Indtægterne fra det gamle Kirke- og Klostergoods maatte anvendes til Skolens Fremme.

De Indtægter, der i Løbet af 16de Aarhundrede tildeltes Nykøbing Skole, blev — som andetsteds — givet dels til Lærernes Underhold og dels til Elevernes. Endvidere skaffede Skolen sig Indtægt ved Sang- og senere ogsaa Musikopvartning. Det ældste Dokument, der beretter om Nykøbing Skolemesters Indtægt af Kirkegoods, er Frederik II's Gavebrev af 9. Oktober 1570, udstedt paa Nykøbing Slot, og det for tjener derfor at meddeles in extenso:

»Wi Friderich then Anden med Guds Naade Danmarchis, Norges, Wendes og Gottis Konning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmarsken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst. Giøre alle vitterligt, at eftersom vi forfare, hvorledes at Kirke-Tjenerne her udi Vort Kjøbsted Nyekiøping, som er Sognepræsten, Capellanen og Skolemester, skulle have en ringe Indkomst og ikke noksom være forsørgtet med hvis dennem til deres Underholdning behov giøres; Thi have Vi af Vor synderlige Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette Vort aabne Brev unde og tillade, at det Vicarie, som ligger til Vor Frue Altere her udi fornevnte Nyekiøping, og Os Elskelige Hr. Peder Hasling nu med forleenet er, maae og skal efter hans Død og Afgang, altid til ævige Tid være og blive til fornefte Sognepræstens, Capellanens og Skolemesterens Underholdninge her udi fornefte Vort Kjøbsted Nyekiøping, de som nu ere og herefter kommandes vorder, med ald sin Rente og rette Tilleggelse, intet undtaget, eftersom det nu tilligger og fornefte Hr. Peder Hasling nu dertil i Vare haver, og naar fornefte Hr. Peder Hasling er dødt og afganget, skal Sogne-

Præsten her sammesteds strax til sig maa annamme fornefte Vicarie, og hand og hans efterkommere Sogne-Præster her sammesteds, skulde beholde Godset, til samme Vicarie liggendes er, i Forsvar, og opbære deraf ald Rente og Indkomst og den siden skifte og deele i tre lige Parter, saa at han selv tager en Part, Capellanen den anden Part og Skolemesteren den tredie Part. Sammeledes skal Sogne-Præsten og hans efterkommere Sogne-Præster her sammesteds nyde ald Herlighed og uvisse Rente af Godset for sig alleene undertagit Stedsmaalet (Indfæstning), det, saa ofte det falder, skal deeles i tre lige Deele: Sogne-Præsten een, Capellanen een og Skolemesteren een Part deraf, og skal Sogne-Præsten aarligen gjøre Superintendenten gode Rede og Regnskab for ald samme Opbørsel, og hvorledes han det skifter og uddeler, saa at altingest dermed ganger ligeligen og ret til.

Skal og fornefte Sogne-Præst, den nu er eller kommendes vorder, holde fornefte Gods og Eyendomme ved god Hefd og Magt og Bønderne, derpaa boendes ere, ved Loug, Skiell og Rett, og denem ikke uforrette imod Lougen eller med nogen ny Indfæstning eller anden usædvanlige Paalæge besværge, og ikke forhugge eller forhugge lade nogen the Skouffe, der tilligge, til Upligt i nogen Maade.

Thi forbyde Vi alle, ihvo de helst ere eller være kunde, serdelis Vore Fogiter, Embids-Mænd og alle andre, fornefte Sogne-Præst, Capellan og Skolemester her udi fornefte Vor Kjøbsted Nyekiøbing, de som nu ere eller herefter kommendes vorder, derimod til evig Tiid paa fornefte Vicarie eller nogen sin Rente og rette Tilliggelse, eftersom forskrevet staaer, at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjøre, under Vor Hyllest og Naade. Givet paa Vort Slot Nyekiøbing den 9de Octobris Aar MDLXX.«

Et Vicariegoods er som bekendt et Jordegods, hvis Indtægter oprindeligt har været tillagt en Vicari (egl. Hjælpepræst) ved en større Kirke — i dette Tilfælde altsaa den gamle Sognekirke i Nykøbing, Vor Frue Kirke. Peder Hasling var Nykøbings 2den lutherske Sognepræst, Peder Sørensen Hasling, der sad som Præst der i mange Aar. Han var der saaledes allerede i 1549, hvor han som Vidne har underskrevet den saakaldte »Ønslev-Afbigt« — et Dokument, hvori den Ønslev Sognepræst, Rasmus Sørensen, gør Afbigt for, at han havde tilkøbt sig sit Embede ved at eftergive Bønderne for-

skellige Afgifter til Sognekaldet — og han døde først 1588. Under Peder Haslings Vicarie, som det i Almindelighed kaldes, var der oprindelig »13 Tjenere«, d. v. s. Fæstebønder, men Antallet varierede noget i Tidens Løb. Den bekendte Nykøbing Præst Jes Jessen angiver saaledes, at der 1664 kun var »10 Tjenere«, men faa Aar efter (1677) anfører Rectoren i Nykøbing 15 »Tjenere« under Vicariet; Ombytning af Gaarde har ogsaa jævnlig fundet Sted (se herom Wittrup: »Bidrag til Nykøbing Cathedralskoles Historie«. Prg Nkbg 1866). Den Andel, Skolemesteren fik af Vicariegodsets Indtægt, bestod i Korn (d. e.: 27 Tdr. Byg og 4 Tdr. 1 Skp. Havre) og Indfæstningspenge (1630 8 Daler for hver Gaard »naar det falder«), og Skolemestrene beholdt denne Indtægt lige til 1806, da den saakaldte Masseforvaltning indførtes, hvorved alle Skolens Indkomster samledes i en Kasse. I Midten af 19de Aarhundrede bortsolgtes Jordegodset.

Samme Dag som Fredrik II udstedte Gavebrevet om Peder Haslings Vicarie, udstedte han ogsaa et Gavebrev til Stubbekøbing Skole angaaende et andet Vicarie, Sct Annas Altergods under Stubbekøbing Kirke, hvilket Altergods Hr. Hans Øster, Sognepræst i Gundslev fra omkring 1549 til omkring 1580, den Gang havde i Forlening. Det tilfaldt dog først Stubbekøbing Skole, naar Hr. Hans var død.

Hvad der efter Reformationen til at begynde med var tillagt de falsterske Skolemestre af Kirkegodset, var baade saare beskedent og synes ogsaa saa underlig tilfældigt valgt. Dette fremgaar tydeligt af et Register i Loll.-Falsters Bisparkiv over »Præste- og Degnejordenes tilliggelse i Synder Herrit i Falster Anno Dm 1572«, hvor der under Overskriften »Scholemesterdomet i Nykjøffing« angives, at der til dette er tillagt fra »en Gaard i Stubberup 1 Pund Byg og af det Altergods, som Hr. Hans Øster i Vare haver, 1 Pund Byg, samt af Almissekorn i Systofte Sogn 2 Pund Byg«, hvilket efter den gamle Beregning 1 Pund Byg = 4 Tdr. 1 Skp., og 1

Td. = 6 Skp. giver 16 Td. 4 Skp. Denne Fortegnelse viser jo, at Kornindtægterne til Nykøbing Skolemester er sammenskrabet paa en ret tilfældig Maade. Gaarden i Stubberup hørte maaske til Peder Haslings Vicarie, blandt hvis Tjenere, der stadig nævnes 1 à 2 fra Stubberup; Almissekornet var en fra Middelalderen stammende Afgift i Korn, der var noget særligt for Lolland-Falster og skulde deles i 3 Dele mellem Præsten, Degnen og de fattige; og endelig hørte Hans Østers Vicarie jo nærmest til Stubbekøbing.

Ved sine Breve af 9. Octbr. 1570 har Frederik II da ikke blot villet skaffe forøgede Indkomster til Skolemestrene, men ogsaa en naturligere Ordning. Gaardene under Peder Haslings Vicarie ligger alle paa Vestsiden af Falster fra Øster Kippinge og Nr. Vedby i Nord til Væggerløse og Radbjerg i Syd, medens Hans Østers Vicariegods laa Øst paa omkring Stubbekøbing.

Peder Haslings Vicarie kom imidlertid ikke Skolemesteren i Nykøbing tilgode før 1588, hvor Peder Hasling døde og forøvrigt i sit Testamente¹⁾ havde betænkt Skolemesteren med 3 Mark, Høreren med 2 Mark og Peblingene med 1 Td. Øl(!). Morsomt nok kender man Navnet paa den Skolemester, der først kom til at nyde godt af Peder Haslings Vicariegods og tillige af de 3 Mark, og det er den eneste navngivne Skolemester i Nykøbing fra d. 16de Aarhundrede. Den fynske Biskop Jacob Madsen fortæller nemlig, at han d. 27. Aug. 1588 i Bogense traf sammen med »rector scholae Nicopensis *Laurentius Georgii*« (Lauritz Jørgensen), som maaske netop paa Grund af sin Indtægtsforøgelse har tilladt sig den Flothed at rejse til Fyen. Han er muligvis identisk med den *Laurentius Georgii Lunde*, der findes paa Listen over fynske Studenter og er dimitteret 1582 (Lunde ligger mellem Odense og Bogense).

¹⁾ Trykt i Kirkehist. Saml. 3. Rk. 5. Bd.

I den fornævnte Fortegnelse af 1572 over Kornindtægter til »Scholemesterdomet i Nykiøffing« staar der: »Brøst haffuer Scholemester for kost; then kunde han vel haffue i Helliggejsthuus, om thet kunde forhuerffis hos Kongl. Majestæt«. Hvis Skolemesteren som formodet oprindelig har haft »Omgangskost« hos Byens Borgere, var dette jo ikke nogen lovfæstet Indtægt. Det er derfor ikke underligt, at det 1572 kan siges, at han har »Brøst for kost«. Ønsket om, at kongl. Majestæt vilde tillægge Skolemesteren Kost paa Helliggejsthuset, opfyldte Frederik II ved et aabent Brev, udstedt paa Bønned d. 22. Aug. 1585, i hvilket der tillægges Nykøbing Hospital (Helliggejsthuset, det nuværende Nykøbing Kloster) en Del Indtægter af »Kronens Rente« mod, at det underholdt 20 fattige og syge, og »sammeledes skulle Skolemesteren og Høreren udi Scholen udi Nyekiøpping ogsaa have theres Underholdning ther udi Hospitalitt till Mad och Øll allene wed Hospitals Forstanderis Bord«; — de skulde altsaa ikke spise sammen med Hospitalslemmerne. Denne Ordning, at Skolemesteren og Høreren (fra 1629 2 Hørere) havde Kosten paa Hospitalet, varede over 100 Aar. Omkring 1700 forandredes Forholdet noget, idet først Rectoren (1692) og siden ogsaa Hørerne (1714) i Stedet for Maden fik Kostpenge af Hospitalet (2 Slettedaler ugentlig). Ved Masseforvaltningens Indførelse 1806 indgik Hospitalets Afgift til Skolen i Skolens Kasse.

Skolemesteren fik, som det ses af den ældste Skoleprotokol, ogsaa Indtægter, der indkom ved Lejligheder, der — om man saa maa sige — havde Forbindelse med Børneantallets Forøgelse. Saaledes fik han hele Indtægten, naar Skolens Kor medvirkede ved Bryllupper, desuden Offer fra Kirkegangskoner og Tamperpenge af Skolebørnene paa Tamperdagen lige før Jul (Onsdagen efter 3. Søndag i Advent). Paa Tamperdagene paadømtes som bekendt Ægteskabs-sager. Endelig fik Skolemesteren $\frac{1}{3}$ af, hvad der kom ind

ved Skolens Sangopvartning ved Begravelser — de saakaldte Ligpenge — og ved Skolens Omgangssang i Byen (Diskanten).

Hvad Høreren havde at leve af i 16de Aarhundrede, vides der kun lidt om. Han har fra 1585 haft Kost paa Hospitalet og desuden $\frac{1}{3}$ af Discant- og Ligpenge. Ofte har Høreren vel været en af de ældste Elever; i saa Fald kan han have haft Indtægt fra et Degnekald og derved have været forholdsvis godt aflagt omend efter Nutidens Begreber nærmest paa Sulteløn.

I det hele var Lærernes økonomiske Kaar ringe i det 16de Aarhundrede og i de følgende med. Det kunde derfor være rimeligt, at de stræbte efter at faa nogen Ekstrafortjeneste. Det kunde f. Eks. opnaas ved, at de blev Byskrivere, hvortil de som skrivekyndige var vel kvalificerede. For Nykøbing Skoles Lærere lukkedes dog denne Udvej til Ekstrafortjeneste, idet Biskoppen over Fyens Stift i Sendebrev af $\frac{1}{4}$ 1561 forbød Skolemester eller Hørere at være Byskrivere¹⁾.

Til Elevernes Underhold bestemte Christian III' Reces 1536 og Kirkeordinansen 1537 Indtægterne fra Degnekaldene i de Skolen nærmest liggende Sogne, og Skolens ældste Elever skulde saa Søn- og Helligdage komme til Sognet og forrette Degnetjeneste. Da de saaledes hver Uge kom »løbende« til deres Kald, kaldtes de Løbedegne.

Hvor langt borte fra Skolen, Sognene maatte ligge, var ikke blevet fastsat, og det gav Anledning til en Del Vilkaarlighed; men ogsaa her bragte Frederik II Orden tilveje, idet han ved Kongebrev af $\frac{20}{8}$ 1574 anordnede, at de Sogne, der laa indtil 2 Mil (15 km) fra en Købstad, skulde have Degne fra dennes Skole. De Sogne inden for 2 Mils Grænsen, i hvilke der sad en Degn — en Sædedegn, en, der havde fast Bopæl i Sognet modsat Løbedegnen — maatte beholde denne

¹⁾ M. Mackeprang: Dansk Købstadstyrelse S. 126.

i hans Levetid, imod at der afgaves $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{6}$ af Kaldets Kornindtægter til Skolen.

Indtægterne fra Degnekaldene var Skolens betydeligste Kornindtægter, og størst var de jo, naar Sognene var Løbedegne-Kald, hvorfor Rectorerne stadig arbejdede paa, at alle deres Skoles Sogne skulde besørge af Løbedegne. Nykøbing Skoles Sogne strakte sig mod Nord til Nr. Kirkeby, mod Syd til Skelby (som dog altid beholdt Sædedegn), mod Øst til Horbelev og Falkerslev, som var et »Stridens Æble« mellem Nykøbings og Stubbekøbings Skole.

Sognene blev hvert Aar »udbyttet«, som det hed, mellem de ældste Elever; de gik paa Omgang for at alle kunde faa Del i Indtægterne derfra.

I Nykøbing Skoles ældste Protokol findes følgende fra 16de Aarhundrede stammende »Reglement« (paa Latin) for Degnenes Virksomhed.

Om Degnene.

Degnene skal udføre deres Gerning omhyggeligt ved at undervise hver sit Sogns Catechismus-Elever, saaledes at de drager derhen paa Lørdage og andre Hverdage før en Helligdag straks efter Middag og underviser Drengene i en Landsby; om Morgenen paa Helligdagene før Gudstjenesten tager de lige fra Daggry fat igen og udfører deres Hverv i en anden Landsby; og endelig, naar Gudstjenesten er endt, begynder de straks efter Middag at undervise alle, der er kaldt sammen ved Kirken (eller paa et andet Sted efter Aarstid og Vejrforhold).

Det var ikke uden Grund, de kaldtes Løbedegne; thi de skulde altsaa i de $1\frac{1}{2}$ Dag, de var i deres Sogn, løbe fra den ene Landsby til den anden i det. Vederlaget for Løbedegnens Arbejde var alligevel stort i Forhold til, hvad han ydede. Degnekaldenes Indtægter var ret store. De bestod baade i Korn og andre Naturalydelser som Brød, Gæs, 1 Bøste (Skinke) Flæsk o. lgn. Ejendommelig er Betegnelsen en »Mad« (Flertal: »Mader«) for en Samling af Fødevarer,

f. Eks. 31 Mader (enhver 6 Brød og $\frac{1}{2}$ Gaas). »Maderne« synes at være ydede ved Mikkelsdag (»Michelmisse-Mader«), ved Alle Helgens Dag (1. Novbr.) — »Hellemisses-Mader« og ved Juletid (»Julemader«).

Et Par Eksempler fra den ældste Skoleprotokol vil give et Begreb om Degnekaldenes Ydelser.

<i>Væggerløse</i> skylder Biug $5\frac{1}{2}$ Pund (c: 23 Tdr.)	
Brød.....	120
halfue gies	90
<i>Ydestorp</i> skylder Brød..	540
halfue gies	90
Rug.	7 skipper
<i>Nr. Ørslev</i> biug.....	14 tønder 8 skipper
Mader.....	31 (enhver 6 Brød $\frac{1}{2}$ gaas)
<i>Kirckeby oc Alsløff</i> Almiskorn $3\frac{1}{2}$ Pund	
Klokkerskeppe $2\frac{1}{2}$ Pund (Afgift til Degnen som Klokker)	

Julemad af 44 Mand i begge sogner af huer en bøste flesck oc 6 brød. Men for den bøste flesck ville de intet andet giffue end en halff gaas, uden der er olden.

Skolens Elever kunde jo imidlertid ikke besørge Degneforretningerne paa Hverdagene; derfor maatte de have en »Substitut«, som det kaldtes, en Mand, der boede i Sognet og var i Stand til at lære Bønderbørnene lidt Kristendom en Gang om Ugen og varetage de kirkelige Degneforretninger. Han fik saa en Del af Kaldets Indtægter. Han udnævntes af Skolens Rector, med hvem han sluttede Kontrakt om den Indtægt, han skulde have, og han aflagde Ed til Biskoppen.

Et Eksempel paa et Beskikkelsesbrev og Edsformularen for en Substitut vil bedst oplyse dette Forhold.

Anno 1651 2. Iunii

Gjorde Jeg Undertegnede Rector Scholæ Nycopianæ Richtig contract med ærlig och hæderlig Mand Hans Rasmussen, att hand skulle være vor vicarius udi Æskildstruppe Sogn och degnens vices supplere och fyldestgiøre med læssen och Siungen och Ringen, hvorfor hannem skall være aarlig deputeret efterfølgende aff Renten:

I. Att nyde och bruge all Iorden til degneboligen fri och uden nogen affgift.

II. Ett Pund Korn.

III. De 17 Mikkelsmesse-madder och 7 aff Julemadderne.

Hvilcken Contract skall bliffue ved macht och staa fast, saalænge forn. Hans Rasmussen sig forholder, som det en Kirckens tiener well anstaar, och Scholen och de, fra hinde opsendes, troe findes.

Til vitterlighed haffue wi begge dette med vor egen hand under-skrevet.

Peter Horbelew
sch. R
m. ppria

Johannis Erasmi
m. ppria.

Jeg, naffnlig Hans Lauritzen Bruun, kaldet til at være Substitut i Sysstoffte Sogn i Falster, svær och loffuer, at jeg will med ald gude-lig fliid lære Ungdommen Dr Martin Luthers lille Catechismus udi sine ord och forklaring effther Kongl. Mayst: Ordinantze, og saasom dette mig effter Guds ords rette mening bliffuer anbefalet och forre-lagt. For det andet, at jeg will ware paa mit Embede inden och uden Kircken udi en sand gudfrygtighed med Bøn och paakaldelse och saaledes mitt lifff och leffnet fremdrage, at ingen med Guds hielp nogen stedz skall tage forargelse aff mig eller haffue aarsag at tale ilde om denne orden for min skyld; for det Tredje, at jeg will findiss min Sognepræst, Provst och Bisp hørig och lydig i alt det, de aff mig begiere och befale som Christeligt och Rett er. Datum Nykiø-bing 11. Julii 1682.

Hans Lauritzen Bruun.

Løbedegnene havde ikke noget godt Ord paa sig.

Degne og Duer
Gør skidne Stuer

siger et gammelt Rim, og det tyder jo paa, at deres Opførsel ikke var særlig adstadig eller soigneret. Hele Institutionen var neppe heldig for Elevernes Moral. At Skoleautoriteterne var klare over dette, læses ud af adskillige Bispebreve fra Fyens Stifts Biskop. De er alle paa Latin, og de fleste af dem findes afskrevne i Skolens ældste Protokol.

Fra 1585 meddeles følgende Synode-Beslutning: »Skole-Degnene maa, naar de bydes til Giestebud, ej danse eller drikke sig drukne, men naar Maaltidet er endt, skal Præsten advare dem at rejse hjem«.

Paa Løbedegnenes Utilbøjelighed til at komme tilbage fra Sognene i rette Tid sigter de to følgende Bispebreve:

Præstekonventerne paa Falster har 1590 under Biskop Jacob Madsens Ledelse vedtaget:

»Skolernes Rectorer skal have Opsyn med Degnene, som faar Sogne ved Skolens Velvilje, at de, hvis de ikke kommer tilbage fra Sognene paa Helligdagsaftenen, da fremlægger lovlig Undskyldning for Udeblivelsen ved Brev fra deres Præst«.

Fyens Stifts Landemode under Bispens Ledelse har vedtaget d. 18. Mai 1592.

»Præsterne skal ogsaa flittigt paamine de Degne, der besøger Skole, at de gaar hjem den samme Dag, som de har gjort deres Pligt i Kirken, (hvis de da ikke lovligt forhindres)«

Ogsaa til Uredelighed kunde Løbedegne blive fristede, f. Eks. ved paa egen Haand at slutte Kontrakt med Bønderne og modtage Betaling før den fastsatte Termin (herpaa sigter et Bispebrev fra 1633 i Nykøbing Skoles Protokol) eller paa anden Maade paa uret Vis tilvende sig noget. I den tit nævnte ældste Protokol for Nykøbing Skole læses saaledes:

»Anno 1631 dend 7. Nov. annammede ieg aff Povl Jacobsen 40 Daler aff de 4½ Pund Korn (Pundet 12 Daler), hvilket han hemmelig og ubilligen haffde opbebaaret«.

Og samme Steds berettes der ofte om bortløbne Degne; — det er, som om den Frihed, de nød, naar de var i deres Sogne, ofte gik dem til Hovedet. Et Par Eksempler fra 1630—31 skal anføres:

»Anno 1630 annammede Peder Andersen i Ringsted 6 Pund Havre af Ønsløff. Pundet vaar 18 Daler, vaar 108 Daler, som ieg Niels Soelgaard den tid Scholemester hannem haffde bevilligett. Men efteratt hand icke tiendte aaret ud oc om Juletid hemmelig bortløb fra Skolen, bleff han sin successori skyldig aff Kornet 27 Daler og aff 27 Mader quartam partem. Herpaa haffuer ieg annammet aff hannem 8 Daler. Det andet resterer endnu«.

»Oluff Jonsøn aff Stubkiøbing haffde veggerløse sogn oc løb bort

med sin qvota om Fastelavn oc lod et stort oc et lidet skrin i arest«.

»Michael Rasmussen haffde veggerløse sogn, oc der hand haffde annammet sin Rente met andre beneficii løb hand bort om fastelaffn oc lod en gammel Ræffskinds Huffve met nogen gamle bøger effter sig, hvilket efter at hand nu paa det 3. Aar icke haffuer vilt indløse, er det giffvet et fattigt skolebarn met naffn Jørgen Knudsen«.

Løbedegne-Institutionen vedvarede til 1683, hvor danske Lov bestemte, at hvert Sogn skulde have sin Sædedegn, men denne skulde i de Sogne, der havde haft Løbedegne, svare $\frac{1}{5}$ af sin Kornindtægt til Skolen, der før havde udsendt Løbedegnene. Til Erstatning for det, som Nykøbing Skole herved mistede, fik den et saakaldet Deputat af Kongetienden paa 47 Tdr Rug, 69 Tdr 7 Skp 2 Fdk Byg og 22 Tdr 4 Skp Havre, der udredtes af Idestrup, Væggerløse, Skelby og Gjeddesby Sogne. Degnekornet fra Sædedegnene i de Sogne, der havde hørt til Nykøbing Skole, modtog Eleverne in natura indtil 1756, hvor det omsattes i Penge.

Til Skoledisciplenes Underhold i 16de Aarhundrede gav de kgl Slotte ofte Middagsmad til et vist Antal »Peblinge«. Ogsaa for Nykøbing Skoles Disciple har der været en saadan Bespisning paa Slottet. Hvornaar den er begyndt, vides ikke, men den ses at være gaaet i Staa mod Slutningen af det 16de Aarhundrede, da Enkedronning Sofie ved et Brev af $\frac{20}{100}$ 1589 til Lensmanden paa Nykøbing Slot Niels Friis igen satte den i Gang. Brevet lyder saaledes:

Sophia med Guds Naade Danmarkes, Norges, Wendes og Gotthis Dronning, født til Meckelnburg, Hertuginde udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmarsken, Grevinde udi Oldenborg og Delmenhorst. Enke.

Vor Gunst tilforn. Vid, at efterdi vi komme udi forfaring, at af Arriltid haffuer veritt sedvanlig, att 20 Personer skulde haffue et maaltid mad fire Dage om Ugen ther for vortt slott Nykiøbing, och du nu dennem dette skal haffue forment aff dend Aarsag, att dett

icke skal bliffue dig gottgjortt udi dit regnskab. Thi bede vi dig og ville, at for.ne 20 Personer lader herefter bekomme for.ne maaltid mad 4 dage om ugen, som dett til diss haffuer veritt sedvanligt, oc dette siden ind udi regnskab indskriffuer, hvilket dig herefter skal bliffue gott gjortt; dermed sker vor vilie. Befalendis dig Gud. Skrefuit paa Kiøbenhaffns Slott dend 20. Junii 1589 under vort signet

Sophia

Os Elskl. Ærlig och velbiurdig Niels Friiss, vor mand, thiener och Embidzmand paa vor Slott nykiøbing.

Den Kost, Børnene fik paa Slottet, bestod ikke i lette og delikate Retter, ikke heller var den beregnet paa zarte Maver. Det var grov og kraftig Mad, hvad man kan erfare af et gammelt Dokument, som i sin Tid er sendt til Hr. Hans Jacobsen, Sognepræst i Nykøbing 1612—30, og som tilfældigt blev fundet i Nykøbing Kirke 1796 (nu i Landsarkivet i Kbhn.). Det indeholder en Fortegnelse over, hvad der indkøbtes til Skolebørnenes Bespisning paa Nykøbing Slot, og lyder saaledes:

Memorial.

Hvad Skolebørnene i Nykiøbing er tillagt aarligen aff Slottet til Underholdning.

Om Ugen

Sild.....	1 Otting
Flæsk.....	1 Side
Øl.....	1/2 Td.
Meel.....	2 skiepper
Ærter.....	1/2 skieppe

In suma om aaret

Sild.....	6 1/2 Td.
Flæsk.....	52 Sider
Øl.....	26 Tdr.
Meel.....	4 pund 8 Skiep (1 pund c: skip-pund = 24 Skp.)
Ærter.....	26 skiepper

Menuen har altsaa været ret enkel, der har ikke kunnet kombineres ret mange Retter af de indkøbte Fødevarer, som

imidlertid sikkert har været dem, den jævne Befolkning i Nykøbing daglig nød i det 16de Aarhundrede.

Ved Skoledisciplenes *Sangopvartning* ved Begravelser og Bryllupper indkom ikke helt ubetydelige Beløb. Indtægten ved Sang ved Bryllupper var dog ikke stor; den tilfaldt som nævnt Skolemesteren; derimod havde Skolen betydelig mere Indtægt ved at være medvirkende ved de i det 16de Aarhundrede ret omstændelige Begravelsesceremonier. Folk satte megen Pris paa en »hæderlig Begravelse«, og dertil hørte megen Sang baade i Hjemmet og paa Vejen til Kirken og paa Kirkegaarden. I Nykøbing Skoles ældste Protokol kaldes de Beløb, der kom ind ved Begravelsessang, altid *Ligpenge*. Der indkom i Begyndelsen af 17de Aarhundrede c. 70 Daler aarlig i Ligpenge. De deltes i 3 Parter: en til Skolemesteren, en til Høreren og en til Disciplene. Nykøbing Latinskole havde Privilegium paa Sangopvartning ved Ligfærd til 1806, saa gik det over til den danske Skole.

Ved »Omgangssang« paa 4 Helligaftener om Aaret: Nyt-aarsaften, Hellig-Trekonger, Mortensaften og Juleaften indsamledes de saakaldte *Discantpenge*. Ordet Discant benyttedes til Betegnelse af flerstemmig Sang. Det var altsaa indøvede flerstemmige Sange, Disciplene opvartede med paa disse Helligaftener, og derfor forstaar man bedre, at der kunde indkomme saa meget i Discantpenge, som der gjorde. Folk var ikke forvænt med Koncerter i 16de Aarhundrede. Af Nykøbing Skoles ældste Protokol ses det, at Discantpengene i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede beløb sig til c. 150 Sletdalere om Aaret. Beløbet deltes ligesom det, der indkom ved Begravelser, imellem Skolemester, Høreren og Disciplene (d. e.: dem, der var »paa Discanten«). Der gøres i ovennævnte Protokol Adskillelse mellem den store og lille Discant. Det første betegner sagtens Skolens hele Opbud af Sangere, der under en Hørers Kommando og med 4 Lygtebærere, tagne blandt de mindste Elever og benævnte »Luciferi«, i Spidsen

drog rundt i Hovedgaderne til Byens Honoratiores. Den lille Discant har saa været et mindre Kor, der sendtes ud i Smaagaderne.

For at skaffe Midler til fattige Disciple fik de lutherske Latinskoler Privilegium paa at indsamle Penge i *Bøsser* rundt i Byen, altsaa paa at drive Tiggeri. Nykøbing Skoles Disciple blev i den Henseende værdige Efterfølgere af Tiggermunkene, hvis Hus de beboede. I 16de Aarhundrede indsamledes der i Reglen hver Onsdag og Søndag, senere blev det kun 4 Gange om Aaret: Sct Hans Dag, Mikkelsdag, Nytaar og Paaske. Bøssepengene betød maaske noget i 16de Aarhundrede, men efterhaanden var det kun lidt, der kom ind. I 1633 kom der 16—17 Daler ind ved Bøssepenge, senere endnu mindre. Indsamling i Bøsser afskaffedes ved Nykøbing Skole 1783 paa Rector Basholms Foranledning. Lovformeligt afskaffedes dette Tiggeri først 1806.

En lille Indtægt havde Nykøbing Skole ogsaa gennem de saakaldte *Blokkepenge*, d. v. s. Penge, der gaves i Blokkene (Pengebøssen) i Byens Raadhus og ved Kippinge hellige Kilder. Det var dog ikke meget, der indkom ad den Vej. I 17de Aarhundredes Begyndelse ca. 16 Dlr om Aaret.

Extraordinært modtog Nykøbing Skole naturligvis af og til Gaver fra Enkeltpersoner eller Korporationer; — ret jævnlig nævnes saaledes *Calentepenge*, d. v. s. Penge, indsamlede paa Sønder Herreds Præstekonventer.

De Penge, der saaledes paa forskellig Maade indkom til Nykøbing Skoles Disciple, anvendtes dels til Skolemateriel (Bøger og Papir), dels til Brød for de fattige Elever, der ikke — som der staar i den ældste Skoleprotokol — »fick mad hos slottet eller ginge om byen«. Dernæst indkøbtes der Lærred og Vadmel til Klædninger for Børnene. De skulde gaa ens og passende klædt, som det sømmede sig for »gejstlige« Personer. Derfor indkøbte Nykøbing Skole ikke blot

sort Vadmel, men betalte ogsaa Sylønnen hos særlig »auto-riserede« Skræddere — der nævnes i Skolens ældste Proto-kol en vis Hannibal, der syede en Klædning for 1 Mark — for at faa anstændige og ensartede Dragter til Børnene.

Børn var i det 16de Aarhundrede forfængelige som nu og yndede ikke disse »Uniformer«; derfor maatte Fyens Stifts Biskop i 1587 udstede et »Beklædnings-Reglement« saalydende:

»Alle Skole-Discipler, som har eller vil oppebære Gaver af Skolen, skal ogsaa gaa anstændig klædte. Kappen maa naa ned for Knæene, Kraven derpaa maa kun være 3 eller højst 4 Fingre bred, Kjolen af samme Længde med snævre Ærmer, Vesten naa til midt paa Laarene og snævre Ærmer. Kabudsen være passende til Hovedet uden brede Slag. I Benklæderne maa alene være een engelsk Alen«. (Oversat fra Latin).

Det er ikke muligt at faa noget blot nogenlunde klart — end sige særpræget — Indtryk af Nykøbing latinske Skole i det 16de Aarhundrede. Den har været en lille og fattig Skole, der nærmest kun vegeterede. Den skulde i aandelig Henseende have Støtte af Præstestanden, men Præsterne i de første Aartier efter Reformationen havde sjældent noget aandeligt Overskud at dele ud af. Den skulde i økonomisk Henseende støttes af den lille ubetydelige Købstads Borgere, der efter Grevens Fejde var mer eller mindre forarmede, og have Afgifter fra Omegnens Bønder, der ikke var bedre stillede.

Der var saaledes kun ringe Muligheder til Stede for en rigere Udvikling af Nykøbing Skole før hen mod Slutningen af 16de Aarhundrede. Da greb Frederik II ind og forbedrede Skolemesters og Hørers økonomiske Kaar, medens hans Enke Dronning Sofie gav Hjælp til Børnene, og herved fik Nykøbing Skole ligesom lidt »Luft under Vingernes«, og dens kraftigere og mere særprægede Udvikling i det følgende Aarhundrede indvarsledes.

DET 17. AARHUNDREDE

Den Skoleordning, der er skildret i det foregaaende, og som hvilede paa Kirkeordinansens og Antvorskov Synodens Bestemmelser, holdt sig ret uforandret i hele det 17de Aarhundrede, hvis Skolereformer mest var af formel Art og ikke meget gennemgribende. For Nykøbing latinske Skole blev dette Aarhundrede en Udviklings Tid, hvor den blev trukket frem af sin Ubemærkethed, — og Grunden hertil var den kraftige Støtte, som Skolen fandt hos Hoffet paa Nykøbing Slot. Den gamle middelalderlige Borg i Nykøbing blev i 1588 og følgende Aar ombygget til det kendte smukke firfløjede Slot, og forskellige Medlemmer af Kongefamilien havde Bolig her i de følgende hundrede Aar.

Frederik II' Enke, Sofie af Meklenborg, fik Nykøbing Slot og Len i Livgeding (»Enkepension«), og i 1589, da en Fløj af Slottet var færdig, tog hun Bolig der og boede der til sin Død 1631. Hun havde som nævnt allerede 1589 vist sin Interesse for Nykøbing Skole ved at genindføre Skolebørns-Bespisningen paa Slottet, og hun bevarede den til sin Død. Af størst Betydning for Skolen var det store Legat, som hun 1629 skænkede til Forbedring af Lærernes Indkomster og til Oprettelse af et nyt Lærerembede. 1634—47 boede den udvalgte Tronfølger Prins Christian paa Nykøbing Slot, som hans Enke Prinsesse Magdalene Sibylle derefter i nogle Aar havde som Enkesæde. Prins Christian havde ikke sin Farmorers Handlekraft og heller ikke hendes økonomiske Dygtighed, men han viste altid Skolen beskyttende Velvilje. I hans Tid oprettedes der igen et nyt Lærerembede ved Skolen (1636). Hans Enke stod bravt paa Skolens Side, da Rector

Horbelev tilkæmpede sig nye Degnekald til Skolen. 1670—85 residerede Enkedronning Sofie Amalie paa Nykøbing Slot, og i hendes Tid naaede Hoffets Indflydelse paa Nykøbing Skole sit Højdepunkt. Hun skænkede den ikke blot et stort Legat, men viste ogsaa i sin Interesse for den, at hun ikke for intet var Danmarks første »Enevolds-Dronning«; thi hun beskikkede ret egenmægtigt Rectorer, hun indsatte og lønnede en Tid en Conrector (Nykøbing Skoles eneste) og havde saaledes næsten helt sat Bispen fra Bestillingen som Skolens højeste Myndighed, — og det var endda selveste Thomas Kingo. Man kan derfor med Rette kalde det 17de Aarhundrede »Slotsperioden« i Nykøbing Katedralskoles Historie.

Forøvrigt spores Tidsrummets almindelige aandelige og politiske Svingninger naturligvis ogsaa ved Nykøbing latinske Skole: den økonomiske og aandelige Opgangstid i Christian IV' første Regeringstid, den urolige Tid med Krig og Pest i Aarhundredets Midte og den ny Opgang mod dets Slutning. Den »lærde Tids« rigere videnskabelige Liv og nære Tilknytning til Holland mærkes som Dønninger; Rectorerne, der ofte har studeret ved Leydens Universitet, har en grundig videnskabelig Uddannelse og skriver bedre Latin end Dansk. Karakteristisk er det ogsaa, at den gamle danske Edsformular, som Nykøbing Rectorerne underskrev, i dette Aarhundrede kasseres og ombyttes med en længere latinsk.

Oplysningerne om Nykøbing latinske Skole i det 17de Aarhundrede er talrige nok til, at det bliver muligt at give en kronologisk Fremstilling af dens Historie, om end en saadan faar adskillige »Huller« baade i den ene og den anden Henseende. For den første Snes Aars Vedkommende er Oplysningerne sparsomme; fra 1618 er Rector-Rækken dog fuldstændig, men først 1630 begynder Skolen at føre Protokol; og Protokollerne er naturligvis de vigtigste Kilder til dens Historie.

Den første Rector ved Nykøbing Skole i det 17de Aarhundrede, som man kender Navnet paa, er *Peter Petersen Posthumus*. (Tilnavnet betyder den sildefødte, den, der er født efter Faderens Død). Det er i *Professor Hans Stephanus' Brevbog*¹⁾, at Navnet forekommer, idet Stephanus har noteret, at han har udstedt Testimonium for Peter Petersen Posthumus, der i 2 Aar har været Huslærer hos Borgmester i København Chr. Albertsen, og som d. 20/ø 1603 af Bispem over Fyens Stift, Mag. Jacob Madsen Weile, er kaldet til Rector i Nykøbing paa Falster.

Hvorlænge han var Rector i Nykøbing, vides ikke, men han maa vel nok have været det endnu i 1604, da Christian IV gjorde sit første Forsøg paa at forbedre de latinske Skoler. Denne Skoleinstruks af 1604 forandrer ikke den bestaaende Ordning, men den kritiserer den Maade, den praktiseres paa, navnlig Uensartetheden af Fordringerne ved de forskellige Skoler, og den Forsømmelighed, der udvistes i at opdrage Eleverne til Gudsfrygt (Chr. IV' Valgsprog var jo: »Guds-frygt styrker Riget«). Den paabyder ogsaa, at alle de latinske Skoler skal give udvidet Undervisning i Græsk, i Begyndelsesgrundene af Hebraisk, samt i Matematik, hvad de større Skoler allerede i nogen Tid havde gjort. Det er værd at lægge Mærke til, at i Instruksen af 1604 omtales Ferier for første Gang officielt, nemlig Høstferie, Jule-, Paaske- og Pinseferierne. Ferier forudsattes ikke af Kirkeordinansen 1537; de er opstaaet af sig selv af praktiske Grunde. Eleverne blev borte fra Skolen i Høsttiden for at hjælpe til med Høstarbejdet, og de forsømte ogsaa ofte de Hverdage, der laa opad de store Højtiders Helligdage. Skolerne havde derfor efterhaanden autoriseret disse stadig tilbagevendende Forsømmelser, havde gjort dem til Ferier. Christian IV yndede forøvrigt ikke Ferierne ved Skolerne, — enkelte Steder

¹⁾ Trykt i Kirkehist. Saml 3 Rk 1. Bd

skal der ogsaa være kommet lovlig mange af dem, — men han fandt sig i de fire nævnte; dog befalede han Skolele-
strene at sørge for, at Eleverne i dem fik store Pensa at lære,
som de skulde eksamineres i, naar de mødte i Skolen igen.

Hvorvidt nu Peter Petersen Posthumus fik indført de i In-
struksen 1604 paabudte Forandringer ved Nykøbing latinske
Skole, er ikke godt at vide. Det gik nemlig denne Instruks
saaledes, at den aldrig fik rigtig Lovkraft. Den vakte saa
megen Strid mellem de konservative Skolemænd, der fandt
den unødvendig og skadelig, og de reformivrige, som ikke
fandt den vidtgaaende nok, at det praktisk talt blev overladt
til Skolerne selv at afgøre, om de vilde efterfølge den eller ej.

Peter Petersen Posthumus har forladt Nykøbing før 1607;
thi fra dette Aar kendes Navnet paa en anden Rector der,
nemlig *Christopher Jørgensen*. Det er igen Professor Hans
Stephanus' Brevbog¹⁾, der har bevaret Navnet, idet der i
Notaterne fra 1608 bemærkes, at Professor Stephanus har
udstedt »Testimonium for Petrus Johannis Storstrupius, der
paa 4de Aar har studeret ved Universitetet og siden et Aar
været borte derfra; efter hæderligt Vidnesbyrd fra M. Chri-
stopherus Georgii, Rector ved Nykøbing Skole paa Falster,
var han Hører ved denne Skole«. Stephanus ønsker for Pe-
trus Johannis, at han snart maa faa Præsteembede (En Peder
Hansen var resid. Capellan i Stubbekøbing 1609—10; maa-
ske er det ham). Man faar altsaa gennem dette Notat baade
Navnet paa en Rector og en Hører ved Nykøbing Skole i
1607—08. *Peder Hansen Storstrup* er da den første Hører
ved denne Skole, som man kender Navnet paa. Hvad det M.,
der er sat foran Christopher Jørgensens Navn, betyder, er
uvist. Det kan betyde Magister, hvad det hyppigst gør, men
det kan ogsaa betyde Monsieur (Hr). Betyder det det første,
var Nykøbing Skole 1607—08 forsynet med særdeles velud-

---

¹⁾ Kirkehist. Saml. 3 Rk. 1. Bd

dannede Lærere: En Rector, der var Magister, og en Hører, der havde studeret 4 Aar ved Universitetet. Det vilde være et Særsyn ved en to-klasset Latinskole. I Universitets Fortegnelse over kreerede Magistre i 16de—17de Aarhundrede¹⁾ findes vor Christopher Jørgensen ikke, men da Fortegnelsen er ret ufuldstændig, beviser det ikke, at han ikke var Magister. I den tidligere nævnte Fortegnelse over fynske Studenter²⁾ findes en Christophorus Georgii Foburgensis (fra Faaborg) dimitteret 1607; — skulde det være vor Mand? Det kan ikke afgøres, med mindre der skulde fremkomme nye Oplysninger om ham. Foreløbig maa man nøjes med at konstatere, at Nykøbing Skole i 1607—08 havde en Rector ved Navn Christopher Jørgensen og en Hører ved Navn Peder Hansen Storstrup (fra Storup paa Mors?), og at den sidste udførte sit Kald upaaklageligt, saa han fik et godt Vidnesbyrd fra Rectoren, da han søgte Præstekald.

Fra 1615 findes et *Gavebrev*, udstedt d. 18. Octbr. af *Enkedronning Sofie*, hvori hun skænker Nykøbing Skole 150 Rdlr aarlig, imod at Skolemesteren med 8 Disciple udfører Sangen ved Gudstjenesterne i Slotskirken. Brevet³⁾, der er skrevet paa Tysk, begynder med at bekendtgøre, at hun har forordnet 8 Skoledisciple til at besørge Sangopvartning i Slotskirken, og hun befaler nu disse 8 Skoledisciple at møde i rette Tid sammen med Skolemesteren og paa tilbørlig Maade forrette deres Tjeneste i Kirken. Dette »Slotskor«s Medlemmer ansættes paa 3 Aar ad Gangen, og hvis en af dem blev syg i dette Tidsrum, maatte der ingen anden sættes i Stedet, og hvis en døde eller kom bort fra Skolen, maatte der kun med Dronningens Tilladelse antages en anden i Stedet. Naar de 3 Aar var gaaet, skulde de 8 Sangere eksamineres af Provst og Skolemester i Slotsprædikantens Nærværelse. De, der viste

1) Trykt i Personalhist. Tidsskr. 3. Bd.

2) Prg. Odense Skole 1866

3) Trykt i Hofmans Saml. af Foundationer og Gavebreve.

Uduelighed eller havde vist daarlig Opførsel, blev udskudt af Koret og erstattet med andre; de dygtige skulde forblive der. Til Gengæld for denne Sangtjeneste lover Dronningen hvert Aar ved Pinsetid gennem Provsten (det var Sognepræsten i Nykbg) at lade udbetale 150 Rdlr til Uddeling mellem de 8 Skoleelever, saaledes at hver faar 18¼ Rdlr, og Provsten skal give Pengene til Børnenes Forældre eller Værger og formane til, at de bruges til Børnenes Underhold ogsaa til Klæder, »saa de med Ære kan tjene i vor Kirke«. Pengene skal udbetales fra førstkommende Pinse (altsaa fra 1616) og fremdeles de følgende Aar, bis Wir anders gesinnet werden (»til Vi blive anderledes sindet«).

De 150 Rdlr, der i dette Brev tilsiges Nykøbing Skole, kaldes i Almindelighed *Slotsstipendiet*. Hvad der tilbydes i Brevet, er i vore Øjne ikke saa meget en Gave som et lønnet Erhverv. En Gave kan det kun kaldes, hvis Skolen var pligtig at yde denne Sangtjeneste gratis, og det har man vist betragtet som en Selvfølge. Det var altsaa en Gave fra Dronningen, men det viste sig, at det ikke var nogen *ny* Gave; thi det var en Erstatning for Skolebørnenes Bispisning paa Slottet. Dette fremgaar ganske uomtvisteligt af den gamle »Memorial« om Skolebørnenes Bispisning paa Slottet, som er nævnt i forrige Afsnit (S. 38), idet Laurits Pedersen Thura, der var Sognepræst i Nykøbing 1630—55, har noteret følgende forneden paa denne:

»Siden efter Anno 1615 er det blevet salig Herr Hans Jacobsen, min Formand, bekjendtgjort ved salig Hans Oberberg (Dronning Sofies Sekretær), at hendes Mayst. vilde forandre dette med de 20 personers kost og giffue 150 Daler (der giffir Courantdlr) til 8 Skolebørn, som skulde med Scholemesteren opwarte med Sang i Slotskirken. Hvorpaa hendes Mayst.' Breff var giffuet d. 18. Octbr 1615, som findes hos mig«.

Det er herefter klart, at Dronningen med de 150 Rdlr vilde frigøre sig for Bispisningen af Skolebørnene; hun — eller

maaske snarere Slottets Personale — var blevet ked af at have disse 20 snavsede Peblinge løbende paa Slottet, men hun har sikkert ikke ment, at hun ved denne Forandring fra Kost til Penge fratog Skolen noget. De i forrige Afsnit (S. 38) nævnte Fødevarer, der indkøbtes til Skolebørnenes Bepisning, har sagtens ikke kostet hende mere end 150 Rdlr om Aaret. For Skolen var denne Forandring af Dronningens oprindelige Gave i alt Fald af den Grund et Tab, at det nu kun var 8 Disciple i Stedet for 20, der fik Understøttelse. At Skolen har faaet samme Meddelelse som Sognepræsten angaaende Slotsstipendiets Betydning, viser en Note (fra c: 1630) under Afskriften af Dronning Sofies Gavebrev af 1589, idet der staar: »Madden til Børnene, i huis Sted nu Penge gives, var en Almisse af Arilds thied ligesom af andre Slotter«.

Slotsstipendiet blev naturligvis i Begyndelsen baade udbetalt og fordelt efter Dronning Sofies Bestemmelser, men efterhaanden¹⁾ har man ikke respekteret disse, idet det ikke blev udbetalt med det oprindelige Beløb og blev uddelt til flere end 8; — der nævnes i Regnskaberne »hel Slot« og »halv Slot«, ja i 1668 deles det enddog i 31 Portioner. Grunden hertil har sagtens været, at Dronning Sofies Brev ikke var en Legat-Fundats, men en Anordning indtil videre. Hvor-naar Slotsstipendiet er begyndt at blive udbetalt til Børnene med et lavere Beløb end det oprindelige, kan ikke konstateres, men 1655—56 udbetales ikke mere end c: 100 Rdlr efter Rectorens Regnskab. Denne tilføjer efter Regnskabet 1656: »De 8 Slotsstipendier, som Børnene nu om Stunder bekommer, beløber sig summatim 180 thal. simpl (120 Rdlr). Den høilovelig Dronning Sophia gav dertil i Førstningen 18¼ Rixdaler«. I Carl Gustav-Krigens Tid udbetaltes Stipendiet slet ikke, »fordi alle Penge skulde til Majestætens Tjeneste skikkes til Kjøbenhavn«, og heller ikke de nærmest følgende

¹⁾ Se Wittrup Prg Nkgb 1866.

Aar, men 1668 kommer det igen, og Børnenes Part er fra nu af fastsat til 125 Rdlr. Resten af det oprindelige Beløb er dels gaaet over til Skolemester og Hørere, dels gaaet tabt ved, at Provsten har disponeret over Stipendieportioner udover Bestemmelsen; saaledes har han 1672 forlods fradraget en Portion til Beriderens Søn Joh. v. Fangen, der den Gang ikke var Elev paa Skolen. Beløbet, der tilfaldt Skolemester og Hørere, er vist oprindelig givet som et Nytaarsgratiale e. lgn., som siden af Slotsskriveren er taget fra Slotsstipendiet. Ved Dronning Sofie Amalies Reglement af $\frac{1}{12}$ 1682 fastsættes Disciplenes Del af Skolestipendiet til 125 Rdlr, Rector og Hørernes til 16 Rdlr 64 Sk. Resten af de oprindelige 150 Rdlr er formentlig gaaet tabt ved den førnævnte Benyttelse af Stipendiet til Hjælp for Personer uden for Skolen, det vil vistnok sige til Hjælp for Slotsbetjentes Børn.

Stipendiet udbetales undertiden baade i Varer og Penge; 1670 f. Eks. paa følgende Maade:

63 Tdr. Byg à 1 Rd.....	63 Rd.
1 Td. Smør, sat for Penge.....	16 —
Lam og Slagtefæ.....	18 —
udi rede Penge	28 —
	125 Rd.

»NB. istedetfor Slagtefæ blev givet 4 Tdr Torsk og skreven for $6\frac{1}{2}$ Rigsd. og derhos 1 Sldr Penge«.

Naturalierne maatte Disciplene saa sælge og derved skaffe sig Penge.

Efter Dronning Sofie Amalies Død stadfæstede Kongen hendes Reglement $\frac{12}{3}$ 1687, og Slotsstipendiet var altsaa $141\frac{2}{3}$ Rdlr. 1691 omsattes Stipendiet til $141\frac{2}{3}$ Tdr. Byg, hvad Skolen til Tider stod sig ved, til Tider ikke, og det hører fra da af til Skolens Jordebogsindtægter.

Nykøbing Skole har naturligvis nydt godt af Opgangstiden i 17de Aarhundredes første Aartier. Den ses at have faaet »Ambition«, — skønt endnu kun en 2-klasset Skole dimitterer den i denne Periode til Universitetet, i hvis Matrikel der for 1617 anføres en Student »e schola Neap. Falstriæ«. Han bærer Navnet Rasmus Sørensen og er vist identisk med den Rasmus Sørensen, der var residerende Capellan i Rødby 1619—20, i Nykøbing-Systofte 1620—23 og Sognepræst i Vaalse 1623—39. Han kaldes ganske vist i Wibergs Præstehistorie og i Barfods »Den falsterske Gejstlighed« for Rasmus Sørensen Rosenqvist, men Rosenqvist var vist kun et Tilnavn; paa hans Gravsten i Vaalse Kirke staar i alt Fald kun Rasmus Sørensen. Det var sikkert Vaalsepræsten Rasmus Sørensen, der blev Student fra Nykøbing Skole 1617 i en Alder af 33 Aar, saa han har nok længe gaaet og passet Degnekald for Skolen.

Hvilken Rector der har dimitteret denne første »vidnefast« Nykøbing-Student, er der ingen sikre Vidnesbyrd om; mest sandsynligt har det været ham, der i Almindelighed anses for at være den, der i Skolens ældste Protokol kaldes *Peder Bogonianus*. Her staar nemlig optegnet paa første Side »series rectorum« fra 1630, og foroven til højre er opnoteret 3 Navne paa tidligere Rectorer, hvoraf det første er det nysnævnte. Hvem Peder Bogonianus er, og hvornaar han har været Rector i Nykøbing, er det derimod umuligt at afgøre. I de førnævnte Præstehistorier af Wiberg og Barfod identificeres Peder Bogonianus med en Præstesøn fra Østofte, Peder Hansen Brun, idet de støtter sig til, at Albert Thura bemærker i sin haandskrevne Fortegnelse over Rectorer ved de lærde Skoler i Danmark, at Peder Hansen Brun ogsaa kaldtes Bogonianus. Men hvordan han skulde have faaet dette Tilnavn, der betegner en Mand fra Bogense, er ikke til at forstaa, da han utvivlsomt er fra Østofte. Peder Hansen Brun har sagtens været Rector i Nykøbing, da Thura nævner ham,

men han er neppe identisk med Peder Bogonianus. Ham finder vi vist som Sognepræst i Horbelev fra c. 1615 til 1619. Denne hed nemlig *Peder Lauritsen Bogonianus*, var ifølge Listen over fynske Studenter dimitteret 1608 og havde, hvad der peger hen paa Nykøbing Skole, skænket en Terentius-Udgave in folio til denne. Den nævnes i Midten af 17de Aarhundrede blandt Bøger, der i tidligere Tid er skænket Skolen, og der var den Skik, at Rectorerne skænkede en Bog til Skolen ved deres Afgang. Peder Hansen Brun og Peder Bogonianus er da sandsynligvis 2 Personer, der begge har været Rectorer ved Nykøbing Skole. Den sidste c. 1612—15, den første c. 1615—18. Hver af dem blev Fader til en Søn, der ogsaa blev kaldet til Rectoratet i Nykøbing, som det vil fremgaa af det følgende.

Om *Peder Lauritsen Bogonianus* er ovenfor meddelt de faa Oplysninger, der haves.

Peder Hansen Brun er født 1594 i Østofte, hvor hans Fader Hans Madsen Brun var Sognepræst. Han blev efter Universitets-Matriklen Student 1613, men der nævnes ikke hvorfra. Hvis den ovenfor fremsatte Formodning er rigtig, har han slaaet sig paa Skolegerningen maaske efter et kort Ophold ved Universitetet og været Rector i Nykøbing c. 1615—18. Baccalaureus blev han først 1618. Dette modbeviser ikke, at han før den Tid var Rector; thi Fordringen om, at Rector ved en mindre Latinskole skulde være Baccalaureus, overholdtes kun sjælden i hans Tid. Efter at have taget Baccalaureusgraden har han formodentlig studeret Teologi; thi 1622 ordineres han og ansættes som Capellan i Østofte. Aaret efter blev han Sognepræst i Torkildstrup, hvor han døde 1653. Han var 4 Gange gift og havde 14 Børn.

Fra 1618 haves der som allerede nævnt sikre Vidnesbyrd om alle Nykøbing-Rectorer. Det skyldes for de første Aars Vedkommende, at Biskoppen over Fyens Stift fra 1616 til 1651, Dr. Hans Mickelsen, har opnoteret, hvilke Rectorer i

hans Stift der har aflagt Embedsed til ham, og disse Notater¹⁾ findes i Fyens Bispearkiv.

Den 1. December 1618 har *Matthias Simonsen Sass* aflagt Embedsed som Rector for Nykøbing Skole. Han er født 1595 i Dreslette paa Fyen, hvor Faderen Simon Hansen Sass, en Sønderjyde fra Haderslevvegnen, var Sognepræst. I Biskop Jacob Madsens Visitatsbog karakteriseres Faderen saaledes: »meget jævn«, »ikke videre studeret«, »slaar alle Hænder i« (Prædikestolen), »siger stadig: Nu da!« »taler bred Jusk«. Matthias Simonsen Sass blev Student fra Odense Skole 1617 og i Slutningen af 1618 altsaa Rector i Nykøbing. Om hans Virksomhed som saadan vides intet. Maaske har han dimitteret en Student; i Universitetsmatriklen nævnes en Student hjemmehørende i Vordingborg ved Navn Johannes Adamsen som dimitteret »ex schola Nicopensi«, men det kan jo ogsaa være fra Skolen i Nykøbing Sjælland. Mathias Simonsen Sass maa i sin Rectortid have forberedt sig til gejstlig Virksomhed og faaet teologisk Attestats; thi $\frac{7}{8}$ 1622 blev han ordineret og ansat som Kapellan i Gamtofte paa Fyen hos Sognepræst Poul Enevoldsen, hvis Datter han ægtede. Han fik Succession paa Gamtofte Sognekald, men maatte vente længe paa at faa det; thi hans Svigerfader levede til 1646; Aaret efter døde Mathias Simonsen Sass.

Den næste Nykøbing-Rector var *Jens Sørensen Kok*. Han aflagde Embedsed d. 10. April 1622 og lovede tillige at blive 3 Aar i Embedet. Der havde paa den Tid været saa hyppige Rectorskifter rundt om ved Skolerne, saa det var blevet Skik, at Bispnen ved Rectorernes Ansættelse søgte at holde dem ved Skolen mindst 3 Aar. Jens Sørensen Kok var 24 Aar, da han blev Rector i Nykøbing, og er altsaa født 1598. Han er Søn af Frederik II' og Christian IV' Mundkok, Søren Rasmussen,

---

¹⁾ Trykt i Kirkehist. Saml 3 Rk 5 Bd.

og havde altsaa »Forbindelser« ved Hoffet. Han blev Student 1618 fra Herlufsholm Skole. 1621 blev han udnævnt til Rector i Kerteminde og ombyttede denne Stilling med Rectoratet i Nykøbing. Dette beholdt han i godt 2 Aar; saa tog han 1624 Baccalaureusgraden og blev kort efter kaldet til Kapellan i Nykøbing og Systofte. Han flyttede 1628 til Væggerløse som Sognepræst. Her døde han 1654 af Pest sammen med alle sine Børn.

Jens Sørensen Koks Efterfølger som Rector i Nykøbing blev *Laurits Christensen Brun*, der aflagde Embedseden d. 7. Juni 1624 i en Alder af 22 Aar. Han aflagde ogsaa Løfte om at blive i Rectorstillingen i 3 Aar, hvad han ogsaa holdt. Han var Søn af Sognepræst i Hillested paa Lolland Christen Madsen Brun og Fætter til den førnævnte Peder Hansen Brun. Han blev Student fra Sorø 1621 og maa vel saa have studeret nogen Tid ved Universitetet, inden han blev Rector. Han har vist været en ret duelig Mand. Biskop Hans Mickelsen skriver i sin Dagbog efter en Visitats i Nykøbing Skole ^{21/8} 1627 blot Ordene »alt vel«. Der blev ogsaa 1627 dimitteret en Student fra Nykøbing Skole ifølge Universitetsmatriklen. Han bar det »patriarkalske« Navn Isak Abrahamsen og blev siden først Kapellan og siden Sognepræst i Døllefjelde paa Lolland. Laurits Christensen Brun havde de sidste Par Aar, han var Rector, *Niels Christensen Soelgaard* til Hører. Denne, der vist var en særdeles dygtig Mand, var født 1603 og blev Student 1624 fra Herlufsholm. Da Laurits Christensen Brun 1628 blev Kapellan i Nykøbing-Systofte Sogne, i hvilket Embede han døde 1629, blev Niels Soelgaard hans Efterfølger som Rector.

Niels Christensen Soelgaard underskrev Rector-Eden d. 5. Juli 1628 og affordredes ikke noget Løfte om 3 Aars Forbliven i Embedet. Soelgaard har dog fungeret som Rector nogle Maaneder, før han aflagde Eden; thi ifølge Biskop Hans Mi-

ckelsens Dagbog skrev Bispen d. 20/4 1628 til Nykøbing Bys Raad og anbefalede Niels Christensen Soelgaard til Rector, og ligeledes satte han sig den Dag i Bevægelse for at skaffe en ny Hører til Nykøbing Skole. Efter Kirkeordinansen var det Rectorerne, der skulde skaffe sig Hørere efter Forhandling med Sognepræsten, men Biskop Hans Mickelsen interesserede sig meget for Hører-Ansættelser, og de fleste Hørere, der ansattes ved Nykøbing Skole i hans Bispetid, fik deres Stilling paa hans Anbefaling. Da hverken Rector eller Sognepræst paa den Tid kunde tænkes at tilsidesætte deres Biskops Anbefaling, blev det altsaa i Realiteten Bispen, der udøvede Kaldsretten til Hørerstillingerne.

Da Biskop Hans Mickelsen anbefalede Niels Christensen Soelgaard til Rector, henvendte han sig samtidig til sin gamle Lærer fra Odense Skole, Sognepræst i Herrested paa Fyen, Rasmus Lauritsen, og foreslog, at hans Søn Laurits overtog den ledige Hørerstilling ved Nykøbing Skole. Sagen gik i Orden, og fra Maj 1628 var ovennævnte *Laurits Rasmussen* Hører. Han var født 1606, blev Student fra Odense Skole 1626 og tog Baccalaureusgraden d. 13. Maj 1628, hvorefter han maa have tiltraadt sit Embede i Nykøbing, som han bestred til Efteraaret 1630. Da blev han Rector i Nyborg, men gik Aaret efter over i Præsteembede, var først Kapellan hos sin Fader og siden Sognepræst i Kullerup paa Fyen. Laurits Rasmussen var med sin Baccalaureusgrad en særdeles veluddannet Hører, hvad jo kun kunde øge Nykøbing Skoles Anseelse. At Skolen i disse Aar var i stærk Vækst, ses ogsaa i det for den saare betydningsfulde, der skete i Sommeren 1629.

Biskop Hans Mickelsen visiterede Nykøbing Skole d. 27. Juni 1629 og fandt »alt vel«. Det betyder naturligvis, at han fandt, at Rector og Hører havde gjort deres Pligt. Derimod er det ikke sikkert, at han ellers fandt Forholdene ved Skolen »alt vel«. Det gjorde Dronning Sofie i alt Fald ikke, hvad

straks skal omtales, og Bispem er utvivlsomt blevet taget med paa Raad under de Overvejelser, der førte til *Dronningens Gavebrev af 2. Juli 1629*.

Det er affattet paa Tysk og begynder med at kundgøre, at det er blevet hende forebragt, — hvad hun forøvrigt var tilstrækkelig kendt med i Forvejen, — at Skolen i Nykøbing ikke er i en saadan Tilstand, som en forsvarlig Børneoptugtelse fordrer, idet begge de Lærere (»die beyden Schull-Gesellen, benäntlich Rector und Hörer«), som hidtil har besørget Børnenes Undervisning, ikke blot kun kummerligt kan ernære sig og ofte maa gøre Gæld, men ogsaa paa Grund af den daglige Forøgelse af Elevtallet er ude af Stand til tilstrækkelig godt at overkomme deres Arbejde. Hun er klar over, at Børneskolerne er sande Planteskoler (seminaria), hvorfra de, der i Fremtiden skal styre Kirke og Stat, skal fremvokse, og at Fædrelandets og det almenes Vel derfor i høj Grad er afhængig af, hvorledes den opvoksende Ungdom undervises og optugtes.

For at raade Bod paa Lærernes økonomiske Misère skænkter hun Skolen 3000 Rigsdaler, der til evig Tid skal forblive i Skolens Eje (»von nun an zu ewigen Zeiten bey der Schule zu Neuköbing verbleiben, davon auch keines Weges unter was Prætext und Schein solches immer geschehen solte, könte oder möchte, sollen genommen werden und anders wohin transferiret«). Renterne af denne Kapital skal tilfalde Skolens Lærere til lige Deling.

For at raade Bod paa de skolemæssige Brøst ved Nykøbing Skole opretter hun et nyt Hører-Embede, hvis Indehaver foruden $\frac{1}{3}$ af de 180 Rdlr tillige skal have fri Kost paa Hospitalet som de andre to Lærere, og hun paalægger Bispem ved Lærer-Ansættelser kun at tage Hensyn til Ansørgernes Duelighed og deres Vandel (»damit sie der Jugendt nicht allein mit guter Lehre, sondern auch gute Exempeln

vorleuchten können«) og ikke tage Hensyn til Person, Nation, Slægtskab, Gunst eller Gave¹⁾). Tillige skal Bispen paalægge de ansatte Lærere at forblive mindst 3 Aar i deres Embeder. Til at bestyre Legatet og sørge for, at det anvendes efter sin Bestemmelse, vælges Lensmanden og Bispen, samt Sognepræsten, Borgmester og Raad i Nykøbing.

Brevet viser, at Dronning Sofie netop havde Øje for de værste Mangler ved Nykøbing Skole — og ved alle den Tids smaa Latinskoler, — nemlig Lærernes elendige økonomiske Kaar, den deraf følgende Vanskelighed med at faa duelige Lærere og at beholde dem og endelig den ufuldstændige Klasedeling.

Med dette Brev begav Biskop Hans Michelsen sig d. 5. Juli 1629 til Nykøbing Skole og ordnede Klasserne om paa en anden Maade efter Dronningens Ordre, som han skriver i sin Dagbog (»5. Julii, In schola Nicop. classes aliter ordinata ex mandato Serenissimæ«). Han har vel saa samtidig indsat den ny Hører, Nykøbing Skoles første »Anden-Hører«. Ved dennes Ansættelse kan man have sine Tvivl om, hvorvidt Bispen har kunnet se helt bort fra »Gunst« og »Slægtskab«, — thi den nyansatte Hører, *Balthazar Balthazarsen*, var en Søn af Dr. theol. Balthazar Maschwedel, der havde været Dronning Sofies tyske Hofprædikant; — men han havde altsaa set bort fra »Nation«. Dr. theol. Maschwedel havde været tysk Hofpræst hos Dronning Sofie fra 1592 til sin Død 1621. Han var født i Lüneburg og havde taget sine akademiske Grader ved Universitetet i Rostock. Sønnen Balthazar havde deponeret i Rostock 1614. Efter Faderens Død 1621 blev han indskrevet ved Københavns Universitet, hvor Dronning Sofie sagtens har villet understøtte ham. Det

¹⁾ Dronning Sofies Opramsning af, hvad man skal se bort fra ved Ansættelser af Lærere findes næsten ligelydende i en kgl. Rundskrivelse til Bisperne 1594 — dog findes Ordet »Nation« ikke deri. Det ser ud til, at Dronning Sofie har indsat dette Ord »for tilfældet«.

er neppe blevet til meget med hans Studier, siden Dronningen 1629 fik ham ansat i den beskedne Hører-Stilling i Nykøbing. Han var maaske ogsaa svagelig af Helbred; han døde allerede i April 1630.

Nykøbing Skole havde altsaa fra 5. Juli 1629 foruden Rector *to Lærere* eller Hørere, som de altid kaldtes.

Dronning Sofies Legatkapital paa 3000 Rigsdaler skulde anbringes sikkert paa Rente, og denne hvert Aar udbetales Rector og de 2 Hørere. I de første Aar gik alt, som det skulde, men i Midten af det 17de Aarhundrede var Skolen lige ved at miste en Del af Legatkapitalen ved en Lensmands Forsømmelighed; ved Regeringens Indgriben lykkedes det dog at bevare Kapitalen uforandret. I det 18de Aarhundrede lagdes Dronning Sofies Legatkapital sammen med Dronning Sofie Amalies, og de »dronningelige Legater« havnede om-sider 1806 i Skolens samlede Formue uden at være blevet forringet i synderlig Grad, ligesom ogsaa Renterne af de 3000 Rigsdaler indtil da stadig udbetaltes Rector og de 2 Hørere.

Den Hører-Stilling ved Nykøbing Skole, der blev ledig ved Balthazar Balthazarsens Død, blev efter Biskop Hans Michelsens Anbefaling besat med *Johan Christophersen Bostel*, dog først hen paa Sommeren. Han er født 1607 og Student fra Herlufsholm 1626.

Biskop Hans Michelsen, der jo som nævnt synes at have opgivet at stille Fordring om 3 Aars Forbliven i Embedet for Rectorernes Vedkommende, har vist trods Dronning Sofies Paalæg derom ikke forsøgt at stille denne Fordring for Hørernes Vedkommende. I alt Fald har den ikke været overholdt ved Nykøbing Skole. Johan Bostel blev knap to Aar i Nykøbing. Han nævnes senere (1638) som Rector i Maribo. 1639 er han Kapellan i Døllefjelde hos Hr. Isak Abrahamsen; mere vides der ikke om ham. I Nykøbing

Skoles ældste Protokol staar der under en Regnskabsopgørelse, foretaget 1631, over Hørernes Del af Ligpenge og Diskantpenge følgende: »Effter disse terminos bleff skiffet mellem S(alig) Baltzar och Johan Bostell«. Det vil altsaa sige, at 1631 (i Begyndelsen af Aaret) blev Indtægten for Aaret 1630 opgjort og fordelt, og før kunde den jo heller ikke blive det, da Indtægterne ikke var faste. Derfor ser man mange saadanne »Indtægts-Skifter« i Skoleprotokollerne foretagne længe efter, at Personforandringen har fundet Sted.

Inden Johan Bostel var ansat ved Nykøbing Skole, visiterede Bispen den, nemlig d. 27. Juni 1630. I sin Dagbog afsiger han ikke som ellers nogen Dom om Skolens Tilstand, og Grunden hertil er sagtens den, at han fandt Høreren Lauritz Rasmussen »ene paa Borgen«. Rector var nemlig rejst til København for at erhverve Testimonium (testificationem impetraturus), d.v.s. faa theologisk Eksamen, saa han kunde søge Præstekald. Nogle Dage efter Visitatsen i Skolen besaa Bispen den Bolig for Rector og Hørere, der var skænket Skolen. Det var utvivlsomt igen en Forbedring i Lærernes Kaar, at de fik Fribolig, og Dronning Sofie har vist nok haft en Finger med i Spillet ved Tilvejebringelsen af den. Den blev nemlig skænket af nogle hende nærstaaende Personer, nemlig Enken og Børnene efter hendes mangeaarige Slotsskriver *Niels Hansen Lundt*, der ogsaa i flere Aar var Borgmester i Nykøbing og døde Foraaret 1630. Enken efter Niels Lundt hed Margrethe Mecklenburg og var sagtens Dronning Sofies Landsmandinde. Børnene var 3: Hans Nielsen Lundt, der blev Borgmester i København, Anna Nielsdatter Lundt, der først var gift med Dronning Sofies Kansler Daniel Faber, siden med Christian IV' Livmedikus, Henning Arnisæus, og sidst med Professor i Theologi i Sorø Jørgen Witzleben og endelig Oluf Nielsen Lundt, der var Raadmand i Nykøbing. Det var d. 8. Juli, at Bispen besaa den ny «Lærer-Residens» (8. Julii Habitationes Ludirectori

Neocop. et hypodascalis destinatos visitavi), og Gavebrevet paa den var ifølge Hofman¹⁾ udstedt d. 7. Juli 1630. »Residensen« kaldes iflg. Hofman i Gavebrevet for »2 Vaaninger udi det store Kirkestræde paa Hjørnet af det ved Kirken«. »To Vaaninger« betegner sikkert to sammenbyggede Smaahuse; thi det omtales senere kun som eet Hus; det beskrives 1682 i et Kirkeværgeregnskab saaledes: »8 Fag enkelt (d.e.: eenetages) Hus, ud til Gaden Sten- og ind til Pladsen Lervægge, takt med Sten«. Huset, der altsaa har ligget paa Hjørnet af det nuværende Raadhusstræde og Store-Kirkestræde, har ikke indeholdt herskabelige Lejligheder for Lærerne, vist kun 3 Kamre af beskedne Dimensioner. Naar Huset kaldes 8 Fags, betyder det 8 Bindingsfag, som ogsaa i ældre Tid kaldtes Væggerum. Rector Højelse siger saaledes (1670) om Lærernes Hus, at »det er saa gammelt, at man maa være bange, det skal falde ned paa sig, og saa snævert, at Rector har kun 3 Væggerum; de to øverste Hørere begge (d.e.: tilsammen) 5 Væggerum«. Bag Huset var en lille Have, hvorom Rector Højelse siger, at den »maa bruges til at lægge Brænde paa, saasom det gamle Loft og Bjælker ej kan bære det, om man vilde lægge det op i Tørre«. Disse Udtalelser om Lærernes Residens er endda fremkommet efter en større Reparation 1678. Huset synes at have været prydet med en Karnap ved Rectors Kammer og et Bislag ud for øverste Hørers. Kamrene har vist oprindelig haft Stengulv; endnu 1733 hedder det i Kirkens Regnskabsbog: »i den ene Hørers Kammer var Gulvet lagt med Muursteen og Graasteen og meget ujævn, hvorfor der blev lagt Bræddegulv«. I Begyndelsen boede Rector og 2 Hørere i »Residensen«. Rector Højelse købte sig imidlertid en Gaard i Langgade, da han 1692 blev gift, og fik tilstaaet Huslejegodtgørelse af Kirken (10 Rdlr. aarlig), og det samme var

---

¹⁾ Hans de Hofman: Saml. af Foundationer og Gavebreve.

Tilfældet med de følgende Rectorer. Hørerne beholdt derimod Bolig i Residensen endnu et Hundrede Aar, d.v.s. de ugifte. De gifte fik ogsaa tilkendt Huslejegodtgørelse. »Residensen« blev helt ombygget 1747 og beskrives nogle Aar efter saaledes: »Residensen paa Hjørnet af Raadstuestræde og store Kirkestræde bestaar til Raadstuestræde [af] Gavlen 14 Alen og til Kirkestrædet 22½ Alen lang tillige med Gavlen paa den vestre Side 14 Alen bred, alt af ny Grundmur bygt, 5 Alen højt med Stentag«. I Gaarden ud mod Raadstuestræde var et Sidehus, »9 Fag gammel Bygt af Mur- og Bindingsværk med Stentag«. Det lyder jo helt anseligt!

Hvornaar Residensen bortsolgtes, vides ikke; det er formodentlig sket omkring 1806, da de gamle Indtægtsforhold for Skolen og dens Personale helt forandredes.

Som nævnt forberedte Rector Niels Christensen Soelgaard sig paa at gaa over i Præstestanden i Sommeren 1630, og i September samme Aar maa han have faaet Løfte om Kald; thi da lod han sig ordinere, og 22. November overtog han Stillingen som Kapellan for Nykøbing-Systofte Menigheder og fratraadte altsaa som Rector. Han var Kapellan i Nykøbing til 1633, hvor han blev Sognepræst i Nørre Alslev. Her døde han 1648. Ved sin Afgang fra Nykøbing Skole aflagde han Regnskab for Skolens Indtægt og Udgift i hans Rector-tid (19. Maj 1628—22. November 1630), og det findes indført i Skolens ældste Protokol. Indtægten er paa 46 slette Daler 12 Skilling og er fremkommet paa den sædvanlige Maade som Skolens Andel af Ligpenge, Bøsse- og Blokpenge o.s.v. og er ikke af særlig Interesse. Udgifterne giver derimod et lille Bidrag til Forstaaelse af den Tids enkle og tarvelige Forhold og har derfor nogen kulturhistorisk og lokal Interesse, hvorfor de her skal citeres in extenso:

Udgifter paa Skolens Vegne fra 19/5 1628.

1. Den 17. Junii kjøbt Papir og udbyt blant Disciplerne 25 Bøger, givet derfor 17½ Mk er 4 Dlr 1½ Mk.

2. Den 24. Julii kjøbt af Jørgen Robbert 7 Bøgger fint Papir Bogen 1 slet Mk, noch 4 Bøgger grofft Bogen 12 Sk er ... 10 Mk; deraf ladet indbinde til Skolens Behov 8 Diskantz Bøgger i hvit Kalleschind og grønne paa Bladene, givet ham for Stykket 1 Mk 4 Sk er 10 Mk, saa Bøgerne kosted tilsammen 5 slette Dalere.
3. Den 9. Septbr kjøbt af Jørgen Rubbert 3 Bøger Papir til Donatisterne, som skulle øve sig at skrive, for 30 Skilling.
4. Den 18. Januar kjøbt for Skolens Ligpenge 26 Allen Vadmel á 13 Sk er 21 Mk 2 Sk.
5. Den 7. Aug bekom ieg fra Lybeck fra Effuert 2 Ris Papir for 6 slette Daler, hvilke strax blev udbyt efter Proustens Befallning.
6. Den 11. November kjøbt af Jørgen Rubbert 7 Bøger grofft Papir, Bogen 9 Sk er 1 Dlr 1 Skilling (!)
7. Mandagen for Palme-Søndag 1630 er udbyt til fattige Skolebørn, som ieg paa Skolens Vegne kjøbt hafde 53 Alen Vadmel og et Korter kosted 16 Dlr 1 Sk.
8. Den 3. Mai givet Rasmus Skrædder, som gik til Odense for mig paa Skolens Vegne, 14 slette Mark.
9. Den 29. Oktober givet Hørerens Dreng, som gik til Nasted for mig, 6 Mark.

s. s. Udgift 43 slette Daler $\frac{1}{2}$. Mk.
N. Chr. Soelgaard
e. H.

Papir og Vadmel til Elevernes Brug er jo Hovedposterne paa Regnskabet. Papir udgør i disse Aar alt, hvad vi vilde kalde Skolemateriel. Den Jørgen Robbert, der har leveret det meste Papir, var en Skotte fra Montros. Han synes at have erhvervet nogen Formue ved sin Handel; thi han nævnes paa et Epitafium i Nykøbing Kirke, ligesom han ogsaa har skænket den ene Lysekrone, den, der hænger nærmest Orglet. Epitafiet findes endnu i Kirken; det blev ved Reparationen af Kirken 1832 anbragt oppe ved Orglet. Der findes paa dets øverste Del Portrætter af en Kvinde og to Mænd med følgende Inskriptioner under: »A. er Salig Albret Albretsøn ritz, Barnfød i Montroess i Schotland oc døde Anno 1621. Den 10. Augusti oc ligger her begraffuen for predigstol. B. er Salig Beritte Andersdotter, Barnfød her i Byen oc leffde med

hindes husbond Albret Albretsøn udi 16 Aar, oc Gud begaffuit hende med 7 Sønner oc 2 Døtter, oc hun døde Anno 16. ... D. ... C. Er Salig Jürgen Robbert, Barnfødt i Montroess i Schotland, oc døde Anno 16. ... D. ... oc findis Begravuen ...«

Epitafiet er formentlig blevet udført kort efter Albert Ritz' Død, men Indskriften er af en eller anden Grund ikke blevet udfyldt, da de to andre døde. Af de 9 Børn af Beritte Andersdotters første Ægteskab var en Søn af samme Navn som Faderen Hører ved Nykøbing Skole.

Beritte Andersdotter døde 1634 ifølge et Notat i Skolens Protokol fra 29. Januar 1634, hvori der meddeles, at nævnte Dato »uddelte Jørgen Rubbert effter sin salig hustru klæde til 6 Børn«.

Dette tyder jo ogsaa paa, at Jørgen Robbert var en efter Tidens Forhold velstaaende Mand.

De sidste Poster paa Rector Soelgaards Regnskab karakteriserer den lidt besværlige Postgang i det 17de Aarhundrede. Brevet til Odense har sagtens været til Bispen, — maaske har det meddelt Rectors Beslutning at søge Præstekald. Brevet til Næstved har sikkert været til Soelgaards Efterfølger som Rector; han var nemlig Hører i Næstved.

Det var *Jørgen Christensen Flensborg*, der blev Rector i Nykøbing efter Niels Soelgaard. Han er født 1598 i Flensborg og ifølge Universitetsmatriklen blev han dimitteret til det »juliske Akademi« (Universitetet i Helmstedt i Braunschweig), hvor han studerede i 2 Aar; derefter opholdt han sig i nogen Tid ved Universitetet i Rostock, hvorpaa han blev Hører ved Latinskolen i Flensborg. Paa Kejserkrigens Tid (1627—29) rejste han fra sin Fødeby til Sjælland, hvor han blev Hører i Næstved. Den 22. November 1630 overtog han Rectoratet i Nykøbing og beholdt det til 16. October 1633.

I denne Periode er der aabenbart kommet mere System og Orden i Nykøbing Skole end tidligere. Som et Udtryk

herfor kan vel ogsaa de højtidelige Skolelove paa Latin, der findes afskrevne først i hver af de gamle Skoleprotokoller fra 17de Aarhundrede, betragtes. Maaske er de efter deres Indhold ældre end denne Periode, men i den Form, hvori de findes, viser de tydelige Spor af at tilhøre denne Periode og af at skyldes Biskop Hans Michelsen. De gengives her paa Dansk.

Hvad Gud til Ære og Skolen til Nytte rettelig skal udføres i den hellige Trefoldigheds Navn, Faderens, Sønnens og den Helligaands. Lovparagraffer, sammenskrevet til Skolens Brug og Nødvendighed.

Gudstjenesten i Kirken.

I.

Fra 5³/₄ til 6 om Morgenens ringes uafbrudt med Klokken.

II.

Saa vel Skolens Lærere som enhver, der har med Ordenens Opretholdelse blandt Disciplene at gøre, skal komme til Stede i Skolen inden Kl. 6, for at alle i sluttet Trop med Andagt kan begive sig til Kirken.

III.

Under Bønnen skal alle bøje Knæ for i det ydre at vise Sindets indre Fromhed.

IV.

Saa ofte der ellers forrettes Gudstjeneste i Kirken, skal Hørerne skiftevis tilholdes til ikke blot at være til Stede, men ogsaa til at lede Sangen og de øvrige gudstjenstlige Pligter, der paahviler Drengene som Disciple under Skoletugt. De skal sidde ærbart paa Cathedra og overvaage Drengenes Opførsel; de skal baade ved selv at deltage inderligt i Gudstjenesten, og ved Befalinger, Tegn og Irettesættelser, hvor det synes nødvendigt, føre an paa Vejen til Fromhed.

V.

Salmernes Tekst og Melodi, som er valgt af Prædikanten efter klog og from Overvejelse, skal udføres nøjagtigt.

Pligter i Skolen.

I.

Naar Bønnen er endt i Kirken, skal Lærerne og Disciplene uførtøvet begive sig til Skolen.

II.

Alle Lærerne skal være til Stede paa det Tidspunkt, der er bestemt til Undervisningens Begynden, og de skal beflicte sig paa at gøre deres Pligt uden sløvende Ensformighed og med god Vilje til Skoletidens Udløb. Enhver Lærer skal undervise offentligt i Skolen og ikke mene, at det er redelig Færd, hvis han forlægger Undervisningen til sit eget Kammer, hvorved han paadrager sig Skin af, at han ikke vil være sit »Lys« bekendt eller er uvidende og tilbøjelig til Dovenskab. Hvis saadant skulde indtræffe, skal Rector paatale det.

III.

Rector skal udføre sit Embede saaledes, at han kan have en ren og god Samvittighed for Gud, kan erhverve sine overordnedes Gunst og fortjene Ros for Fromhed og Flid af enhver billigt dømmende.

IV.

Det er Rectors Pligt, at han ikke blot selv ved sin Undervisning og ved sit Eksempel lærer alle Skolens Disciple den første Begyndelse til Fromhed og Lærdom, men ogsaa tilskynder sine Colleger til at gøre det samme og flittigt passe deres Arbejde; men hvis det skulde synes nødvendigt, skal han enten alvorligt formane dem til eller strengeligen fordre af dem, at de gør deres Pligt.

V.

Og vel bør det sig, at Rector af hele sit Hjerte og med hele sit Sinds Styrke gør sig al Flid i sit Embede til Kirkens Frelse og Guds Ære; thi forbandet være den, der udfører Guds Gerning bedragerisk; men den, som med Troskab gør sin Pligt, ham giver Gud den herligste Belønning.

VI.

Hvad kan da synes hæderligere end at gaa i en Rectors Fodspor, naar han efter Evne stadig gaar ad Fromhedens og Dydens Vej og hellere kappes med det bedste Eksempel paa Troskab mod Gud og Iver og Flid mod Kirken end ved at vænne sig til Utroskab og Dorskhed blive en Pest for Kirken og Staten og paaføre sig selv den guddommelige Vrede og retfærdig Straf.

VII.

Rector skal hver Maaned ved en almindelig Eksamen undersøge Collegernes Troskab og Flid og Elevernes Fremskridt, for at han

kan lære at kende, hvorlangt hine er i deres Stræben mod Guds Ære, og om disse viser noget Haab for Kirken og Staten.

VIII.

Hvis nogen af Collegerne uden gyldig Grund har forsømt en hel Time, da bøde han $\frac{1}{2}$ Mark, for en halv Times Forsømmelse 4 Skilling og for en Fjerdedels Times 2 Skilling.

IX.

Men hvis det Tilfælde skulde indtræffe, at en Collega har en antagelig Grund til at forsømme sine Timer, da skal han tilholdes til forud at prøve den for Rector og ikke bagefter undskylde sin Forsømmelighed med en opdigtet Grund.

X.

Hvis der paa ovennævnte Maade skulde indkomme et større Beløb, — skønt vi ønsker, det maa blive mindst muligt, — da skal det benyttes til fattige Skolebørns Tarv.

XI.

Drengene skal vænne sig til at bruge deres Stemme klart og tydeligt og udtale saavel Ordene selv som særligt deres sidste Stavelser nøjagtigt.

XII.

De to Colleger skal skiftevis en Uge hver Dag mellem 12 og 1 kalde nogle af Disciplene for sig, for at de i hans Nærværelse og under hans Ledelse kan øve sig baade i Salmesang og flerstemmig Sang; thi naar de øver sig, gør de Fremskridt, og dem faar de Nytte af til sin Tid.

XIII.

Men da Eftermiddagsgudstjenesterne paa Catechisationsdagene efter Hans Højærværdighed Biskoppens Ordre er fordelt mellem Provsten (Sognepræsten), Kapellanen, Rector og Hørerne, saaledes at enhver efter Tur taler over sit Emne, saa skal de, naar de har svoret paa disse Loves Ord, tilholdes til uden Tøven at gøre deres Pligt, da det hører med til deres Embede, og de ellers krænker deres Lydighedspligt.

XIV.

Endelig for at ikke Gaverne, der uddeles ved det kongelige Slot, skal fordeles urigtigt blandt Skoledrengene, og for at ikke disse ved Raab og anden ungdommelig Kaadhed skal fortrædige nogen,

saa skal en af Collegerne altid være der til Stede og sørge for, at alt foregaar ordentligt, i al Stilfærdighed og Ærbarhed.

Disse Lovregler — og dem, som det muligt kan blive nødvendigt at tilføje, — skal enhver nøjagtigt overholde, som han vil staa til Ansvar for det ikke blot over for den højærværdige Biskop og Provsten, Skolens tilsynsførende, men ogsaa og især over for Gud selv; og han skal straffe Forseelser hos andre, forbedre Sæderne ved Opmuntring, Undervisning og Revselse, saa at han stræber efter at leve med en god Samvittighed, at opnaa Guds Naade og være uden Skyld i nogens onde Færd.

Disse Love bærer i høj Grad Præg af, at det er Biskoppens, Kirkens og Skolens høje tilsynshavende, der har udstedt dem. De er væsentligst rettede til Rector og Hørere, — og man ser jo smaa Glimt af, hvad forsømmelige Hørere kunde finde paa, — Børnene paamindes om at lægge Vind paa at lære at synge — det faar de Nytte af »til sin Tid«, nemlig naar de derved skaffer Penge til Skolen — og om at tale tydeligt, hvad der er meget prisværdigt; Hs. Højærværdighed kunde saa ogsaa uden Besvær høre, hvad de sagde ved Eksamen. Lovene har et almengyldigt Præg; af lokalt og tidsbestemmende for Nykøbing Skole er egentlig kun, at der nævnes »de to Colleger« og Slottet. Afsnit XIII om Rector og Hørernes Prædikepligt peger tydeligt mod Hans Michelsen, der var meget ivrig for denne Ordning. Catechisationsdage er saadanne, paa hvilke de Børn, der hverken gik i dansk eller latinsk Skole, fik lært lidt Catechismus udenad, ved at Latinskoleelever læste dens Hovedstykker op for dem.

Det System, hvorefter Undervisningen ved Nykøbing Skole ordnedes i Flensborgs Rectortid, hvilede paa Christian IV's Skoleforordning af 1632. Denne er nærmest en Gentagelse af Forordningen 1604, dog med enkelte Forandringer. Den

fastsætter 7 Klasser for de større og fuldstændigere Latinskoler og giver en Plan for Fordelingen af Læsestoffet i disse 7 Klasser. Latinskoler med 3 eller 4 Klasser faar Lov til at gennemgaa det samme Stof, og der gives ogsaa en Plan for, hvorledes det saa skal fordeles. Der indføres Opflytnings-Eksaminer fra Klasse til Klasse. Forøget Græskundervisning indføres omtrent som foreslaet i Forordningen 1604, medens dennes Fordringer i Matematik er sat betydeligt ned; der fordres nu kun Aritmetik i de 2 ældste Klasser. Hebraisk skulde læses i ældste Klasse. Det mest ejendommelige ved Christian IV's Skoleforordning er det Forsøg, der her blev gjort paa at skaffe Modersmaalet en Plads i Undervisningen, nemlig ved Læsning af Biblen paa Dansk ved Skoleandagterne og Undervisning i at læse og skrive Dansk i de lavere Klasser. Fordringerne i Latin forandres derimod ikke. Christian IV havde paalagt forskellige Mænd at udarbejde nye og bedre Lærebøger til Skolebrug, i hvilke Modersmaalet skulde benyttes for at gøre dem mere forstaaelige for Eleverne. Denne Kongens Stræben efter at fremme Elevernes Forstaaelse af det læste skyldtes Paavirkning af de Ideer, som den tyske Pædagog Wolfgang Ratich havde kæmpet for. Talsmanden herhjemme for Ratichs pædagogiske Ideer var Jens Dinesen Jersin, som havde været Lærer for Christian IV's Børn, og som havde holdt Forelæsninger over de nye pædagogiske Strømninger ved Universitetet i København. Jens Dinesen Jersin mødte imidlertid megen Modstand og trak sig efter nogle Aars Forløb ud af Kampen for at hellige sig Præstegerningen. En Del af de Lærebøger, som Christian IV havde paabudt udarbejdede med Benyttelse af Modersmaalet, blev ogsaa udgivet, f. Eks. en latinsk Grammatik med Forklaringer paa Dansk af Jersin, og enkelte andre; men som Helhed mislykkedes Kongens Forsøg paa at skaffe letfattelige Skolebøger. Jersins latinske Grammatik blev saa at sige ikke brugt ved Skolerne, og Lærebøger som

Caspar Bartholins Logik og Rhetorik eller hans Fysik havde ikke meget Præg af de ny pædagogiske Ideer, hvad heller ikke Resens Udgaver af matematiske Værker, f. Eks. af Gemma Fris havde.

Nykøbing Latinskole, der jo i denne Periode støttedes i særlig Grad af Christian IV's nærmeste Slægt, og hvis øverste Styrer den Gang var Biskop Hans Michelsen, der hørte til dem, Christian IV tog med paa Raad i Skolesager, maatte naturligvis hurtig indrette sig efter Forordningen 1632, ja den havde allerede før dens officielle Udstedelse foretaget Forandringer i Overensstemmelse med den, hvad man ser af den Opgørelse over læste Pensa, som Rector Jørgen Flensborg har indskrevet i Skoleprotokollen. Bogindkøbene i Flensborgs Tid viser ogsaa, at man ved Nykøbing Skole hurtig indrettede sig efter den ny Skoleforordning, og at man fulgte med Tiden. Jersins større latinske Grammatik, der udkom 1624, har saaledes været i Skolens Bogsamling, men er desværre ikke blevet benyttet til Skolebrug, saa vidt man kan se, ligesaa Resens Udgave af Gemma Fris' Arithmetica. Disse Bøger nævnes dog først i Midten af 17de Aarhundrede, da man begyndte saa smaat at skrive Kataloger over Skolens Bogsamling. Om sine Bogindkøb har Flensborg i Protokollen noteret følgende:

»Til Niels Sørensen, som nu er i Klostret i Nykøbing, for at haffue hentet 16 bøger, nemlig 8 exemplaria Logices, Rhetorices & Oratoria Bartholini indbunden, 8 expl Rhetorices & oratoria Bartholini ubunden giffuet ialt ..... 10 Dlr.

»Kjøbt paa Proustens befaling en ny dansk psalmebog aff en Mand ved Naffn Marqv. oluffsen fra Kjøbenhavn ..... 3 Skilling.«

»Giffuet Tomas breffdrager for nogen expl Grammatica græca Goliï til børnenes behoff ..... 3 Dlr.

Disse Bøger viser alle, at den ny Skoleordning indførtes for fuld Kraft. Trangen til ny Bøger har aabenbart været

stor; thi et Sted i Protokollen ser man, at Børnene selv har betalt Bøger. D. 24/3 1632 skriver Flensborg i Protokollen:

»Paa Scholens Vegne (med Proustens samtykke) fra Lybeck bøger og papir.

Børnene haffue self betalt bøger.«

Af latinske Bøger har Flensborg købt:

»et expl af Etymologicum Pauli Iani til Scholens behoft«

»12 expl: formulas movendi & comparandi nora, edit Petr. Heg(lund) Rip.«

Den sidste er altsaa udgivet af den kendte Digter og Filolog Rector Peder Hegelund i Ribe. Det maa vist være en Bog for Begyndere i Latin.

Mest direkte Oplysning om, hvad der læstes i Nykøbing Latinskole i Rector Flensborgs Tid, faar man naturligvis af den Beretning om læste Pensa i øverste Lektie, som han har givet i Skoleprotokollen. Den er paa Latin, og Indholdet af den er følgende:

Der begyndes hver Dag med Salmer, Bønner og Bibellæsning.

1. Filip Melanchtons latinske Grammatik er gennemgaaet adskillige Gange.
2. De grammatiske Reglers Brug har de lært at kende fra Terentius og Ciceros Breve til sine Venner; thi de har først oversat hele Terentius, derpaa har de ved en grundig Repetition baade i grammatisk, logisk og retorisk Henseende nedskrevet de mest elegante Vendinger af alle sex Comedier, og endelig har de ved skriftlige Øvelser gengivet enkelte Akter og Scener ved med Flid at efterligne Ordstillingen. Dette har de naaet til 29. Juni 1633. De har derefter benyttet samme Metode ved Ciceros Breve til sine Venner. De har oversat indtil 5. Bog, har lært Sætninger udenad til 3. Bog og drevet Gengivelsesøvelser til 2. iBog.
3. De ældste har gennemgaaet Bartholins »Logica Rhetorica & Oratoria«, medens de yngste »bliver ved med at væve paa den paa-begyndte Væv« (d. e.: er kommet et Stykke ind i Bogen og fort-sætter) og er kommet til Læren om »de almindelige Begreber«.

4. Den wittenbergske Catechismus (d. e.: Luthers store Catechismus paa Latin) har alle — hvad der burde være skrevet først — lært sikkert, hvortil de ældste har føjet »Filips Examen« (en Bog af Melancton, hvor Troens Grundbegreber fremsættes i Spørgsmaal og Svar) i Tabeller udarbejdet af den højærværdige og berømte Herr Biskop (Hans Michelsen) og er kommet til Afsnittet »om Kirken«.
5. Golius' græske Grammatik har de ældste gennemgaaet og lært Brugen af de grammatiske Regler fra Pauli Breve til Romerne, Corinthierne, Galatherne og Efeserne. Vigtige Sætninger af enkelte Capitler har de lært udenad paa Græsk.
6. Skriftsteder fra den hellige Skrift baade fra det gamle Testamente indtil »Kronikernes Bøger« og i det nye Testamente i alle Bøger har de lært ved daglig efter Tur at gennemlæse en Bog.
7. Øvelser i at skrive latinske Vers er oftere blevet drevet, og ogsaa paa at skrive græske Vers har de ældste begyndt at gøre Forsøg.
8. I Aritmetik er de kommet til den 4de Regningsart.
9. De har ofte aflagt Prøver paa deres musikalske Duelighed baade med 16, 12, 8 etc. Stemmer og saavel i Kirker som i Skoler.

Hvad Jørgen Flensborg har naaet med sin Klasse i disse 3 Aar, er lidt mere, end hvad der efter Forordning af 1632 skulde naas i 4de, 5te og 6te Lectie i en større Latinskole. Det er jo mest mærkeligt for Græskens Vedkommende, og det er netop dette Fags Pensum, der viser, at Nykøbing Skole maa have ændret sin Læseplan paa dette Punkt før 1632. Aritmetik ser derimod ikke ud til at have været dyrket mere end et Aar, og Hebraisk er endnu ikke kommet med, men det hørte efter Forordningen ogsaa først til det sidste, der skulde læses i 7de Lectie.

Jørgen Flensborg synes efter dette baade at have været en flittig og dygtig Skolemand, og det anerkendes ogsaa af Bispem, der i sin Dagbog giver Udtryk for sin Tilfredshed med Nykøbing Skole i Udtryk som: »Jeg fandt alt der i den bedste Orden«, eller »Jeg talte efter Visitationen til Rector og Hørere om at vise Troskab i sit Embede, skønt dette ingenlunde manglede her«.

Jørgen Flensborgs Indførelser i den ældste Skoleprotokol giver ogsaa et tiltalende Billede af ham som Administrator. Alt er indført ordentligt og med smuk Haandskrift.

Han giver først en Oversigt over Skolens Indtægter, nemlig over Skolemesterens Løn, Skolens Indkomster og Skolebørnenes »Hjælp«.

Scholemesterens Løn i Nykjøbing.

1. Landgjæld og Almissekorn $7\frac{1}{2}$ Pd. 1 Td

Saa.....	1 Skep	}	af en Mand i Navelsti.
Gaas	1		
Høns	2		
2. Penge af Byen tvende Gange om Aaret, aff hvert Par Folk 4 Sk, aff de Enlige 2 Sk.
3. Fri Kost paa Hospitalet. (Discant-Penge og Ligpenge den tredje Del).
4. Offer af Kirkegangskvinder; — Tamperpenge til Jul af Børnene.
5. Introductionspenge; — for Testimonium af dem, som rejse bort.
6. Gaardfæstning med Sognepræsten og Kapellanen af 13 Tjenere, som var Hr Peder Haslings vicari, aff hver Gaard sex eller otte Daler, naar de falder.
7. Af en Kirkebod Husleje aarligen Penge $3\frac{1}{2}$ Daler.
8. Af Dron. Mayst 60 Richsdaler.
9. Af Slottet den forordnede Løn tilfælles med Hørerne af 20 Courante Daler.

Det sidste er nu ikke skrevet af Flensborg, men føjet til af en senere Rector. Dog har Flensborg i Protokollen anført noget om 20 Daler fra Slottet. Han skriver nemlig efter en Opgørelse af Julesangspenge for 1631 følgende:

Derefter sendte os S. Johannes Oberberg paa S. oc højlofflig Ihuk. Dron Mayst's vegne dend 2. Martii 20 cour. Daler, som H. M. naadigt haffde bevilliget, hvoraf de tvende Parter, som vaar Skolemesters og Hørernes, strax udbyttet bleff, men den tredje part paa Hørernes begiering reserveret til Rev. Dn Episcopi tilkommelse ... og siden (efter hans billigelse) uddelt blandt børnene«.

Disse 20 »courante« Dalere er maaske Oprindelsen til

den »forordnede Løn« fra Slottet, der siden, som vi har set, blev regnet for en Del af Slotsstipendiet.

Scholens aarlige Indkomst.

1. Korn af Degnene (nemlig Sædedegnene i Skolens Degnekald) udi	{ Skjeldby..... 8 Skep Sundby..... 6 — Karleby..... 6 — Horbeløf..... 8 —
2. Den tredje Del af Ligpenge.	
3. Hvad som forøfris af collecten udi Byssen om Byen och icke til brød uddelis.	
4. Calent-Penge eller Offer af Synderherrit	
5. Noger aff Kirckens Blockpenge her i byen.	

Til Skolebørnenes »Hjælp« i Nykjøbing opføres Slotsstipendiet og Indtægterne fra Løbedegnenes Sogne, hvilke Indtægter der er givet Eksempler paa i forrige Afsnit (S. 34) $\frac{1}{2}$ af Discantpengene burde egentlig ogsaa være blandt det, der udgjorde Skolebørnenes Hjælp. Protokollen indeholder ofte Opgørelser af, til hvilke Elever Discantpenge fordeles. De fordeltes ikke ligeligt; de dygtigste Sangere fik mest, men efter hvilken »Skala« de fordeltes, kan ikke ses.

Af Flensborgs Regnskaber ses det, at Nykjøbing Skole fra hans Tid begyndte paa Instrumentalmusik. 1632 anføres det, at der er købt en Basun i Lybeck, og at der er købt Nøgle og Dør til et Skab at lægge den i. Endvidere nævnes, at Skolen har betalt »en Elev for privat at informere i Musik«. Det var naturligvis Meningen at danne et Skole-Orkester, der ved forskellige Lejligheder kunde indtjene lidt Penge. Med een Basun kunde der ikke blive noget stort Orkester, men senere anskaffer Skolen flere, og det nævnes ogsaa, at nogle af Eleverne selv ejer Instrumenter. Skolens Orkester var til Slutningen af 17de Aarhundrede et Blæseorkester. Angaaende Musik anfører Rector Flensborg i Protokollen følgende:

Indtægt paa anden Musics vegne.

Efter att vores ærværdige oc kiære Bisp udi provstens nærværelse

anno 1631 bewilliget haffuer, at dend foræring aff music — foruden Julesang oc andre Aftener — Skolemester skulde haffue ene, er mig udi andre Mader intet offuerantwortet uden fra Dn Niels Soelgaard, som effter hans Bryllup skickede en foræring baade mig oc siden til børnene, haffuer ieg sent hannem min foræring tilbage med disse ord, at jeg met børnene vilde nøjes, hvorpaa hand skickede mig 3 Dlr; En annammede ieg, de tvende faar børnene.

Men anno 1633 er aff Bispen paa Hørernes begiering forn. fordeling igien muteret, saa at Hørerne ocsaa skulde participere«.

Musikken, der leveredes i 1631 ved Niels Soelgaards Bryllup, var sandsynligvis flerstemmig Sang, men senere var det netop ved Bryllupper og andre festlige Lejligheder, f. Eks. naar Bispen kom til Byen, at Skolens Sangkor med Orkester medvirkede. Rector havde fra gammel Tid Eneret paa Indtægten ved Bryllupssang, men Hørerne ses jo her at have skaffet sig Part i, hvad der ellers kunde indkomme »ved anden Musik«.

Sangundervisningen ses at være drevet paa Kraft i Rector Flensborgs Tid; Sangtavlen repareres et Par Gange, og Sangkoret har — som Rector skriver i sin Beretning om læste Pensa — vist sin musikalske Duelighed baade i Kirker og Skoler.

Ved Dronning Sofies Ligfærd 1631 medvirkede Nykøbing Skoles Sangkor under Rectors Ledelse. Det fulgte med lige til Vordingborg. Her opstod stor Strid mellem Rector Flensborg og Vordingborg-Rectoren Søren Poulsen Judichær, der stod parat med sit Sangkor, om, hvem der nu skulde levere Sangen. Det endte med et regulært Slagsmaal mellem de to Rectorer, hvor Nykøbing-Rectoren fik Prygl og maatte trække sig tilbage fra Sjællands Grund. Sagen fik naturligvis et Efterspil, idet Rector Flensborg klagede over den ilde Medfart, han havde lidt. Da Bispen 1632 visiterede i Nykøbing, blev de to Kamphaner, der dog i Forvejen ved Provstens Mellekomst var blevet forligte, kaldt til Bispen, som

imidlertid lod Sagen falde, da Rectoren fra Vordingborg havde givet en uforbeholden Undskyldning.

Rector Jørgen Flensborg var vistnok af et ret hidsigt Gemyt og kunde let forløbe sig. Ved Visitatsen 1632 undersøgte Bispen saaledes en Klage, som Disciplene i Nykøbing Latinskole havde fremført mod Rector. Bispen omtaler Sagen i sin Dagbog, men anfører desværre ikke, hvad Grunden til Klagen var, men Rector maa sikkert have forløbet sig groft; thi han fik »en Næse« af Bispen og maatte love Bod og Bedring.

I Efteraaret 1633 blev Jørgen Flensborg, der $\frac{1}{2}$ 1632 var blevet indskrevet ved Københavns Universitet, kaldet til Kapellan i Toreby, og han fratraadte Rectoratet i Nykøbing d. 16. October. Ogsaa i Toreby bragte hans hidsige Sind ham i Forlegenhed, og han søgte derfor bort og blev 1639 Rector i Vordingborg, hvor han vistnok døde 1650.

Om de Hørere, der var ved Nykøbing Skole, medens Jørgen Flensborg var Rector, vides ikke synderligt. De har alle været veluddannede, og en af dem — nemlig Erik Bredal — var endda en ret betydelig Personlighed. I 1630 forlod Laurits Rasmussen Nykøbing Skole, og i hans Sted ansattes *Niels Christensen Othsing* som øverste Hører. Han er født 1603, formentlig i Ods-Herred, og blev Student 1626 fra Roskilde Skole. Han var kun Hører 1 Aar, saa blev han Kapellan, først i Rudkøbing, siden i Nykøbing. Han døde 1657 som Sognepræst i Nørre Vedby.

Efter Niels Othsing ansattes *Erik Andersen Bredal* som øverste Hører ved Nykøbing Skole. Han er født 1607 i Rudkøbing, hvor Faderen Anders Rasmussen Bredal var Sognepræst. Denne Familie Bredal kan nedlede sin Herkomst fra Niels Bredal, der først var Dominikanermunk i Vejle, siden (fra 1526) luthersk Præst og Rector i Vejle. Han var Forfatter af Skriftet »Børnespejel«, der kan kaldes den første Opdragelseslære paa Dansk. Foruden Erik Bredal har 2 af

hans Brødre og en Brodersøn været knyttet til Nykøbing Skole, og Slægten tæller i det hele mange Skolemænd¹⁾. Erik Bredal blev Student fra Sorø 1626 og tog teologisk Attestats 1631. Samme Aar blev han altsaa øverste Hører i Nykøbing og blev 1633 Jørgen Flensborgs Efterfølger som Rector. — Nederste Hører var Johan Bostel, dengang Jørgen Flensborg blev Rector. Han gik af 1632 og erstattedes af *Albert Andersen Bredal*, Erik Bredals Broder. Han var født 1610 og blev Student 1629 fra Sorø. Efter at have taget teologisk Attestats ansattes han i Nykøbing, 1632—33 som nederste Hører, 1633—35 som øverste. Derefter blev han Sognepræst i Øster Ulslev og døde 1645. Der er opbevaret en latinsk Rundskrivelse²⁾ fra Provsten i Musse Herred, hvori alle Herredets Præster med Hustruer anmodes om at give Møde ved Albert Andersen Bredals Begravelse.

1633—40 var *Erik Andersen Bredal Rector* ved Nykøbing Skole. Han var utvivlsomt en dygtig Skolemand og en kraftig og myndig Personlighed. Han skildres fra sine Bisppear som »talentfuld, kraftig, duelig, myndig³⁾ og »synderlig begavet, lærd og veltalende«⁴⁾. Biskop Hans Michelsen roser ved Visitatserne særlig hans Klasse. Saaledes staar der i Bispens Dagbog efter Visitats i Sommeren 1635: »Eleverne

---

1) Niels Bredal
Rector i Vejle, Forf. af Børnespejel.

Rasmus Nielsen Bredal
Hører i Vejle, Præst i Vinding.

Anders Rasmussen Bredal
Spr. i Rudkøbing.

Peter Andersen B. Rtr. i Svendborg, Spr. i Kettinge	Erik Andersen B. Rtr. i Nkbg.	Albert Andersen B. Hører i Nkbg.	Axel Andersen B. Hører i Nkbg.
--	----------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------------

---

Niels P. B. Hører i Nkbg.	Hans P. B. Rtr. i Saxkbg.
------------------------------	------------------------------

²⁾ Trykt i Kirkeh. Saml. 4. Rk. 3. Bd.

³⁾ Daa: Trondhjem Stiftshistorie.

⁴⁾ Augustinsen: Huus-Cancelli.

i den øverste Klasse var alle dygtige og sandelig ikke at foragte, hvorfor jeg ogsaa roste dem«. I Skolens ældste Protokol er indført Provstens Eksamensspørgsmaal og hans Dom over Besvarelserne fra Eksamen i Nov. 1635. Det er altsammen skrevet paa Latin, men meddeles her paa Dansk i fri Gengivelse:

Eksamen afholdt 19. Novbr. 1635.

I. Eleverne i øverste Klasse.

1. Catechismus (Luthers store paa Latin).

Eleverne skulde først udenad gengive Stykker af Afsnittet om Trosbekendelsen.

Det blev gjort rosværdigt.

Dernæst fik de Spørgsmaal angaaende andre Dele af Catechismen.

De viste ogsaa her en udmærket Hukommelse.

2. Latin.

Første Spørgsmaal var om Uregelmæssighed i Substantivernes Deklination og syntaktiske Brug.

(Dette har vist været besvaret ved Opramsning fra Melanchtons latinske Grammatik).

Dernæst viste de ved grammatisk Analyse af et Stykke af en Terentisk Comedie, at de havde forstaaet den grammatiske Regel, ligesom de ved Gengivelse paa forskellige Maader af Tekstens Mening viste Duelighed i alle Dele af Grammatikken.

Endelig fremsagde de udenad de 2 sidste Scener af Terents Comedie »Andria« og et af Ciceros Breve.

II. Eleverne af anden Classe.

1. Catechismus.

Først fremsagde de de økonomiske Tabeller af Luthers Catechismus paa Dansk og Latin.

(Tabellerne var Skriftsteder, der hentydede til den gejstlige Stands Forhold).

Dernæst fremsagde de udenad paa Latin Stykker af Luthers store Catechismus fra d. 7. Bud til Trosartiklerne.

2. Latin.

Eleverne fremsagde udenad forskellige Stykker af den latinske Grammatik.

Ved grammatisk Analyse af en Tekst viste de Forstaaelse af de

frem sagte Regler og ogsaa Kendskab til de øvrige Dele af Grammatikken.

De frem sagde nogle af Sebal dus' »Samtaler«.
(Nærmest Øvelser i at tale Latin).

III. Eleverne i nederste Classe.

1. Catechismus.

De øverste i denne Classe frem sagde de oekonomiske Tabeller paa Latin og Dansk.

De viste udmærket Hukommelse heri og ogsaa i andre Dele af Catechismen (Luthers »lille«).

De yngste i Classen eksamineredes i hele Luthers lille Catechismus paa Dansk; i den latinske Udgave var nogle kommet til Bønnen, andre til Trosartiklerne og andre igen til 6. Bud.

2. Latin.

Fra Donats Grammatik har de frem sagt Regler forfra til Infinitivernes Dannelse.

Af Glosesamlingen er de særligt blevet eksamineret i Cap. 27—30, men forøvrigt viste de udmærket Hukommelse i alle Dele af Glosesamlingen.

De frem sagde Stykker af Sebal dus' Samtaler.

Som man ser, er der kun blevet eksamineret i Skolens Hovedfag Religion og Latin; men Resultatet ser jo ud til at have været tilfredsstillende i alle Classer.

Erik Bredals Regnskabsførelser ser meget ordentlige og nøjagtige ud. De frem byder ikke særligt af Interesse. Fra Bredals Tiltrædelse findes en Opgørelse af Ligpenges Fordeling til Børnene, og det maa her være alle Skolens Elever. Der nævnes 12 i Rectors Klasse, 12 i 2den Klasse og 18 i nederste, altsaa i alt 42.

I Erik Bredals Tid kom et Par Degnekald, der hidtil havde haft Sædedegne, ind under Skolen som Løbdegne-Kald. Herom meddeler Protokollen:

»Den 22. Julii 1636 blev Horbeløv og Karleby Sogner med sin annexe efter Ordinantzen etc. og Velbyrdig Herre Palle Rosenkrantz til Krenkerup, Ridder, Befalingsmand over Nykiøbing og Aalholm Lehn og hæderlig og højlærd Dr. Hans Michelsen, Superintendent

over Fyens Stift, deris Befordring, lagt med al sin Rente og sædvanlig Indkomst, som Sædedegnene haffde tilforn, til Nykiøbing Skole«.

Samtidig oprettedes ogsaa et nyt Hørerembede, hvis Indehaver skulde læse med Abcdarierne og Donatisterne. Skolen havde altsaa fra 1636 3 Hørere.

Erik Bredal har naturligvis haft stor Del i, at disse Forbedringer for Nykøbing Skole blev indført, men da de blev officielt vedtagne, havde han tiltraadt en Udenlandsrejse, der varede i næsten 3 Aar. Det var Prins Christian, der nu boede paa Nykøbing Slot, der havde hjulpet ham til denne Rejse, og for Prinsens Velvilje mod Skolen, som han ogsaa havde vist ved Nytaarsaften 1635 at skænke 16 Rdl. til Fremme af Skolens Musik, kvitteres der ogsaa dette Aar i Skoleprotokollen, idet Slotsstipendiet kaldes »hans printzelige Naades Stipendium«. Erik Bredals Rejse gik til Tyskland, hvor han studerede ved forskellige Universiteter og udgav et Par lærde teologiske Disputatser. Under hans Fraværelse var øverste Hører Vice-Rector, og der var ansat en »Vikar« i et Hørerembede.

Efter sin Hjemkomst 1639 tog Erik Bredal Magistergraden ved Københavns Universitet og overtog saa igen sit Rectorat. 1640 blev han imidlertid kaldet til Sognepræst ved Vor Frelzers Kirke i København, hvor han skulde prædike baade paa Dansk og Tysk. 3 Aar efter blev han Biskop i Trondhjem, hvor han døde 1672. Han var en nidkær og skrap Tilsynsmand, der bl. a. »gjorde stor Profekt med Ungdommen i dens Katekismi Læsning«, og tro mod Konge og Land, hvorfor han ogsaa blev forjaget af Svenskerne 1658—60. En vis djærv Humor var han ogsaa i Besiddelse af, hvad følgende Anekdote, som Jens Bircherod beretter i sin Dagbog¹⁾, viser: »Mag. Erik Bredal, Bisp i Trondhjem,

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. 4. Bd.

spurgte i sin Visitats en Bonde: varst du med at forraade Vor Herre? Der Bonden svarede Nej, sagde Bispen: da var jeg. Hvortil Bonden svarede: Saamænd, min Far, du ser heller ikke ilde ud til det. Thi Bispen havde rødt Haar og Skæg« (— og Rødhaarethed ansaas for Tegn paa forræderisk Sindelag).

Erik Bredal bevarede sin Interesse for Nykøbing Skole; thi 1657 stiftede han og hans Hustru Johanne Villumsdatter Rogert, en Datter af Borgmester i Nykøbing Villum Andersen Rogert, et *Legat* paa 100 Rigsdaler til »Skolens Beste i Nykøbing Falster«. Renten af denne Kapital skulde hvert Aar uddeles til »en iblant Disciplerne, som ellers ingen Skolens Beneficium haver, dog med saa Skiæl, at samme Skole-Barn frygter Gud, og tager flitteligen vare paa sine Studeringer og haver dertilmed en god Stemme og altid varer paa ved Bog-Stoelen i Kirken at kaste Sange op«.

Et lille Glimt af Erik Bredals Syn paa Skolens Betydning faar vi maaske af en dansk Tekst, han i 1635 gav sine Disciple at oversætte til Latin:

»De, som forestaa Skoler, betjene eller besøge dem, kunde vel tænke saaledes, naar de anser Værelsens ringe Prydelse og Husgjæsternes ynkelige Tilstand: Skulde det være saa stor en Gjerning, som der siges, at man tager Omsorg til for Skolen? efterdi Skolen er ikke andet end en mængde børne, hvilke der ser ilde ud af Skab og Skidenhed, saa at man faar snarere Væmmelse end Lyst til at se dem. Men naar Skoler anses ikke af saadanne udvortes ringe Ting, men meget hellere af den store Nytte, som kommer af dem, er der ikke Tvivl paa, at der jo anderledes dømmes og tales om Skoler. Thi det Arbejde, som drives af Skolemesterne og Disciplerne i Skoler, tienner baade til Guds Ære, til Menighedens Forbedring og til ethvert privat Menneskes Nytte«.

Det kunde se underligt ud, at Nykøbing Skole hverken i Jørgen Flensborgs eller i Erik Bredals Tid dimitterede til

Universitetet, skønt Skolen utvivlsomt i denne Periode havde dygtige Lærere og i det hele var i Fremgang; men Grunden hertil er den, at Christian IV havde oprettet Gymnasier, d. e.: Overgangsskoler fra de mindre Latinskoler til Universitetet, i de større Byer. Herhen skulde de mindre Latinskoler sende deres Dimittender til en sidste Afpudsning, inden de blev Studenter. Derfor har Nykøbing Skole i 1630'erne og 40'erne ikke dimitteret direkte, men blandt Dimittenderne, særlig fra Odense Gymnasium, findes ikke saa sjældent nogle, der betegnes som »Falstrius«. Omkring 1650 tabte Interessen for Gymnasierne sig, og Paabudet til de mindre Skoler om at dimittere gennem dem overholdtes ikke mere eller betragtedes som bortfaldet.

Hørerne i Erik Bredals Rectortid var først hans Broder Albert, der var blevet øverste Hører, og *Poul Hansen Prip*, der 1633 ansattes som nederste Hører. Han var Søn af Sognepræsten i Skelby, Hans Poulsen, og var født 1607. Han blev Student fra Herlufsholm 1630 og har derefter taget teologisk Attestats. 1635 blev han Sognepræst i Gunslev, og samme Aar blev som nævnt ogsaa Albert Bredal Præst. Der ansattes derfor dette Aar to nye Hørere.

Øverste Hører blev *Peder Nielsen Stub*, der er født 1612 i Slesvig (eller Holsten). Han er indskrevet ved Københavns Universitet Decbr. 1631 og har taget teologisk Attestats. Da Erik Bredal rejste udenlands, blev han *Vice-Rector* 1636—38. Derefter ordineredes han og blev kaldet til Sognepræst i Idestrup, hvor han døde 1654, vistnok af Pest. Som Vice-Rector ansattes efter Peder Nielsen Stub *Jacob Outzen*, der var født i Haderslev 1610. Han har ikke været indskrevet ved Københavns Universitet, men 1635 blev han derimod indskrevet ved Universitetet i Leyden som teologisk Student. Han fungerede som Vice-Rector til 1639, da Erik Bredal kom hjem, og derefter som øverste Hører. Ved Bredals Afgang 1640 blev Jacob Outzen hans Efterfølger.

Som 2den Hører ansattes 1635 *Hans Jørgensen Ærøbo* (eller Arrebo), der er født paa Ærø 1609 og blev Student fra Slagelse Skole 1630; siden tog han teologisk Attestats. Han blev indstillet til Hørerembedet af Biskop Hans Michelsen og var tillige anbefalet af Anders Arrebo i Vordingborg — den kendte Digter —, til hvis Slægt han skal have hørt. Da Peder Nielsen Stub blev Vice-Rector, fungerede Hans Jørgensen som øverste Hører, til han i Slutningen af 1637 forlod Nykøbing Skole for at blive Præst. Han ansattes 1638 som Kapellan i Toreby; 1641 forflyttedes han til Nykøbing—Systemtofte, hvor han døde 1654 af Pest tillige med 5 af sine Børn. Hans Efterfølger som øverste Hører blev *Andreas Eriksen* (Hvid) fra Odense. Han er Student fra Odense 1630 og blev varmt anbefalet af Biskop Hans Michelsen, men var kun 1/2 Aar ved Nykøbing Skole. Han ordineredes 1. Juni 1638 som Kapellan i Stokkemark, men fik allerede 17. Juni Sognekald, nemlig Søllested. Her døde han imidlertid allerede efter 2 Maaneders Forløb. Hans Efterfølger som Hører var *Niels Knudsen (Ærøbo)*, der er født 1614 og blev Student fra Vordingborg 1637. Han var Hører i Nykøbing til Slutningen af 1639, blev derefter Rector i Faaborg og to Aar senere Sognepræst i Vester Hæsingepaa Fyen.

I Efteraaret 1639 ansattes *Andreas Pedersen Minke* som 2den Hører ved Nykøbing Skole. Om ham vides der endnu mindre end om de nysnævte. I Universitetets Matrikel staar han ikke anført med Familienavnet »Minke«, og der er adskillige af Navnet Andreas Pedersen, hvoraf en godt kan være ham. Han blev 1642 Kapellan i Stege, hvor han 1655 døde af Pest. »Vikaren«, der fungerede som 2den Hører, mens Erik Bredal var udenlands, var *Albert Albertsen Ritz*, der er født i Nykøbing, og hvis Forældre allerede er nævnt (S. 61). Han er Student fra Roskilde 1628 og maatte ved sin Antagelse love, at han, naar Erik Bredal kom hjem, vilde »søge sig en anden Lejlighed«. Det gjorde han ogsaa og

blev 1639 Sognekapellan og Vicepastor i Vestenskov, hvor han døde 1669. Endelig ansattes der 1636 en 3die Hører efter Bispens Forordning til »Skolens Gavn og Forbedring«. Hans Indtægter bestemmes saaledes: »Han skal tage Vare paa Seyerværket og Klokkerne og have (foruden den forrige Klokkerløn) af Skolen, nemlig af Horbeløv Sogn tre Pund Biug og skal være Degn der, gaa ud undertiden at siunge og se til, hvorledes hans Substitut gør sit Embede. *Johan Pedersen* er den første, der hafver denne Bestilling vedtaget«. Om denne Johan Pedersen vides ikke andet end Navnet; han blev i sin »Bestilling« til 1646.

Jacob Outzen blev som nævnt *Rector* efter Erik Bredal. Biskop Hans Michelsen bemærker i sin Dagbog d. 28. Febr. 1640, at han har meddelt Provsten og Raadet i Nykøbing, at han har antaget Outzen til Rector, og ligeledes, at han har meddelt det til Prins Christians Hofprædikant, Mag. Gotfred Gesius, saa det prinselige Hof har aabenbart støttet Outzens Kandidatur. I Juni 1640, da Biskoppen var paa Visitats i Nykøbing, aflagde Jacob Outzen Rector-Eden. Tilstanden i Skolen var ikke den bedste ved denne Visitats. Bispens skriver i sin Dagbog, at Rector lovede, at Eleverne nok ved næste Visitats skulde blive bedre. Det blev de imidlertid ikke; ved Visitatsen 1641 finder Bispens, at Eleverne er meget uvidende, men undskylder det med, at Rectoren ofte har været syg. Jacob Outzens Indførelser i Protokollen er de sædvanlige Indtægter og Udgifter og Fortegnelse over, hvilke Elever der faar af det indkøbte Vadmel, Lærred og Brød. Fra Outzens Overtagelse af Rectoratet foreligger der en Fortegnelse over, hvad der er læst i ældste Lectie, eller det skal maaske nærmest betragtes som »Eksamensopgivelser«. Ved denne Lejlighed nævnes ikke blot Catechismus og Latin, men ogsaa Græsk, Logik og Retorik, ja, endog »Compendium historicum Slejdani«. I Latin er Forfatterlæsningen udvidet; det er ikke længere kun Terentius og Cicero; ogsaa

Virgil og Ovid er nu repræsenteret. Jacob Outzens Helbred var vistnok skrøbeligt; den Sygdom, han led af i Sommeren 1641, førte til hans Død i December Maaned. I Rhodes Samlinger til Loll.-Falsters Historie paastaas, at Outzen var meget afholdt af sine Hørere Niels Knudsen og Andreas Minke, men der angives ikke, hvorfra dette vides. I Skoleprotokollen staar der, at »21. Februar 1642 gjorde Axel Bredal rede og regenskab paa S. Jacobi Outzenii och hans arffuingers Vegne«.

Niels Knudsen var nemlig rejst, før Outzen blev Rector — men de har været Hørere samtidig, — og det var Axel Bredal, der sammen med Andreas Minke og Johan Pedersen var Hørere, mens Outzen var Rector.

Axel Andersen Bredal var Broder til Erik og Albert Bredal og blev Student fra Herlufsholm 1636. Han er blevet ansat i Nykøbing 1640, da Niels Knudsen var blevet Rector i Faaborg, og var først mellemste Hører ifølge Skoleprotokollen, hvori Hørerne ved en Fordeling af Discantpengene nævnes i Rækkefølgen Andreas Pedersen Minke, Axel Bredal og Johan Pedersen. I Februar 1642 er Axel Bredal derimod øverste Hører, siden han varetager Rectors Bestilling ved Regnskabsaflæggelsen. Om Andreas Minke var rejst Febr. 1642, kan ikke afgøres, men han har ialt Fald nok den Gang haft Løfte paa Præstekald. Axel Bredal søgte straks efter, han var kommet til Nykøbing, Præstekald. Det var Vester Ulslev Sognekald, han søgte, og hans Medlærer Andreas Minke var ligeledes Ansøger til det. De to drog da efter Menighedens Begæring en Søndag i 1640 ud og prædikede i Vester Ulslev for at opnaa Indstilling til Kaldet, men de havde ikke indhentet Provstens Tilladelse til at prædike, hvorfor de blev indstævnet for Landemodet af Lensmand og Biskop og dømte til at forblive som Hørere i 3 Aar, give hver et Ris godt Papir til fattige Skolebørn og gøre Afbigt for Vester Ulslev Menighed. Andreas Minke fik Tilgivelse

for sin Forseelse, før de 3 Aar var gaaet; — han fik som nævnt Præstekald 1642. Axel Bredal blev vist i sit Hører-Embede til 1644—45, men om han da er død, eller han er gaaet over i et andet Embede, vides ikke. Præst blev han ikke.

Niels Pedersen Brun, der blev *Rector* efter Jacob Outzen, overtog Embedet d. 22. Febr. 1642. Han anses i Almindelighed for at have været Søn af den før nævnte Rector i Nykøbing, Peder Hansen Brun; men dette kan ikke være rigtigt; thi han er født 1611, og da var Peder Hansen Brun kun 17 Aar og endnu ikke Student. Niels Bruns Fødselsaar kan bestemmes ud fra Universitets-Matriklen i Leyden, hvor Niels Brun findes indskrevet som »studiosus litterarum« (d. e.: filologisk Student) 1639 i en Alder af 28 Aar. Han findes desuden indskrevet som Student ved Københavns Universitet 1630, hvad der ogsaa passer godt med Fødselsaaret 1611. Han havde et Par Aar før 1639 været Rector i Assens og rejste saa til Leyden sammen med et Par fynske Venner. Han var utvivlsomt en dygtig og vellærd Mand, — som Rector i Nykøbing tog han 15. Maj 1643 Magistergraden ved Københavns Universitet, — men han kom ikke til at betyde videre for Skolen der, da han allerede i November 1643 forlod den for at blive Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Odense. Han blev senere tillige Provst for Odense Herred og døde 1670. I Skoleprotokollen findes af ham kun de sædvanlige Regnskabsoversigter. Der blev først endelig skiftet mellem ham og hans Efterfølger som Rector i 1646, og der er da tilføjet følgende Dom over hans Rectorvirksomhed: »Han stod Skolen vel for i sin Tid, hvilket ham Gud belønne«.

Hørerne i hans Tid var Axel Bredal, Jørgen Knudsen og Johan Pedersen, hvoraf de 2 er nævnt forud. *Jørgen Knudsen* er formentlig ansat som 2den Hører efter Andreas Minkes Afgang 1642. Han avancerede efter Bredal til øverste Hører og har som saadan underskrevet et Regnskab sammen med Rector 1646. Han synes at stamme fra Lolland; i Universitets-

matriklen benævnes han Georgius Canuti Laulandius og som dimitteret fra Københavns Skole 1639. Han ser ud til at have forladt Nykøbing omkring 1647, men der vides ikke, hvor han er blevet af.

I November 1643 blev *Mag. Clemens Pedersen Fabricius Rector* i Nykøbing. Han beklædte Rectoratet i endnu kortere Tid end sin Formand, nemlig kun $\frac{1}{2}$ Aar. Han anses for at have været i Slægt med Enkedronning Sofies Kansler, Dr. Daniel Fabricius, er født 1616 og Student fra Odense Gymnasium 1636. 1638 tog han Baccalaureusgraden ved Københavns Universitet, og 1641 — 25 Aar gl. — findes han indskrevet som »studiosus philosophiæ« ved Universitetet i Leyden. I 1643 tog han Magistergraden ved Københavns Universitet og blev kort efter Rector i Nykøbing. Han var altsaa en i høj Grad velstuderet Mand; men hvad hjalp det Nykøbing Skole, at den fik disse lærde Rectorer med Magistergrader og Studieophold i Udlandet, hvoraf der var adskillige i det 17de Aarhundredes Midte, naar de hurtigst muligt søgte bort igen. For Clemens Fabricius' Vedkommende kan man af Skoleprotokollens Notater ikke mere end lige konstatere, at han har virket ved Nykøbing Skole. Den 8. Maj 1644 blev Clemens Fabricius kaldet til Sognepræst i Sandby paa Lolland, hvor han vistnok døde 3 Aar efter.

I hans Embedstid naaede der ikke at blive Forflyttelser blandt Hørerne.

Den følgende Rector var ogsaa en af de »høj lærde«; det var *Mag. Johan Stensen*, der ansattes $\frac{15}{3}$ 1644. Han var født 1614 i København som Søn af den velstaaende Borger, Guldsmed og Vintapper Sten Pedersen, der ejede et Hus i Klareboderne, den Gang et fornemt Kvarter, hvor flere Adelsmænd ejede Gaarde, saaledes Tage Thott, hvis store Gaard og Have omsluttede Sten Pedersens Hjørneejendom. Sten Pedersen var en anset Mand, vel anskreven som Guldsmed hos Christian IV, og i hans Hjem var baade Lyst og Evne til at

føre Sønnerne frem. Han var 2 Gange gift. Johan Stensen var af første Ægteskab; af andet var den berømte danske Videnskabsmand Niels Stensen (Nicolaus Stheno). Johan Stensen blev dimitteret fra Roskilde Skole 1632 og studerede derefter 3 Aar ved Københavns Universitet. I denne Tid boede han, ejendommeligt nok, ikke hjemme, men hos sin Privatpræceptor blandt Professorerne, Jacob Madsen. I 1636 rejste han udenlands og blev 19. Juni 1636 indskrevet som »studiosus litterarum« ved Universitetet i Leyden. Han opholdt sig i alt 3 Aar i Udlandet, dels i Holland og dels i Frankrig, og kom derefter hjem og tog teologisk Attestats ved Københavns Universitet. Aaret efter havde han en ubehagelig Oplevelse¹⁾ i Helsingør, hvor han var i Besøg hos sin Broder, Ridefoged paa Kronborg Kristen Stensen. Han havde paa et offentligt Sted (en Vinstue) talt Fransk og andre fremmede Sprog, og en Toldskriver i Helsingør, der var til Stede i Lokalet og »overflødig drukken«, havde følt sig fornærmet over dette »Vigtigmageri«, havde først overfuset Johan Stensen med Ukvemsord og derpaa ladet sit Væрге hente og opfordret ham til »at gaa med udenfor«. Der var blevet sat Lys i Vinduerne, for at de kunde se at kæmpe, men Stensen nægtede at slaas med den drukne Mand. Næste Morgen fandt Tvekampen imidlertid Sted, og Tolderen blev haardt saaret. Han blev bragt til sit Hjem, hvor han 4 Uger efter døde. Johan Stensen flygtede ud af Landet, da Dødsfaldet blev bekendt, og det var hans Broder, Ridefogden, der mødte for ham for den borgerlige 16-Mands Domstol i Helsingør, for hvilken den afdødes Arvinger havde stævnet Drabsmanden. De 16 Mand frikendte pure Johan Stensen, da han efter deres Mening »havde været tilnøddigt sit Liv og sin Ære ved redelig Gerning at forsvare«. Tolderens Arvinger vilde imidlertid ikke lade sig nøje med denne Dom, men indankede den baade for Landsting og Herredag. Lands-

---

¹⁾ Ifølge A. D. Jørgensen: Niels Stensen.

tinget frikendte ogsaa Johan Stensen, men forkastede de 16-Mands Motivering, da Johan Stensen »ikke var af den Stand, at han til saadan Slagsmaal sig havde turdet ret forstaa«. Som Motivering for Frikendelsen gjordes gældende, at Tolderen ikke var død af sit Saar, som han var blevet saa vidt helbredet for, at han var oven Senge, men derimod af en senere paakommen Sygdom. Herredagsdommen, der fældedes den 4/10 1641 i Kongens Nærværelse, stadfæstede Landstingsdommen, men dømte Johan Stensen uværdig til gejstligt Embede, indtil Kongens Naade var søgt. Denne Naade blev snart søgt og opnaaet. Dommene er ret karakteristiske: Borgerne hævder djærvt og ligefrem Stensens Ret til at forsvare sit Liv og sin Ære med Vaaben, men de adelige Dommere sætter skarpt Skel mellem dem, der maa dette (nemlig Adelen), og de andre.

Johan Stensen slap altsaa ret godt fra Affæren og studerede det følgende Aar igen ved Københavns Universitet, hvor han i Maj 1643 tog Magistergraden. Aaret efter blev han altsaa Rector i Nykøbing, men forblev kun 2 Aar i denne Stilling, idet han i 1646 blev kaldet til Sognepræst i Balkager og Snarested i Skaane; her døde han 1675. Om hans Virksomhed som Rector foreligger ikke andet end de sædvanlige Regnskabsnotitser i Protokollen. De er meget kortfattede; det hele Regnskab for 2 Aar staar paa en Side. Det er mest Reparationer, der nævnes, som »begge Bassuner at fly«, »ny Laas til de fattiges Bøsse; den forr. var forslitt, saa den kunde drages op«, »Tavlen at fly med Lister og samme at male«. Elevantallet synes efter Ligpenge-Fordelingen 1646 da at have været 46. En lille Notits, der kunde tyde paa, at Stensens Regnskab har været lidt for kortfattet, lyder saaledes: »8 Maji 1646 lejede Præsten Bud til Bispen fornemmelig om Mag. Johans Forsømmelse«. Hvad der var i Vejen, oplyses ikke, og det har neppe været af Betydning, da Sagen ikke nævnes siden.

Hørerne i hans Rectortid var de førnævnte Jørgen Knudsen, der blev øverste Hører, da Axel Bredal rejste, og Johan Pedersen i nederste Lectie. Som ny 2den Hører ansattes omkring 1644 *Jesper Pedersen*. Han er født 1614, formodentlig paa Langeland, da han fører Tilnavnet »Langlandus«. Han gik i Odense Skole og Gymnasium og roses af Biskop Hans Michelsen som en »sædelig, lydige og flittige« Elev. 1639 dimitteredes han til Universitetet, efter at han 1 Aar havde fungeret som nederste Hører i Odense Skole. Hvor længe han var Hører ved Nykøbing Skole, kan ikke sikkert bestemmes. Hans Navn findes i Skoleprotokollen under et Regnskab 1646, men længere end til 1650 har han ikke været Hører; thi dette Aar ordineredes han til Sognepræst i Nr. Alslev; her døde han vistnok 2 Aar efter.

Johan Stensens Efterfølger, *Mag. Jacob Hansen Falster*, satte Rekord i »kortvarig Indehaven af Rectoratet i Nykøbing«. Han bestred det nemlig kun een Maaned. Der vides ikke meget om ham. Han har gaaet i Odense Gymnasium, hvor han ikke har udmærket sig ved eksemplarisk Vandel; thi Biskop Hans Michelsen fortæller i sin Dagbog, at han den $25\frac{1}{2}$ 1637 har straffet en Elev i Gymnasiet, Jacob Hansen Falster, med Ris paa Grund af Fuldskab. Forseelsen synes afgjort med Pryglene; thi 1638 dimitteredes Jacob Falster til Universitetet. 1645 tog han Magistergraden og blev 15. Maj 1646 Rector i Nykøbing; han resigterede 17. Juni s. A. og rejste til Skaane. Hvad han blev til der, vides ikke.

Efter Jacob Hansen Falster kom der igen en Rector til Nykøbing, for hvem Rectoratet var andet end en midlertidig Beskæftigelse, hvad det unægtelig nærmest ser ud til, at de 4 sidste lærde Rectorer har betragtet det som. Det var *Peder Pedersen Empolejus Horbelev*, der var Rector i Nykøbing fra Sommeren 1646 til sin Død den 14. Marts 1652. Han er født 1620 og er Søn af Sognepræst i Horbelev Peder Lauritzen Bogonianus, der, som det før er nævnt, formodentlig er iden-

tisk med den Peder Bogonianus, der var Rector i Nykøbing. Herr Peder Lauritzen Bogonianus døde i Slutningen af 1619, og Sønnen Peder er altsaa født efter hans Død, hvad maaske antydes i det mærkelige Navn Empolejus, der kunde tænkes dannet af det latinske Ord embolis, der kan betyde en Efter-skrift i et Brev. Peder Horbelevs Moder giftede sig et Aars Tid efter Peder Bogonianus' Død, som Skik var, med hans Eftermand i Horbelev Sognekald, Hans Theophilussen Sadolin, en Sønnesønssøn af Fyens Stifts første lutherske Biskop, Jørgen Jensen Sadolin, og Peder Horbelev er altsaa vokset op i Horbelev Præstegaard. Sammen med en ældre Broder, Laurits Pedersen Horbelev, der døde som Præst i Sandby paa Lolland, kom han i Slagelse Latinskole, og begge Brødrene dimitteredes til Københavns Universitet 1639. Peder Horbelev var sikkert en flittig og dygtig studerende; allerede 1643 holdt han offentlig Disputats («de philosophia»). I 1647, efter at han var blevet Rector i Nykøbing, erhvervede han Magistergraden ved at forsvare en Afhandling af Peder Sporman, Professor i Historie og Geografi. Afhandlingens Titel var: »Geografi er meget nyttig for studerende af enhver Videnskab«, og at Peder Horbelev kunde optræde som Forsvarer ved et saadant Emnes Behandling, tyder paa en vis Alsidighed i hans Kundskaber. Som Rector i Nykøbing viste han sig som en dygtig Administrator; han fik saaledes Stadager, Eskildstrup og Nr. Kirkeby Sogne lagt direkte under Skolen, saa de skulde besørges af Løbdegne. Han fik i denne Sag ubetinget Støtte af Prinsesse Magdalene Sibylle, Prins Christians Enke, der den Gang boede paa Nykøbing Slot, og til hvem han havde indsendt en særdeles velskreven Ansøgning. Sognepræsten i Stadager protesterede kraftigt mod denne Sogne-Indlemmelse, ogsaa ved Bønsskrivelser til Prinsessen, men denne stod som nævnt helt paa Skolens Side. Striden har været haard, og Peder Horbelev har sagtens af og til frygtet for, at Præsten skulde sejre. Da alt omsider er ordnet

efter Skolens Ønske, skriver Rector i Skoleprotokollen: »Hæc omnia operata est tua manus mi Jesu«. (Alt dette har din Haand udført, min Jesus!) Som Lærer var han baade flittig og dygtig og synes at have forstaaet at vinde sine Elevers Hengivenhed. Han straffede strengt alle Forseelser og sparede ikke paa korporlige Tugtelse, hvor han fandt dem nødvendige. I en lille Notits i Skoleprotokollen fortæller han om en tyvagtig Elevs Afstraffelse paa følgende Maade:

»En skielm, som bar byssen (hvori Eleverne indsamlede Penge) ved Naffn Anders Kloskou tog Pinden bag aff og Stall pengene, hworfor han maatte staa skole Rett och efter huer aff dem (d. e.: af Eleverne), som gick om byen, haffde giffvet ham Sex Slau, fick han Resten Aff Rectore och forwiestt Schoelen«.

I Skoleprotokollen har Peder Horbelev som de andre Rectorer noteret Skolens Bogindkøb; der er i hans Tid f. Eks. købt adskillige Eksemplarer af de kendte Begynderbøger i Latin, Donaten og Aurora, og græske Læsebøger som Plutarch og Homer i Udvalg. Desuden har han givet en Fortegnelse over, hvilke Bøger han har brugt i sin Klasse.

Til Religionsundervisning har han benyttet: Luthers store og lille Catechismus, Brochman: Trosartiklerne, Romerbrevet Cap. I—IX.

Til Latinundervisning: Jersins latinske Grammatik omarbejdet af Bang, Ciceros Taler og udvalgte Breve, Udvalgte Fortællinger af Curtius, Virgils Æneide I. Bog, Oder af Horats og Terentius' Comedier.

Til Græskundervisningen: Golius' græske Grammatik, Isokrates' udvalgte Taler og Stykker af Hesiodus.

Til Undervisning i filosofiske Videnskaber: Resens Rhetorica og Caspar Bartholins Logica.

Til Undervisning i Matematik og Fysik: Georg Froms Aritmetica og Bartholins Physica minor.

Opgørelsen viser, at Nykøbing Skole under Rector Horbelev var helt paa Højde med, hvad Christian IV' Forordning

1632 opstillede som Maal. Et Bevis herpaa er det ogsaa, at der 1651 dimitteredes tre fra Nykøbing Skole til Universitetet. Peder Horbelev døde ung, kun 32 Aar gammel, og fik et smukt Eftermæle af Nykøbing Skoles Lærere og Elever. Ældste Hører skriver saaledes i Skoleprotokollen følgende (paa Latin):

»Peder Horbelev, der døde d. 14. Marts, efterlod et berømmeligt Eftermæle og det dybeste Savn hos alle sine samtidige, og han har givet sine Efterfølgere et udmærket Eksempel«.

Eleverne i ældste Klasse, hvoraf mange var »dybt nedbøjede af Sorg«, skrev Dagen efter hans Død smukke Mindeord om deres Rector baade paa Latin og Græsk; der findes 10 af disse Minde-Stile i Skoleprotokollen. En særlig fremragende Elev, Christopher Johansen fra Nakskov, har skrevet ikke mindre end 17 latinske Disticha (2-liniede Vers), hvori han priser Peder Horbelev som en Mand, der udmærkede sig ved Fromhed, Lærdom og Dyd og som Rector trofast styrede Nykøbing Skole i over 5 Aar, indtil han den 14. Marts 1652 Kl. 8 sov hen under Bekendelse af sin Tro paa Jesus Christus. Alle disse Vers findes ogsaa indført i Skoleprotokollen.

Hørerne i Rector Horbelevs Tid er det vanskeligt at faa rigtig Rede paa. Der er Navne nok, men ikke Holdepunkter for, hvornaar eller hvorlænge de har virket ved Nykøbing Skole. Da Horbelev tiltraadte Rectoratet var Jørgen Knudsen, Jesper Pedersen og Johan Pedersen Hørere. Af disse afgik Johan Pedersen en Gang i 1646 og erstattedes af *Rasmus Madsen*. Han har henlevet næsten hele sit Liv i Nykøbing Skole. Han stammer formodentlig fra Nykøbing og er som Dreng kommet i Byens Latinskole. 1636 ses han af Protokollen at have faaet »hans printzelige Naades Stipendium«, og i de følgende Aar benyttedes han jævnlig som Løbedegn. 1646 overtager han Undervisningen i ABCDarie- og Donatistklassen og fik derved nederste Hørers Kornindtægt (3 Pd.

Byg), men beholdt sit Løbedegnekald Ønslev, hvad der ses af en Substitut-Kontrakt i Skolebogen fra 1648 mellem »Nykøbing Scholes Collegam Rasmus Madtzen, Degn til Ønsleff, och hans vicarius Frantz Hansen«. Samme Aar blev han Klokke og Bedemand i Nykøbing (Klokkebestillingen synes Johan Pedersen at have beholdt 2 Aar efter sin Afgang fra Skolen). Ønslev Degnekald ombyttede han 1678 med Tingsted, som vel har været »federe«, ifølge et Notat i Skoleprotokollen:

Disse tvende Sogner Ønszløff oc Tingsted hafver dend Nederste hører Ved Skiftelse (d. e.: skiftevis) nydt, først det ene, saa det andet, men fyrst Ønszløff oc det fyrst Rasmus Mazen, men nu bliffver jævnlig ved Tingsted«.

Rasmus Madsen var aabenbart en Mand, der, ligesom Per Degn, »forbedrede sit Embede« meget. Han var sin hele Tid »alumnus« — han kom nemlig aldrig formelt ud af Skolen — og ikke »studiosus«, og kunde derfor ikke rykke op til Hører i de højere Klasser, men det brød han sig vist heller ikke om; thi hans Indtægter var langt større end nogen af de andre Høreres. Han blev da ogsaa siddende som nederste Hører til sin Død 1682.

I Tidsrummet 1646—ca. 1650 er saavel Jørgen Knudsen som Jesper Pedersen afgaaet, og følgende 3 Hørere maa antages at have fungeret ved Nykøbing Skole i samme Periode: Niels Munk, Lauritz Pedersen og Christen Clemmensen.

Navnet *Niels Munk* findes under den latinske Edsformular¹⁾,

---

¹⁾ I Oversættelse lyder den saaledes: »Jeg N. N., der ved den guddommelige Naade og ved deres Velvilje, som raader i denne Sag, er blevet valgt ind i Nykøbing Skoles Lærercollegium, sværger her ved højtideligt, at jeg vil forrette alle Dele af det mig overgivne Embede med Troskab og herunder villigt adlyde Skolens Rector, og jeg erklærer aabenlyst for alle, at jeg vil anvende al 'lver og Omhu

som Hørerne ved Nykøbing Latinskole skulde underskrive, før de overtog deres Embede. En Niels Munk maa der altsaa have været ved Nykøbing Skole; han kan vanskeligt faa Plads andre Steder end her, og er i saa Fald rimeligvis identisk med en Niels Munk, der 1653 blev Sognepræst i Torkildstrup, var født 1626 i København, hvor Faderen var Brygger, og dimitteredes privat til Universitetet 1645.

Lauritz Pedersen nævnes som Hører i Nykøbing i Stubbe-købings Kirkebog, hvor han staar indskrevet som Fadder den 2. Marts 1648. En Lauritz Pedersen findes indskrevet ved Universitetet som privat dimitteret 1647, og det kan jo muligt være ham.

Christen Clemmensens Navn findes i Skoleprotokollen, idet Rector Horbelev i Marts 1649 har skrevet: »fra denne thied leffuerede jeg Christen Clemmensen Schoelens tertiam«. Han var muligvis en gammel Student; thi i Universitets-Matriklen findes en Christen Clemmensen indskrevet 1616, og ingen anden af dette Navn har været at finde deri.

Kort efter 1650 synes alle disse tre Hørere at være afgaaede, og i Tiden indtil 1654 maa følgende 2 (eller 3) have fungeret: Niels Pedersen Bredal og Andreas Jespersen.

Niels Pedersen Bredal er født 1627 i Kettinge paa Lolland, hvor Faderen, Peder Andersen Bredal, en Broder til de 3 tidligere nævnte Bredal'er, var Præst. Niels Bredal har gaaet i Skole paa Herlufsholm og blev Student 1646. Efter nogle Aars Studier ved Universitetet er han omkring 1650 blevet Hører i Nykøbing. Han omtales i Skoleprotokollen 9. Juli 1654 af daværende Rector Broch, der skriver:

---

og alle Aandens Kræfter paa, at mine Elever gør Fremskridt i Kundskaber og gode Sæder. Hvis jeg ikke gør min Skyldighed og afviger fra en nidkær Lærers Pligt, vil jeg efter Rectors tredje eller fjerde Paamindelse forlade min Post. Det bør tilføjes, at Eden ikke er til Skam for det retsindige, uskyldige og flittige Menneske.

Formularen stammer maaske fra Rector Flensborgs Tid.

Fra denne Dato oc indtil September maanedt hafver Hr. Nielz Bredal oc Rasmus Klocker de andre Schoelens penge i min fraværelse oppebaaret, som de haffue at gjøre regnskab for til Skolen«.

Niels Bredal forlod Skolen kort efter, idet han 3. Aug. 1654 ordineredes til Sognepræst i Idestrup, hvor han døde 1681.

Andreas Jespersen nævnes som Hører 1653, og i Skoleprotokollen findes under den førnævnte Edsformular Navnet Andreas Jespersen Engberg. Muligt gælder disse to Navne samme Person. En Andreas Jespersen Engberg kendes fra denne Tid, nemlig en Søn af Sognepræst og Provst i Stubbe-købing, Jesper Jepsen Engberg. Han blev Student fra Herlufsholm 1648 og blev siden en stor Mand: Landsdommer 1672, adlet med Navnet v. Engberg, Justits- og Kancelliraad og Ejer af Herregaarden Ravnstrup. En Mand med hans Navn har aabenbart været Hører i Nykøbing, og han kan jo ogsaa godt 1653 være blevet kaldt Andreas Jespersen uden Slægtsnavnet. Hvis Andreas Jespersen uden Engberg-Navnet er en Person for sig, kan han muligt være den Andreas Jespersen fra Nidaros, der gik i Roskilde Skole i 1640'erne, og 1646 dimitteredes privat til Københavns Universitet af Chr. Stenbuch (senere Professor i Hebraisk), der maa have været en god Bekendt af Rector Horbelev, thi han var Respondens (Forsvarer) ved dennes første Disputats (de philosophia), og det kunde jo være, at Stenbuch havde faaet sin tidligere Elev anbragt ved sin gode Bekendts Skole. Det faar nu være, som det vil. 9. Juli 1654 havde Andreas Jespersen — enten det nu er en eller to Personer — forladt Nykøbing Skole; thi paa det Tidspunkt er der ifølge Rector Brochs nysnævnte Notits kun 2 Hørere ved Skolen: Niels Bredal og Rasmus Madsen.

Efter Peder Horbelev fulgte 2 Mænd i *Rectoratet* i Nykøbing, der begge kun indehavde det 1 Aar. Den første var *Kristian Jensen Wibe* (Jersin). Han er født i København 1626 og var Søn af daværende Sognepræst ved Frue Kirke, senere Biskop i Ribe, Jens Dinesen Jersin, der tidligere er nævnt

som »moderne« Pædagog. Kristian Jensen Wibe mistede tidligt sine Forældre og menes at være blevet opdraget i København hos sin Moders Slægt, og det er maaske derfor, han holdt fast ved Navnet Wibe, — han var opkaldt efter sin Moders Morfar Kristian Wibe; — man skulde jo ellers synes, at Navnet Jersin var mere berømmeligt i »den lærde Republik«. Han blev Student fra Sorø 1646, og i Universitets-Matriklen benævnes han Kristian Jensen Jersin. Han studerede et Par Aar i København og rejste saa udenlands; den 17. April 1648 indskrives han — 22 Aar gammel — ved Universitetet i Leyden som »studiosus litterarum«. Ogsaa Wittenberg besøgte Kristian Wibe paa sin Udenlandsrejse og udgav der nogle teologiske Disputatser. Efter sin Hjemkomst 1652 blev han kaldet til Rector i Nykøbing, og som Rector kreeredes han til Magister ved Akademiet i Sorø, der af Christian IV var blevet gjort til et helt lille Universitet og 1643 havde faaet Ret til at uddele akademiske Grader. I Skoleprotokolten har han naturligvis indført de sædvanlige Regnskabsoversigter, men iøvrigt er der ingen Vidnesbyrd om hans Virksomhed som Rector. I Juni 1653 blev han kaldet til personel Kapellan i Moseby (Aastrup), hvor han kort efter blev Sognepræst. 1660 synes hans Kaldelse at være blevet kasseret; i et Brev¹⁾ af 23. Aug. 1660 skrives der: Efftersom Aastrup Kald skal være »underkendt«, maa Hr. Mikkel bliffue forordnet dertil«. Aarsagen hertil skal ifølge Blochs Manuskript til Loll.-Falsters Gejstligheds Historie have været den, at han, da de Svenske var i Landet, skal have »gaaet dem mere til Haande, end man af en kristelig Underdan, endsige Præst, kunde og burde vente, hvorfor han og siden, frygtende for Freden, rejste bort med dem«. Hvis dette er rigtigt, er han i alt Fald ikke blevet i Sverrig, thi 1676 har han ifølge »acta consistorii« i København faaet en Understøttelse af 6 Rdlr. Galt er det

---

¹⁾ Smaalandske Tegnelser Nr. 8.

jo i alle Tilfælde gaaet ham. Hans Enke vides at have faaet Understøttelse fra Kippinge Kirkeblok 1681—99, saa Kristen Jensen Wibe er senest død 1681.

Hans Efterfølger som Rector i Nykøbing blev *Kristen Jacobsen*, der er født 1629 eller 30, formentlig i Nykøbing, da han i Universitetets Matrikel benævnes Christiernus Jacobi Nicopia Falsterus og ligeledes i Skoleprotokollen benævnes Christiernus Jacobi N. F. Han blev Student fra Odense 1647 og har muligvis først gaaet i Nykøbing Skole. Baccalaureus blev han 1650. Rector i Nykøbing var han 1653—54, men om hans Virksomhed som saadan, vides kun lidt. Falkerslev Degnekald erobredes til Nykøbing Skole i hans Tid ifølge et Brev fra Offe Schade, Befalingsmand paa Nykøbing Slot, der synes at have været den unge Rectors Velynder. Kristen Jacobsen var nemlig kun 23 Aar, da han blev Rector. Han synes at have haft udpræget Lyst til præstelig Virksomhed og søgte Præstekald, før han var fyldt 25 Aar, hvorfor han maatte andrage om Dispensation, da han 1654 opnaaede Kaldelse til Væggerløse Præsteembede. Dispensationen fik han, og man ser af Dispensationsbrevet¹⁾, at Offe Schade har støttet ham, ligesom det viser, at han i sin Rectortid var stærkt interesseret i Præstegerning. Der findes nemlig i Brevet følgende Vending: »efterdi Kongen aff Offe Schades Erklæring erfarer, at han med gode Gaver paa Prædikestolen er benaadet, og han udi Liv og Levned hidintil sig skikkeligen haver forholdet«, saa tillades det ham at nyde og beholde Kaldet. Som Præst i Væggerløse kom han til at føle Svenskekrigens Rædsler, idet hans Præstegaard blev plyndret og afbrændt af Svenskerne i August 1660. Han døde 1672.

Hørerne under de 2 sidstnævnte Rectorer er allerede nævnt. I Løbet af 1654 fornyedes Personalet næsten helt, idet der foruden en ny Rector kom 2 nye Hørere.

¹⁾ Smaalandske Registre Nr. 7.

Rector blev *Lave Poulsen Broch* med Tilnavnet »Rhandrusius« (fra Randers). Hans Hjemsted er saaledes Randers, men han blev Student fra Herlufsholm 1640 og er saa formentlig født omkring 1620. Baccalaureusgraden erhvervede han ved Københavns Universitet 1642. Om han har haft andet Skoleembede, eller om han som Alumnus paa et Kollegium har studeret ved Universitetet indtil 1654, vides ikke, men den 9. Juli nævnte Aar blev han kaldet til Rector i Nykøbing. Han overtog ikke sit Embede før i September ifølge den førnævnte Notits i Skoleprotokollen, at Niels Bredal og Rasmus Klokke skulde staa inde for Skolens Penge til den Tid, og dette kunde jo tyde paa, at han har haft en eller anden Bestilling, han først skulde frigøre sig for. Kort efter at han havde overtaget sit Rectorat, kom Pesten til Falster. Adskillige af de Mænd, der tidligere havde været knyttet til Nykøbing Skole, blev, som allerede nævnt, Offer for denne frygtelige Sygdom, som man stod ganske magtesløs overfor. Nykøbing Skole ser ud til i nogen Tid at have været lukket, mens Pesten rasede kraftigst i Byen. Herpaa tyder en Fortegnelse over Bøger, der i Pestens Tid, den 1. Novbr. 1654, er givet Nykøbing Skoles Elever til stadig Brug af Rector Broch, og som findes i Skoleprotokollen, nemlig Skoleprotokol Nr. 2; thi Rector Broch begynder paa en ny Protokol. Bogsamlingen, der tæller 40 Bind, vilde neppe have fundet mange Læsere blandt Nutidens Gymnasieelever; thi den bestaar af latinske og græske Grammatikker, Kommentarer til klassiske Forfattere som Horats, Terentius og Cicero, et latinsk-græsk Lexikon, Udgaver af Cicero, Virgil, Ovid og Sallust, det ny Testamente paa Græsk, Lærebøger i Retorik og Logik og endelig Gemma Fris' Aritmetik og en Astronomi.

I Skoleprotokol II har Rector Broch først indført Skolelovene fra 1630 og den førnævnte Edsformular for Hørere; dernæst den latinske Edsformular for Rectorer ved Nykøbing Skole, som fra Midten af 17de Aarhundrede afløste den

danske, der brugtes for alle Rectorer i Fyens Stift. Den latinske gaar mere i Enkeltheder og tager øjensynligt Sigte paa de rigeligere Midler, Nykøbing Skole var kommet i Besiddelse af¹⁾.

Rector Broch synes at være blevet noget skuffet over sit Rectorats økonomiske Forhold. I Skolebog II giver han nemlig en Oversigt over sin Løn og indleder denne med paa Latin at skrive, at for at hans Efterfølgere ikke ved at se Scholemester af Nykøbings Løn paa Papiret skal fatte et »straalende Haab«, vil han føje nogle Bemærkninger til de forskellige Poster.

1. Landgilde, Almissekorn og andre Naturalier.

Anm. Det ses af vedl. Zeddel (som ikke eksisterer mere) af hvem, hvor og hvor meget, men Bøndernes Armod og Øde-

---

¹⁾ Den lyder i Oversættelse saaledes: Jeg N. N., der er kaldet til Rector ved Nykøbing Skole, sværger og lover for Guds Aasyn, at jeg vil udføre det mig betroede Hverv som Rector samvittighedsfuldt og efter bedste Evne, Gud til Ære, førnævnte Skole til Hæder og Fremgang, idet jeg underviser Skolens Elever i Sprog og andre Videnskaber — først og fremmest i Grundlaget for et fromt og kristent Liv — paa en saadan Maade, at Kundskaben bliver til »Saft og Kraft« hos dem.

Dernæst lover jeg helligt, at jeg vil leve mit Liv dette Embede værdigt og ivrigt stræbe efter ved et rosværdigt Eksempel paa Fromhed, Retsindighed og Renhed at kunne blive et »Lys« baade for de andre Lærere og for Eleverne.

For det tredje lover jeg, at jeg vil bestyre Skolens Midler og de Stipendier, der er bestemt for Eleverne, saa vidt det hører under mig, redeligt, trofast og nøjagtigt, og at jeg rettelig uden personlige eller egennyttige Hensyn vil fordele dem blandt de fattigste og værdigste af Eleverne.

For det fjerde og sidste lover jeg at vise mine overordnede og særlig Biskoppen skyldig Lydighed og sammen med de andre Lærere at optræde saaledes, at ingen med Rette kan eller bør klage derover.

Alle disse Dele lover jeg at ville gøre, saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Evangelium.

læggelse (den 1ste Carl-Gustav Krig) gør hvert Aar dette mindre.

2. Penge to Gange om Aaret af Byens Folk.
Anm. Jeg har ickun faaet af nogle og dem, som godvilligen vilde 2 skilling hver halve aar; af enlige inted; det høyeste mig er samlet til en Termin er 5 Sletdlr.
3. Fri Kost paa Hospitalet.
Anm. Staar i Woffue. Tiden vil give det.
4. Diskant og Ligpenge.
Anm. Continuerer efter Tidernes Tilstand.
5. Offer fra Kirkegangskoner.
Anm. Iligemaade holdes ved efter Personernes Gemyt og Effne.
6. Tamperpenge til Jul af Børnene.
Anm. Efter Disciplenes tal och effne. Ingen er noget vist paasat at giffve.
7. Introductionspenge.
Anm. Aff disse har i min Tid vancket faa; thi det er blant Folck en ubekendt Ting. Och de fattige er noch undskyld.
8. For Testimonier aff dem, som rejser bort.
Anm. Aff dem, som til andre Scholer rejser, har ieg taget 1 Unical (vist 4 Sk.), af en til Akademiet 2 Unc. Dog hvo, som bedre Middel haffver, giffuer mer. Och den nye Rector har derudi selff at sige, binde och tinge.
9. Gaardfæstning af Peder Haslings Vicari.
Anm. Dette har været mig en ubekendt Ting, saa længe ieg haffuer været in Rectoratu.
10. Af en Kirkebod Husleje.
Anm. Jeg har faaet til Mickelsdag aarlig 14 Mark.
11. Af Dronn. Mayst. 60 Rixdaler.
Anm. Richtig i min Tid.
12. Af Stottet den forordnede Løn 20 Courante Dalere tilfælles med Hørerne.
Anm. Dette dirigeres af Ampt-Skriffuerens gunst.

Tiderne har aabenbart været sløje i Svenskekrigens første Periode, og værre blev de, og det er intet Under, at Rector Broch med nogen Uro gør op, hvor stor Forskel i hans Indtægt der er i Teori og Praxis.

Det har naturligvis ogsaa knebet at faa Skolens Indtægter ind, efterhaanden som Bønderne forarmedes i Krigens Tid.

Slotsskriveren, ser vi af ovenstaaende, søgte at spare, hvor han kunde, og Ridefogder med. I Skoleprotokollen citeres 1656 et Kongebrev, i hvilket den forrige Ridefoged H. Jensen tilholdes til ikke at nægte Skolen »de 2 Tdr. hart Korn, den tilkommer af Gaarden i Claushoff« (Klodslov).

Om Rector Lave Brocks Duelighed som Skolemand kan egentlig intet siges. 1655 dimitteredes 1 til Universitetet; saa kom kort efter Krigsaarene, hvor den direkte Dimission fra Nykøbing Skole standsede nogen Tid. En Del ses dog i Aarene 1658—60 at være dimitterede til Sorø. Undervisningen i Nykøbing Skole har ikke været standset i Krigsaarene. Skoleprotokollens Indførelser af Oversigter over Ligpenge, Diskantpenge o. s. v., over Uddeling af Vadmæl, Lærred og Brød og Fordeling af Degnekald viser, at Arbejdet i Skolen har gaaet sin støtte Gang, i alt Fald uden større Afbrydelser. De bevægede Dage i Februar 1658, da Carl Gustav kom til Nykøbing, og Byens behjertede Sognepræst, Jes Jessen, reddede den fra Plyndring, har der naturligvis ikke været Ro til Skolegang, — men om denne Episode meddeler Skoleprotokollen intet. Lave Poulsen Broch var maaske ogsaa syg den Gang; thi et Par Maaneder efter døde han, vist midt i April 1658.

De to nye *Hørere*, der ansattes i Lave Brochs første Rectoraar, var Jakob Frandsen og Claus Ditlevsen Heiche.

Jacob Frandsen er født i Nysted og Student fra Slagelse Skole 1650. Ifølge et Brev¹⁾ fra ham var han, før han kom til Nakskov (hvad han gjorde 1658), i 4 Aar som Collega ved Nykøbing Skole. Den bekendte Præst i Nakskov, Mag. Vidsted, har, efter hvad han skriver i et Brev¹⁾, taget sig af Jacob Frandsen, »forfremmet ham og skaffet ham Stillingen som Rector i Nakskov«. Denne Stilling fik Jacob Frandsen 1658, men han viste sig sort utaknemmelig mod Mag. Vid-

¹⁾ I Loll.-Falsters Bispearkiv.

sted; thi han var en af hans ivrigste Fjender og var i høj Grad medvirkende til, at han — væsentligst paa Grund af sin løse Mund, idet han bl. a. offentlig havde udtalt sig ned-sættende om sin Broder, der var Borgmester i Nakskov — blev afsat 1666. Hvis Jacob Frandsen har triumferet over Mag. Vidsteds Nederlag, fik han ikke lang Tid at nyde sin Triumf; thi han druknede samme Aar paa en Sejlur fra Lolland til Langeland¹⁾. Om Jacob Frandsens Virksomhed i Nykøbing foreligger der ingen Vidnesbyrd. Han var øverste Hører.

Claus Ditlevsen Heiche er født i Nykøbing 1633. Faderen Ditlev Heiche var Borger der, uvist af hvad Profession, efter Navnet at dømmes af tysk (holstensk) Afstamning. Han gik i Nykøbing Skole, nævnes f. Eks. i Skoleprotokollen 1648 som Elev i øverste Lectie. 1651 dimitteredes han af Rector Horbelev. Han studerede derefter ved Universitetet og tog teologisk Attestats og maa saa i Slutningen af 1654 være blevet 2den Lectie-Hører i Nykøbing. 1658, da Jacob Frandsen blev Rector i Nakskov, avancerede Heiche til øverste Hører. 1660 ordineredes han til Sognepræst i Kippinge, hvor han døde 1696.

Disse to Hørere fungerede altsaa næsten hele Lave Brochs Rectorid. Jacob Frandsen forflyttedes dog lidt før Brochs Død; thi ved Rectorskiftet 1658 findes en ny 2den Hørers Navn i Skoleprotokollen. Det er *Frederik Petersen*.

Han er født 1628 i Vester Ulslev, hvor Faderen var Præst, og blev Student fra Slagelse Skole 1650. Da Heiche forflyttedes 1660, blev han øverste Hører og virkede som saadan, indtil han 1667 blev Kapellan og siden Sognepræst i Vester Ulslev. Han døde som saadan 1679.

Som *Rector* i Nykøbing indsattes d. 30. April 1658 *Chri-*

---

¹⁾ Hundrup: Lærerstanden ved den lærde Skole i Nakskov. Prg. Roskilde 1866.

stian Jacobsen Ørn. Hvor han stammer fra, vides ikke. Der var 1537—59 i Vaalse en Sognepræst Mogens Jacobsen Ørn, som muligt er en af hans Forfædre; i saa Fald kan han have haft nogen Tilknytning til Falster. Han er Student fra Sorø 1648 og kaldes i Universitets-Matriklen Christianus Jacobi Aquilonius. I 1650 tog han Baccalaureusgraden og benævnes da i Matriklen ikke med det latiniserede Tilnavn, men med det danske Ørn. Han har i adskillige Aar studeret ved Københavns Universitet, idet han ses at have optraadt som Respondens ved forskellige Disputatser, og formodentlig har han opholdt sig i København, til han blev Rector. Ved sin Tiltrædelse affattede han en Fortegnelse over de Bøger og Musikalier, han forefandt. Der nævnes foruden den Samling Bøger, Lave Broch havde stillet til Raadighed i Pestens Tid, forskellige Bøger, skænket til Skolen, f. Eks. en Terentius-Udgave in folio fra Peder Lauritsen Bogonius, en tysk Bibel og Salmebog fra Adelsmanden v. Barnevitz, et teologisk Værk af Niels Hemmingsen («Enchiridion Theologicum») fra ukendt Giver o. fl. Af Musikalier anføres 10—11 større Musikværker for 10—12 Stemmer, deriblandt 5 af den navnkundige Andreas Hammerschmidt.

Nykøbing Skole var i Rector Ørns Tid præget af Svenskekrigen og dens Eftervirkninger. Det kniber med at faa Indtægterne ind, og Dimission til Universitetet kan ikke finde Sted. I 1660 dimitterede Rector Ørn 4 til Sorø efter en Prøve paa Nykøbing Skole.

Slotsstipendiet udeblev som før nævnt i disse Aar — Eleverne blev »skrevet« til Stipendiet, ja de blev endog »skrevet« til Vadmel; thi heller ikke det kunde faas paa den Tid, saa Peblingenes Paaklædning har sikkert været miserabel i disse Aar. Man ser da ogsaa i Skoleprotokollen, at private har skænket Tøj til Skolen, f. Eks.:

Anno 1658 $\frac{8}{6}$ bekomme til Velb. Frantz Rantzov, hans Frues Amindelse 8 Disziple hver et Stykke Klæde. 1661 $\frac{20}{3}$ andre 8 efter

Velb. Regensborg. d. 24/11 1663 har Kansleren Christoffer Urne skænket 24 Alen sort Vadmel til Disciplene.

Rector Ørn var en vellærd Mand; dette viste han ved i Juni 1663 at tage Magistergraden i København, og han var i Stand til at holde en elegant Tale paa Latin; det gjorde han f. Eks. i November 1663, da Biskop Niels Bang for første Gang visiterede Nykøbing Skole. Denne Tale blev senere udgivet i Trykken. Den 26. Jan. 1664 blev Christian Jacobsen Ørn — som der staar i Skoleprotokollen — kaldet til noget »bedre«, nemlig til Rector i Sorø. Fra dette Rectorat tog han Afsked 1680, men da hans Eftermand, Hans Wandel, blev Professor 1683, overtog han det igen og beholdt det til sin Død 1702.

Paa Rector Christian Ørns Tid synes den Prædikepligt, der i Skolelovene var paalagt Rector og Hørere paa Catechisationdagene, at være eftergivet Rector; i et latinsk Bispebrev, der 1662 er indført i Skoleprotokollen, og som handler om Catechisationerne, er der nemlig kun Tale om Hørernes Pligter til at lede disse efter Aftensangen, og saaledes var Forholdet ogsaa bevisligt senere.

Hørerforholdene i Rector Christian Ørns Tid var forholdsvis »stabile«, idet der kun var Hørerskifte een Gang, nemlig da Claus Heiche gik af 1660.

Det var *Vessel Henrichsen Barthling*, der ansattes som 2den Hører i 1660. Han er født i Nykøbing 1632 og kom i Byens Skole — hans Navn findes blandt Eleverne 1646. Hans Navn tyder paa fremmed Afstamning, men der indkaldtes jo ogsaa mange fremmede Haandværkere — særlig Skotter og Tyskere — af Enkedronning Sofie. 1651 dimitteredes Vessel Barthling af Peder Horbelev; han var altsaa Studenterkammerat med Claus Heiche. Hvad Barthling har taget sig for, før han blev Hører, vides der intet om, ud over at han har erhvervet teologisk Attestats. Han var Hører i Nykøbing til 1666, saa blev han Kapellan sammesteds og giftede sig med Margrethe

Asmusdatter Rosenfeld, en Søster til den ansete Amtsskriver Hans Asmussen Rosenfeld i Nykøbing. 1678 blev Vessel Barthling Sognepræst i Vestensborg paa Lolland og døde i dette Kald 1684.

27. Januar 1664 indsattes *Johan Pedersen Stenstrup* (ogsaa skrevet Steensdorph) som *Rector* i Nykøbing. Han er født 1639 i Stenstrup paa Fyen, hvor Faderen Peder Nielsen Falster den Gang var Sognepræst. Faderens Tilnavn betyder vel, at han var Falstring, saa Johan Stenstrup kan have haft Familie-Forbindelser, der har ført ham til Nykøbing. Han blev Student fra Odense Skole 1657 og har ogsaa haft sit Hjem i Odense, da hans Fader i Slutningen af 1639 blev kaldet til Sognepræst ved St. Hans Kirke der. Det var jo urolige Tider, da Stenstrup blev Student. Om han har været i København under Belejringen, er tvivlsomt. I Begyndelsen af 1660 har han i alt Fald opholdt sig i Udlandet; thi han er den 5. Januar indskrevet som »studiosus litterarum« ved Leydens Universitet. Efter sin Hjemkomst maa han have taget teologisk Attestats i København og er saa blevet Rector i Nykøbing. Et Par Maaneder, efter at han var blevet Rector, tog han Magistergraden ved Akademiet i Sorø ved at forsvare en Afhandling af Sebast. Lauremberg, »Amerika, kendt af de gamle«.

I sin Rectortid havde han adskillige Vanskeligheder, hvad der hentydes til i de latinske Ord, der er skrevet efter hans Navn i Rectorlisten i Skolebog II. Der staar nemlig, at denne Rector — efter idelig som Sisyfos at have rullet Sten frem og tilbage — endelig til Belønning for 6 Aars Bekymringer fik Taars Præstekald paa Lolland. Disse Ord betyder sagtens, baade at han i rigeligt Maal har erfaret Skolearbejdets Skuffelser og Møje, og at han som sin Forgænger maatte kæmpe med store økonomiske Vanskeligheder, Svenskekrigens Eftervirkninger. Nogen ivrig Skolemand har han maaske heller ikke været. I Frederik III's Uniformitetstabel 1656, et

Forsøg paa at faa alle Skoler til at læse ganske det samme i de forskellige Klasser, findes der en Anmærkning om, at de Rectorer, der enten ikke kan eller ikke vil gøre sig den Umage at føre sine Elever til det Maal, der er stillet for ældste Klasse, de skal ikke sende deres Elever til Universitetet, men til andre Skoler for at blive dimitterede derfra. Maaske har Stenstrup været en af de Rectorer, der ikke havde Lyst til at gøre sig den omtalte Umage; thi i hans Tid dimitteres der, saa vidt man kan se af Universitets-Matriklen, ikke nogen fra Nykøbing Skole. Det kan naturligvis ogsaa skyldes andet end Ulyst hos Rectoren, men at han ikke befandt sig vel i Nykøbing og fandt de 6 Aar, han var der, lange, ligger vel i de førnævnte Ord, at han *endelig* fik et Præstekald. Hvad der ogsaa forbitrede ham Livet i hans Rectortid, var, at hans overordnede, Provsten og ogsaa Amtsskriveren, paa en krænkende Maade forbigik ham ved Uddelingen af Slotsstipendiet og ved Forhandlingerne om dette i de vanskelige Aar, hvor det helt udeblev. I 1670 slog Befrielsens Time for Rector Stenstrup, idet han da blev kaldet til Taars Sognekald; — mærkelig nok medtog han, da han rejste, Skolens ældste Protokol og andre Arkivalier, og hans Efterfølger som Rector fik først disse Ting tilbage 3 Aar efter. Der er vist noget af en Hævn for de sure Aar i Nykøbing i Stenstrups Handlemaade; thi vi ser af Skoleprotokollen, at der i 1671 blev betalt 6 Skilling til et »Bud, som gick til Mag. Johan i Taars med et breff, scholebøggerne at affordre«, — men Budet kom altsaa tilbage uden »scholebøggerne«. Der synes da at ligge et bevidst Drilleri heri; først d. 27. November 1673 afleverede Stenstrup den ældste Skoleprotokol; om han har afleveret de øvrige medtagne Arkivsager før, oplyses der ikke noget om. — Johan Stenstrup døde ung — kun 36 Aar gammel — i 1675.

Af de *Hørere*, der var ved Nykøbing Skole, da Stenstrup blev Rector, afgik Vessel Barthling 1666, og i hans Sted

ansattes *Just Valentinsen Fulda* som 2den Hører. 1667 afgik Frederik Pedersen, hvorved Fulda blev øverste Hører, medens *Laurits Hansen* ansattes som 2den Hører, og disse to — og den »stabile« Rasmus Madsen — var nu Hørere Resten af Stenstrups Rectortid.

Just Valentinsen Fulda er født 1635 i Nysted. Forældrene var fattige Borgerfolk, og Moderen døde kort efter hans Fødsel. Da han var 9 Aar, tog en Farbroder i Randers sig af ham og satte ham i Randers Skole. Han blev Student herfra 1654, men da Universitetet lukkede paa Grund af Pesten, rejste han fra København og blev kort efter nederste Hører ved Randers Skole. I 1661 drog han igen til København og tog teologisk Attestats, hvorefter han var Privatlærer i Nysted, indtil han 1666 kom til Nykøbing Skole. 1670 blev han Stenstrups Efterfølger som Rector.

Laurits Hansen er født 1635 i Nykøbing, men er dimitteret fra Slagelse Skole 1655. Han var i København under Belejringen og var som Student med til »at gange til Volds«. Efter Krigen tog han teologisk Attestats og ansattes altsaa 1667 som 2den Hører i Nykøbing, Da Fulda blev Rector 1670, blev Laurits Hansen øverste Hører og virkede som saadan 1 Aar, saa blev han kaldet til Sognepræst i Radsted, hvor han døde 1690.

Just Valentinsen Fulda, der som ovenfor nævnt blev Rector 1670, styrede Nykøbing Skole i 5 Aar. Der synes at have været lidt Misfornøjelse med, at han forfremmedes fra Hører ved Skolen til Rector ved samme. Ved hans Navn i Rectorrækken i Skolebog II staar der, at han »i Aaret 1666 var indført af Rector Stenstrup og sat i Spidsen for Secundanerne (II. Kl.), det følgende Aar for Tertianerne (III. Kl.), men ved Paasketid 1670 steg han til Rectoratet, hvad mange misbilligede, da det var mod Sædvane«. Det var ganske vist ikke sket i lang Tid, at man havde valgt en af Skolens Hørere til Rector, men uden Fortilfælde var det ikke i Nykøbing

Skole, baade Soelgaard og Erik Bredal havde været Hørere ved Skolen, før de blev Rectorer. De Vidnesbyrd, der findes om Fuldas Virken som Rector, tyder paa, at man gjorde et godt Valg, da man valgte ham til Rector. Hans Indførelser i Skoleprotokollen tyder paa, at han var en Ordensmand. Han skriver kort efter sin Tiltræden, at hans Formand havde bortført Arkivet, saa der paa »Rectors Kammer« i »Residensen« kun fandtes tre gamle Folianter, nemlig Virgils og Horatz' Værker og Dictionarium Calepini og en Rulle Vadmel, og straks han var kommet »paa Kammeret«, indfandt sig nogle Disciple, der trængte til Tøj, saa han strax maatte til at maale ud af Vadmelsrullen. Der ligger utvivlsomt nogen Kritik af Forgængerens Administration i disse Bemærkninger; Fulda vilde have bedre Orden i Sagerne, og det fik han ogsaa.

Han havde Interesse for Bøger, men fandt Skolens Bogsamling i en sørgelig Uorden. Han skriver herom i Skoleprotokollen:

»Efttersom jeg fornam, at Scholen haaffde en god del bøger, nogle af Mag. Lagone Brochio olim Rectoræ scholæ baade testamenterede til Scholen och efter hans Død udlagde for det, han bleff Scholen skyldig, nogle aff andre gode mænd legerede, Scholen til nytte; men bleffue en del aff dem uordentlig henkast udi et skab i 2den Lectie; en del och de beste udi Rectoris Kammer har tient hans brug allene och ingen andre, da lod jeg for gemen beste gjøre et skab at staa i 2den lectie for samme bøger udi at forvare och derforuden andre lærde mænd, som finder sig gaffn aff Schole information, och scholetienere, naar de resignerer, kand herefter findes til Scholen«.

Fulda kan egentlig siges at have grundlagt Skolens Bibliotek; thi han samler jo Skolens Bøger i et Hele og bestemmer dem til Brug for Skolens Lærere — ikke for Rector alene — og andre f. Eks. forhenværende Hørere, og det vil i Almindelighed sige Præster. Et Catalog mangler der; det kom faa

Aar efter i 1677. Antallet af Bind var da 90 og 7 Bøger, der var kommet til som Gaver, desuden nogle Skolebøger og 41 Nodeværker. De 90 Bind er rimeligvis dem, Fulda samlede i det ny Skab.

Fuldås Regnskaber i Skoleprotokollen er pænt og ordentlig ført. For at vise, hvor konstant Skolens økonomiske Forhold var i 17de Aarhundrede, anføres her et Aarsregnskab fra Fuldås Tid (1671) til Sammenligning med Soelgaards fra 1628.

Skolens Indtægt.

Kalentepenge	4 Rdl. 3 Mk. 4 sk.
Byg fra Schelby.....	1 " "
Blokpenge fra Raadhuset.....	2 " 4 "
Ligpenge, Korn og andre Penge	27 " 5 " 4 "
	35 Rdl. 5 Mk. 8 sk.

Skolens Udgift.

⁸ / ₁ Postpenge for et Breff til Amtsforvalteren om Scholens Brøstfældighed.....	8 sk.
²³ / ₁ Kaabbersmidten i Kirkestræde for en Bassun at reparere	10 "
²⁵ / ₂ Et Bud, som gick til M. Johan i Taars med et breff, scholebøgerne at affordre	6 "
⁶ / ₄ Kiøbt 1 Riis got Papir her i Byen, som til alle børn i scholen sub examine bleff udbytt	1 Rdl. 2 Mk. 10 sk.
⁸ / ₈ For en Bassun at lade reparere	10 "
¹⁸ / ₈ Kiøbt i Marchedet et heel Riis fint Papir til Disciplene	2 "
²⁷ / ₁₁ Forschreff jeg wed Jochum Voss fra Lübeck 3 Løckter til scholen aff den aarsag, att wi de hell. Aftener ingen kunde faa at lane; til dem at kiøbe wil jeg faa	3 "
²⁸ / ₁₂ Lauge bogbinder for at samle och indbinde paa ny lexicon Scapulæ, som hør til bogstolen i Scholen	2 " 8 "
Kiøbt Wadmæl i Aarets løb	
66 alm. Quartal Wadmæl á 10 sk. }	14 " 3 " 10 "
53 alm. sort " á 14 " }	

Den 11. Decbr. betalt til Christen schræder i Østergade for 4 Klædninger til børnene och til Hannibal for 17 ¹ / ₂ Klædning á 1 Mk. schræder- løn	3 Rdl. 3 Mk. 8 sk.
Summa udgift	25 Rdl. 1 Mk. 12 sk.

Soelgaards Indtægt for 2 Aar var 46 Sldl 12 sk og Udgift 43 Sldl ¹/₂ Mk, saa Budgettets Tal er ikke steget særlig meget, og Hovedudgifterne er stadig Papir og Vadmel.

Fuldas Lærerdygtighed har man Bevis paa i den Omstændighed, at der baade 1671, 1673 og 1674 dimitteredes fra Nykøbing Skole, og fra denne Tid foregaar Dimissionen nogenlunde regelmæssig, selv om der jævnlig springes nogle Aar over. Forøvrigt var det i Frederik III's Uniformitetstabel 1656 henstillet til Skolerne kun at dimittere hvert andet Aar, saaledes at de jysk-fynske Skoler og de sjællandsk-skaanske skiftevis sendte Dimittender til Universitetet. Man haabede derved at modarbejde Overfyldning af Universitetet.

Fulda har sikkert øvet Tidens almindelige strenge Skoletugt. Om Eleverne faar man jo desværre saa godt som ingen Oplysninger gennem Nykøbing Skoleprotokoller. Naar der nævnes noget, er det ikke for det gode. I bedste Tilfælde noteres Elevers Afgang paa Grund af manglende Evner. Fulda noterer f. Eks. om en vis Christianus Laurentii, at han paa Grund af Dumhed var uværdig til Studier og forlod Skolen for at give sig i praktisk Erhverv. Om en anden (Joh. Murmand) meddeler han, at han er »stukket af, jeg ved ikke hvorhen«, om en tredje, at han var »ikke nyttig til noget; blev Degn i Karleby«. Værre end manglende Evner for Studier eller Ulyst til dem er de forskellige Tilfælde af Tyverier, som Fulda har omtalt i sine Notater. To blev grebet i Tyveri, men flygtede, før de havde udstaaet deres Straf, og blev til Fuldas Ærgrelse optaget i Næstved Latinskole uden Testimonium, hvad der egentlig var ulovligt. En anden tyvagtig Elev blev »exemplariter« straffet og bortvist. Det er jo lutter

kedelige og daarlige Ting, der her bemærkes om Eleverne, men det var heldigvis Undtagelser. De artige og flittige Børn blev ikke omtalt i den Tid, eller kun sjældent og i al Almindelighed. Det skulde jo ogsaa gerne være det normale, det, der følger af sig selv, at Eleverne gør deres Pligt. Det er Undtagelsestilfældene, der bliver bemærket.

I 1675 fik Fulda kgl. Brev paa Saltum og Hune Sognekald i Vendsyssel og resignerede dermed som Rector. Et Par Aar efter, at han var blevet Præst, mistede han sin Hustru, og faa Dage efter brændte hans Præstegaard. Denne »dobbelte Ulykke«, som der hentydes til paa hans Gravsten, tog stærkt paa ham, og han maatte i flere Aar holde Kapellan. Han døde 1689.

Af *Hørere* ansattes i Fuldas Rectortid 2: Knud Mogensen Hossum og Johannes Christensen Bidstrup.

Knud Mogensen Hossum ansattes 1670, da Fulda blev Rector, som 2den Lectie-Hører. Han er født 1639 i Haasum, Vest for Skive, hvor Faderen var Sognepræst. Han blev Student fra Viborg 1661 og studerede nogle Aar i København; han nævnes f. Eks. som Respondens ved en Disputats paa Walkendorfs Kollegium 1663. Da Laurits Hansen 1671 tog Afsked fra Nykøbing Skole, avancerede Knud Hossum til øverste Hører, og da Fulda gik af, avancerede han til Rector efter ham. Hans Løbebane ved Nykøbing Skole var altsaa akkurat ligesom Fuldas.

Da Knud Hossum blev øverste Hører 1671, ansattes *Johannes Christensen Bidstrup* som 2den Lectie-Hører. Han stammer rimeligvis fra Sæby, hvor der 1642—60 var en Sognepræst Chr. Christensen Bidstrup. Johannes Bidstrup blev Student fra Aalborg 1662 og har studeret nogle Aar og faaet teologisk Attestats. 1675, da Hossum blev Rector, rykkede Bidstrup op til øverste Hører, hvad han dog kun var et Aar, idet han 1676 af Kongen blev kaldet til Kapellan og Successor til Sognekaldet paa Fejø. Her maa han vist være død kort efter; thi han blev ikke Sognepræst.

Knud Mogensen Hossum overtog *Rectoratet* d. 28. Juni 1675. Han gjorde det med en vis Myndighed og Kraft, at dømme efter hans første Indførsel i Skoleprotokollen, der lyder saaledes:

»Anno 1675 d. 28. Junii blev Ieg, Knud Mogensen Hossum, efter at ieg fra Anno 1670 dend 9. Aprilis indtil bemelte tid hafver været Collega udi anden och tredie lectie, af vores daværende Proust, dend hæderlige och meget vellærde mand, Dn. Jessæo Jessæi, indsat til at være uværdig Rector scholæ Nicop., och sammetid transfererede ieg Dn Ioannim Bidstrup til at være Collega udi tredie Classe och introducerede Dn Eschillem Augustini Schandorphium til at være collega secundæ classis. Gud lade dette — saasom ellers alleting — ske til sin egen ære och denne Scholæs forfremmelse«.

Der er en vis klædelig Selvhævdten i denne Udtalelse; Rector »transfererer« og »introducerer« med Myndighed Hørerne, og det er ogsaa bemærkelsesværdigt, at han titulerer dem og Provsten paa samme Maade, nemlig med Hr. (dominus).

Knud Hossum var en Ordensmand; hans Protokolindførsler er tydeligt og smukt skrevet. Straks ved sin Tiltræden indfører han, hvilke Aktiver han forefandt i Skolen i I Bøger, II Musicalische instrumenter, III Kapper, IV Lychter, V Penge.

- I. Skoleprotokoller, baade den gamle og den ny, Bogsamlingen i Skabet og enkelte andre Bøger, Nodeværker.
- II. 4 Bassuner med 3 Mundstykker
Violiner $\frac{1}{2}$
Cornet aff træ 1 expl.
- III. Ieg annammede otte Kapper, Scholens discipuler tilhørende, som skulde opvarte paa Slottet.
- IV. Jeg annammede trende Lychter, som blefue kjøbte til Scholen udi min Formands tid.
- V. Anlangende Indtægt i Penge, da haver ieg efter min formands egen begiering udi hans fraværelse taget til mig...3 Dlr 2 Mk 4 sk. Endnu tager paa mig at betale 7 Rdl 9 Mk, som min formand var skyldig til Scholen, da hand reyste bort.

I hans Regnskaber findes foruden de sædvanlige Poster ikke saa faa, der angaar Musikinstrumenterne¹). Basunerne led stadig Overlast og skulde »flyes«. De blev utætte og skulde loddess, helst med Sølv, saa det var Byens Guldsmede, der fik Arbejdet, som da Hans Guldsmed loddede den gamle Basun for 18 Sk. »hialp dog inted«. Undertiden maatte Basunerne til Hovedreparation hos en »Rottgietter« i København. Musikundervisningen blev givet privat af Elever, der var duelige i Musik. 1675 faar Løbbedegnen Henrik Møller et Restbeløb af Bredals Legat, »fordi han dagligen skal informere Børnene udi de nederste Lectier udi elementis musicis fra halvgaaen 12 til 12 slet«.

Knud Hossums Rectorat var ikke af lang Varighed. Alle-rede ^{28/12} 1676 blev han kaldet til Sognepræst i Ønslev, men han overtog først Embedet i Begyndelsen af 1677. Han ægtede »Enken paa Kaldet«, der sad tilbage med 6 Børn i Alderen fra 10 Aar og nedad. Hans Søn, der blev hans Efterfølger i Ønslev, lod opsætte et stort Epitaphium over sig selv og sine Forældre. Om de sidste staar der bl. a., at »han især i Guds Hus i 38, hun udi tvende Ægteskaber i eget Hus i 50 Aar hafde sammesteds gjort stor Opbyggelse«. Knud Mogensen Hossum døde 1714.

Den Hører, der blev ansat, da Knud Hossum blev Rector, var som nævnt *Eskil Augustinsen Schandorph*. Han er født i Thoreby paa Lolland, hvor Faderen var Sognepræst. Slægtsnavnet Schandorph er dannet af Navnet Skanderborg. Eskil Schandorphs Farfader havde nemlig været Slotspræst, Provst og Canonicus i Skanderborg. 1668 var Eskil Schandorph blevet Student fra Sorø, og siden tog han teologisk Attestats. Han ansattes som 2den Lectie-Hører i Nykøbing 1675 og var ved Skolen til Begyndelsen af 1679, hvor han blev Sogne-

---

¹) Herom nærmere Viggo Holm i Loll.-Falster hist. Aarvog III, S. 50 ff.

præst i Lillebrænde. Da Johannes Bidstrup 1676 forlod Nykøbing, har Eskil Schandorph bestyret 2 Hørerembeder; thi det ene Hørerembede stod ledigt i over to Aar, hvad Grunden nu har været dertil; — maaske er Elevantallet gaaet ned, saa man har ment at kunne spare en Hører.

Knud Hossums Efterfølger som *Rector* blev *Mag. Rasmus Pedersen Brun*, der er født 1641 i Torkildstrup Præstegaard, hvor hans Fader, forhen Rector i Nykøbing Peder Hansen Brun, var Sognepræst. Han har først gaaet i Stubbekøbing Skole, men flyttedes 1655 over i Nykøbing Skole, hvor han forblev til 1661, i hvilket Aar han gik til Sorø for Aaret efter at blive dimitteret til Universitetet. 1665 tog han »en god Attestats« og opholdt sig i alt over 14 Aar som »studerende« i København. I Begyndelsen af 1667 kaldedes han til Rector i Nykøbing og indsattes 1. Maj. Herom skriver han i Skoleprotokollen følgende:

»1. Maj om Tirsdag formiddag blef ieg, Rasmus Pedersen Brun, efter hindis Mayst. Dronning Sofie Amalias naadigste beskikkelse ansat, Nykøbing Skole i falster at forestaa. Udi min Indsættelse var tilstæde efter sædvane adskillige Præster nærmest omliggende, samt Borgmester og Raad med en Del af de fornemste Borgere udi byen«.

Det er ejendommeligt, at Enkedronningen siges at have beskikket Rector, — det tilkom ellers Biskoppen, — men denne Dronning optræder ogsaa ofte senere som Ænevoldshersker over Falster. For Skolen betød dette i en vis Forstand større Selvstændighed, idet Rectorerne derved stod mere frit over for Gejstligheden og kunde hævde Skolen som en selvstændig Institution. At Borgerne synes at »troppe op« om Skolen, kunde yderligen styrke Rectorernes Selvstændighed.

Rasmus Brun tog Magistergraden et Par Maaneder efter, at han var blevet Rector, og skal have været en meget lærd Mand, men som saa mange af de tidligere meget lærde Rec-

torer blev han kun kort Tid i Nykøbing, idet han i Efteraaret 1678 blev kaldet til Sognepræst i Klinte paa Fyen, hvilket Sogn han allerede 1669 havde faaet Successionsret paa. Han døde 1713.

Der udvalgte nu ikke straks en ny Rector, men Dronning Sofie Amalie beskikkede en *Vice-Rector*, nemlig *Mag. Simon Pedersen Aarhus*. Han er født i Aarhus 1644; hans Forældre var »fattige men ærlige« Borgerfolk. Han kom 10 Aar gammel i Aarhus Latinskole og dimitteredes derfra 1666 af Rector Mag. Niels Krog, der elskede ham højt for hans store Flids Skyld. I 1668 tog han teologisk Attestats og holdt kort efter Dimisprædiken, begge Dele »med Berømmelse«. 1670 tog han Baccalaureusgraden og blev kort efter Huslærer i Skaane, først hos en Præst, siden hos en Ridefoged. 1673 er han i København igen og blev der i 5 Aar. Han læste en Tid i Dr. Jens Bircherods Hus med dennes og andres Børn; han spiste paa Kommunitetet, blev Dekanus og var i 1½ Aar Viceprovst paa Regensen. I den Tid holdt han ofte Disputatser og ligeledes teologiske og filosofiske Forelæsninger for Studenterne. 1677 tog han Magistergraden og kom altsaa til Nykøbing som en meget lærd Mand. Hvorfor han i c: 3 Fjerdingaar kun var Vicerector, er ikke oplyst; maaske har en anden været designeret til Rector og siden ombestemt sig.

Den 22. Juli 1679 indsattes Simon Aarhus som virkelig Rector af Provsten Fr. Brandt paa Biskop Kingos Vegne.

Af en Bemærkning i Skoleprotokollen ses det, at Simon Aarhus kort efter sin Indsættelse har samlet Collegerne og Provsten paa sin »Kammer« i »Residensen« og i dette »Lærerraad« foreslaaet en Nyordning af Fordelingen af Ligpengene. Han mente, at nederste Hører ikke først skulde have Del i Børnenes Tredjedel og siden ogsaa dele med Collegerne. Denne Ordning hørte til en af Rasmus Madsens »Forbedringer« af nederste Hørers Embede. Provsten kunde

imidlertid slet ikke tiltræde Rectors Forslag og holdt fast paa, at der var Hævd paa den benyttede Fordeling, og Rector maatte lade sit Forslag falde. Derefter forhandlede om, hvorledes den ledige Hørerposts Løn skulde fordeles, og det vedtoges, at den skulde fordeles ligeligt mellem Rector og de 2 Hørere.

Simon Aarhus maatte ved denne Lejlighed bøje sig for Provsten —, som jo sikkert ogsaa fandt Støtte hos Rasmus Madsen, — og det ser ud til, at den lærde Rector ikke var nogen særlig praktisk Mand eller havde Evne til energisk og selvstændigt at hævde sin Mening. Ved flere Lejligheder stod han vaklende og tøvende og maatte bøje sig for den mere energiske Provst.

Spørgsmaalet Ligpenge, som Simon Aarhus straks havde beskæftiget sig med, kom i den følgende Tid til at volde ham adskillige Bekymringer. Der udgik nemlig 7. Novbr. 1682 en kgl. Forordning, der havde til Hensigt at modarbejde de pragtfulde og bekostelige Begravelsesskikke. Den gjorde Simon Aarhus urolig; thi den bevirkede straks en betydelig Nedgang i Skolens Ligpenge. Han skriver i Skoleprotokollen, at 1682 havde været et mærkeligt Aar; thi Skolen havde ikke sunget for Lig fra Februar til December, »som fast icke er skeet i Mands minde«, — og han tilføjer følgende maaske i dette Øjeblik ikke helt »ægte« Hjertesuk: »Gud ske Lov, som har Lyst til Livet og ikke til Døden!« Derefter fortsætter han: »For det andet saa afskaffes den Maade at begrave døde paa, som har været Brug iblandt os af Arilds Tid ved en kgl. Forordning, læst her paa Steden for Borgerskabet d. 6. Decbr., udgivet paa tvende Ark Papir, indeholdende i sig 30 Artikler; og er denne gamle Mand Mikkel Bødker den første, som holder derefter uden Sang for Døren, paa Gaden etc. Man gav for hannem for halv Skole og for een Forsang; men fik det ikke, thi Forordningen læstes imidlertid. Hvad nu i Fremtiden vil vanke for Skolen, ... vil Tiden vise«.

Simon Aarhus er aabenbart bekymret over det Indtægts-tab, der truer Skolen, og som den konservative Natur, han var, rystet over, at de gamle Skikke »af Arilds Tid« skulde forandres.

Næste Aar indtraf det Tilfælde, at en Kone henvendte sig til Provst Brandt i Anledning af sin Mands Død og Begravelse og tilbød 1 Rdl for hel Skole, naar Rector og Colleger »vilde være hos«. Dette var meget under den sædvanlige Taxt, som i 1690 angives til 10 Mk for hel Skole, og Regnskaberne viser, at der ofte var betalt mere for »fornemme Lig«. Provsten mente, at noget var bedre end intet, og henstillede til Rectoren at tage mod Tilbudet. Denne vidste aabenbart ikke, hvad han skulde gøre. Hans Svar til Provsten røber ringe Evne til at skrive Dansk og er dunkelt som et Orakelsvar. Det lyder saaledes:

»Vir Rev. Dn. Præp! (d. e.: Højærværdige Hr. Provst) I ingen som ieg wæred ringe och fattig Schole er wed kgl Mayst' anordning noget for liig betaget, hvorføre ieg krefvis af Scholens Vedkommende for huis liig de kand hafve siunget for til dags paa løfte. Kand derfor intet befale uden i det ieg Leges (d. e.: Love, Befaling) for mig hafver«.

Provsten gav saa en »Befaling«, nemlig at Skolen skulde medvirke ved omtalte Begravelse; thi ellers kunde Folk komme i den Vane, at de hverken vilde have »Sang, Klang eller Prædiken« ved Begravelser. Man burde se gennem Fingre med, hvad Folk bød, indtil det kom i »ret god Brug og Skik igen«. Betalingsvilkaarene kunde Stiftsøvrigheden siden fastsætte. — Simon Aarhus lod da Provsten raade. Stiftsøvrigheden fastsatte iøvrigt en Taxt, der var højere end 1 Rdlr for hel Skole, idet Skolens Tredjedel ved omtalte Begravelse blev 2 Mk 10 sk, og de følgende Aar sattes Taxten som nævnt op til 10 Mk, der jo skulde deles i 3 Parter, for hel Skole.

Den kgl. Forordning om Indskrænkning af Begravelses-sikkene virkede ikke længe, snart var alt ved Begravelser kommet i »ret god Skik og Brug igen«.

Simon Aarhus vilde, som man ser af ovenstaaende, gerne have bestemte Lovbud at gaa efter og følte sig paa vaklende Grund, hvor han ikke havde det. I et andet Tilfælde i 1682 havde Simon Aarhus Ordre nok, men kom alligevel mindre godt fra det. Provst Fr. Brandt, der ogsaa var Enkedronningens Hofpræst, skrev saaledes til Rectoren:

»Efter hendes Mayst' vor allernaadigste Dronnings kristelige og gudelige Intention og Befaling haver velbaarne Hr. Stiftamtmand per mediatos anordnet, at otte Disciple, som have god Røst, saa vel af de smaa som store, skulle af eder og Cantore saaledes in Musica exerceres, at de inden dette Aars 1682 Udgang bliver perfectioneret, at hvilke dem af tyske eller andre Salmer og musikalske parter forelægges, de det sine cunctatione aut hæsitacione ex tempore kunne sjunge. Intet des mindre skulle og alle, saa mange til Skolen findes, ideligen øves, at de efterhaanden kunne komme i forriges Sted. Og de, som ikke have en god Røst, skulle paa et visse Instrument, som de selv maa udvælge sig, beflitte og noget af deres Stipendio dertil anvende cum inspectorum et rectoris consensu, hvilket dem i andre Maader skal refunderes. Dette efter den mig givne Ordre og Befaling, som ufejlbar maa efterleves. Vale«.

Og kort efter modtog Simon Aarhus følgende Skrivelse fra Stiftsbefalingsmanden, Thomas Grote:

»Efter min allernaadigste Dronnings naadige Befaling eragtes det tjenligt, som Provsten udi Herr Biskops Fraværelse angiver, hvilket Rectoren udi Nykøbing Skole vilde efterleve og det med Cantor befordre, at han sig sig hendes Mayst' Befaling allerunderdanigst efterkommer og Disciplene derudi øver, saa vidt hannem muligt er, og som han det bedst agter at svare«.

Her var Ordre nok; Rectoren maatte jo faa det Indtryk af Vendingen »i Hr. Biskops Fraværelse«, at ogsaa denne stod bagved. Det er vel derfor, han ikke har ytret noget om

disse Breve i Skoleprotokollen. Han og Cantoren (2den Hører) har uden Tøven taget fat paa den vanskelige musikalske Opgave, der var stillet dem.

Ved Bispens Visitats i Sommeren 1683 viste det sig imidlertid, at den myndige Thomas Kingo ingenlunde var enig med Provsten i denne Sag. Han var tvertimod meget vred over den og gav sin Vrede Luft i følgende »Næse« til Provsten, skrevet i Skoleprotokollen med saa energiske Skriftegn, at man alene deraf kan ane Ophidselsen, der laa bagved:

Prousten vilde herom fremviise sin ordre og befaling, fra huis haand hand dend haver, og om dend er fra Dennem, som sligt tilbørligen og paa deris Embedis Vegne effter Eed og plict bør at beordre.

Nykøbing d. 29. Iunii 1683.

Th. Kingo

Kingos Reprimande sigter naturligvis højere end til Provsten. Enkedronningens enevældige Indgriben i Nykøbing Skoles Forhold har utvivlsomt irriteret den iltre og myndige Biskop.

Som Skolemand var Simon Aarhus faglig dygtig, men gik frem efter de gamle hævdvundne Metoder. Riset har han vist brugt kraftigt, at dømme efter de Anekdoter¹⁾, der gaar om ham. Naar en af hans Karle, — dengang han var blevet Præst, — havde forset sig, hed det ufravigeligt: »Løs mig den Synders Bukser«, og saa dansede Mester Erik paa det dertil indrettede Sted, og der tilføjedes: »det gik ikke Pigerne bedre«. Hans talrige Børneflokk blev ogsaa strengt optugtet, og Sønnerne maatte smage Riset, selv efter at de var blevet Studenter. Af sine Colleger roses han for sin »behagelige Omgængelse«.

Fra Simon Aarhus' Tid (1681) findes en Indberetning fra Provst Brandt til Bispem om Nykøbing Skoles Indtægter,

¹⁾ Blochs Manusk. til Falsters Gejstligheds Hist.

Antal af Lærere, Elever og Dimittender o. s. v. Elevantallet angives saaledes: Nederste Lectie af og til 40—50; 2den Lectie 10—12; tredje 10—12—14; Mesterlectien 16—18. Ved Simon Aarhus' Afgang 1685 opgives Elevantallet derimod til: I 20; II 10; III 15; Øverste Classe 15. Der ser efter dette ud til at have været stærke Svingninger i Elevantallet i nederste Lectie. Det skyldtes naturligvis det, at Latinskolen ogsaa var en Slags Borgerskole, og mange Børn kom kun derind for at lære at læse og skrive. I de højere Klasser var Elevantallet ret konstant. Her var det i Reglen kun udpræget Ubegavethed eller grove Forseelser, der bevirkede, at en Elev kom ud.

Den 22. Juni 1684 blev Simon Aarhus kaldet til Kapellan i Nykøbing. Enkedronningen satte megen Pris paa ham, og som Præst steg han yderligere i hendes Gunst og prædikede ofte paa Slottet baade paa Dansk og Tysk. I Slutningen af 1684 befalede Enkedronningen Simon Aarhus at søge Sognekaldet i Halstéd, som hun gav bort. Det gjorde han og fik Kaldet, som han beholdt til sin Død 1708; de sidste 3 Fjerdingaar før sin Død var han meget plaget af Skørbug, Bylder og Udslet.

Simon Aarhus glemte som Præst ikke Nykøbing Skole. Han havde, da han forflyttedes til det fede Sognekald i Halsted, tilsagt Skolen, at han af sine uvisse Indtægter vilde lægge lidt til Side til et Legat til fattige Elever ved Nykøbing Skole. I 1705 indsendte han 30 Rdlr, hvoraf Renterne skulde bruges til nævnte Formaal, men lovformeligt blev Legatet først stiftet ved Testamentet efter hans Død. Fundatsen er fra 2. Septbr. 1709 og Kapitalen 61 Rdl 1 Mk 12 Sk. Renterne skulde gives til fattige Disciple af 1ste og 2den Lectie til »Vadmel og Træsko«.

Medens Simon Aarhus var Vice-Rector, var der kun de to *Hørere*, Schandorph og Rasmus Madsen. Da den første af disse blev Præst, ansattes i hans Sted *Karsten Thomæsen*

Olstrup — i Januar 1679 »ad tempus«, i April fast. Han er formodentlig fra Olstrup paa Lolland og er Student 1674 fra Herlufsholm. Siden har han taget teologisk Attestats. Han ansattes først som 2den Lectiehører, men avancerede, da Simon Aarhus blev Rector, til øverste Hører. I Skoleprotokollen noteres der, at Rector d. 8. Januar 1679 købte »3 læs Brænde til Carsten Thomsens Collegæ 2. Cl. kammer, efftersom hand baade war nylig kommen in Januario oc tog børnene til sig paa sit kammer«. Det sidste maatte han ikke efter Skolelovene, men det er undskyldeligt, at han i den strenge Vinter har foretrukket at undervise i sit Kammer fremfor i det kolde, mørke Skolelokale. Han var ved Nykøbing Skole til Begyndelsen af 1683, saa blev han kaldet til Kapellan i Nykøbing, men døde allerede Aaret efter.

Da Simon Aarhus i Juli 1679 indsattes som Rector, blev Lærerpersonalet ved nye Ansættelser fuldtalligt, ja mere end det, idet der oven i Købet ansattes en *Conrector*, Nykøbing Skoles eneste, og han var det kun eet Aar.

Det var Dronning Sofie Amalie, der beskikkede og lønnede denne *Conrector*. Rector Høielse skriver i et Skolereglement 1690 herom følgende:

»Et Aar udi Hendes Mayst. Dron. Sofie Amalias Tider var her en *Conrector*, som hoystbemældte Hendes Mayst. self lønnede, som mig er beretted, med 500 Rdlr, som daværende Rector sagde sig saa meget Løn at haffue aarlig«.

Conrectoren maa altsaa siges at have været efter de Tider flot gageret.

Den Nykøbing-*Conrector* hed *Peder Zitscher* og er født i København 1652; hans Fader var kgl. Herold. Dronning Sofie Amalie tog sig af *Peder Zitschers* Oplæring; hun betalte først private Lærere til at læse med ham; siden fik hun ham i Kolding Skole. Han dimitteredes dog ikke herfra, men fra Horsens, nemlig i 1666, hvor han endnu ikke var fyldt 15 Aar. Han har altsaa været noget af et Vidunderbarn.

Han studerede dels i København, hvor han blev Baccalaureus 1668, dels i Udlandet, lige til han blev ansat i Nykøbing. Om hans Virksomhed her haves ikke andet Vidnesbyrd end Simon Aarhus' i Skoleprotokollen. Han betegnes her som »et godt og meget bekvem subjectus«. 1680 rejste han igen i Udlandet i 4 Aar, hvorefter han blev Dronning Sofie Amalies Hofprædikant, derefter Slotspræst i Glückstadt og sidst Provst i Tønder, hvor han døde 1697. Han var gift med en Datter af Forvalteren paa Herregaarden Hellestrup paa Fyen, som ejedes af Rigmarskallen v. Körbitz, en af Sofie Amalies Yndlinge, saa Peder Zitscher holdt sig ved sit Giftermaal inden for Dronningens Kreds.

Den ny 2den Lectie-Hører, der ansattes 1679, var *Niels Jørgensen Bring*. Han ansattes først »ad tempus« indtil Januar 1680, hvor han ansattes fast. Han er født i Kippinge, hvor hans Fader var Degn, og har gaaet i Nykøbing Skole, men han dimitteredes fra Vordingborg Skole 1671. I 1677 var han Huslærer i Riserup Præstegaard, hvor Nr. Vedby Præsterne boede, til Sognet blev Annex til Nr. Alslev. I Nykøbing virkede han kun 2 Aar, idet han døde Februar 1681.

Hans Efterfølger var *Peder Torchilsen Lerche*, der maaske stammer fra Fyen; han er i alt Fald Student fra Odense 1679. Han var 2den Lectie-Hører ved Nykøbing Skole til 1684, hvor han tog Afsked, men siges at være blevet boende i Nykøbing, uvist i hvad Egenskab.

I Begyndelsen af 1683 kom en ny øverste Hører, nemlig *Niels Thomsen Lyngby*. Hans Navn findes ikke i Skoleprotokollen, men han nævnes i et Brev til Dr. Jens Bircherod, idet det der omtales, at han tog teologisk Attestats i 1683 og da var Hører i Nykøbing paa Falster. Han er Søn af Sognepræst i Hørby paa Sjælland, Thomas Nielsen Lyngby, og Student fra Roskilde 1680. Han blev kun godt et halvt Aar i Nykøbing, idet han i Slutningen af 1683 blev sin Faders Eftermand som Præst i Hørby, hvor han døde 1705.

1682 døde Veteranen Rasmus Madsen og som hans Efterfølger ansattes *Søren Pedersen Montros*, der var af skotsk Æt som Ritz og Robbert. Han har gaaet i Nykøbing Skole og har formentlig haft sit Hjem i Nykøbing; men han dimitteredes fra Københavns Skole 1671. Hvad han har taget sig til, inden han blev nederste Hører og Klokker i Nykøbing, vides ikke. Han blev vist afsat 1691, at dømme efter et Brev af ^{29/10} 1690 fra Provst Brandt til Bispen, i hvilket der staar:

Siuntæs det mig best at være, om Eders velædle Velærværdighed vilde behage at beordre Rectorem Høielse strax at sætte Sør. Montros Klokkeren i den nederste Lectie igien at informere de, som siden Julio hafver gaaet gandske vildfarende, som er en stor Ynk oc større Klagemaal; oc war nylig ved Hans Mayst' nærværelse største Tumult ofver det oc andet, som dog saavitt blef dæmpit oc tilbage. Dersom bemelte Klokker Montros icke gjør sin Devoir, saa er det billigt — oc finder Eders V. V. bedre Occasion til wed første Landemode hannem omnium consensu at removerek.

Søren Montros synes efter dette at have været en forsmættelig Lærer; mærkeligt, at den myndige Rector Høielse ikke har kunnet holde ham til at gøre sin »Devoir«. 1691 har han i hvert Tilfælde forladt Nykøbing Skole, hvad enten han er gaaet frivilligt eller er blevet afskediget.

Den sidste Hører, der blev ansat af Simon Aarhus, var *Jens Rasmussen Snitger*, der ansattes i Begyndelsen af 1684 paa anbefaling af Dr. Jens Bircherod. Om ham skal der nærmere berettes under Høielses Rectorat.

I Rector Simon Aarhus' Rectortid stiftede Dronning Sofie Amalie sit store Legat til Nykøbing Skole. Gavebrevet er af 26. August 1680. Det er skrevet paa Tysk og er meget langt.

Hun skænkede heri Nykøbing Skole i rede Penge 5045 Rdl og i en Obligation 2955 Rdl, altsaa ialt 8000 Rdlr. De

skulde staa paa Rente til 5 pCt., og Renten 400 Rdl fordeles saaledes, at Rector aarlig fik 40 Rdl, 3die og 2den Lectie-Hørerne hver 25 Rdl, nederste Hører 10 Rdl og en ny ansat Regne- og Skrivelærer 100 Rdl. Resten af Rentepengene, 200 Rdl, skulde skaffe 8 Disciple Kosten eller uddeles som Kostpenge med 25 Rdl til hver.

Dernæst skænkede hun Skolen, hvad hun i Aarene 1681 og 82 skulde oppebære fra Maribo Amt. Det blev i alt 2000 Rdl. Renten af disse bestemtes til Klæder og Skolebøger for de 8 Disciple, der fik Kosten eller Kostpenge, og for at dette straks kunde begynde, skænkede Dronningen Skolen den Rente af fornævnte Obligation, der faldt $1\frac{1}{2}$ 1680, dog saaledes at 100 Rdl heraf skulde benyttes til at indrette en Regne- og Skriveklasse i Kirkegangen bag Skolerummet.

Endelig skænkede Dronningen de Oppebørsler fra Maribo Amt, der tilkom hende efter 2. Maj 1682, til Nykøbing Kirke, Skole og Hospital, hver med en Tredjedel, der skulde kapitaliseres.

Skolens Renter af dens Tredjedel skulde uddeles til andre Disciple, saa at de muligt kunde komme til at nyde samme Beneficium som de 8.

Fundatsens Eksecutorer var Amtmanden, Viceamtmanden i Nykøbing Amt, Biskoppen i Fyens Stift, Sognepræsten, Borgermester og Raad i Nykøbing, samt Amtskriveren, Ride- og Husfogden paa Nykøbing Slot.

Foruden disse Bestemmelser om Kapitalen og dens Anvendelse indeholder Gavebrevet ogsaa ligesom Dronning Sofies af 1629 enkelte »skolemæssige« Bemærkninger af Interesse.

Legatet er, staar der, stiftet Skolen i Nykøbing til Nytte, at Beboerne af hendes Livgeding ikke skal mangle et Sted, hvor deres Børn kan faa god Undervisning.

Hun har vel Øje for den lærde Skoles Betydning, men det er ejendommeligt, at hun meget stærkt understreger, at dens

Opgave ikke blot er at uddanne til den lærde Stand, men ogsaa at virke alment opdragende og til Nytte for det borgerlige Samfund. Skolen skal først og fremmest lægge Grunden til et kristeligt Liv og moralsk Vandel; thi hvad de lærde Studier angaar, er det jo saadan, at ikke alle har Evner til dem og heller ikke alle de nødvendige Midler. For saadanne er det hun opretter en Regne- og Skriveklasse, hvis Lærer skal være i Stand til at undervise baade paa Dansk og Tysk, og hvor Eleverne skal lære at regne og skrive og ogsaa Grundlaget for Bogholderi, saa at de kan give sig til Handelen.

Hun paalægger dem, der skal ansætte Rectorer, at de ser bort fra Slægtskab, Gunst og Gave og udelukkende ser paa, at der ansættes Mænd af ærlig Herkomst, ustraffeligt Levned, med videnskabelig Dygtighed, Flid og Lyst til Opdragergerning («Inclination gegen ihre Schüler weiter in Observantz zu ziehen»). Om Hørerne skrives der, at de skulde holdes til mindst at blive ved Skolen i 6 Aar, og helst skulde der kun ansættes saadanne Hørere, som vilde vie deres Liv til Ungdommens Undervisning.

Disse pædagogiske Ideer gaar jo langt ud over Tidens almindelige og bør ikke glemmes for den storslaaede Pengegave; — thi storslaaet er jo Gaven!

Den kom imidlertid ikke Skolen til Nytte lige straks. For det første var det jo en testamentarisk Gave, som først blev effektiv ved Dronningens Død, og for det andet varede Opgørelsen af Dronningens Bo meget længe. Inden Udgangen af 17de Aarhundrede var Legatets Ordning dog tilendebragt; men det viste sig da, at Legatet ikke blev fuldt saa stort, som det skulde være efter Fundatsen. Dronningen havde nemlig udstedt en Obligation for 5000 Rdl af Legatkapitalen med Pant i Fuglsang Gods, men det viste sig senere, at Obligationen kun var paa 3400 Rdl, og det er ikke oplyst, hvorledes dette egentlig er gaaet til. Der foregik i

Aarene efter 1685 forskellige Omordninger af Legatmidlernes Anbringelse, og 1697 kom Legatet endelig i den Orden, hvori det forblev, men da var Fundatsen yderligere modificeret; thi Skolen fik kun Grundkapitalen 8000 Rdl og Del i 800 Rdl, som var alt, hvad der var blevet tilbage af Indtægterne fra Maribo Amt. Fundatsens 2den Afdeling, den Sum, der bestemtes til Disciples Klæder og Bøger, blev aldrig til Virkelighed.

I det 18. Aarhundrede samledes, som nævnt tidligere, Dronning Sofies Legat af 1629 og Dronning Sofie Amalies i et Fond, »de dronninglige Legater«¹⁾.

Det var Rector Peder Høielse, der blev kaldet til Rector i Nykøbing 6. Decbr. 1684, som paa Skolens Vegne overtog Dronning Sofie Amalies store Gave. Han hører imidlertid efter sin Type til det 18de Aarhundredes Nykøbing-Rectorer og vil blive behandlet under dem.

Med Dronning Sofie Amalies kraftige Indgriben i Skolens Forhold og med hendes storslaaede Gave endte »Slotsperioden« for Nykøbing Skole.

---

¹⁾ Se nærmere Wittrups Prg. Nykøbing 1868.

Det 18. Aarhundrede.

Nykøbing Skoles Udvikling i det 18de Aarhundrede er ikke som i det 17de præget af Støtte fra oven, fra Slottet. Nykøbing Slots Glansperiode er forbi i det 18de Aarhundredes Begyndelse.

Nej, det, der giver Skolen Præg i dette Aarhundrede, er først og fremmest, at Rectorerne nu for en stor Del er virkelige Skolemænd, Mænd, der, som der staar i Dronning Sofie Amalies Legatfundats, vilde vie hele deres Liv til Ungdommens Oplæring. Medens der fra 17de Aarhundrede kendes Navne paa 25 Rectorer i Nykøbing, var der i Tiden fra Rector Høielses Ansættelse og til 1806 10 Rectorer. Disse Tal viser ret tydeligt, at Rectorembedet ikke mere betragtedes som en midlertidig Beskæftigelse. Ogsaa blandt Hørerne var der i 18de Aarhundrede enkelte, der følte sig helt som Skolemænd.

Nykøbing Skole finder i 18de Aarhundrede god Støtte hos Borgerskabet i Byen. Karakteristisk er det saaledes, at to Rectorer retter Henvendelser til Borgerne, som de benævner »Ædle Borgere!« »Højtærede Venner!«, og om hvem de er forvissede, at de »søger Skolens gode, dend, de ellers bærer en kiendelig og priselig godhed for«, fordi den gavner Ungdommen og »pryder Byen«. Ordene har nemlig Virkelighed bag sig. Rectorerne og enkelte af Hørerne omgikkes venkabeligt med Byens Borgere, særlig de førende som Slægterne *Seidelin*, *Flindt*, *Wichmand*, *Hinckeldej* o. fl., og de mange Legater, der skænkedes Skolen fra Byens Folk, viser ogsaa, at disse i dette Aarhundrede saa med Velvilje paa Skolen og havde Forstaaelse af dens Betydning. Der stif-

tedes i 18de Aarhundrede følgende Legater til Understøttelse af Disciplene ved Nykøbing Skole:

Det første *seidelinske* paa 160 Rdl, stiftet d. 12. Juni 1726 af Apoteker i Nykøbing p. F. *Frederik Seidelin* og Hustru *Maren Jensdatter Hou*.

Det *thomæsenske* paa 50 Rdl, givet 1732 uden Fundats af *Mette, Laurits Thomæsens* Enkes, Dødsbo.

Det andet *seidelinske* paa 200 Rdl, stiftet ifølge ovennævnte *Maren Hous* Testamente af Sønnen *Claus Seidelin*, Apoteker i Nykøbing p. F., ved Fundats af 11. Juni 1739.

Det *rhelingske* paa 100 Rdl, stiftet d. 11. Juni 1745 af Skolens fhv. Discipel, *Johan Rheling*, Sognepræst for Koldby Menighed paa Samsø.

Det tredje *seidelinske* paa 200 Rdl, stiftet den 5. Januar 1779 af ovennævnte Apoteker *Claus Seidelin* og Hustru *Elisabeth Catharina Wichmand*, men først endelig overdraget af Enken og Børnene 1784.

Det fjerde *seidelinske* paa 250 Rdl, stiftet d. 11. April 1792 af Arvingerne efter Provst *David Seidelin*, Sognepræst i Gamtofte paa Fyen, ifølge hans efterladte Bestemmelse som Erstatning for den Understøttelse, han i sin Ungdom havde nydt af Nykøbing Skoles Stipendiemidler.

Fremdeles er der 3 Legater, stiftede af Rectorer, nemlig *Simon Aarhus'*, stiftet $\frac{2}{10}$ 1709, paa 61 Rdl 1 Mk 12 Sk, som før er omtalt.

Det *højelske* paa 500 Rdl, stiftet den 21. Januar 1699 af Rector Mag. *Peder Højelse* og Hustru *Agnete Jensdatter Portuan*.

Det *joensenske* paa 250 Rdl, stiftet d. 5. Januar 1757 af Rector, Mag. *Peder Joensen*.

og endelig skænkede *Købmand Jens Gustav* i Begyndelsen af 18de Aarhundrede et Hus i Store Kirkestræde til den latinske Skole. Donationsbrevet var af $\frac{27}{7}$ 1704, og Huset

vurderedes deri til 100 Rdl. Det solgtes 1760 for 33 Sldr 2 Mk.

Ogsaa udefra kom der i dette Aarhundrede Gaver til Skolen. Af Kammerraad og Toldinspectør *Lorenz Jessens* Legat paa 1000 Rdl skulde Disciplene ved Nykøbing Skole nyde $\frac{1}{4}$ af Renten.

Alle disse Legater gik i 1806 med deres fulde paalydende Værdi over i Massen af Skolens Formue.

Desværre forsvandt derved Legatstifternes Navne; de eneste to, der er blevet bevarede for sig med Stifternes Navne, er Rector Høielses og Pastor Rhelings, men efter Pengekrisen 1813 i en stærkt reduceret Skikkelse, særlig Høielses.

Det er ikke Skolens, men Statens Skyld, at alle disse Legater — og Erik Bredals fra 17de Aarhundrede med — blev navnløse. Det havde været smukkere, om man ved at bevare Navnene havde mindedes Givernes Gavnildhed og Forstaaelse af Skolens Betydning og vist, at man værdsatte denne; thi det er som nævnt øjensynligt, at Nykøbing Skole i 18de Aarhundrede har haft god Støtte fra Borgernes Side, ligesom ogsaa Samhørighedsfølelsen mellem Skolen, dens Lærere og Elever var vokset frem, og dette havde det nok været værd at bevare et Minde om.

Med Skolens Trang til Selvstændighed og med Borgerkabet i Ryggen fulgte det af sig selv, at Skolen søgte at løsne dens stærke Tilknytning til og Afhængighed af Kirken. For Nykøbing Skoles Vedkommende kan der findes forskellige Eksempler herpaa.

Oplysende er saaledes de Stridigheder om Rang og Stand, som fandt Sted mellem Sognepræsten i Nykøbing, Mag. Zimmer, og Rectorerne Høielse og Fisker, og som har givet Anledning til en af Chr. Falsters Diskurser¹⁾. I denne for-

---

¹⁾ Chr. Falster: Lærdoms Lystgaard II, Diskurs XXIV.

tæller han nemlig, med tydeligt Henblik paa Forholdene i Nykøbing, om en saare hoffærdig Præst, der altid hovmoder sig over og angriber sin Bys kendte og ansete Rector. Falster er ved et Bryllupsgilde kommet sammen med denne Præst, og under en Ordstrid med ham om Skolestandens Rang fremsætter han med megen Kraft og Selvfølelse sit — og vi kan rolig sige ogsaa ovennævnte Nykøbing-Rectors — Syn paa Skoleembedets Betydning paa følgende Maade:

»Men betænk du nu, kære, at det er dig, som har gjort denne ypperlige Mand Uret, da du intet har, hvorved du kan ophøje dig over saa stor og velfortjent Mand, uden den tomme Titel af Provst og Præst. Vær saa god at sammenligne eders begges Bestilling, og hvis du enten ikke er fra dit Vid eller med velberaad Hu drister dig til at gøre Sandheden til intet, maa du tilstaa, at en saa stor Skoles Rector bærer en langt tungere Byrde paa sine Skuldre, har et langt større Embede i Fædrelandet at opvise, forpligtes af en mangfoldig Undervisnings langt talrigere og strengere Regler. Dig kan nemlig ingen med Rette beskyldte for Vankundighed, naar du blot er bevæbnet med Kendskab til Teologiens Begyndelsesgrunde; ja din Lærdom vækker synderlig Ros og Forundring, naar den stiger saa vidt, at du er mægtig til baade at formane ved den sande Lærdom og overbevise dem, som siger imod; en Rector derimod vil ingen forstandig Mand lovprise, om han end er nok saa kyndig i de hellige Skrifter, ja man vil end ikke frikende ham for Mangel paa Opdragelse, hvis han ikke tillige er oplært i de verdslige, hvis han ikke er vellærd i Philosophien og i begge Slags Veltalighed. Du styrer ikkun een Kirke; men naar man ret vil dømme om Sagen, da beskikker han næsten lige saa mange Kirker — enten til deres Gavn eller Skade, — som han har Tilhørere at undervise. Du har ikkun Sjælen at sørge for; men han skal, om han da ikke er aldeles uduelig, lægge sig paa Hjerte, betænke og tage i Agt ikke alene at forbedre de unges Sjæle, ikke alene at danne deres Forstand, men ligeledes at bepryde deres Legeme med Klædedragt og Renlighed, at sætte ordentlig Skik paa deres Manerer. Derfor tør du ej tvivle om, at denne er langt ypperligere end du og en langt nyttigere Borger for Landet«.

Hørerne ved Nykøbing Skole søgte i dette Aarhundrede

at slippe for deres Prædikepligt, hvad dog først lykkedes dem 1785. I 1725 gjordes et første og ret kraftigt Forsøg paa at slippe for ovennævnte Pligt, idet Hørerne indsender Andragende gennem Rector. Der henvises i dette først til, at Prædikepligten indførtes ved en Anordning af 3. Juli 1637, udstedt af Biskop, Dr. Hans Michelsen, og denne Anordning samtykte Skolemester og Hørere med deres Underskrift; men dette »instrument« findes ikke i Original, men kun i Afskrift hos Provsten. Siden faldt Sognepræsten og Rector scholæ fra denne Accord, hvorfor Hørerne formentlig ikke er bundne af den. Prædikepligten hindrer ogsaa Skolearbejdet; thi Hørerne faar ikke Tid til at studere. Aftensangsgudstjenesterne hører til Kapellanens Arbejde, og dette bør ikke lægges over paa Hørerne, med mindre de, som det skete ved andre Skoler, fik Løn og Betaling. Derfor bør denne Prædikepligt for Hørerne ophæves, thi

»Her er slet intet, som forbinder, ingen wederlag for umagen, der ellers kand forbinde til Arbejdet, ingen fundamental tilhold, men allene een ofte brudt paaklistret, ubekræftet och Scholen fornærmelig Sædvane«.

Trods denne kraftige Konklusion fik Hørerne rent Afslag paa deres Andragende, og saa vidt man kan se, blev først i 1780 gjort et nyt Forsøg fra Nykøbing-Hørernes Side paa at slippe denne Pligt. Andragendet findes ikke i Arkivet, men derimod Bispens Svar, der gaar ud paa, at de vel kan fritages for den, men mister dermed Retten til at søge Præstekald. 1785 følger saa den endelige og betingelsesløse Fritagelse for Prædikepligten for Nykøbing Hørere.

Nykøbing Skole hævdede sig i det 18de Aarhundrede som en selvstændig Institution, ligeberettiget med Kirken som Kulturfaktor. Karakteristisk er Rector P. Joensens Redaktion af Skolens Sang-Reglement ved kirkelige Handlinger, idet han deri skriver:

»paa det ald Dispute om denne Skolens Indkomme kand forebygges, da haver Sognepræsten at lade sig af vedk. forevise Rectors Quitting, at skolen er fornøjet, førend hand enten nogen begravelse eller brudevielse tilsteder«.

Der er heri en anden »Tone« end f. Eks. i Simon Aarhus' Svar til Provsten angaaende Skolens Sangopvarthing.

Det var Rector Høielse, der grundlagde den nye »Aand«, det 18de Aarhundredes, i Nykøbing Skole.

Peder Andersen Høielse er født i Høielse Præstegaard paa Sjælland vistnok 1653. Hans Fader var Sognepræst, Mag. Anders Thomsen, der var født i Norge, og hvis Fader, Thomas Laugesen, var den første Præst i det af Christian IV grundlagte Christiania. Peder Høielse blev Student fra Sorø 1673 og Baccalaureus i København 1676. Han var paa det Tidspunkt II Lectie-Hører ved Københavns Skole. Senere var han Huslærer for Professor Chr. Nolls Stedsøn og blev i Foraaret 1684 kaldet til Rector ved Nyborg Skole. I Juni 1684 tog han Magistergraden og kaldedes 8. Decbr. 1684 til Rectoratet i Nykøbing, men tiltraadte først Embedet i Marts 1685.

Rector Høielse mødte veludrustet til sit Embede som Skolestyrer. Han var for det første en lærd Mand, særlig stiv i Latin. Han havde saaledes oversat Kongeloven paa Latin 1683 og tog derefter fat paa at oversætte Christian V' »Danske Lov« paa Latin, men naaede ikke at blive færdig med dette Arbejde. Det udkom 1710, fuldført af en af hans Elever, Chr. Steffen Vidsted, der var Hører i Nykøbing 1694—97. Ogsaa til en Latinsk-Dansk Ordbog havde Peder Høielse gjort ret store Forarbejder.

Rector Høielse var dernæst en praktisk øvet Skolemand med flere Aars Skolegerning bag sig, da han blev Rector, og endelig var han forud for sin Tid i sine pædagogiske Prin-

cipper, idet han var imod den barbariske Skoletugt og vilde i Stedet ved Ordets Magt søge at vække Elevernes Æresfølelse og Interesse for Videnskaberne, ligesom han ogsaa ved udsatte Præmier ved Eksaminerne søgte at vække Kappelysten hos Eleverne. Bekendt er saaledes et Optrin ved Eksamen 1687, som Høielse beskriver saaledes i Skoleprotokollen:

»1687, 21. Mai Perorerede (d. e.: holdt Tale paa Latin) 4 af Deposituris (der var 6 det Aar) Asmus Rosenfeld, Hans Caspar Anthonisen, Ananias Leermænd og Jacob Stadager i Scholen i de fornemstes paahør her af byen, og for at opmuntre dem og sette Æmulation (Kappelyst) imellem dem, lod jeg gjøre en Søfskeed, som dend skulde hafve, der af Auditoribus blev Kient for at hafve staaed sig best. Men der det kom til, at Auditores skulde gifve deres suffragier (Bedømmelse), fangede hans Excellence HER Geheime Raad Gjøe (Stiftamtmand over Løfl.-Falster) en Tale an paa Latin, hvorudi Hans Exc. mod min forhaabning lagde en sær Berømmelse først paa min Ringe person for min flid og Schole-arbejde, og siden paa Disciplerne, som hafde alle huldet sig Vel og derfor burde Vere lige i præmio, lofvede derfor at gifve huer af dem sin Søfskeed ligesom den opsatte; hvilcket og skeede strax, saa snart de kunde blifve ferdige hos Guldsmeden. Der stod udstucket paa dem: æqualiter militantibus æqualia præmia (for dem, der kæmper lige, samme Belønninger). Det skrives til hans Excellences berømmelse. Skeen veyede 3 lod og et quintin, Er med arbejdsløn 1 Rdø 5 Mk 8 sk.«

Som Skoleleder var Høielse sikkert meget myndig og selvbevidst, en Mand, der vilde lede Skolens Arbejde i en bestemt Retning og paa en bestemt Maade og faa sine Medlærere til at arbejde i Takt med sig. Dette gik naturligvis ikke af uden Modstand fra de sidstes Side. Oplysende er saaledes den øverste Hører, Jens Rasmussen Snitgers, Udtalelser om Høielse i Breve til Jens Bircherod. I et Brev af 22. April 1685 — altsaa en Maanedes Tid efter Høielses Tiltræden — skriver Snitger saaledes, at han er meget misfornøjet med den Forandring, der er sket ved Nykøbing Skole efter Rector Simon Aarhus' Afgang, og han kunde slet ikke komme til

Rette med den ny Rectors Hovmod, der blandt andet giver sig Udslag i, at han ikke tillader ham at føre Conrector-Titel, hvad Snitger gerne vilde og mente at have Ret til, fordi Dron. Sofie Amalie i sin Fundats kalder øverste Hører for Conrector. Han fortsætter derefter saaledes:

»Mag. Peder Høielse, vores ny Rector, innoverer (forandrer) snart Alting og mæstrer ganske Mag. Simons Methode om; med hvad Frugt, vil Tiden lære. Tilmed affekterer han her monarchiam scholasticam (Skole-Enevælde), hvilket ikke vil gaa af uden Collegernes totale Ruin og Foragt. Aarsagen, som animerer ham, er, at han har Luxdorph (Vicelandsdommer for Loll.-Falster), Biskoppen Kingo og Provsten Frederik Brandt paa sin Side, hos hvilke jeg erfarer, at det er vel gjort, hvad han gør«.

I et senere Brev ^{20/} 1687 klager Snitger over, at der ved Skolen er

»Fortræd mere end gemeen, formedelst Rector raader alene, saa man i saadan Tilstand nu enten faar at være Dreng eller ogsaa qvittere (tage Afsked), om man ikke vil taale deres fastidia (Foragt)«.

Snitgers Misfornøjelse med Høielsets »viderlige Konversation« kommer ogsaa frem i hans Brev; — hermed maa sagtens menes, at Rectoren paa en hovmestererende Maade talte for sine Reformer ved Skolen.

Snitgers Syn paa Rector Høielse er øjensynlig præget baade af Uvilje mod hans Person og mod alt nyt, men det er vel ogsaa sandsynligt, at Høielse i sin faste Tro paa sin egen og sine Princippers Fortræffelighed har været mindre hensynsfuld i sin Optræden over for Collegerne, og at de protesterede mod at komme »i Foragt«, forstaaer man godt.

Af Snitgers ovenanførte Brev ser man, at Myndighederne i høj Grad støttede Høielse, og at han stod højt hos dem. Dette betyder ikke, at Høielse lydigt gik i deres Fodspor; tvertimod, han var i Stand til at hævde sine Meninger og faa dem til at erkende, at hvad han gjorde, var vel gjort. Det var

ikke saa sjældent, at Høielse stødte sammen med Kingo, der jo ogsaa var en Mand, der vidste, hvad han vilde, men alligevel tit gav efter over for Høielse. Saaledes skriver Kingo i et Brev af $\frac{1}{2}$ 1697 følgende til Høielse:

»Til den ledige 3die Lectie vil jeg ingenlunde, at den Collega, som er i 2den Lectie, maa ascendere, men mit Votum skal være for Apotekerens Søn der i Byen (vist Polycarpus Hartmann, der senere blev Kapellan i Nykbg.), at han kom immediate ind udi Vidsteds Sted«.

Dette ser ud som en Ordre, der ikke maa fraviges, men Høielse satte dog igennem, at man ved Ansættelsen »eniste skulde se paa Guds Ære og Skolens Fremtarv«, og Kingo gaar ind paa hans Forslag at ansætte en af Skolens og Høielses tidligere Elever, Sten Vindelev, i det ledige Embede.

Foruden Uenigheden angaaende Hørerstillingen har der aabenbart været en anden Sag samtidig, der har fremkaldt en vis »Spænding« mellem Høielse og Kingo; thi denne sidste skriver i samme Brev af $\frac{1}{2}$ 1697 saaledes:

»Af eders seneste gode Skrivelse fornemmer jeg det, I af Hr. Stiftamtmanden skal have faaet en Reprimande, og den tykkes I mig igien at have villet yde paa mig, det jeg beder I en anden Gang vil forskaane mig for saa vel som og for Eders Trusler«.

Naar Høielse kunde hævde sine Meninger saa myndigt og uforfærdet over for Bispen, skyldtes det foruden hans overlegne Personlighed ogsaa den sikre og ansete Stilling, han stod i blandt Nykøbing højere Borgerskab. Det var særlig ved sit Ægteskab 1692, at han kom i nært Venskabs- og Slægtskabsforhold til en Mængde indflydelsesrige Personer. Høielse ægtede nemlig Provst Brandts unge Enke, Agnete Portuan, hvis Søstre var gift med Livmedicus, Dr. Justus Böhme og Landsdommer for Loll.-Falster, Justitsraad Povl Mathiasen. Ægteskabet bragte ham ogsaa økonomisk Uaf-

hængighed, idet hans Hustru var i Besiddelse af en betydelig Formue. Til Apotheker Seidelins ses han at have staaet i nært Venskabsforhold. Han stod saaledes Fadder ved deres Søn Claus' Daab, og Fadderlisten ved denne Lejlighed kan give en Forestilling om, til hvilke Kredse i Borgerskabet Rector Høielse hørte. Faddere sammen med ham var saaledes Madam Bodel, Enke efter Amtsforvalter Ravn og Datter af Raadmand i Nykøbing Iver Nielsen, Madam Cathrine Margrethe Smidt, der var gift med Købmand Henrik Smidt, som gennem sin Moder, Anne Bergeshagen, var i Slægt med Slægterne Flindt og Hinckeldey, dernæst Ober-Forster Daniel Runge og Mag. Polycarpus Hartmann, resid. Kapellan i Nykøbing og Søn af den forrige Apotheker. Det var altsaa i høj Grad »Aristokratiet« inden for Nykøbing Borgerskab, som Høielse omgikkes.

Som Administrator var Høielse meget duelig; han havde i høj Grad Forstaaelse af Penge og Penges Værdi. Nykøbing Skole havde i Høielises første Aar forskellige økonomiske Vanskeligheder i Anledning af de dronninglige Gaver. Dronning Sofies Legatkapital paa 3000 Rdlr var ved uheldig Anbringelse kommet i Fare for at blive forringet, og Skolen modtog kun delvis de aarlige Renter. Der var i adskillige Aar ført Forhandlinger om denne Sag, og Høielse fastholdt naturligvis Skolens Krav paa den hele Kapital, og ved en Kommissionsdomstol i Maribo 1687 var Legatets Eksekutorer, Amtmanden, Biskoppen, Sognepræsten, Borgmester og Raad i Nykøbing, kendt pligtige til at svare til Fundatsen. De slap dog for at punge ud, idet det lykkedes at faa Kapitalen op paa den oprindelige Størrelse ved det Erstatningskrav, der blev rejst mod Enkerne efter de Lensmænd, som var Skyld i Misèren. Men i nogle Aar fik Skolen kun Halvdelen af Renten, hvad der var meget ubehageligt for Rector og Hørere, der jo nød disse Renter. Høieren Jens Rasmussen Snitger skriver saaledes ^{10/8} 1684 til Jens Bircherod:

»Min Tilstand er ikkun maadelig, formedelst den maadelige Indkomst her til Steden og Skolen; thi den halve Løn vil nu gaa bort, som er 30 Rdl af Summen 60 Rdl«.

I 1685 er det ikke bedre; da skriver Snitger d. $22/4$:

»Jeg er ogsaa i 2 Rdl Gæld hos Eder for min Attestats, men saasom jeg ved Gud endnu ikke har faaet mere end $8\frac{1}{2}$ Rdl for alt det, jeg har været her, beder jeg, at I endnu til Juni Maanedes Udgang vil have dilation (d. e.: Taalmodighed) med mig, saa falder Lønnen for dette Aar, som formodes. Thi nu i 3 Aars Tid har den halve Løn ikke kommet til Skolen; thi Fruen paa Vindbyholt (Fru Anna Elisabeth Lindenow, hos hvem noget af Legatkapitalen stod), som skulde udlægge den, kan ikke komme den afsted, hvilket ogsaa er fortrydeligt. Thi Lønnen, som er vis, er per Deum ikkun 30 Rdl, skulde ellers være 60 Rdl foruden 25 Rdl efter hendes salig Majestæts Donation, af hvilke jeg sandelig ikke i mange Aar venter at se en Skilling«.

Endnu 2 Aar efter er Snitger paa halv Løn og skyder i sin Forbitrelse Skylden paa Rector Højelse og Biskoppen, som det ses i et Brev af $20/6$ 1687:

»I Sandhed, jeg ser ingen Tegn, at jeg skulde bekomme min Løn, som nu resterer snart paa 3 Aar. ... Rector, som er Biskoppens particulære gode Ven, han faar sin Løn, men vi andre intet. Vi leve saa ved Forhaabningen, som skeer hvert Aar, naar Biskoppen visiterer her. Siden Dronningen (Sofie Amalie) saligen døde, saa døde og Lykken for os docentes (Lærere) her, uden den, som Biskoppen desbedre ynder«.

Og i et Brev fra Decbr. samme Aar:

»Biskoppen lovede vel godt, sidst han var i Nykøbing, mens jeg tror nok, at staar det til Mag. Peder, saa skal det snart være forgjæet«.

Disse Beskyldninger mod Rector og Biskop maa dog vist skrives paa personlig Uvenskabs Konto.

De 25 Rdl af Dronningens Donation, som Snitger nævner i sit Brev af $22/4$ 1685, hentyder jo til Sofie Amalies store Le-

gat. Enkedronningen var død 1685, men det trak som nævnt tidligere længe ud, inden hendes Bo blev opgjort og Legatet overgivet til Skolen. Det var ikke blot Snitger, men ogsaa Rector, der var utaalmodig herover. Høielse skriver saaledes 1685 i Regnskabet:

»Den kgl. Fru Moders, høilovelig Ihukommelse, Donativ renter Skolen heller intet«.

Og i 1686:

»Af den højsalig kongelige Fru Moders Donativ heller intet endnu indkommet. Gud hjælpe vel«.

Ligesaa 1687—88:

»Af Stipendii Amaleani Renter for dette Aar er mig heller Intet blevet leveret endnu«.

Under Forhandlingerne om Sofie Amalies Legat var endvidere Slotsstipendiet kommet i Fare, idet Rentekammeret havde ladet sig forlyde med, at det, der ikke havde nogen Fundats, nu, da Skolen fik det store Legat, kunde bortfalde. Dette skete dog som bekendt ikke, idet Kongen 1687 fastsatte det til 141²/₃ Rdl. Kort efter er det, Rector Høielse indsender en ejendommelig Ansøgning til Rentekammeret, hvori han skildrer Skolens Pengenød trods de store Pengegaver og tillige takker for Ordningen med Slotsstipendiet. Det ejendommelige ved Ansøgningen er, at den er paa Vers, holdt i Senrenæssancens prangende Stil med mange Ordspil og spøgefulde Theser og Antitheser. Der skal her, da den fornylig er optrykt i sin Helhed¹⁾, blot gives et Par Prøver paa den.

Den er skrevet i Skolens Navn og begynder saaledes:

Ville I gunstige Herrer høre dend tale, som inted kand tale,
Da hører og bønholder mig.

¹⁾ Loll.-Falsters hist. Samf.' Aarvog 1927.

Jeg, som maa lade Munden op, for Cassen er lugt i,
 Og som maa have det paa Tungen,
 som jeg heller hafde i Pungen.

Ja, ville I,
 Høj Gunstige Herrer,
 se inted, som er dog noget,
 Da seer I Høje Herrer til mig, Eders ringe Tiennerinde!
 Ville I see
 Rigdom i Fattigdom
 og
 Fattigdom i Rigdom,
 Da seer paa mig!

For
 Giør Brevve (Gavebreve) Rig saa som Penge,
 Da maa jeg sige,
 Jeg var aldrig Rigere, end nu jeg er bleven fattigere,
 Og atter om igien,
 Jeg var aldrig fattigere, end nu jeg er bleven Rigere.

Thi
 Dend Tid, jeg hafde endnu ingen Capital,
 Da fattedis mig aldrig Rente.
 Men siden jeg har faaet Capital,
 Da fattis mig altid Rente,
 Saa det synes, som det er:
 Før kom noget af inted, men nu inted af noget,
 eller
 Før var en Capital-Løjs Rente
 mig bedre end
 nu min Rente-Løjs Capital.

Saa følger en Del Lovprisning af Kongen, der havde sikret
 Slotsstipendiet for Skolen, og derefter skildres, hvorledes det
 vil gaa, hvis Skolen ikke faar sine Penge.

Men hvor vil det herefter løbe af?
 Kandsche slet, dog ej ret;
 Thi først ved slig medfart nødes mine Børn at løbe af,
 Og jeg bliver Barn-Løjs som Penge-Løjs,
 Ingen Udgift af Penge,
 Ingen Indtægt af Dreng;

Thi her maa
 Udgifften indbringe Indtægten.
 Og
 Disse Børn vil ej i deris Moder igien,
 med mindre de lockis tilbage
 Med dend schilling, deris Moder saa aldrig.
 Dernæst, lige som jeg mister mine Børn,
 Saa mister
 Kircken sine Sangere,
 Kongl. Naade sin Efect,
 Dronningens Fundatz sin fruct,
 Ungdommen sin optugtelse,
 Jeg min Flor,
 Mine Børn deris Almisse,
 Gud sin Ære,
 Guds Kircke saa mange Siele-Sørgere.

Ansøgningen kom for saa vidt for sent, som Rentekammeret under Paavirkning af Lensmanden, Marcus Giøe, og Biskop Kingo havde givet Ordre til, at Nykøbing Skole skulde nyde noget af Renten af Sofie Amalies Legatkapital, nemlig af den Kapital, der stod i Fuglsang Gods, men først 1697 kom, som allerede nævnt, hele Legatkapitalen, — dog i lidt reduceret Skikkelse — Skolen til gode. Forøvrigt var der en Tid Tale om, at de 200 Rdl, som 8 Disciple skulde nyde af Renten af Sofie Amalies Legat til Kost, skulde benyttes til tvungen Bispisning paa Hospitalet, hvor Eleverne da skulde spise under Lærernes Opsyn og »holde latinske Exercitia over Bordet«. Det blev nu ikke til noget, da Hospitalsforstanderen ikke vilde give Eleverne samme Kost som Lærerne.

Højelse var i meget en Foregangsmand; paa eet Punkt varetog han dog paa en mindre heldig Maade Skolens Interesse. Det var med Hensyn til Skolens Musik. Skolens Musikkorps havde jo oprindeligt været et Blæseorkester; efterhaanden havde Eleverne ogsaa dyrket andre Instrumenter end Basuner, og Højelse var meget virksom for at faa

sammensat et større Orkester af Strygere og Træblæsere. Han udlagde af sine egne Penge en Del til Anskaffelse af Instrumenter for at faa et Orkester, der kunde udføre finere Musik. Det var ikke af Interesse for Musik- og Sangundervisning, der naturligvis kan have sin pædagogiske Betydning, at Højelse vilde have et saadant Orkester, men for at skaffe Indtægt til Skolen, ved at det medvirkede ved Godtfolks Gæstebud som Fest- og Dansemusik. Det var unægtelig en mindre pædagogisk Anvendelse af Skolens Orkester, og Hørerne, der dirigerede og medvirkede i det, kom ofte i mislig Stilling. Der er i den Henseende noget i, hvad Snitger skrev, at Højelse bragte Collegerne »i Foragt«. Oplysende er saaledes et Oprin ved et Bryllup i 1696, hvor Skolens Orkester medvirkede fra tidlig om Eftermiddagen til langt hen paa Morgenstunden, paa hvilket Tidspunkt adskillige af Gæsterne var naaet til at blive »overflødig drukne«. Efter Retsprotokollerne fremstilles Begivenheden saaledes af Viggo Holm¹⁾:

»En af Kavallererne, Anders From († 1732 som Byfoged i Nysted), opfordrede Høreren, Kantor Niels Poulsen Aagaard, som førte Musikken, til at spille og ledsagede Opfordringen med lovlig kraftige Argumenter, idet han ikke alene udskældte ham for en Skurk og Sløtter (uordentlig Person), men endog med sin Stok tildelte ham et Slag over Ryggen, »saa det gav et Smæk«. Samtidig fremviste en anden, Poul Garb (vistnok senere Herredsfoged paa Falster og en Slægtning af From), en Rigsdaler, som han tilbød i Spillemandspenge, stak den dog atter i Lommen og trak sin Kaarde, »dog vidstes ikke mod hvem«, tilføjede et af Vidnerne forsigtig. Da Aagaard, der villigt havde grebet en Dulcian (Træblæseinstrument omtrent lig Fagot) for at spille, fornam, — hvad der jo kan tages bogstavelig, — at det gik saaledes til, rejste han sig og gik bort efter at have strøget den Smaamønt til sig, som From havde smækket paa Bordet som Spillemandspenge; han skulde jo levere Rector hver en Skilling. For dog at vise, at han havde nogen Leve-

¹⁾ Loll.-Falsters hist. Samfunds Aarbøger III.

maade, gik From nu hen til Hørerer, Hans Bødtker, der var blandt Musikanterne, gav ham Haanden og sagde: »Hans er Tutafæt (d. e.: tout à fait fuldstændig, en Kernekarl), men Niels er en Sløtter«.

Aagaard vilde naturligvis have Oprejsning og søgte Anders From, der imidlertid udtog Kontrastævning, samt Stævning mod Aagaards Broder, »mandhafte« Abraham Poulsen Aagaard, Lieutenant ved den kgl. Drabantgarde i København, der ved Bryllupsgildet var ilet sin Broder til Hjælp og havde undsaet From paa Livet. Retssagen varede i 3 Aar og tabtes af Brødrene, der forsømte at møde. Niels Aagaard var lovlig undskyldt, idet han døde 2 Aar, før Dommen faldt, efterladende et fallit Dødsbo, og da de store Procesomkostninger skulde udredes af Abraham, fandtes der »ikke videre af hans Gods og Midler end det kgl. Liberi og Livklæderne, han bærer paa Kroppen«.

Det var altsaa baade Skældsord, Haan og Slag, Hørere og Elever kunde blive udsat for ved sliq Musikopvarthing. Hvad der kom ind ved saadan ekstra Musik, deltes mellem Rector, Hørere og Elever; dog fik Høielse i lang Tid det hele, da han skulde have sine Udlæg for Instrumenter godtgjort.

Naar Skolens Orkester saaledes virkede som offentlig Orkester, maatte det nødvendigvis blive ilde set af Stadsmusikanten. Denne klagede da ogsaa talrige Gange over det Tab i sin Næring, han led ved Skolens Musik, og Rector Høielse indankede til sidst Sagen for Kongen, idet han kraftigt fremhævede alt, hvad han havde kostet paa Musikken, og hvilket smukt Resultat der var naaet. Han fik ogsaa Medhold, som følgende kgl. Skrivelse af 22/3 1701 viser:

»Vi Frederik IV o.s.v. gjøre vitterligt, at eftersom Magister Peder Høielse, Rector Scholæ udi vor Kjøbstad Nykiøbing i Falster, for os allerunderdanigst haver ladet andrage, at foruden den vokaliske skal han ogsaa have ladet oprette en instrumental Musiqve der ved Skolen af Dulcianer, Skalmeyer, Fleutes douces og Fioler, hvorved Skolen kunde bninges i Velstand; men som den privilegerede Musi-

kant der paa Steden, Lorens Laufer, skal ville formene Skolens Betsjenter og Discipler samme Instrumentalmusique at bruge, saa at Mag. Peder Høielse beretter skal al hans Omhyggelighed og Bekostning derpaa være forgjæves: da have vi efter hans herom allerunderdanigst gjorte Ansøgning og Begæring allernaadigst bevilget og tilladt og hermed bevilge og tillade, at bemeldte Nykiøbing Skole maa nyde sin sædvanlige Frihed med at musicere inden og uden Kirken, saa og, at det skal staa vore Undersaatter frit for at bruge, hvilken de vil enten Nykiøbing Skoles eller fornævnte Musikants og hans Svendes Musique til Brullupper, Barseler eller andre Vært-skaber, alt saaledes, at ingen billig Klage derover skal komme, saa og, at Cantor Scholæ ingensteds opvarter, før end Rector Scholæ sit Minde dertil haver givet«.

Rector Høielse har aabenbart været en Mester i at skrive et Andragende!

Høielse var som før nævnt en Mand, der havde Følelse af Penges Værdi, og han var ingenlunde tilfreds med Nykiøbing Rectorats Indtægter. I 1690 opgør han Skolens og Lærerpersonalets Indtægter og beretter der om Conrector Zitscher, der fik 500 Rdl., der skulde være det samme som Rector havde i Indtægt. Ikke uden Ironi tilføjer Høielse saa:

»Og skal dette være Aarsagen, hvorfor Rector blev betænkt med 40 Rdl siden, da Fundatzen bleff oprettet, saasom han siintes uden des at være vel aflagt noch, da dog aff følgende kand ses, at Rectoris aarlige Løn ikke overgaar 100 Rdl.«

I 1692 søgte Høielse sikkert af økonomiske Grunde et Professor-Embede (i Matematik og Filosofi) ved Odense Gymnasium, men fik det ikke, og da han samme Aar blev gift og derved fik Formue, var hans økonomiske Sorger forbi. Han var ikke tilfreds med, at der ikke var en Conrector, der kunde hjælpe ham med Undervisningen i Mesterlectien. I Slutningen af 1696 antog han Gregers Maschedel som sin Medhjælper med Titel af Sub-Rector, og 1697 fik han ved et Kongebrev Tilladelse til, at denne maatte nyde 30 Rdlr. aarlig af Skolens Midler, »som aarlig kan overskyde, naar Sko-

lens Regnskab er afsluttet«, dog maa Donationer ikke derved forringes.

Høielse fik 1703 Titel og Rang af »Assessor consistorii«, vist nærmest som Anerkendelse af Arbejdet med Danske Lovs Oversættelse til Latin.

Han døde den 13. April 1704 og efterlod sig et smukt Eftermæle som en af sin Tids betydeligste Skolemænd. I sin »Udkast til de latinske Skolers Historie« nævner Rasmus Nyerup ham mellem de »værdige, berømte og i Skolefaget højlig fortjente Mænd, som have floreret under Frederik IV«, og Albert Thura skriver i sin *Idea Hist. litt. Dan.*, at under ham »forbedredes Disciplinen, og Skolen kom saaledes for orde, at Ungdommen tyede dertil fra alle Kanter«.

Ved sit Legat, stiftet ^{21/1} 1699, mindes hans Navn endnu hvert Aar ved Nykøbing Skole, selv om det nu kun uddeles med et meget lille Beløb. Det skal efter Fundatsen uddeles til »en af de øverste Nykiøbing Skoles Discipler, som Rector scholæ, nuværende eller herefter kommende, eractet at være iblant dennem mest fattig, flittig og forfremmet«.

Høielses Forhold til *Hørerne* var, at dømme efter Snitgers Udtalelser, til at begynde med ikke videre godt. Han var vist lidt tilbøjelig til at se paa dem fra oven nedad. Dog kendes der ikke fra Høielses senere Aar noget til saa afgjort Misfornøjelse som hos Snitger; af de senere ansatte Hørere var ogsaa mange Høielses tidligere Elever, som fra deres Skolegang var vante til at se op til ham. Hørerne i Høielses Tid var:

1. *Jens Rasmussen Snitger*, der er født i Nykøbing, hvor hans Fader, Rasmus Jensen, var Snedker. Han gik først i Nykøbing Skole, hvor han nævnes som Elev i øverste Lecture 1673, men blev Student fra Roskilde 1680. To Aar efter blev han Baccalaureus og ansattes 1684 som Hører i Nykøbing efter at have taget teologisk Attestats. Han blev som nævnt anbefalet til Rector Simon Aarhus af Dr. Jens Bircherod, og Rectoren synes godt om ham og skriver til Bircherod, at

han finder ham »aldeles som I beskrev ham og er hjertelig glad derved«. Hvordan Snitger var som Lærer, kan man ikke danne sig nogen Forestilling om; Høielses Metoder kunde han aabenbart ikke følge; hans Syn paa Rectoren var utvivlsomt ikke retfærdigt, selv om denne var for overlegen i sit Væsen over for Hørerne. De pinlige økonomiske Forhold i Snitgers Hørraar gjorde jo ikke Stemningen ved Skolen forsonligere. Snitger var vistnok lidt sur og forbenet; som Præst faar han Skyld for at være trættekær; men det er et afgjort Plus til Bedømmelsen af ham, at en Mand som Dr. Jens Bircherod bevarede sit Venskab for ham til det sidste. Han kalder ham »den gode Mand« og taler om »den Yndest, hvilken jeg stedse har baaret til ham fra den Tid, da jeg allerførst kendte hannem«. 1691 blev Snitger kaldet til Sognepræst til Sebber og Lundby i Viborg Stift; i 1704 blev han Provst og døde 1729.

2. *Knud Olufsen Lerche*, der er født 1658 i Nysted, hvor Faderen var Sognepræst. Han er Student fra Sorø 1677 og har taget teologisk Attestats. Han ansattes i Nykøbing i November 1684 som 2den Lectie-Hører, men forblev kun i Stillingen 1 Aar, idet han i November 1685 blev kaldet til Sognepræst i Aunslev og Bovense paa Fyen. Her døde han 1711.

3. *Lars Holst*, der blev Knud Lerches Efterfølger som 2den Lectie-Hører. Man kender egentlig ikke andet end Navnet for hans Vedkommende. Maaske var han en ældre Student; en Laurentius Mathiæ Holst dimitteredes fra Frederiksborg 1651. Han var i Nykøbing til 1691.

4. *Hans Kaspar Antoniussen Dreyer*, der er født 1667, vistnok i Nykøbing. Han gik i Byens Skole og blev Student derfra 1687. Baccalaureus blev han 1689 og ansattes 1691 som 3die Lectie-Hører i Nykøbing. Han forblev i denne Stilling til 1694, hvor han blev Sognepræst paa Fæmø. Han siges at have været »en stor Praler«. Han døde 1719.

5. *Hans Barfod*, der er født 1672 i Fraugde paa Fyen, hvor Faderen var Præst og Provst. Kingo ejede jo Fraugdegaard, saa det er vel ham, der har skaffet ham til Nykøbing. Han blev Student fra Odense Gymnasium 1691 og ansattes ^{20/11} 1691 som 2den Lectie-Hører. Han blev i Nykøbing til 1693, hvor han rejste til København for at studere videre. Han var senere Hører i Kristianssand og derefter Præst i Norge.

6. *Niels Povlsen Aagaard*, der kom til Nykøbing Skole som 1ste Lectie-Hører 1691 i Stedet for Søren Montros. Han er vistnok hjemmehørende i Nykøbing, da baade han og hans Broder, den mandhafte Lieutenant Abraham Aagaard, har gaaet i Nykøbing Skole. Niels Aagaard dimitteredes 1689 af Rector Høielse, men blev først Baccalaureus 1696, altsaa mens han var Hører. Han var da rykket op til 2den Lectie-Hører og Kantor og kom som Dirigent for Skoleorkestret i den førnævnte ubehagelige Situation. Han døde 1697 i temmelig stor Fattigdom. Han synes ikke altid at have været saa glad for Rector Høielse; engang nægtede han ham Lydighed, ægget dertil af Sognepræsten, Mag. Zimmer, men blev dog snart talt til Rette igen. Dette kom frem ved Vidneudsagnene ved Aagaards store Proces mod Anders From.

7. *Peder Jensen Bøgvad*, der er født i Nykøbing 1671 og ansattes som 2den Lectie-Hører 1693. Hans Fader var By-skriver i Nykøbing Jens Madsen Colding og Moderen Anna Pedersdatter Bøgvad, vistnok Datter af Sognepræst i Fredericia Peder Nielsen Bøgvad, der omkom i Svenskekrigen 1658. Sønnen er altsaa opkaldt efter sin Morfader og har ogsaa dennes Slægtsnavn. Peder Bøgvad kom i Nykøbing Skole og dimitteredes derfra 1691. Baccalaureus blev han i Maj 1693, en Maaned efter, at Rector Høielse havde kaldet ham til 2den Lectiehører. Samtidig med, at han var i København for at tage Baccalaureusgraden, tog han ogsaa teologisk Attestats, hvad der ses af et Brev til Dr. Jens Bircherod fra Kapellanen i Nykøbing, Hans Rasch. Det lyder saaledes:

»Den, som overleverer dette Brev i velædle Herr Professors Hænder, er den Person, som min ringe Rekommodation angaar. Hans Navn er Peder Jensen Bøggvad, født af smukke Forældre her paa Steden og selv af gode Sæder og Flittighed og et godt Nemme, og er i disse Dage kaldet af Rector scholæ Mag. Høielse med Bispens Konsens til at være Kollega i Skolen, og saasom Kollegerne af gammel Tid tilholdes at forsyne hver sin Aftensang, behøver han sin Attestats efter kgl. Lov (Danske Lov) for at betræde vor Prædikestol. Hans Biennium (2-aanige Studietid) er saa nær absolvet som en Maaned, hvilken Tid han idelig har været ved Akademiet, og ønskede gjerne at finde den store Gunst hos de velædle Herrer Examinatorer at maatte admitteres, paa det han ikke skulde foraarsages til Bekostning paa at rejse til Kjøbenhavn igjen, nu denne Lejlighed staar ham aaben«.

Han var kun to Aar i Nykøbing, idet han 1695 blev Sognepræst i Nysted. Her tog han 1702 Magistergraden, blev 1717 Provst for Musse Herred og døde 1727.

8. *Christian Steffan Vidsted*, der 1696 blev 3die Lectie-Hører efter Hans Caspar Dreyer. Han er Søn af den bekendte Sognepræst i Nakskov, Mag. Laurits Mortensen Vidsted, og er født 1667 efter Faderens Afsættelse vistnok i Nykøbing, hvor hans Moder, der var en Datter af Sognepræst, Mag. Laurits Pedersen, jo havde haft sit Hjem. Hun var forøvrigt »Stammoder« til Slægten Thura, idet hendes andre Børn antog dette Navn efter Morfaderen Laurentius Petri (petra = Klippe, paa syrisk thura). Christian Vidsted blev Student fra Københavns Skole 1689 og Baccalaureus 1690. Derefter har han taget teologisk Attestats. Han forlod Nykøbing 1697 for at blive Præst i Sønderup paa Sjælland; her døde han 1709.

9. *Hans Hansen Bødtker*, der ansattes 1695 som 1ste Lectie-Hører. Han er født 1674 i Sundby, Aalborg Stift; hvornaar eller hvorfra han er dimitteret, vides ikke, men han tog Baccalaureusgraden 1696, altsaa efter at han var blevet Hører. Han var 1ste Lectie-Hører 1695—97, 2den Lectie-Hører og Kantor 1697—1706, 3die Lectie-Hører 1706—10. Han synes at have været en vellidt og anset Mand; — han

var »tutafæt«, som Anders From sagde om ham ved føromtalte Gilde. Han har i sin Hørertid, d.v.s., da han blev 2den Lectie-Hører, faaet teologisk Attestats, og 1710 kaldedes han til Kapellan i Nykøbing. Samme Aar tog han Magistergraden. 1722 blev han Sognepræst i Vaalse og 1731 Provst. Han døde 1735.

10. *Sten Sørensen Vindelev*, der blev 3die Lectie-Hører efter Vidsted. Han er Søn af dansk Skoleholder i Nykøbing Søren Jacobsen Vindelev og nævnes som Elev i Nykøbing Skole 1690. 1696 dimitteredes han af Rector Høielse og blev Baccalaureus 1697 omtrent samtidig med, at han blev kaldet til Hører. Høielse har aabenbart anset ham for en Dygtighed, siden han satte hans Kandidatur til Hører-Posten igennem mod Kingos oprindelige Ønske, og siden det blev ham, der kom til at fortsætte og fuldende Høielses latinske Oversættelse af »Danske Lov«. Vindelevs Latin anses dog af Kendere ikke for at være saa fint som Høielses. Vindelev var 3die Lectie-Hører til sin Død 1706. Det synes, at han det sidste Aar, han levede, har været syg og faaet sine Timer besørget af en Vikar (Jan Samuel).

11. *Thomas Frederiksen Warde*, der 1697 ansattes som 1ste Lectie-Hører og Klokker. Han er Student fra Nykøbing Skole 1696, og Baccalaureus 1698 i Maj og tiltraadte maaske først da Hørerstillingen. I 1702 opgav han sin Hørerstilling, hvad enten han nu ikke har duet til den eller ikke haft Lyst til den, men han vedblev at være Klokker til sin Død 1750.

12. *Didrik Andersen Schytte*, der blev 1ste Lectie-Hører efter Warde. Han er født 1678 i Kældby paa Møen og blev Student fra Nykøbing Skole 1701. Baccalaureus blev han 1703 som Collega i Nykøbing Skole, og han tog teologisk Attestats 1710. Han avancerede efterhaanden til 2den Lectie-Hører, i hvilken Anledning han vel har forpligtet sig til at tage Attestats, og i 1710 til 3die Lectie-Hører. Han var ved Skolen til 1733, men var i de sidste Aar meget skrøbelig af

Helbred. Han synes ikke at have været anset for nogen videre duelig Lærer. I en Retssag mellem en af hans Vikarer, Johan Elert (Søn af Slotsgharmesteren i Nykøbing), og Hørerer Niels Horn erklærede et Vidne, at »i 16 Aar har Didrik Schytte ikke læst paa Skolen, men kun banket og slaget«. Didrik Schytte tog Afsked 1733 og levede derefter i Nykøbing til sin Død 1746.

Til *Rector Høielses Efterfølger* kaldedes den 25. April 1704 hans Medhjælper i de sidste 7½ Aar *Gregers Baltazar-sen Maschwedel*. Han er født omkring 1673 i Karleby, hvor hans Fader, Baltazar Christoffersen Maschwedel, var Sognepræst. Denne var en Sønnesøn af Dronning Sofies Hofpræst, Dr. Baltazar Maschwedel. Familien Maschwedel var ret nøje knyttet til Nykøbing og Omegn. En Datter af Hofpræsten var gift med Provst, Mag. Laurits Pedersen Thura, en anden med Præsten Christoffer Madsen i Gundslev. En Søster til Gregers Maschwedel var gift med Guldsmed Anders Jensen Skeel i Nykøbing. Gregers Maschwedel kom i Nykøbing Skole og nævnes blandt dens Elever 1689. I 1694 dimitteredes han af Rector Høielse, som derefter i Efteraaret 1696 antog ham til Subrector. I Maj 1697 tog han Baccalaureusgraden, og da han 1704 blev kaldet til Rector, erhvervede han Magistergraden 5 Dage efter sin Kaldelse. En Rector ved en dimitterende Skole skulde jo være Magister. Han blev imidlertid kun 2 Aar i Rectorembedet, idet han 1706 kaldedes til Sognepræst i Saxkøbing. Her døde han 1723.

Han var sikkert en lærd og dygtig Skolemand i Høielses Stil; thi han var jo oplært af ham, først som Elev i Skolen, siden i 7½ Aar som hans nærmeste Medhjælper. Han var ligesom Høielse ivrig for at skaffe Skolen Indtægter, og der findes i Arkivet et »Tiggerbrev« fra ham af 5. Juli 1705 til Herredets Præster om

»en liden Discretion til de mange fattige Skolebørn, idet Skolen

ved salig Assessor Høielses Vindskibelighed er bragt i god Stand og med temmelig Mængder af Discipler er forøget».

Han fik en Snes Rdlr. ind, hvoraf nogle Bidrag var en Gang for alle, andre aarlige.

Med Nykøbing Skoles forhenværende Rector, Simon Aarhus, ses Gregers Maschwedel at have korresponderet en Del i Anledning af, at 30 Rdlr. af Simon Aarhus' Legat den Gang blev stillet til Skolens Raadighed. Der er i Arkivet hele 3 Breve fra Simon Aarhus om denne Sag; de bærer følgende pompøse Udskrift: »Hæderlige og Høj lærde Mand, Magister Gregers Maschwedel, værdige rectori Regiæ scholæ Nicopianæ«.

I Gregers Maschwedels Rectortid fandt intet *Hørerskifte* Sted. Dog bevirkede Sten Vindelevs Sygdom, at der kom en Vikar. En saadans Tilstedeværelse beviser Nykøbing Kirkebog, idet der der i Januar 1705 nævnes som Fadder en studiosus philos. & theol. Jan Pedersen Samuel, Collega scholæ, men da han bevisligt først blev ansat det følgende Aar, maa han først have været Sten Vindelevs Vikar.

Gregers Maschwedels Eftermand var *Mag. Johan Thomæson Fisker*. Han er født 1682 i København, hvor Faderen var Fisker, vistnok kgl. Fisker og Tilsynsmand ved de kgl. Fiske-damme, og boede i »Uranien Bom«, et Hus i Lille-Kongens-gade. Johan Fisker blev 1696 optaget paa Herlufsholm Skole og dimitteredes derfra 1698. Aaret efter tog han Baccalaureusgraden og studerede de følgende Aar videre ved Universitetet, først og fremmest Filosofi og gamle Sprog, i hvilke han var meget lærd. I 1705 lykønskede han Dr. Chr. Rud. Müller i Anledning af hans Udnævnelse til Fyens Biskop ved et Digt paa Latin, Græsk og Hebraisk. Maaske har han ogsaa dyrket Retsvidenskab; thi han blev som Rector i Nykøbing tillige Landsdommer over Lolland-Falster. I 1704 tog han Magistergraden og kaldedes 17. April 1706 til Rector. Han har formodentlig kendt Biskop Müller fra København,

hvor denne var tysk Hofpræst 1684—1703, og han har ogsaa staaet i Forbindelse med Mag. Iver Brinck, der i nogle Aar var Confessionarius hos Frederik IV og 1711 Provst og Præst ved Nicolai Kirke. Med dennes Datter Marta blev Fisker nemlig gift 1711. Johan Fisker var en dygtig og myndig Skoleleder og en Mand, der forstod at hævde sit Embedes Betydning. Ligesom Høielse opnaaede han en Position i det Nykøbinger-Borgerskab. Hans Hustru tilhørte den ansete Seidelinske Slægt, og gennem sin Broder Lorens Fisker, der var Amtsforvalter i Nysted og gift med Engel Cathrine Smidt, en Datter af Købmand og Kirkeværge Henrik Hansen Smidt, hvis Moder var den bekendte Anne Bergeshagen, var han besvogret med Slægterne Smidt, Flindt og Hinckeldey. 1712 fik Fisker Titel af Assessor consistorii, og 1713 blev han Landsdommer over Lolland-Falster og beholdt denne Stilling til sin Død, skønt Kombinationen Rector-Landsdommer egentlig var ret ejendommelig.

Anledningen til, at Fisker blev Assessor consistorii, fortæller Chr. Falster utvivlsomt i den førnævnte Diskurs XXIV («Lærdoms Lystgaard« II). Her skrives nemlig, at der mellem en ved mange Fortjenester udmærket Rector og en Provst, en Mand af usigelig hoffærdigt Sind, var opstaaet en langvarig Trætte om Rang og Stand, og for at skille den paa en skikkelig Maade havde hin, der var led og ked af denne Usamdrægtighed, udbedt sig en pyntelig Titel og efter Ønske faaet sin Begæring opfyldt. At Falster med den usigelig hoffærdige Præst sigter til Nykøbing Præsten Mag. Zimmer, er ganske klart. Rectoren kunde være Høielse, der ogsaa havde mange Sammenstød med Mag. Zimmer, men er dog snarere Fisker, der netop det Aar, han fik Assessortitlen, havde haft et skarpt Sammenstød med den krakilske Præst, der havde bagtalt ham og fornærmet ham groft. Da Biskoppen søgte at forlige Parterne, svarede Fisker, at han vilde tilgive Mag. Zimmer »af kristelig Medlidenhed over hans Uforstandighed

og Vanartighed, hvis han for Fremtiden styrer sin Tunge og holder sig fra usømmelig Bagtalelse«. Denne Erklæring krænkede Mag. Zimmer, der naturligvis ikke vilde indrømme dens Berettigelse, og Biskoppen havde stort Besvær med at faa et taaleligt Forlig i Stand. Det var ikke af Forfængelighed, men i Selvforsvar for ikke altid at blive dukset rent selskabeligt af Mag. Zimmer, at Fisker ansøgte om en Titel.

Rector Fisker var ikke tilfreds med Nykøbing Skoles Lokale, og Aaret efter hans Tiltræden som Rector gjordes der et Forsøg paa at faa en ny Skolebygning, idet Biskop Müller under 7. Maj 1707 indsendte allerunderdanigst Ansøgning om Midler dertil. Kongen bevilgede »en Collect ved Bækkeners Udsættelse for Kirke-Dørene«, men der indkom kun 522 Rdl. 2 Mk. Da dette ikke var tilstrækkeligt til en ny Bygning, sattes Beløbet paa Rente, og i 1746, da det var vokset til 14—1500 Rdl., blev det ifølge et Kongebrev¹⁾ anvendt til en Hovedreparation af Skolebygningen og Hørernes Residens.

Nykøbing Skole var i 18de Aarhundredes første Halvdel absolut i Fremgang, og det var ikke alene Rectorerne og Hørerne, der søgte at hævde sig og hæve deres Stilling i Borgernes Øjne, ogsaa Eleverne gjorde det, hvad der undertiden kunde give Anledning til Sammenstød med »Ikke-Akademikere«. I 1708 gav et saadant Sammenstød Anledning til en Proces, og efter Tingbogen har Viggo Holm i Loll.-Falsters hist. Aarvog III fortalt denne — for Tiden ret ejendommelige — Episode saaledes:

»En Aften i Februar samledes efterhaanden Folk i det nuværende »Czar Peters Hus« for at afvente den agende Post. Nogle ældre Latinere havde indbudt Kammerater paa et Glas Vin hos Ivers (Iver Rosenfeld, der havde Vinstue paa Czarens Hus), hvor uheldigvis Skriverskarlene paa Slottet og Amtstuen ogsaa indfandt sig. De to Partier stredes idelig om, hvem der skulde være de første i Gang

¹⁾ Hofman: Samlinger af Foundationer og Gavebreve.

og Sæde, og Latinerne, som dengang endog omgikkes med Tanken om, at Skolen skulde være adelig, lod Skriverskarlene høre, at disse indtog en Stilling, hvortil Lakajer havde Adgang, mens Skriverske ikke vilde regne hine for Karle, saa længe de var nødt til at tage mod Slag af Ferle og Ris, saa det kunde »siunes paa Kroppen«. Klammeriet kom straks i Gang og udartede til Slagsmaal, i Begyndelsen i Halvmørke, men endnu vildere, da der efterhaanden blev bragt Lys. Blandt Latinernes Vaaben nævnes udtrykkelig foruden Knipler og Prygle tillige Dulcianer og Violer. Mellem Deltagerne fandtes Bispens Søn, der forsynede en ældre Fælle med en Prygl, men særlig maa fremhæves Skolens ypperste Discipel, den senere saa bekendte Sproggransker og Digter Christian Falster. Da en af Skriverske fik slemme Huller i Hovedet, trak hans Kampfæller sin Kaarde og saarede en af Latinerne, der nu, da Kampen fortsattes paa det nærliggende Apotek (hvor der ogsaa var Vinstue), begyndte at ligge under. I denne kritiske Stilling ilede Chr. Falster, som dengang gik i Mesterlektion, hen til Rectoren, Magister Fisker, der spadserede paa Salen (vist Raadhussalen over Skolen) med Hans Bødtker efter endt Musiktime, og forestillede ham Nødvendigheden af hele Skolens Udrykning til Hævn over Skriverskarlene; men Rector truede og bandte paa, at de, der vovede det, skulde undgælde derfor paa Kroppen.«

Elevernes Selvstændigheds- og Selvhævdelsestrang kunde altsaa nok give Rector Fisker Bryderier. I 1713 maatte han bruge sin Myndighed over for Eleverne i en anden Sag, der ser lidt mystisk ud, men aabenbart er opstaaet ved, at forskellige ildesindede Personer har fundet paa at skade Skolen ved gennem Breve til Eleverne at søge at forlede disse til at forlade Skolen. Af hvad Grund de har villet dette, kan ikke ses af de 2 Breve, der findes i Skolens Arkiv om denne Sag. Det første lyder saaledes:

»Ædle og velfornemme Nykjøbing Borgere! Højtærede Venner!

Jeg har ugjerne fornummet, at skarns folk paa andre Steder ved Breve til ungdommen her i skolen søger at ruinere Skolen og spille de unges Velfærd; at jeg derfor efter mit Embeds pligt kand forekomme og finde saadan ondskab, beder jeg hermed tjenstlig ædle Hr. Postmester i Særdeleshed, saa vel som det andet ædle Borger-

skab i almindelighed, at de hvad Breve der fra andre Steder kommer dem i Hænderne, Skolens Disciple tilskreffne og ellers tilkommende, vilde lade levere mig det til aabning og giennemlæsning, førend de worde Disciplene indhændigede. Saasom wed denne deris godheds bewisning søges Scholens gode, som De ellers bærer godhed for, som for det, der baade gaffner deris og andres ungdom og pryder byen, — haaber jeg, at De efterkommer min begiering og iøfrige forbliver

Deres beredvillige thienere J. Fisker.«

d. 24/10 1713.

Dette Brev blev samme Dag, det var skrevet, kundgjort paa Nykøbing Raadhus; det efterfølges af et Brev af 9/11 fra Fisker til Stiftsbefalingsmanden, H. U. Lytzow, om den samme Sag.

»Høyædle og Velbaarne Herr Geheimeraad, Stiftsbefalingsmand over Lolland Falster.

Naadige Herre!

Att icke Discipuler i Nykiøbing Schole, der worder forførte til at forlade Scholen, skal uden mit og deris forældres eller formynderes minde og, førend wi kand spørge og finde deris forsæt, undkomme her fra landet, achter jeg det nødigt, at wed færgestederne her paa Landet skeer forbud paa at ofversætte nogen Nykiøbing Scholes Discipel, der ey kand fremwise mit skriftlige forloff til at drage af Landet; og derfor søger jeg Deres Excellence med ydmygste begiering, Deres Excellence til Scholens og dends ungdoms bedste gunstigt wille lade ommældte forbud udstæde.

Jeg forbliffwer Eders Excellences

min naadige Herres

ydmgye thienere

J. Fisker.«

Hans Excellence udstedte det ønskede Forbud, og der findes paa Fiskers Brev fra Færgestederne ved Gaabense og Grønsund, samt fra Sognefogder i Kystsognene Paategninger om, at Forbudet er taget til Efterretning.

Fra Rector Fiskers Tid har man det første sikre Bevis for Opførelse af en Komædie af Nykøbing Skoles Elever. Som

bekendt blev Skolekomedier anbefalet stærkt i Reformationsaarhundredet og senere, navnlig for at give Eleverne Øvelse i at tale Latin, idet Komedierne nemlig oftest var paa Latin; dog eksisterer der ogsaa enkelte, mere eller mindre originale, danske Skolekomedier. Nykøbing Skole har sikkert i det 16de Aarhundrede været for lille til, at der har kunnet gøres noget ud af Komedieopførelser. I d. 17de Aarhundrede, hvor »Slottet« greb saa stærkt ind i Skolens Udvikling, f. Eks. hvad Sang- og Musikuddannelse angaar, kunde man tænke, at Skolebørnene til Gengæld for de Gaver, Hoffet ydede, har forlystet det med Opførelser af Skuespil, navnlig kunde dette tænkes, mens Prins Christian residerede paa Nykøbing Slot; thi han var jo en Herre, der nok holdt af at arrangere Fester med Pomp og Pragt og alskens Forlystelser. En Note i Erik Pontoppidans »Danske Atlas« III Bd. (1767) kunde tyde paa, at der har været saadanne Skuespilsopførelser paa Slottet i Nykøbing. Der staar nemlig ved Omtalen af Nykøbing Skole saaledes:

»Noget særdeles var det, at denne Skoles Discipler forud blev anførte, maaske efter Hoffolkenes Forslag, til at spille Comedier, saa de undertiden til Hove med Bifald agerede unge Narrer. Hvem ved, hvad der siden blev af«.

Andre Efterretninger om, at Nykøbing Skoledisciple har spillet Komedie paa Slottet, haves dog ikke. Derimod blev der som sagt, mens Fisker var Rector, opført en Komedie af Skoledisciplene, nemlig den 17. August 1712, men det var ikke for Hoffet, der blev spillet, men for Byens Borgere i Raadhussalen, altsaa i Lokalerne over Skolen. Der var jo i 18de Aarhundrede nær Tilknytning mellem Skolen og Borgerne i Nykøbing. Komedien, der opførtes, hedder »Comedia om Dronning Ester« og angives at være udsat paa danske Vers af Nicopienserne. Det er en af de almindelige latinske Skolekomedier med bibelsk Emne, hvoraf der er saa

mange. Den danske Tekst, der altsaa er fremkommet ved, at Nykøbing Skoles Lærere og Elever har oversat en latinsk Tekst, findes endnu i 2 Haandskrifter, nemlig et paa Universitetsbiblioteket (Addit. 47) og et paa det kgl. Bibliotek (Thottske Saml. Nr. 469). Det første er det oprindelige i Nykøbing benyttede. Det er afskrevet af Jochum Henrichsen Holm, der har gaaet i Nykøbing Skole. Han blev dog ikke Student, men gik til Handelen og endte som Købmand i Nakskov. Det andet Haandskrift er benyttet ved Komediens Opførelse af Nakskov Skole 1724. Jochum Henrichsens Haandskrift er skrevet med en meget smuk og fast Haand, — hvad det andet ikke er, — og bag i er klistret en Side med »Skuespillerne«s Navne, d.v.s. ved Nakskov Opførelsen. Jochum Henrichsen har da formodentlig været i Nakskov, da Opførelsen fandt Sted der, og som interesseret Tilskuer føjet Rollebesætningen til sit Haandskrift. Nakskov-Haandskriftet har dog en Fordel frem for Nykøbing-Haandskriftet: det har Noder til den Musik, der har ledsaget Komedien. Ved Nykøbing Skole var, da Komedien opførtes, Didrik Schytte, Chr. Falster og Hans Vingaard Hørere. Af disse maa i alt Fald Chr. Falster have været stærkt medvirkende ved Opførelsen; thi som Skolens Kantor maa han have ledet Musikken. Det er fristende at antage, at han ogsaa har haft Del i Versificeringen, — han var alt da en øvet Poet, — og selv om Versene ingenlunde er Mesterværker, er de dog alligevel ofte ganske flydende. Den Person i Komedien, der mest slaar sig løs, er Narren Turbinotz, og i hans Replikker og Scener er der ikke alene en hel Del af, hvad man kan betegne som den Tids Skolevid, men ogsaa Situationer af ægte gammel Komodie-Støbning, som følgende Prøver vil vise. Forøvrigt er Handlingen i Komedien ganske som den bibelske Beretning om Dronning Ester.

Komedien begynder med en Prolog.

Prologus.

Velkommen alle, som gunstige vil være
 Og efter vor begiær vil gjøre os dend ære,
 At de paa vores Spil vil se en liden tid,
 Hvorpaa vi Lover at anvende ald vor flid;
 Men vi af dennem et vil haabe og begiære,
 At de vil ey hvert Ord for strengt examinere,
 Thi det io for enhver af dennem er bekiendt,
 Vi ey til saadant Verck til forne vel er vænt.

— — — — —
 Derefter giver Prologus efter klassisk Komedieskik en
 Oversigt over Stykket Handling.

»Nu kommer Turbinotz (et kaardtvilligt Raad) springende ind
 paa en lystig Maade og begynder paa sin Prologus:

En Gylden styckis Marckeds fær
 Og penge tomme lommer,
 Et under foeret Vinter wær,
 En splitter nøgen sommer
 Her staar jeg! Hvo af eder er,
 som mig nu kiender ické?
 Ey nogen er der, som blant Jer
 I piger ret til pricke
 Jo kiender mig, Prinds Turbinotz,
 Men dog ey mine ahner:

— — — — —
 Min fader udi Sladerbye
 var Konge, min Farbroder
 var General Profos i skye,
 der self ophang sin Moder.
 Min Morfaer Baase-Juncker var, (d.e.: Røgter)
 Min Farmor Kammer Pige
 I Hæstestalden; og Claus Nar,
 Min Farfaer, var deslige,
 Hand Envolds Herre var udi
 To ypperlige Stæder,
 Det ene kaldis *Nullibi*,
 Det andet *Nusqvam* heder.

— — — — —
 Og min Morbroder Jægere,
 I Hovedskov han jagde,

Sexbenede var Dyrene,
som hans Knik-Knack nedlagde.

Dernæst fortæller han, at han har en ond og arrig Kone,
der trakterer ham med følgende:

»Riis-moes, Klap-fisk og Hæle Kiød,
Skríp-Skrup Salat, Pidsk Terter,
Prygl Pølse, Lax og Puckel-brød,
Haand Kager, Graastens Erter«.

Alle Betegnelser paa Skoledrengenes »staaende Ret«
Prygl; kært Barn har mange Navne. Turbinotz slutter sin
Prolog med et Buk ud mod de unge Piger blandt Tilskuerne:

»Hvorfor, vil kun min Kone døe,
Igien af eder piger
En ung galandt og udvaldt møe
I hendis ære stiger«.

Nu tager Handlingen fat og Hovedpersonerne skildres
som i Bibelhistorien, f. Eks.

Ahasverus:

Skønt vi paa Jorden er for alle stor og mægtig,
saa elske vi dog, at vor undersaat endrægtig
Kand leve, vi ej har mod nogen brugt vor magt;
Men paa den kiære fred anvent vor flid og agt.
Saa naadelig vi har Regieret i vort Rige,
At fred og Rolighed fra os ey skulde vige«.

Kongen er altsaa en fredelig og naadig Enevoldskonge,
men han tager dog stærkt paa Vej, da Dronning Vasti næg-
ter at komme til ham:

»Nej nu er det ret galt, mon Dronning Vasti raser,
Mon os sin Herre hun bør give saadant Svar«.

Han faar naturligvis Medhold af sine Hoffolk:

Mennechan (en Første):

Stormægtigste Monarch, vor Dronning har gjort ilde,
 Mod Tronen ey alene og Kongens Scepterstav,
 men og mod os, med det hun icke komme vilde,
 ja, mod hver Mandsperson som Høj saa ogsaa lav.
 Hun haver Qvinderne i hele Kongens rige
 Et ont Exempel wiist ved sin Ulydighed.

Kongen forskyder nu Dronning Vasti og udsteder efter
 Mennechans Raad en Forordning, at alle Kvinder skal være
 deres Mænd lydige og underdanige. Dette er noget for Tur-
 binotz, der jo staar slemt under Tøffelen, og han glæder sig
 over, at Kongen har udsendt:

Bud med de befalninger,
 at hver Mand skal være Herre
 I sit Hus; jeg derfor skal,
 som mig lyster, self Regiere.
 Hvad jeg til min Kone tæl,
 skal hun strax for mig bestille«.

Nu følger en Scene af kendt gammelt Komadiesnit om den
 kujonerede Ægtemand, der forsøger at sætte sig op mod sin
 Kone, men kommer ynkeligt til kort. Turbinotz' Kone, med
 det skønne Navn *Luselaar*, viser sig nemlig paa Skuepladsen.

Luselaar:

Holdt god Karl!

Turbinotz:

Hør til tasken!

Hvad vil du; maa jeg ey gaa?

Luselaar:

Gaa med kurven strax til vasken.

Turbinotz:

Nej, gid jeg en Dievel faa,
 Om jeg din Dreng vil være;
 Nej, du det ikke naar.

Luselaar:

Vil du ikke Kurven bære,
Som jeg siger?

Turbinotz:

Jeg ey gaar!

Luselaar:

Gaar du ey din slemme tylper,
skal jeg knuse dine been.

Turbinotz:

Hør, hvordan hun staar og gylper.
Som en Krage paa en green.
Dig vil jeg ey lydig være,
Nu har jeg hørt Kongens bud,
Som hand haver ladt udbære
Og for alle givet ud,
At hver Mand skal være Herre.
Jeg gaar intet for din Soe!

Luselaar:

Ja, jeg skal dig andet lære,
Hvis du icke gaar!

Turbinotz:

Jo, jo!

Luselaar:

Da skal jeg vist stocken hente
Og med dend dig klappe af. — (Hun begynder at gaa).

Turbinotz:

Jeg vil gaa og icke lente (tøve),
Ellers faar jeg vist min straf.

Luselaar:

Gaar du ey din Satans Hange, (Galgenfugl)
da skal jeg vist følge dig.

Turbinotz:

O, hvi gjør du mig saa bange,
hvi er du saa streng mod mig;
Du tilforn mig noch har slaget,
Jeg er baade brun og blaa,
Jeg din mangel-holt har smaget,
Jeg for dig vil gierne gaa.

Luselaar bliver dog ikke formildet, men trakterer ham med forskellige Skældsord, fordi han har »saa uforskammet svaret«, og trækker ogsaa andre af hans Synder frem:

Luselaar:

Nej, jeg kand ey overbære,
At du saadan skikker dig!
Hvor var du i Aftes silde,
Gick du ud paa egen Haand?
Maaske du da var til et Gilde;
Var du ey din Satans Aand?

Turbinotz:

Nej, min Snut, du skal ey høre,
At jeg giør mod dine bud.

Luselaar formaner ham kraftigt til Lydighed og gaar.

Turbinotz (alene):

Nu jeg mente, jeg var blefwen
Herre self og fick ret godt.
Da har Fanden Konen dreven
Til at giøre mig dend Tort.
Det er dog en Diefuwels Kone,
Som saaledes plager mig.

Turbinotz søger nu Trøst hos en Nabo *Vainus*, der imidlertid er i samme Situation som Turbinotz og lige har haft en Scene med sin Kone, hvortil Anledningen var en Drøm, hvori der utvivlsomt er »Skolevid«.

Vainus:

Jeg drømte, jeg min Søn forhørte,
Og spørgsmaal jeg arme nar
Da om *Mulier* fremførte,
Cujus generis det var.
Men jeg syntes, at han sagde
Masculini generis,
Hvilket mig ey ret behagde,
Slog derfor paa stempeld vis

Efter hannem med min næfve,
 men jeg Konen træffede,
 Saa at Blodet paa dend tæffue
 digt sprang ud af Øjnene.

Vainus har dog et Raad at give Turbinotz, idet han af to Medicin-Doctores, Nullus og Nemo, har faaet Opskrift paa en Salve og nogle Piller, der skal kunne gøre onde Koner blide og føjelige. Disse Opskrifter fører atter ind i Prygleterminologien. Salven er nemlig sammensat af:

Hasselmust og Knippel-Suppe,
 Torne-Saft og Pryglebær,
 Skreppeblade, Nelde-Skruppe,
 Klumsach-Olie, Haandlær.

Og Pillerne bestaar af:

Birk-Vin, Slagelse Rosiner,
 Spanskrør-Sucker, Stock-muscat,
 Polske Pærer, Boncreliner,
 Røde eble, Prygl-Salat.

I næste Akt vælges Ester til Dronning; hun er blid og yndig og synger i en Arie til Mardochai:

Fader, at jeg eder lyder,
 som mig staar i Faders Sted,
 udi alt, hvis I mig byder,
 Det er jo min Skyldighed.

— — — — —
 O, da maatte jeg vist sige,
 at det et Miracul var,
 Om en fattig Jødepige,
 Som forældre icke har,
 Skulle til en Dronning blive.

Derefter følger Sammenstødene mellem Mardochai og den stolte Haman og dennes Plan om at udrydde Jøderne.

Turbinotz lader sig hverve af Haman og bliver bevæbnet for at være med i Blodbadet paa Jøderne. I 3die Akt fremtræder han som en stor Karl med Kaarde i Haand.

Turbinotz:

Potz slabberment, nu skal min Kone blive avet,
Om hun kun tal et ord, som jeg ey lide vil.
Hun ligge skal i Cuur, som jeg nu har tillavet,
Og om hun mig vil slaa, da skal I se et Spil.

Luselaar:

Skiælm, hvor haver du saa længe været?

Turbinotz:

Gack Qvinde,
Og fra mit Øje-Syn din Hore packe dig!

Luselaar:

Din æreløse Skiælm, hvad er det vel du snacker;
Hvor er de tærskeler, hvorom jeg sendte dig?

Turbinotz:

Jeg giennemborer dig, hvis du dig icke pakker
Og gaar paa Døren ud og rømmer bort fra mig.

Dette Skænderi fører naturligvis til Slagsmaal, hvor Turbinotz sejrer, og Luselaar beder om Naade. Han sender hende derefter hjem at lave Mad. Den sejrberuste Turbinotz paatager sig nu at være Hverver for Haman, men har aabenbart ikke videre Respekt for denne. Da han faar en Ordre, svarer han saaledes:

Hans	}	pestilentz (til Tilskuerne)	det visselig
		Excellentz (til Haman)	

skal efterkommis fage.

En Hververscene fremstilles derefter, hvor Turbinotz har narret en ung Mand *Frygthan* til at blive Soldat ved at give ham Penge paa Haanden. Da han protesterer, kommer Løjtnanten og raaber:

Holdt Mund! gack Turbinotz strax hen
 Mundering ham paa drage,
 Ham exercer, til jeg igien
 nu kommer strax tilbage.
 Ock kand hand da sin Exercitz
 fuldkommen ick gjøre,
 Da skal hand smage denne Spitz,
 Hans Pukkel skal jeg smøre.

Turbinotz:

Det skal, Hr. Løjtnant, ske nu strax,
 jeg hannem skal iføre,
 Hand skal fersk røget bancke lax
 faa, vil hand ret ey gjøre.

I de sidste Akter skildres Hamans Fald og Jødernes Frelse.
 Turbinotz, der jo er kommet paa den forkerte Side, slipper
 dog vel fra det, idet Mardochai tilgiver ham med disse Ord:

»En Nar du altid været har,
 Dend, du och altid bliver«.

I Epilogen fastslaar Turbinotz, at Komodien kun er for
 dem, der kan lide Skæmt, som ej altid ser surt, »men kan
 paa Smilebaandet drage«.

Der har altsaa i det hele rørt sig et kraftigt Liv ved Ny-
 købing Skole i Rector Fiskers Tid — til Tider lovlig kraftigt,
 — men Skolen var anset for en af de bedste paa den Tid. I
 M. C. Lunds Geografi fra 1718 »Om Verden og de siunlige
 Tings Betragtning i Verden« staar der under Nykøbing:
 »Hvor og er en berømt Skole af musikalske Exercitier«. Rector
 Fisker døde i Embedet i Foraaret 1718 og efterlod
 Enke og to Døtre.

Rector Fiskers Medarbejdere var de første 3 Aar de før-
 nævnte Hans Hansen Bødtker og Didrik Schytte, samt Jan

Pedersen Samuel, der, som nævnt, havde været Vikar for den syge Vindelev og blev fast ansat kort efter Fiskers Tiltræden af Rectoratet.

Jan Pedersen Samuel er født 1682 i Nykøbing, hvor Faderen var Købmand. Han gik i Nykøbing Skole og dimitteredes derfra 1701. Aaret efter blev han Baccalaureus, og 1703 tog han teologisk Attestats. Jan Pedersens Studietid med de regelmæssigt erhvervede Eksaminer vidner om hans Velbevæghed og Flid. Han viste ogsaa som Hører stor Duelighed og Flid og faar siden Prædikaten en »højt udtænkende Mand«. Han stod højt i Gunst hos Biskop, Dr. Müller, der betroede ham to af sine Sønner til Undervisning, og han blev da ogsaa, efter at han 1709 var blevet kaldet til Præst i Vesterborg paa Lolland, Biskoppens Svigersøn. Han tog Magistergraden 1710 og døde i Vesterborg 1736.

Hans Efterfølger som Hører ved Nykøbing Skole var *Christian Falster*. Han er født 1690 i Branderslev paa Lolland, hvor Faderen, Chr. Hansen Falster, dengang var Præst, men hvorfra han Aaret efter forflyttedes til Skelby og Gedesby. I 1795 mistede Chr. Falster sin Fader, og Moderen, Marie Pedersdatter Staal, bosatte sig siden i Vordingborg. Han blev 10 Aar gammel sat i Nykøbing Skole og var vel lidt af sine Lærere, hvoraf Bødtker ses at have været hans personlige Ven. Ogsaa hos sine Rectorer stod han højt, vel særligt hos Fisker, der havde ham 2 Aar i Mesterlectien og dimitterede ham 1708. Chr. Falster var et rigt begavet Menneske med særlig Interesse og Evne for de gamle Sprog, og han var i Besiddelse af megen medfødt Elskværdighed, hvad der gjorde ham almindelig afholdt. Han var Skolens »Lys«, men øjensynlig ogsaa en god Kammerat, der tog sin Tørn i Kammeratlivet; han var som nævnt med i det store Slag med Amtstuens Skrivere paa »Czarens Hus« og svingede tappert sin Dulcian eller »Marinetrompet« i Kampen. Det var jo ham, der vilde have Rectoren til at mo-

bilisere hele Skolen, saa det har ikke manglet ham paa Kamp-iver. Ved sin Studentereksamen paa Universitetet viste han sig i Besiddelse af saa stor Modenhed og saa solide Kundskaber, at Rector magnificus, Chr. Reitzer, blev opmærksom paa ham og siden blev hans Ven og Velgører. Chr. Falster var kun eet Aar i København, men studerede meget flittigt baade paa Universitetet og paa Bibliotekerne. Efter at han 1709 var blevet Baccalaureus modtog han Rector Fiskers Tilbud om en Hørerpost i Nykøbing. Denne beholdt han i 3 Aar; det første Aar var han nederste Hører, de andre to 2den Lectie-Hører og Kantor, hvad han egnede sig ypperligt til, da han var meget musikalsk. Han var sikkert allerede i Nykøbing en udmærket Lærer, der med Iver gik op i sit Kald. Hans Moder ønskede, han skulde blive Præst, og han vaklede lidt i Valget af Livsstilling. 1712 modtog han imidlertid Stillingen som Conrector i Ribe og bestemte sig dermed til at vie sit Liv til Skolegerning. Han synes at have befundet sig særdeles vel i Nykøbing baade blandt Collegerne paa Skolen og blandt Byens Borgere. I en af sine Diskurser skriver han siden saaledes:

»Da jeg som en ung Mand paa 22 Aar efter Guds Befaling skulde flytte bort fra den angenehme og ædle By Nykøbing paa Falster, i hvis Skød jeg i mine unge Aar og under mine Studeringer var blevet opdraget, og gerne i Borgernes Sind vilde efterlade et Vidnesbyrd om, i hvor taknemlig og trofast Erindring jeg bevarede den Velvillighed imod mig, med hvilken de havde omfattet mig som Dreng og siden som underordnet Embedsmand ved Skolen, holdt jeg fra Prædikestolen offentlig en Tale, hvorved, som Lejligheden medførte, Prædiketexten toges af hine to store Bud, af hvilke Loven af Profeterne hænge«. — (Lærdoms Lystgaard III, Nr. 4).

Hvem Chr. Falster har omgaaedes i Nykøbing, faar man lidt Oplysning om gennem et Par Breve, — der ogsaa giver et Billede af den »elskværdige« Falster —, fra den før omtalte Professor Reitzer. Det ene, der er fra 12. Januar 1712, begynder saaledes:

I maa vel troe, at jeg ideligen tænker paa Eder. Den Kierlighed, som I beteete mig, da jeg nu sidst var i Nykøbing; den ære, som I gjorde mig; den tillid, som I lod see at have til mig; ja, Eders egne mange gode dyder samt tækkelige væsen og berømmelige forhold udkræve det i højeste maader af mig.

Derefter tilbyder Reitzer i Brevet Falster en Plads paa Ehlers Collegium, naar som helst han ønsker det, og sender en hel Del Hilsner til Venner og Bekendte. Der nævnes Falsters »gode forældre«, som han har besøgt paa Vejen hjem, Rectoren, »min Hr. Fisker«, og »den gode Vingaard« (Falsters Collega), og Slutningen lyder saaledes:

Ligeledes maa og al den ganske Flintiske Familie helses, samt Fr. Tideman, hvis sorrig gaar mig til hjertet. Ja, de gode Skolebørn, som saa tit med deres musik glædte mig, maa ey heller forglemmes.

Den »Flintiske« Familie i Nykøbing, som Chr. Falster alt-saa har omgaaedes, bestod i hans Tid i alt Fald af 3 Familier: Borgmester Claus Flints, Købmand Thomas Flints og Hospitalsforstander Hans Bergeshagen Flints. Fr. Tideman, som nylig har haft Sorg, maa være en Søn af Amtsforvalter Tideman, der døde 1711. Hos denne Familie er Falster sikkert ogsaa kommet paa Musikkens Vegne; thi Amtsforvalteren var Musikelsker; han har bl. a. skænket Nykøbing Skole en »Viola d'amore«.

Det andet Brev fra ^{19/7} 1712 handler mest om Prof. Reitzers Anstregelser for at faa Falster til København for at blive Videnskabsmand. Hilsnerne gælder igen Familien Flint og Fr. Tideman, desuden Magister Bødtker, Magister Fr. Jessen (en Søn af Jes Jessen og Præst i Idestrup), Monsieur Jens Pedersen og Monsieur Henrik Smit (Købmand og Kirkeværge i Nykøbing). Af Brevet ses det ogsaa, at Falster paa den Tid havde oversat Ovids Klagesange paa danske Vers (de udkom først 1719).

Chr. Falster har da aabenbart staaet paa den allerbedste

Fød med det gode Borgerskab i Nykøbing, hvad der er i god Overensstemmelse med den Aand, der i det 18de Aarhundrede herskede ved Nykøbing Skole. Hans Nykøbing-Tid har været en Grotid; i den begyndte hans digteriske Evner at spire, og i den fæstnedes hans Beslutning om at blive Skolemand trods Moderens Ønske, at han skulde blive Præst, og Prof. Reitzers, at han skulde blive Videnskabsmand. Det var absolut et Tab for Nykøbing Skole, da han 1712 rejste til Ribe. Hans Liv og Gerning der er for bekendt til her at skulle omtales.

Da Hans Hansen Bødtker blev Kapellan i Nykøbing 1710, ansattes *Hans Hansen Vingaard* som nederste Hører. Han er født 1687 og tilhører formodentlig Præsteslægten Vingaard. Flere Medlemmer af denne Familie var i 17de Aarhundredes første Halvdel Præster paa Lolland-Falster. Hans Vingaard nævnes 1703 som Discipel i Nykøbing Skole; han dimitteredes derfra 1709; Aaret efter blev han Baccalaureus og ansattes som Hører i Nykøbing. Han synes ikke at have befundet sig videre godt i Nykøbing og har vist heller ikke haft Lyst til Skolegerningen; i det mindste ses han at have forsømt sine musikalske Pligter; thi i Begyndelsen af 1713 løb han bort fra sit Embede og er dermed ude af Sagaen; man ved nemlig ikke, hvor han løb hen.

Da Chr. Falster forflyttedes i 1712, ansattes *Jørgen Sørensen Busch* som Hører i Nykøbing. Han er født 1685 i Vester Ulslev, hvor Faderen var Præst og dimitteredes 1707 fra Nykøbing Skole. Aaret efter blev han Baccalaureus og ansattes som Hører i Viborg, hvorfra han 4 Aar efter forflyttedes til Nykøbing. Den 1. Septbr. 1712 tog han teologisk Attestats. Jørgen Busch begyndte som nederste Hører, men da Vingaard var løbet bort i Begyndelsen af 1713, avancerede han til 2den Lectie Hører og Cantor, hvilken Stilling han beholdt til 1726; i det sidste Aar var han tillige Organist. Han var nemlig en særdeles musikkyndig Mand; forøvrigt

blev han den sidste af Skolens Cantorer, der underviste i Instrumentalmusik, efter hans Tid var det Kirkens Organister. Fra Jørgen Busch haves en Kvittering fra $\frac{3}{4}$ 1713 angaaende Betaling af de 20 Rdl, der var givet nederste Hører

»for at skaffe tvende Discipler dygtige paa Dulcian, da hand (d. e.: den bortløbne Vingaard) kun lidet haver lært een i de forrige to Aar, hand haver været her ved Skolen, og slet ingen dette sidste Aar; men tvende Discipler saa vel ved min flid som ved Mons. Peder Juels undervisning paa Dulcian ere oplærte, haver hver af os halffparten, som er 10 Rdl af Praeclarissimo Rectore Scholae bekommet.«

I 1718 erholdt Busch Kongebrev paa, at han maatte nyde 16 Rdl 4 Mk af Skolens Overskud

»for samme sin Cantor Tjeneste samt Ungdommens Undervisning i Vocal- og Instrumental Musiqven og Instrumenters Vedligeholdelse.«

Jørgen Busch giftede sig, da han var Hører, og fik i den Anledning tilstaaet Kostpenge fra Hospitalet og Huslejegodtgørelse af Kirken, og fra denne Tid (1714) havde Hørerne Ret til at faa Pengegodtgørelser i Stedet for Fribolig og Kost paa Hospitalet. I 1726 kaldedes Busch til Kapellan i Nykøbing, i hvilken Stilling han forblev til 1748; da ansattes han som Sognepræst i Sdr. Kirkeby, hvor han døde 1761. Han var ikke mindre end 5 Gange gift.

Til Erstatning for den bortløbne Hans Vingaard ansattes i 1713 *Peder Joensen* som nederste Hører. I Fundatsen for det Legat, som han 1757 stiftede, skrives der:

»Udi Betragtning af de mangfoldige mig af Gud fra Barndommen af bewiiste Velgierninger og i Særdeleshed, at jeg ved samme Guds Forsyn er blevet sat i min Ungdom her i Skolen i Nykiøbing, hvor jeg ey allene af brave Lærere er bleven oplært, men endog omsider kaldet til at være Lærere i Skolen, først i nederste Leydse som Hører, siden efter nogle Aars Forløb til Rector ved Skolen.«

Han er født 1687 i Nykøbing, hvor Forældrene var fattige Borgerfolk. Hans Broder, Jens Joensen, nævnes i en Indberetning 1735 om den økonomiske Forfatning paa Loll.-Falster som »Fører af Skuden »St. Maria«, drægtig 12 Læster. Hjelper sig med Krohold og god Bondehandling«. Peder Joensen nævnes som Elev i Nykøbing Skole 1697—98; han har nydt flere Stipendier og utvivlsomt været en »fattig, skikkelig, flittig og forfremmelig« Elev, hvilke Egenskaber han i sin Legatfundats forlanger af Stipendiaterne. Det er formentlig hans Fattigdom, der er Skyld i, at han først dimitteredes 1711, og at han samme Aar tog Plads som Huslærer i Stubbe-købing hos Provsten, Mag. Engberg. I Foraaret 1713 ansattes han i Nykøbing; i en stemplet Erklæring af 20/6 1713 lover han at betjene sit Embede trofast med

»Undervisning offentlig og hiemme saa og med tilsuun i Kircken. I Særdeleshed lover jeg til Musiqvens Vedligeholdelse huer pindsedag aarlig til Scholens tjeneste og sang at skaffe fra mig tvende dygtige Dulcianister; at jeg derfor altid fra Kl. 5 til 6 Mandag, Tirsdag, Torsdag og Fredag om aftenen med muligst flid vil undervise 2 Discipuler i at spille paa Dulcian, og at jeg de andre tvende Dage fra 12—2 om Eftmd og ellers, naar Cantor i Scholen øfver de i Musiqven forfremmede Discipler, vil være til Stede i Scholen for at undervise og se til med de Dulcianister, som da spiller og for deres Dygtighed ellers ikke spiller paa mit kammer om Aftenen.«

For at kunne passe alle disse Forretninger vil han ellers ikke paatage sig anden Tjeneste, f. Eks. at prædike, uden Rector anser det »tilladeligt at kunne være«.

Peder Joensen har sikkert passet sit Embede dygtigt og samvittighedsfuldt, ellers var han neppe 1723 blevet kaldet til Rector i Nysted; han var jo kun Student og nederste Hører. I Nysted blev han gift med Margrethe Rhold, en Datter af Sognepræsten smst., der var Enke efter Præsten, Mag. Frans Frederiksen Monrad. Hun havde 3 Sønner, hvoraf de 2 døde som unge; den tredje blev siden Rector i Nykøbing.

I 1718 udnævntes *Mag. Niels Jacobsen Hjort* til *Rector* i Nykøbing. Han havde siden 1710 været Rector ved Nakskov Skole. Han er født 1684 og formentlig Søn af Præsten, *Mag. Jacob Lauritsen Hjort*, der først var Præst i Guldbjerg i Nordfyen, siden i Dalum ved Odense. Niels Hjort blev Student 1702 fra Odense Gymnasium og 1703 Baccalaureus. Magistergraden tog han 1712. Han var altsaa fagligt set særdeles kvalificeret til Stillingen som Rector i Nykøbing; men det viste sig hurtigt, at han som Administrator af Skolens ret betydelige Midler ikke alene var udygtig, men ogsaa uredelig. Meget à propos udstedte Kongen, kort efter Hjorts Ansættelse, et Reglement for et mere detailleret og nøjagtigt Regnskab over Nykøbing Skoles Legatmidler, og dette var utvivlsomt medvirkende til, at Hjorts Uorden og Uregelmæssighed i Administrationen hurtigt konstateredes. Dette skete 1720, og Biskoppen suspendede da Rector Hjort, som blev stillet for en Provsteret. Her opklaredes det, at han havde opstillet falske Udgiftsposter, og at Disciplene i de to Aar, han havde været Rector, kun havde faaet lidt af de dem tilkommende Stipendier. Han blev derfor arresteret og stillet for den verdslige Domstol, hvor han dømtes fra sit Embede og til Fortabelse af sit Gods. Alle hans Ejendele solgtes ved Auktion, men indbragte kun 25 Rdl. I Blochs Manuskript til Falsters Præstehistorie angives Grunden til Hjorts Uorden at være den, at »han var hengiven til at spille og leve for frit«. Han rejste efter Dommen til København, hvor han siges at være død som Politibetjent.

I Hjorts korte og sørgelige Rectortid skiftede Hørerne ikke.

Niels Hjorts Efterfølger som *Rector* blev *Mag. Johan Jensen Kastrup*, der er født 1675 i Kastrup paa Amager, hvor Forældrene var Bønder. Ligesom en anden Morten Borup løb han som Dreng fra Markarbejdet, da han fik et Rap over Nakken for ikke at gøre sit Arbejde tilfredsstillende, og søgte til den lærde Præst i Taarnby, *Mag. Grønbek*, og bad ham

hjælpe sig med at »komme til Bogen«. Præsten prøvede hans Evner ved at bede ham gentage den latinske Sætning: »Omnia conando docilis sollertia vincit« — en karakteristisk Optagelsesprøve, — og da Drengen kunde det, hjalp han ham ind i Frue Skole i København, hvorfra han dimitteredes 1695. Aaret efter blev han Hører i Helsingør, men rejste 1703 til København for at tage teologisk Attestats. 1703—15 opholdt han sig i København, tog 1705 Baccalaureusgraden og 1714 Magistergraden. Han boede det meste af denne Tid paa Ehlers Kollegium. 1715—20 var han øverste Hører i Roskilde og kom herfra som Rector til Nykøbing.

Han var altsaa ualmindelig vel kvalificeret, baade teoretisk og praktisk, til et Rectorembede; han omtales ogsaa af alle som en fortrinlig Skolemand af lige saa udmærket Retsindighed som Lærdom. I Skolens Arkivalier findes ikke noget særlig ejendommeligt fra hans Tid, — Arbejdet er utvivlsomt gaaet støt og roligt, — et Bevis herpaa er vel ogsaa, at der i de 4 Aar, han var Rector, dimitteredes 22 fra Nykøbing Skole.

Desværre forlod han denne Skole allerede 1724 for at blive Kapellan i Nysted; 1730 kaldedes han til Sognepræst i Kippinge, men døde samme Aar. Han var gift med en Datter af Forpagter Hagemeyer paa Skørringe, og en af hans Sønner blev siden Hører ved Nykøbing Skole.

I Mag. Kastrups Tid kom der een ny *Hører* til Nykøbing, nemlig i 1723, da Joensen blev Rector i Nysted. Det var *Niels Larsen Horn*. Han er født 1696 i Nykøbing, hvor Faderen var Toldkontrollør. Han kom i Byens Skole 1708 og dimitteredes 1717. To Aar efter tog han »Examen philosophiæ« og ansattes altsaa som nederste Hører i Nykøbing 1723, i hvilken Stilling han Aaret efter tog teologisk Attestats. Niels Horn var Hører i Nykøbing i 19 Aar, — en ualmindelig lang Tid paa den Tid. Hans Lærerduelighed maa vel ikke have været saa ringe, siden han fik Lov at sidde saalænge til Trods

for, at hans Privatliv ikke var uangribeligt. Han var ofte indviklet i Processer paa Grund af Slagsmaal og lignende Excesser. Saaledes i 1727 i Anledning af et Slagsmaal paa Nykøbing Kirkegaard (altsaa uden for Kirken) mellem ham og Ms Jørgen Berg, og her var det nok gaaet meget blodigt til. I 1730 havde han været oppe at slaas med Høreren Schyttes Vicar, Ms Johan Elert. Horn var kommet ind til Schytte, med hvis Kones Søster han 3 Uger efter skulde giftes, medens Joh. Elert sad og spiste. Han yppede Klammeri med ham, og det endte med Slagsmaal, hvor de »spættede« til hinanden, og hvor der vankede blodige Pander paa begge Sider. I 1735 anklagedes Horn af sin Rector, fordi han (»mod Sædvane«, siges der dog) havde været beskænket hos Raadmand Hinckeldey og dels der, dels i sit Hjem, til sin Kones store Bedrøvelse skældt de tilstedeværende ud, slaadet Ruder i Stykker o. s. v. Horn laa ogsaa i stadigt Fjendskab med en af sine Colleger, Fischer, fordi denne havde meldt hans Broder, Frederik Horn (den senere kendte Satiriker og Poet), for Opsætsighed, hvorefter Rectoren havde tugtet den opsætsige. Niels Horn ansaa Afstraffelsen, der medførte midlertidig Forvisning fra Skolen, for uretfærdig og anlagde Sag mod Rectoren. Sagen endte efter et halvt Aars Forløb med Forlig. Fr. Horn blev atter optaget i Skolen og dimitteredes nogle Maaneder efter. Niels Horn var saaledes aabenbart en voldsom og krakilsk Person; men man har den Gang ikke set saa strengt paa hans »smaa Uregelmæssigheder«; thi han blev som nævnt i sit Embede i 19 Aar og opnaaede da Forfremmelse, — som det den Gang var, — til et Præsteembede. I 1742 blev han nemlig Kapellan i Nysted, og her døde han 1746.

Da Mag. Kastrup forflyttedes, kaldedes *Mag. Laurits Mortensen Hammer* til Rector ved Nykøbing Skole. Han er født 1694, og hans Fader var Birkedommer paa Sjælland. Han blev Student 1715 fra Københavns Skole, Baccalaureus 1717 og derefter Hører ved Københavns Skole. Som øverste Hører

her tog han 1722 Magistergraden. Derefter var han et Par Aar Hovmester for to unge Herrer Gldenchrone hos Geheime-raad Moth. Her har vi vist en af hans »Forbindelser«. En anden er tidligere Slotspræst, Sognepræst ved Trinitatis Kirke, Mag. Rodriguetz, der havde været Sognepræst i Nakskov og stod højt i Gunst hos Stiftamtmand Lützow. At han har kendt Mag. Rodriguetz godt, kan sluttes af, at han, kort efter at han var blevet Rector, ægtede hans Datter Magdalena Sybille. Laurits Hammer havde ogsaa en Tilknytning til Loll.-Falster gennem sin Broder Niels, der havde været Forvalter paa forskellige større Gaarde der, siden blev Fuldmægtig paa Amtstuen i Nykøbing og tilsidst Hospitalsforstander og Borgmester i Nykøbing. De to Brødre Hammer trak flere af deres Søskende til Loll.-Falster: en Broder, Morten, blev Byfoged i Saxkøbing, 2 Søstre blev gift med Nykøbing-Borgere (Regimentssskriver Thamsen og Guldsmed Synderborg). Laurits Hammer var en vellærd og praktisk erfaren Skolemand, og efter Skolens Protokoller at dømme var Skolearbejdet i god Gnge i hans Rectortid med gennemsnitlig 5 Dimittender om Aaret. Han døde som Rector i 1729.

Af hans Medarbejdere afgik Jørgen Busch 1726 og erstattedes med *Rasmus Fischer*. Han er født 1704 i Nykøbing, hvor hans Fader, Hans Pedersen, var Feldbereder (Buntmager); hvorfor han har faaet Navnet Fischer, vides ikke. Han har gaaet i Nykøbing Skole og dimitteredes derfra 1724. Han studerede ikke videre, men tog kort efter Plads som Huslærer hos Præsten i Skelby, Hans Eilersen Wolf, hos hvem han var i 2 Aar. Ved Nykøbing Skole var han i 10 Aar og hele Tiden som nederste Hører, da han jo kun var Student. 1736 blev han Degn i Sdr. Kirkeby, hvor han døde 1751. Han var gift med en Datter af Kok paa Nykøbing Slot Hans Gotberg.

Peder Joensen, daværende Rector i Nysted, kaldedes 7.

Oktbr. 1729 af Biskop Lodberg til *Rector* ved Nykøbing Skole og fik kgl. Stadfæstelse 4. Novbr. s. A. Hans formelle Kvalifikation var ikke i Orden, da han blev Rector i Nykøbing; thi han var ikke Magister; men de kom det 1732, hvor han erhvervede Magistergraden. Biskop Lodberg havde ikke set saa meget paa det formelle; det gjorde derimod hans Eftermand, Biskop Chr. Ramus, fra hvem der i Skolens Arkiv findes en Skrivelse fra 1735, hvori det indskærpes Rectorerne at sørge for, at Hørerne har taget Baccalaureusgraden. Peder Joensen mødte derimod straks ved sin Embedsovertagelse i Nykøbing med stor praktisk Dygtighed som Lærer; han var tillige et overordentlig retsindigt og samvittighedsfuldt Menneske og en fremragende Administrator. Det skyldes saaledes for en stor Del hans dygtige Administration, at Skolen ikke led noget Tab ved Etatsraad Landorphs (Amtmand over Falster) uheldige Transaktioner med en af Skolens Legatmidler laant Kapital. Peder Joensen fik i sin Rectortid større Midler at administrere end de tidligere Rectorer i Nykøbing, idet alle de mindre löll.-falsterske Byers Latinskoler nedlagdes ifølge Christian VI's *Skoleforordning af 1739*. Af Stubbe-købing Skoles Indtægter henlagdes til Nykøbing Skole 96 Tdr. Korn eller 96 Rdl, der tilfaldt Rectoren, og 24 Tdr. Korn eller 24 Rdl, der tilfaldt Disciplene. Skoleforordningens pædagogiske Hensigt var at bringe Modersmaalet mere i Anvendelse i Skolen end tidligere, men dette naaedes ikke paa Grund af Universitetets Modstand derimod.

Et ganske morsomt Eksempel paa Rector Joensens Ordenssans og Krav paa, at der skulde være Fasthed og Klarhed i Skolens Økonomi, haves i et fra ham stammende Regulativ for Betaling af Skolens Sangopvarntning ved Bryllupper og Begravelser. Det er saalydende:

»Paa det Nykiøbing Schole, som dog stedse har været og endnu er den bedste og fornemste Schole i gandske Lolland og Falster, ikke skulle komme i decadence, ved det at enten Lærerne eller Disciplerne skulle miste noget af de dem allernaadigst tillagte *beneficies*,

især af den indkomme, de skulle nyde af begravelser og brudevielser, hvilke paa de fleste Steder, hvor ingen vis taxt er Regleret, bliver skolerne disputeret, haver vi paa H.M.' allernaadigste approbation forfattet efterfølgende Reglement, hvor efter Skolen saa vel for Begravelser som brudevielser sin Rettighed kunde nyde.

- I. af liig, som indsættes i Kirken enten i Choret eller den store Gang lige ved Kirkegaarden ... for voxne 4 Rdl, for børn 2 Rdl.
- II. af liig, som indsættes i den store Gang andre Steder inden Kirken ..... for voxne 3 Rdl, for børn 1 Rdl.
- III. af liig som nedsættes uden Kirken i Rosengaarden .....
.....for voxne 2 Rdl, for børn 1 Rdl.
- IV. For andre Steder overalt paa Kirkegaarden betaler formuende skippere og handtverksfolk og de, som med dem lige kan agtes, ... for voxne 1 Rdl 4 Sk, for børn 5½ Sk.
- V. De mindre formuende Handtverksfolk, Daglønnere og de, som med dem kand agtes lige ... for voxne 4 à 5 Sk, for børn 2 à 3 Sk. De ældelis fattige intet. Rector afgjør, til hvad Klasse hver enkelt hører.
- VI. For Brudevielser betaler de, som efter kgl. allernaadigst Bevilling tillades at vies i Husene, uden Forskiel til Scholen... 4 Rdl.
- VII. De, som vies i Kirken, om de ere formuende skippere og handtverksfolk eller de, som dermed lige kand agtes ..... 4 à 5 Sk.
De mindre formuende 2 à 3 Sk.

Efter denne taxt nyder da Skolen sin Rettighed af alle liig, paa hvad tid om dagen ligene begraves, og hvad enten der er Liigprædiken eller ey, og hvad saaledes for Begravelser indkommer, deles i 3 dele mellem Rector, Colleger og Disciplene; — men hvad som indkommer ved Brudevielser enten i Hus eller i Kirken beholder Rector for sig selv alene, som brugeligt er ved andre Skoler og hidindtil har været sædvanligt ved Nykøbing Skole ved det lidet, som haver været givet ved Brudevielser i Husene, og paa det at ald Dispute om denne Skolens Indkomme kand forebygges, da haver Sognepræsten at lade sig af vedkommende forevise Rectors Qvittering, at Skolen er fornøjet, førend han enten nogen begravelse eller brudevielse tilsteder.

Og som nu denne Ligning er indrettet efter største billighed og den praxin, som findes ved andre Skoler, hvilke med wisse reglements allernaadigst er beneficerede, saa indstilles den allerunderdanigst til D.H.M.s allernaadigste approbation og Confirmation.«

Reglementet har faaet Bispens Approbation og er altsaa blevet gældende.

Rector Joensen var jo født Nykøbingenser og velset og

agtet af Byens Borgere, — han ses saaledes at have staaet Fadder til nogle af Apoteker Seidelins Børn, — og ligesom Rector Fisker henvendte han sig tillidsfuldt til Byens Borgere, naar han ønskede deres Hjælp i en eller anden Sag. Dette skete f. Eks. ^{29/11} 1731, da Rector følte Bekymring for Skoledisciplenes moralske Vandel uden for Skolen. Rectors Skrivelse er blevet oplæst paa Raadstuen og lyder saaledes:

Ædle høyfornemme Nyekiøbing Borgere! Høytærede Venner!

Jeg har nu i tvende aar befundet, at en deel af ungdommen her i Skolen har søgt et og andet Sted her i byen for at vænne sig til drik og spil, og jeg derfor, saa ofte jeg ved retsindige Folks Betretning derom er blevet vidende, tilbørligen efter mit Embedes pligt samme onde og forargelige forhold har straffet; men som jeg finder endnu imellemstunder, at denne onde vane ikke aldelis kand hemmis, alt af dend aarsag, at der ere endnu de steder i byen, hvor nogle Disciple for at øve saadant usømmeligt væsen har deres tilhold, af hvilke jeg et vist sted, hvor sligt for faa Dage ud over midnat skal være passeret, kunde nævne, eragter jeg det nødigt i dag ved denne respective Raadhussamling at tilkiendegive det med begiering, at de, som sligt haver ladet øve i deres huse og ikke kunnet skiønne paa, hvad ont en saadan tilladelse med sig fører, effterdags det alvorligen vil formeene, at jeg ikke skal anlediges til efter kgl. Lov og Forordning at tiltale; — og ellers vil jeg allertienstligst have alle brave og retsindige Folk i Byen ombudet, at de vil have den Godhed for mig, som jeg just ikke kan høre og spørge alting, at meddele mig deres Kundskab, naar noget saadant usømmeligt dennem maatte komme for Øre, og som jeg ved denne deres godheds beviisning søger Skolens gode, dend, de ellers bærer en kiendelig og priselig godhed for, for det den baade gavner deres og andres ungdom og pryder byen, haaber jeg, at de efterkommer min Begiering, og forøvrigt forbliver

Deres tienstskyldige Ven og tiener
Peder Joensen.

Rector Joensen forblev i sit Embede i Nykøbing til sin Død 1757, han havde da været Skolemand i 44 Aar, hvoraf de 38 ved Nykøbing Skole. Fra 1744 havde han sin Stedsøn, Fr. Monrad, der da var øverste Hører ved Skolen, som Med-

hjælper (Rector adjunctus) ved Rectorgerningen. Joensen havde ikke nogen Børn i sit Ægteskab og blev Enkemand 1750. Han stiftede kort før sin Død et Legat paa 250 Rdl, hvis Renter skulde gives »fattige, skikkelige, flittige og forfremmelige Disciple af nederste Leydse« i Nykøbing Skole, »eftersom Vor Herre har ladet mig i dette Embede nyde saa meget, at jeg deraf kand aflegge noget til Skolen«. Fundatsen er dateret 5. Januar 1757, og 4. Marts s. A. døde Rector Joensen.

Af Joensens Medarbejdere tog den svagelige Didrik Schytte Afsked 1732. Niels Horn blev derefter øverste Hører, og som ny 2den Lectie-Hører ansattes *Jens Kneutel*. Han er født 1690 og er Søn af Præsten i Vaalse, Kristian Kneutel, der igen var en Søn af Enkedronning Sofies Apoteker, Valentin Henriksen Kneutel. Jens Kneutel havde altsaa Familieforbindelse med Nykøbing. Han har ogsaa gaaet i denne Bys Skole og dimitteredes derfra 1712. Han tog teologisk Attestats 1717 og synes senere en Tid at have været Skoleholder i Vaalse. Han blev Hører uden at være Baccalaureus, men Bispens Paalæg om, at han skulde have denne Grad, kom ogsaa først 1735. Iøvrigt tog Jens Kneutel Baccalaureusgraden senere, nemlig 1741. Han forblev i sin Hørerstilling til sin Død 1757.

Ved Rasmus Fischers Afgang 1736 ansattes *Jørgen Riis* som nederste Lectie-Hører. Han er født 1717 i Helsingør, hvor Faderen var Byfoged, men kom til at gaa i Skole i Nykøbing, som han siden skriver i Fortalen til »Den danske Spectator«: »Jeg er født i en af Landets anseeligste Stæder (Helsingør) og opdragen i en af de ringeste (Nykøbing F.)«. Han dimitteredes fra Nykøbing Skole 1736 og ansattes samme Aar som Hører uden at være Baccalaureus — altsaa mod Bispens Skrivelse; men han tog denne Grad 1738. Han blev i Nykøbing til 1741, da han rejste til København og tog teologisk Attestats. Han søgte derefter forgæves baade Rector- og Præsteembeder og slog sig til sidst paa Journalistikken og

blev 1744—45 Udgiver af forskellige »Spectatores«, hvoraf den bekendteste er »Den danske Spectator, samt Sande- og Granskningsmand«. Han tog 1746 juridisk Eksamen, blev Byfogedfuldmægtig i København og 1748 Højesterets-Advokat. Aaret efter døde han af Smaakopper, Dagen før han skulde have haft Bryllup. I »Den danske Spectator« kritiserer han jævnlig Opdragelses- og Skoleforhold, og da han vel har sine fleste praktiske Erfaringer herom fra Nykøbing Skole, kan det have sin Interesse at fremdrage nogle af hans Tanker herom. De tre nogenlunde samtidige Satirikere og Moralister, der har haft Tilknytning til Nykøbing Skole, Chr. Falster, Frederik Horn og Jørgen Riis kæmper i flere Henseender paa fælles Front: for Modersmaalets Ret, for en naturligere Opdragelse, mod Pedanteri o. s. v., men Riis, der ikke er Poet som de to andre, men udelukkende Moralist og Kritiker, forekommer skarpest og bitrest særlig i sin Kritik af sin Tids lærde Skole, som Chr. Falster egentlig befandt sig rigtig godt i. Jørgen Riis anker over, at Skolen ikke oplærer Eleverne i Modersmaalet:

»Hvo kan uden Væmmelse se Forældre, endog af den nedrigste Stand, der skammer sig ved at lade deres Børn oplære i Fæderne Landets Sprog, ... hvorved de selv søge at løсне det Baand, der er kraftigt til at lænke Hjerterne til at elske Fæderne Landet«.

Han ønsker altsaa en Oplæring i Modersmaalet, saaledes som Christian VI's Skoleforordning havde søgt at indføre den. Endvidere kritiserer han de Fag og de Skolebøger, som Skolen benytter, idet de ikke er afpasset efter Børnenes Fatteevne, og ligeledes det, at Skolen næsten udelukkende bygger paa Elevernes Hukommelse:

En Lærling kan ikke faa Sted i den øverste Leidse, førend han har bebyrdet Hukommelsen med al Verdens Gløsebøger. Kan han ej fra Begyndelse til Ende recitere Grammaticam Philippi, kan han ej oplæse en Regel med alle sine Ord og Exempler, ej færdig udrede

sig af de utallige Exceptioners, Observationers, Anomaliers og Elegancers Labyrinth, holdes han for endnu intet at have lært.

Riis mener, at Skolen i alt for høj Grad og paa en pedantisk Maade arbejder med unyttigt Stof og forsømmer solide Kundskaber og Opøven af Forstand og Iagttagelses-evne:

»Skulde det ikke være muligt, at velskikkede Hoveder i meget kortere Tid kunde absolvere de Sager, paa hvilke de i Skolerne maa anvende den bedste Tid af deres Alder, naar deres Undervisning blev taget paa en anden Fod«.

Lærernes tyranniske Pedanteri og ringe Dannelsenstrin har Riis ogsaa Øje for:

»Man tyranniserer ofte med de Underhavende for det, der i sig intet er, man anser en Vildelse i en Stil, en Fejl i en Oversættelse, ligesaa strafværdig som en Forgribelse imod Minervæ Souverainité, ... man straffer med større Nidkærlighed en Forglemmelse af en Glose end den styggeste Matros-Ed. Man gør sig ikke saa megen Profession af at øve sine Underhavende i de fornødne Videnskaber som at lære dem mavre Gloser og nymodige Eder«. (Mon Riis i denne Fremstilling skulde tænke paa sine egne Lærere i Nykøbing, f. Eks. Niels Horn?)

Efter Jørgen Riis' Bemærkning om Nykøbing som en af de ringeste Stæder, synes han ikke at have befundet sig godt der, og i Skolen kan han efter sit Syn paa den heller ikke have været vel tilpas. Det har sikkert været ham en Lettelse at forlade baade Byen og Skolegerningen.

Jørgen Riis' Efterfølger som Hører i nederste Lectie blev *Rasmus Hansen Kleinholdt*. Han er født 1710, uvist hvor. Han var 1728 Elev i Nykøbing Skole og dimitteredes derfra 1734. Han synes ikke at have studeret ved Universitetet, men har formodentlig slaaet sig igennem ved Undervisning o. Ign. I 1739 kom han til Nykøbing; Apotheker Claus Seidelin skriver nemlig under dette Aarstal i sin Levnedsskildring:

»Da vore Børn nu begyndte at voxe til og behøvede en god Skolemester, sendte Vor Herre os en Student ved Navn Rasmus Kleinholdt her til Byen, som var dimitteret her fra Scolen og var ret oplagt til det Arbejde; ham toge Regiments Skriver Buchhalff, Raadmand Hinckeldey samt hans Broder og jeg først nu til vore Børn allene«.

Kleinholdt blev altsaa Privatlærer for disse Borgerfamilier, og da han i 1742 — eller mulig i Slutningen af 1741 — blev Hører ved Latinskolen, fortsatte han med sin Privatundervisning. Han opgav allerede 1744 sin Hørerstilling og holdt derefter til sin Død dansk Skole i Nykøbing. Cl. Seidelin giver ham det Skudsmaal, at

»hand var en meget nyttig Mand for Byen; thi hand lærte Børn at læse, skrive, Regne, Christendommen og Latiniteten, udi hvilket alt hand var saa arbejdsom og beqvem, som ønskes kunde«.

I sine sidste Aar 1765—71 var han atter i Latinskolens Tjeneste, nemlig som Regnemester.

Da Niels Horn i 1742 blev Kapellan i Nysted, ansattes Rector Joensens Stedsøn, *Mag. Frederik Fransen Monrad*, som øverste Hører. Han er født 1717 i Rold Præstegaard i Jylland. Da hans Fader døde, flyttede Moderen til sit Hjem i Nysted og blev Aaret efter gift med Rector Joensen. Fred. Monrad kom i Nykøbing Skole, da Stedfaderen blev Rector der, og dimitteredes 1737. Han blev Baccalaureus 1739 og Magister 1742. Han var altsaa teoretisk vel udrustet, da han blev øverste Hører, og var efter alt at dømme en dygtig og samvittighedsfuld Lærer.

Efter Kleinholdt blev i 1744 *Knud Pedersen Rukradt* nederste Hører. Om ham vides ikke andet, end at han blev Student fra Nykøbing Skole 1742. Muligt stammer han fra Lolland, hvor der i Slutningen af 17de Aarhundrede var 2 Præster af Navnet Rukradt. Knud Rukradt døde som Hører 1751.

Hans Efterfølger som nederste Hører blev *Jens Hagemeyer Kastrup*, der var Søn af Mag. Joh. Kastrup og blev født 1725. Han blev Student fra Nykøbing Skole 1745 og var Hører sammesteds fra 1751 til 1754, da han døde.

Efter ham kom *Kristian Kneutel* som nederste Hører. Han fødtes 1734 og er Søn af Jens Kneutel. Han gik i Nykøbing Skole og dimitteredes 1752. Han var ikke Baccalaureus, da han ansattes, men tog Graden 1761, da han var avanceret til 2den Lectie-Hører. Som saadan døde han 1777.

Hans Fader, Jens Kneutel, blev de sidste Aar, han levede, svagelig og fik en »Adjunctus« i 1754. Det var *Cai Ditlev Kruse*, der saa ved Jens Kneutels Død 1757 succederede som 2den Lectie-Hører. Cai Ditlev Kruse er født 1732 i Tranekær paa Langeland, hvor Faderen var Sognepræst. Farfaderen, Cai Kruse, havde været Administrator hos Storkansleren, Grev Fred. Ahlefeldt, først paa Stolthund i Slesvig, siden paa Tranekær. Cai Ditlev Kruse blev Student fra Nakskov Skole 1750 og Aaret efter Baccalaureus. Han har sandsynligvis studeret i København, til han 1754 blev »Adjunctus« hos Kneutel. Han var 2den Lectie-Hører til 1760, derefter øverste Hører til Decbr. 1783, hvor han forfremmedes til Konrektor ved Viborg Latinskole, efter at han 1781 havde taget Magistergraden. En tiltagende Tunghørighed nødte ham 1799 til at søge Afsked; han levede derefter til sin Død 1812 hos sin Søn, der var Sognepræst i Randers. Han var en overordentlig dygtig og afholdt Lærer; i Nekrologen over ham i Engelstofts Skoleannaler 1812 skrives der saaledes om ham:

»I 45 Aar tjente han som Skolemand, og det i meget trange Kaar, med en Lyst, et Talent og en Samvittighedsfuldhed, der vistnok endnu taknemligt ihukommes af de mange i Fædrelandets forskellige Ægne, til hvis Ungdoms Dannelse han omhyggeligt har medvirket. Ofte beklagede han endnu i sin høje Alderdom den store Tunghørighed, der nødte ham til at søge Afsked fra en Skole,

hvorved hans Virksomhed var saa anerkendt, at den kgl. Naade forundte ham i Pension til hans Gælds Betaling og Alderdoms Vederkvægelse Embedets hele Indkomst«.

I Nekrologen peges paa Kruses daarlige økonomiske Forhold, og ikke uden Grund. Det var hans Fattigdom, der gjorde, at han, skønt han var anerkendt som en fremragende Lærer, ikke kunde opnaa Forfremmelse til et overordnet Skoleembede; thi dertil krævedes Magistergraden, og han havde ikke Raad til at lade en Afhandling trykke for at opnaa den. Til sidst (1781) fik han Lov til at indsende Afhandlingen i Manuskript og fik Graden, men han havde ikke Raad til at indløse Diplomet før 1782. Ved sin Afrejse fra Nykøbing var Kruse i en Gæld paa 231 Rdl til Skolen, for hvilken Sum hans Møbler var sat i Pant, og de var ikke meget værd. Rectoren (Bastholm) fandt da en Paragraf i en Forordning af 1775, hvorefter Kruse egentlig fra det Tidspunkt skulde have haft 20 Rdl mere aarlig; det gav i 8 Aar 160 Rdl, og med dem vilde Skolen lade sig nøje. Regeringen vilde dog ikke helt gaa ind paa Rectorens Fortolkning, men mente, at Kruse kun havde 80 Rdl tilgode. Resten er formentlig afdraget siden. Det var en trist Afslutning paa Kruses Nykøbing-Tid; hans dygtige og trofaste Arbejde her i næsten 30 Aar kunde vel have fortjent nogen ekstraordinær Hensyntagen fra Myndighedernes Side, saa meget mere som Skolen i disse Aar gav ret stort Overskud.

Ved Rector Joensens Død blev *Mag. Frederik Monrad Rector* ifølge den Successionsret, Kongen havde givet ham. Dette har neppe bevirket nogen Forandring i Skolens Arbejde; thi Monrad havde jo i 15 Aar været ved Skolen og de sidste 13 Aar haft kgl. Bestalling som Rector adjunctus. Rector Monrad boede i en Ejendom paa Hjørnet af Nygade og Raadhustræde og købte 1765 det gamle Organisthus,

hvorved hans Have forøgedes og strakte sig helt hen til Raadhusgaarden.

I hans Rectortid rokkes der paa mange Punkter ved den gamle fra de forrige Aarhundreder stammende Skoleordning. Monrad er den første Rector i Nykøbing, der ikke indkøber Vadmel til Eleverne. Af Rector Joensen købes dette for sidste Gang i 1756, nemlig 231 Al à 12 og 13 Sk, som uddeles til 35 Disciple. Skolens Musikprivilegium fra Høielses Tid var Monrad ikke meget interesseret i, og Biskop Ramus er i et Brev af ³¹/₁₂ 1775 meget betænkelig ved Skoleorkestrets Medvirken ved Bryllupsgilder og andre Fester. Det var nu Organisterne, der ledede Instrumentalmusikken, hvorved denne var kommet til at staa mere som en Fritidsbeskæftigelse. 1771—72 bortfaldt Kirkens Pligt til at give Rector og Hørere Huslejegodtgørelse og ligeledes til at reparere Skolen og give Lys til dens Brug. I undervisningsmæssig Henseende betyder Guldbergs *Skoleforordning af* ¹¹/₅ 1775, hvad Danskundervisningen angaar, et betydningsfuldt Brud paa den gamle Skoleordning. Hvad denne Forordning bragte, kan lettest ses af Rector Monrads Læseplan for Nykøbing Skole, dateret ²⁴/₇ 1775 og approberet af Biskop Ramus. Den ser saaledes ud:

Meta

for Disciplerne ved Nykøbing latinske Skole paa Falster, indrettede efter Forordn. af ¹¹/₆ 1775.

Nederste Classe,

at læse i 1ste og 2det Skoleaar, inden de i 2den Cl. maa blive forflyttede.

1ste Aar: Paradigmata og Vocabula af Aurora og Donat.

Grammaticalske Regler og de vigtigste Syntaktiske.

Det Theologiske Compendium forklares.

Gjøre smaa Exempler.

skrive Dansk efter Dictata.

Øvelser i Regning og Skrivning.

2det Aar: Grammatica repetered og Syntaxin fuldended.

Det ganske Vocabularium i Grammatica.

Gjøre Exempler paa alle de syntaxiske Regler.

Det Theologiske Compendium fuldendes.

Første Cursus Geographiæ novæ et antiquæ ligesom och af Historien.

Begyndt og fuldendt Entropius.

De danske Øvelser efter de tryckte Udtoge.

Øvelser i Regning og Skrivning,

hvilket alt efter de udgivne Udtoges nærmere Anvisning strax tager sin begyndelse og ved næstkommende Skole-Examen saa vidt muligt sættes i Opfyldelse.

Meta for 2den Classe,

at læse i det 3die og 4de Skoleaar, inden de i 3die Cl. maa forflyttes.

3die Aar: Grammatica, Syntaxin og Vocabularium repeteres.

Gjøre smaa Stile af 5 à 6 Linier.

Phædrus og 10 Bøger af Justinus.

Af Grammatica Græca Paradigmata med de gram. Regler og de vigtigste Syntactiske.

Af Geographien Europa i sit andet Cursu.

Af Historien 4 Perioder ligeledes.

Det Theologiske Compendium igientages.

Af Catechesis minor det halve.

Aritmetiqven og de danske Øvelser efter de tryckte Udtoge.

4de Aar: Grammatica latina repeteres.

Gjøre daglige Stile af 7 à 8 Linier.

Justinus fuldendes. Prosodien i et kort Udtog.

Af Epistola Ovidii ex Ponto saa meget muligt.

Det Theologiske Compendium igientages.

Catechesis minor fuldendes.

Geographien fuldendes. De 4 Perioder i Historien gientages.

Grammatica Græca fuldendes og Analysis af Joh. Ev.

Aritmetiqven og Dansk som ovenfor,

hvilket alt efter de udgivne Udtoges nærmere Anvisning strax tager sin begyndelse og ved næstkommende Skole-Examen saa vidt muligt sættes i Opfyldelse. 1776 maa de, som skal forflyttes til 3die Lectie, gjøre Rede for følgende:

Grammatica Latina. Syntaxin og Vocabularium.

Phædri Fabulæ omnes. En Del af Epistola Ovidii ex Ponto.

Af Gram. Græca Paradigmata med de gram. Regler.

Af den nye Historie og Geographi saa langt muligt.

Catechesis minor. Prosodien.

1777 foruden forannævnte, som udvides og forbedres efter Mulighed, Grammatica Græca fuldendt tillige med nogle Capitler af Joh. Ævang.

1778 skal ved Examen i Skolen alt examineres efter foranst. Meta.

Meta for 3die Classe.

At lære i 5te og 6te Skoleaar, inden de i øverste Cl. maa forflyttes.

5te Aar: Korte Stile gjøres daglig.

Terentii Comedier (Andria, Heanton Timorumenos, Phormio).

Epistola Ovidii ex Ponto fuldendes.

Latinske Vers at redigere.

Libri Historici Novi Test. fuldendes. Epictetus begyndes.

Paradigmata og de vigtigste Regler af Gram. Hebræ.

Theologia naturalis for begyndere.

Geographien igientages. Af Historien til Carl d. Store.

Aritmetiquen og de danske Øvelser efter de tryckte Udtoge.

6te Aar: Stil gjøres 3 gange om Ugen samt de i § 38 anbefalede Øvelser.

Wers-Øvelser fortsættes og udvides.

Virgilis 1ste, 2den og 6te Æneidos fuldendes.

Cornelius Nepos bringes til Ende.

Libri Dogmatica Novi Test. udlæses.

Epictetus bringes til Ende.

De 4 første Capitler af Genesis analyseres.

Theologia naturalis bringes til Ende.

Geographien igientages. I Historien bringes det til Reformationen.

Doctrinæ Sphærica læres. Aritmetiquen og de danske Øvelser, hvilket alt efter de udgivne Udtoges nærmere Anvisning strax tager sin begyndelse og ved næstkommende Skole-Examen saa vidt muligt sættes i Opfyldelse.

1776 maa de, som forflyttes til øverste Classe, gjøre Rede for følgende:

Epistolæ Ovidii ex Ponto. Virgilii 2den og 6te Æneidos.

Hele Novum Test. Græcum. Den hidtil krævede Theologi.

Af den nye Historie og Geographi saa meget som muligt.

Gram. Hebr. og nogle Capitler af Genesis.

1777 foruden ovennævnte 2—3 Comedier af Terentio, Den naturlige Theologi i St. for de før brugelige Compendii. I dette Aar skal og i Stilebøgerne findes Vers.

1778 foruden de forannævnte hele den nye Geographi og af Historien til Carl d. Store, samt alle 3 anbefalede Bøger af Virgil.

1779 foruden de foranførte alt det anbefalede i Historie og Geographi, samt Epictet.

1780 skal examineres i alt efter forestaaende Meta.

Meta for øverste Classe,

at læse i 7de og 8de Aar, inden de til Academiet maa dimitteres.

7de Aar: Giøre Stile og undertiden Vers foruden de anbefalede Øvelser.

Cicero de officis et claris Oratoribus.

Horatii Epistolæ begyndes og fuldendes. Oderne begyndes.

De andre Autores igientages.

Homeri Iste Bog af Iliaden bringes til Ende.

Det øvrige Græca igientages. Genesis fuldendes.

Den aabenbarede Theologi læres.

Geographi og Doctr. Sphærica igientages. Historien fuldendes.

Den samme Læsning og Arbejde i det danske Sprog.

8de Aar: Giøres Stil og undertiden Vers foruden de anbefalede Øvelser.

Horatii Oder og Ars Poetica bringes til Ende.

Quintilianis 3 sidste bøger læses.

De andre Autores igientages.

Herodoti 2den bog endes. Homeris Iste bog igientages.

Genesis igientages, samt den naturlige og aabenbarede Theologi.

Geographi, Historie og Sphærica igientages.

Historia Patriæ læres. De Danske Øvelser efter Udtogene.

Nyekiøbing p. Falster, dend 24de Julii 1775.

F. Monrad.

Guldbergs Skoleforordning er navnlig bemærkelsesværdig ved den Vægt, der lægges paa Undervisning i Modersmaalet: man skulde skrive Stil, lære Grammatik og til Læsning og Analyse benytte Guldbergs Verdenshistorie, Gellerts Fabler, de skønne Videnskabers Selskabs Skrifter og Mallings »Store og gode Handlinger«, der udkom 1777. Undervisningen i Historie blev ret omfattende, og Fædrelandshistorien lærtes

særskilt. Geografiundervisningen fordrede nye Landkort, og 1776 ses Nykøbing Skole at have faaet en Forsyning af saadanne.

Det var i sine sidste Aar, Rector Monrad kom til at arbejde med den nye Skoleordning. Han døde d. 1. Juni 1780 efter at have tjent Nykøbing Skole i 38 Aar. Han efterlod Enke, men ingen Børn.

Da Monrad blev Rector 1757, besattes Stillingen som øverste Hører med *Hans Kr. Saxtorph*. Han er født 1726 i Rekkinde, hvor Faderen da var Kapellan, blev 1742 Student fra Nykøbing Skole og allerede 1748 Magister. Han var en meget dygtig Lærer, klar i sit Foredrag, alvorlig og streng. Han blev senere særlig bekendt som en fremragende Lærer i Matematik, Fysik og Astronomi. Han var kun 3 Aar i Nykøbing, idet han 1760 blev Konrektor i Roskilde, 1763 fungerende Rector og 1775 virkelig Rector. Han døde 1787. Ved hans Afgang rykkede Kruse op til øverste Hører, Kr. Kneutel til 2den Lectie-Hører, og som nederste Hører ansattes *Isak Nobelin*. Han er født 1738 i Nykøbing, hvor Faderen var Bagermester, og dimitteredes fra sin Fødebys Skole 1760. Samme Aar blev han Hører og tog Baccalaureusgraden 1761. Han rykkede 1777, da Kr. Kneutel døde, op til 2den Lectie-Hører og endelig, da Kruse forflyttedes, til øverste Hører; som saadan døde han 1791.

Som nederste Hører ansattes 1777 *Rasmus Hoffmann*, der er født 1733. Han var 1772 blevet Regnemester efter Kleinholdt, med hvis Datter han var gift, og forenede denne Stilling med Hørerstillingen. Han var Student og Baccalaureus og rykkede 1783 op til 2den Lectiehører. Som saadan døde han 1791.

Rector Monrads Efterfølger blev *Professor Laurits Smith*, der er født 1753 i København, hvor Faderen var Toldbetjent. Han blev 1772 Student fra Københavns Skole, og Aaret efter tog han anden Examen og Baccalaureusgraden. Der-

efter var han nogle Aar Lærer ved Landkadetakademiet, holdt Forelæsninger for Landofficerer efter Kongens Befaling og blev udnævnt til Professor. Han var kun eet Aar i Nykøbing, saa blev han Rector i Trondhjem. Der var han til 1785; da blev han Præst i Veile og Hornstrup i Ribe Stift, hvorfra han flyttede i 1789 for at blive Kapellan ved Holmens Kirke i København. 1792 blev han Slotspræst i Fredensborg og Sognepræst i Asminderød, og samtidig udnævntes han til Dr. theol. ved Universitetet i Göttingen. Han døde 1794. Han var en stor Begavelse, meget fyrig og lidenskabelig af Temperament, saa han stadig ønskede Forandring. Han beundredes som Taler og var en frugtbar Forfatter. Hans bekendteste Værk er »Om Dyrenes Natur og Bestemmelse«. For Nykøbing Skole kom han trods sin Begavelse ikke til at betyde noget. Han var der saa kort, at han ikke engang kom til at afslutte noget Regnskab. Regnskaberne 1779—80 og 1780—81 er begge aflagt af Cai Ditlev Kruse.

Hans Efterfølger i Nykøbing blev *Mag. Mattias Bastholm*, en Broder til Hofpræst og kgl. Konfessionarius Chr. Bastholm, hvad vel nok har været medvirkende til, at han fik Rectoratet. Han er født 1745 i København, hvor Faderen var Divisions-Kvartermester, blev Student fra Københavns Skole 1764 og Aaret efter Baccalaureus. 1767 ansattes han som Hører ved Herlufsholm Skole, hvor han særlig underviste i Fransk og nævnes »blandt denne Stiftelses dygtigste Lærere, der fortjener Berømmelse for deres Flid og heldige Anvendelse af deres Kundskaber«¹⁾. I 1781 tog han Magistergraden og kvalificerede sig derved til Rectorembedet i Nykøbing. Her har han ikke fra sine senere Aar efterladt sig Ry for særlig Dygtighed. Hans Elever fra Slutningen af 18. Aarhundrede skildrer ham som en meget skikkelig og velmenende Mand, men med indskrænkede Evner og Kund-

---

¹⁾ Melchior: Herlufsholms Historie.

skaber og ret middelmaadig som Skolestyrer. Denne Skildring er dog ikke ganske retfærdig og kan i alt Fald kun gælde hans allersidste Rectortid. Straks ved sin Tiltræden i Nykøbing fik Bastholm afskaffet den uheldige Skik, at Eleverne skulde løbe rundt i Byen og indsamle »Bøssepenge«. De voksne Elever klagede til ham over, at de ved denne Indsamling »af den nedrige Klasse blev slet og uhøfligt beegnede«, og der blev kun lagt meget lidt i Bøsserne. Bastholm viste sig i dette Spørgsmaal baade forstaaende og selvstændig, thi da han havde set, at Skolens økonomiske Tilstand var god, fritog han paa eget Ansvar Eleverne for Bøsseombæring, skønt Skoleforordningen af 1775 udtrykkelig bestemte, at denne skulde finde Sted alle Steder, hvor den hidtil havde været Skik. Bastholm fik øjeblikkelig en »Anmærkning«, da han indsendte Regnskab uden Bøssepenge, men svarede, at han, hvis d'Hrr. Direktør forlangte det, langt hellere af sine egne Penge vilde betale de 10 Rdl aarlig, som Bøssepengene højst beløb sig til, »end udsætte unge Mennesker, der bør vænnes til Ærekærlighed, for visse Folks Grovheder«. Bastholms resolute Optræden virkede; 1783 bortfaldt Bøsseombæringen ved Nykøbing Skole.

Det særlige Regnemester-Embedet, der blev oprettet af Dronning Sofie Amalie, ophævedes efter Rector Bastholms Forslag. I Skolens Protokoller nævnes kun den første Regnemester, der hed *Greve* og de to sidste Kleinholdt og Hoffmann. Den sidste var jo tillige Hører, og det var ved hans Død 1791, at Forandringen skete. I en Skrivelse af 3/2 1791 tillades det, at de 100 Rdl., der var tillagt Regnemesteren, fordeles med 40 Rdl til øverste Hører og 30 Rdl til hver af de to andre, mod at de overtog Undervisningen i Regning og Skrivning, og Planen for denne Undervisning fastsattes saaledes:

1ste Lectie: I Skrivning Bogstavskrift med enkelte, dobbelte og flere samlede Bogstaver. I Regning de 4 Species.

- 2den Lectie: I Skrivning Sammenskrift efter Forskrift. I Regning Regula de Tri.
- 3die Lectie: I Skrivning Friskrift og Skriversigtighed. I Regning Brøkgregning.

Paa denne Maade opnaaedes, at praktisk Regning og Skrivning fik en fast Plads i Skolen og desuden, at Hørerne fik et ikke uforødent Tillæg til deres ringe Gager. Ogsaa paa anden Maade virkede Bastholm for Forbedring af Hørrernes Kaar, idet han 1784 igen fik Klokkertjenesten forenet med nederste Hørrers, hvorfra den var blevet skilt 1702. Naar det gjaldt hans egne Indtægter, synes Rector Bastholm at have været ret eftergivende, saaledes over for Sognepræsten, der havde anset Hoveripengene fra Peder Haslings Vicarie som en Indtægt, der kun tilkom ham. I 1803 klagede Bastholm herover, men uden større Energi og opnaaede intet, skønt Cancelliet gav ham Ret. Hans Efterfølger, Rector Bloch, opnaaede ved en kraftigere Optræden derimod hurtigt, at Rector fik sin Andel af Hoveripengene. Rector Bastholm stod ret uforstaaende over for de ny Skoletanker og -planer ved 19. Aarhundredes Begyndelse, og Regeringen ansaa ham ikke for skikket til at lede en Skole efter de nye Principper. Han afskedigedes derfor 1806 og levede siden som »emeritus« i Nykøbing til sin Død 1812.

Af *Hørere* ansattes i Rector Bastholms Tid *Hans Bloch* som nederste Hører i 1784, da Kruse var rejst. Han er født 1737 i Faaborg, hvor Faderen, Jørgen Vilh. Schmidt, da var residerende Kapellan. Hans Moder hed Kirstine Bloch og var Datter af Stiftsprovst Hans Bloch i Odense. Faderen blev 1741 afsat, uvist af hvad Grund, og Sønnen kaldte sig altid med Moderens Slægtsnavn og skriver sig i Kirkebogen som »Hans Bloch, født Schmidt«. Han var Student og Baccalaureus og synes at have ernæret sig som Skoleholder i flere Aar; i 1771 var han i den Egenskab paa Askø. 1777 kom han til Nykøbing som dansk Skoleholder, og blev derefter i 1784

nederste Hører og Klokker. Han afskedigedes 1806, da de lærde Skoler reformeredes, men beholdt Klokkerstillingen til sin Død 1823.

I 1791 ansattes i Stedet for Rasmus Hoffmann *Hans Smith* som 2den Lectie-Hører. Han er Søn af Smed i Falkerslev, Jørgen Hansen, og født 1758. Han dimitteredes 1783 fra Nykøbing Skole og blev Baccalaureus Aaret efter, hvorpaa han samme Aar blev dansk Skoleholder i Nykøbing efter Hans Bloch. Da Nobelin døde 1791, rykkede Smith op til øverste Hører og døde som saadan 1796.

Som 2den Lectie-Hører ansattes 1791 *Kristian Ussing*. Han er født 1765; hans Fader var Provst P. Ussing, Sognepræst til Torsted og Horne, hans Moder en Datter af Sognepræst i Nykøbing H. Wederkinch. Kr. Ussing blev Student fra Ribe 1784 og har derefter taget Baccalaureusgraden. Som Hører var han vist ikke særlig dygtig; thi han blev afsat 1803. Han fik et saakaldet »Naadensaar«, d.v.s., hans Eftermand betalte ham det første Aar det halve af sin Indtægt. Af forskellige Skrivelser i Arkivet ser det ud til, at der fra Slutningen af 1802 var Tale om Ussings Afskedigelse; han maa da have været øverste Hører; thi 2den Lectie-Høreren (Schierning), der saa skulde avancere til øverste Hører, nægtede at betale Naadensaar, skønt han derved selv fik Ret til at forlange det af sin Eftermand. Ussing blev efter sin Afskedigelse Klokker og Skoleholder i Næstved, hvor han døde 1833.

Jacob Schierning ansattes som 2den Lectie-Hører 1796. Han er født 1773 i Nykøbing, hvor hans Fader var Købmand, og dimitteredes fra Nykøbing Skole 1791. I 1795 tog han teologisk Attestats. Han kaldedes 1803 til Kapellan ved St. Michaëlis Kirke i Fredericia og blev 1812 Sognepræst ved Trinitatis Kirke sammesteds. Paa Grund af en Strid med Sognepræsten ved St. Michaëlis Kirke blev han 1829 afske-

diget. Han blev i Fredericia og valgtes 1838 til borgerlig Raadmand. Han døde 1845.

I Begyndelsen af 1803 kom to nye Hørere til Nykøbing, nemlig *Laurits Balsløw* og *Olaus Lund*.

Balsløw er født 1783 i Kettinge paa Lolland, hvor Faderen var Sognepræst. Han dimitteredes 1799 fra Nykøbing Skole og tog 1802 baade filosofisk og filologisk Eksamen. Fra 1803—05 var han Hører i Nykøbing, men tog saa Afsked for at erhverve teologisk Attestats, hvilket han gjorde 1806. Derefter optoges han paa det nyoprettede pædagogiske Seminarium og blev 1808 Adjunct i Fredericia. Herfra forflyttedes han til Nykøbing Skole, hvor han virkede som Adjunct 1810—17. Han kaldedes da til sin Faders Eftermand som Præst i Kettinge, hvor han døde 1834.

Olaus Lund er født 1780 i Nykøbing, hvor hans Fader var Tolder. Han dimitteredes fra sin Fødeby's Skole 1798 og tog 1802 teologisk Attestats, hvorefter han 1803 blev Hører. Da de lærde Skoler reformeredes, fik han ny Udnævnelse med Titel af Adjunct, d. 5/6 1806. I 1810 kaldedes han til ordineret Kateket i Nykøbing, men fortsatte som Timelærer ved Latin-skolen, indtil han 1815 blev Sognepræst i Dollerup m. m. i Viborg Stift. Han beklædte i de følgende Aar 4 andre Præstembeder (Glenstrup, Kullerup, Øster Tørslev, Agerskov) og tog Afsked 1857. I 1865 døde han.

Det 19. Aarhundrede.

Det 19de Aarhundrede er Statsskolens Tid. Ved Plakaten af 22. Marts 1805 og Skoleforordningen af 7. Novbr. 1809 lægges de lærde Skoler ind under »Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler«. Skolens faste Lærere bliver kgl. Embedsmænd, og dens Indtægter indgaar i et fælles Fond ved Masseforvaltningens Indførelse 1806. Ved Plakaten af $22/3$ 1805 afskaffes al Kirketjeneste, Sangopvarthning og Degnetjeneste, som Skolen tidligere havde ydet, og ligeledes afskaffes Lectiehørersystemet, og Faglærersystemet indføres i Stedet.

Det 19de Aarhundrede karakteriseres iøvrigt ved de moderne og saakaldte reale Fags Kamp for at bryde de gamle Sprogs Enehærdedomme i Skolen, og ligeledes af Kampen mellem de to Synspunkter: den lærde Skole er kun en Forskole til Universitetet, — og den lærde Skole skal først og fremmest give sine Elever almindelig Dannelse og aandelig Modenhed.

Ved Aarhundredets Begyndelse indførtes af nye Fag Fransk, Tysk, Geometri og lidt Naturkundskab, og Forordningen af 1809 fastslaar, at det er Skolens Maal at forberede til Universitetsstudier, men ved Siden af kan der ogsaa gives nogen Undervisning for ikke-studerende.

Undervisningsplanen af 13. Maj 1850 udvider i betydelig Grad Undervisningen i de matematiske og naturvidenskabelige Fag uden dog at slaa meget af paa Fordringerne i de gamle Sprog, og de nye Fag »moderniseres«, der skal f. Eks.

tages Hensyn ogsaa til den litterære Side af de nyere Sprog og til Kulturhistorien. Skolens Maal er *først* at udbrede sand og grundig almindelig Dannelse, derefter ogsaa at forberede til det akademiske Studium.

Efter denne Plan henlægges ogsaa Afholdelsen af Studentereksamen til Skolerne i Stedet for, som tidligere, til Universitetet.

Ved Anordningen af 5. Aug. 1871 om Undervisningen i de lærde Skoler vandt de reale Fag en afgørende Sejr, idet Skolens øverste Klasser deltes i en matematisk-naturvidenskabelig og en sproglig-historisk Afdeling, og Almendannelse paa Grundlag af den moderne Kulturs Dannelseselementer sattes paa lige Fod med den, der bygger paa de klassiske Sprog og Litteraturer.

Endelig lider de klassiske Sprog og Litteraturer et nyt Nederlag ved Aarhundredskiftet ved Almenskoleloven af 1903, hvor Tredelingen af Skolen indføres, og Lovens Titel og Tendens angiver tydelig nok, at Skolens Maal først og fremmest er at meddele almindelig Dannelse, medens Hensynet til senere Universitetsstudier træder stærkt i Baggrunden.

Den Mand, der ved det 19de Aarhundredes Begyndelse kom til at gennemføre den nye Skoleordning ved Nykøbing Skole, var en af de ypperste Repræsentanter for Tidens pædagogiske Ideer, nemlig S. N. I. Bloch.

Søren Nicolaus Johan Bloch fødtes ¹³/₂ 1772 i Middelfart, hvor hans Fader, Tønne Bloch, siden Dr. theol. og Biskop, først i Ribe, derefter i Odense, den Gang var Sognepræst, og han tilhørte en gammel Præsteslægt med udpræget videnskabelige Interesser. Han kom først i Skole i Ribe og derefter i Odense, hvor han undervistes af den fortræffelige Skolemand, Rector J. H. Tauber, der udmærkede sig ved »den blideste Omgang med Disciplene og ved at lede dem til

selv at tænke«¹⁾), hvorved han blev Bloch det Ideal, der i hele hans Embedstid stod ham som »Mønster for Øje«¹⁾). Bloch blev Student 1788, og tog 2den Examen et halvt Aar efter. Han begyndte at studere Teologi, men ved at fordybe sig i dette Studiums sproglige Discipliner blev han mere og mere interesseret i Filologien og tog derfor denne til sit Fag. Han blev i 1790 af den berømte Kirurg, Professor Callisen, opereret for en Benskade, der ogsaa havde pint ham i hans sidste Skoleaar, og opnaaede fuldkommen Helbredelse efter et længere Sygeleje, hvorunder han dyrkede klassisk Litteratur og Musik. I 1791 genoptog han sine Studier ved Universitetet og fik nu mere Plan i disse, bl. a. ved Rector Taubers Hjælp, der henviste ham til Eschenburgs »Handbuch der Klassischen Litteratur«. Efter to Aars flittigt og grundigt Studium tog han 1793 Skoleembedseksamen. Hans Fader ønskede, han skulde gaa den videnskabelige Vej, men han selv ønskede at komme til praktisk Skolegerning, hvorfor han søgte og fik Stillingen som 3die Lectie-Hører ved Odense Skole. Her kom han Aaret efter i en ret fremskudt Stilling, idet han ved Rectorens Død beordredes til at læse dennes Timer i Mesterlectien. Det var ikke uden Betænkelighed, at han overtog en Mesterlectie paa over 30 Elever, hvoraf adskillige var lige saa gamle som han selv, men han tog fat med stor Iver og Kraft, og ved »at behandle dem paa samme Maade, som han selv var blevet behandlet af sine Lærere, og stedse at erindre sig, hvorledes Ynglingen i den Alder tænker, vandt han snart deres hele Hengivenhed«²⁾). Han fungerede som »Subrector« indtil 1798; først da udnævntes en ny Rector i Odense, nemlig Ludv. Heiberg. Bloch var imidlertid avanceret til 5te Lectie-Hører, og i 1800 udnævntes han til Conrector ved Odense Skole. Samtidig havde han fortsat sine filologiske Studier, og

¹⁾ S. N. I. Bloch: Roskilde Domskoles Historie.

²⁾ S. N. I. Bloch: Roskilde Domskoles Historie.

ogsaa ivrigt dyrket Pædagogik og Metodik, hvad der 1798 gav sig Udslag i en vægtig Artikel i Tidsskriftet »Minerva«: Om Forberedelsen til Skoleembeder. Bloch befandt sig godt i Odense; Rector Heiberg var af samme liberale og humane Støbning som han selv, og Byens videnskabelige og selskabelige Liv tiltalte ham. Conrector-Stillingen, fandt han, var meget behagelig; kun var Gagen noget lille (500 Rdl), saa han maatte skaffe sig Ekstraandtægt ved Privatundervisning, ligesom han en Tid var kontrollerende Direktør ved Brahetrolleborg Seminarium. Da Odense Skole reformeredes 1802, steg hans Gage til 900 Rdl, saa han kunde opgive sine Privat-timer, men efter sin Faders Død 1803 begyndte han dog at tænke paa Forandring, baade for at forbedre sine økonomiske Kaar og for at faa en mere selvstændig Virksomhed. Han slog derfor til, da Hertugen af Augustenborg, der var Formand for Universitets- og Skoledirektionen, tilbød ham Stillingen som Rector ved Nykøbing Skole, hvortil han derefter udnævntes d. 17. Octbr. 1806.

Hertugen havde sikkert faaet Øje for Blochs Dygtighed og pædagogiske Interesser ved dennes førnævnte Artikel i »Minerva«. Blochs Synspunkter falder nemlig her for en stor Del sammen med Hertugens i dennes bekendte Artikel i »Minerva« (1795): »Ideer vor lærde Skolevæsens Indretning vedkommende«. Hertugens Interesse for Bloch viser sig ogsaa i følgende Bemærkninger fra Fortalen af Blochs i 1805 udgivne Bog, »Forsøg til en Theori for det udvortes Foredrag i Veltalenhed«:

Men at og den Studerende ved Universitetet vilde fornemmeligen kunne høste Nytte heraf, er en Tanke, hvortil jeg fandt tydelig Anledning i den fortrinlige Opmærksomhed og udtrykkelige Opmuntring, der værdigedes mit Forsøg af en Prinds, hvis sjeldne Omhu og Iver for Videnskaberne, vil i de lykkelige Forbedringer, der foretages med vort Fædrenelands højere Undervisningsvæsen, finde sit skjønneste og varigste Monument.

Blochs direkte Indflydelse paa Skoleordningen 1809 fremgaar af hans Selvbiografi¹⁾, hvori han fortæller, at han i Sommeren 1809 modtog Besøg af Hertugen, der bad ham om at gøre sine Bemærkninger til Udkastet til Forordningen. Bloch gav, som han skriver, en meget frimodig Betænkning, der vandt Hertugens Bifald, og modtog en bevaagen Skrivelse, hvori Hertugen bad ham være sin Konsulent i alle det lærde Skolevæsen vedkommende Anliggender.

Det, der særlig havde henledt Offentlighedens Opmærksomhed paa Bloch, var hans førnævnte Artikel i »Minerva« 1798 »Om Forberedelsen til Skoleembeder«. Ved den, siger Rasmus Nyerup i sin Skolehistorie, »fortjener han blandt Danmarks nu levende Skolemænd af første Rang Pladsen ved Siden af en Tauber og en Worm«. Hovedtankerne i den er følgende:

»En Skoleindretnings Værdi staar og falder med Lærernes Duelighed, der er afhængig baade af hans Kundskaber og af hans praktiske Færdighed. For Lærernes teoretiske Uddannelse har der altid været sørget noget, men slet intet for den praktiske. For at man kan blive en praktisk duelig Lærer, kræves først Forstaaelse af Opdragergerningen. Denne kan for en Del opnaas ved Læsning af pædagogiske Skrifter; men Erfaringen lærer, at en Lærer ofte maa slippe de skønne Teorier, han har læst sig til, fordi de pædagogiske Forfattere »skærer alle over en Kam uden at betragte de forskellige Subjekter, de mangfoldige Characterer og Hoveder, vi faae med at gøre, efter hvilke vi hundrede Gange maa omdanne vor Undervisningsmaade«. Enhver Lærer maa stadig udvikle og forny sig selv som Pædagog ved en nøje Prøven af Vekselvirkningen mellem Teori og Praxis. Ved en Skoleembedseksamens Indrettelse bør der derfor tages Hensyn baade til Lærernes teoretiske og praktiske Uddannelse.

Den teoretiske Uddannelse bør bygges paa Faglærersystemet. Det gamle Lectie-Hører-System bør absolut forkastes. Bloch henviser i saa Henseende til den tyske Pædagog Professor Gedike²⁾, men kunde ogsaa have henvist til sin Landsmand, F. C. Eilschow, der i »Philo-

¹⁾ I »Roskilde Domscoles Historie«.

²⁾ Fr. Gedike: Gesammlete Schulschriften II, 1795, S. 117.

sophiske Breve« 1748 ogsaa har hævdet Faglærersystemets Fortræffelighed. Eet Fag bør dog være fælles for alle Lærere, nemlig Pædagogik; thi Lærerens Kald er ikke blot at undervise, men ogsaa at opdrage. Bloch citerer af Gedikes Schulschriften I: »Ich verachte den Schulmann, der seine Schüler nur wissen, und, wenn's hoch kömmt, denken, und nicht zugleich empfinden, handeln, leben lehrt«. Undervisningen i teoretisk Pædagogik bør forbindes med en grundig saavel teoretisk som praktisk Uddannelse i Undervisningsmetoder. Bloch ønsker et Lærerseminarium oprettet efter disse Principper, altsaa en Undervisningsanstalt, hvor der først gives grundig teoretisk Undervisning i de forskellige Faggrupper og med Pædagogik som fælles Fag for alle Grupper, dernæst under kyndige Læreres Ledelse Uddannelse i praktisk Undervisningsfærdighed, dog saadan, at Kandidaten nok ledes, men ikke bindes, saa »at han faar Lov til selv at tænke og virke efter sin egen og ikke alene efter andres Overbevisning«.

Bloch hørte, da han blev Rector i Nykøbing, som Pædagog afgjort til de saakaldte Filantropister, d.v.s. til den pædagogiske Retning, der byggede paa Basedows Skoleprincipper, uden dog at gaa til disses Yderligheder. Det er pædagogiske Forfattere som Gedike, Niemeyer, Salzmann, Kampe, Resewitz, Rochow og Guth-Muth, der er Blochs Yndlingsforfattere. Locke, Rousseau og Basedow anerkender han som store Banebrydere inden for Opdragelsesvidenskaben, men deres Ideer maa modereres og omdannes. Guth-Muth' »Zeitschrift für Pædagogik« blev anskaffet til Nykøbing Katedralskoles Bibliotek, kort efter Bloch var blevet Rector, og forskellige Værker af Gedike, Salzmann, Niemeyer o. fl. stammer fra samme Periode. Dette viser jo ogsaa Blochs pædagogiske Stade. Som »Filantropist« kræver han, som vi har set, en grundig Læreruddannelse, og fremhæver ogsaa stadig Skolegerningens høje Værd. Betegnende er det saaledes, at han i en Skoletale, holdt i Odense 1804, viser, »at den med Rette fortjener Navn af sit Fædrenelands Ven og Velgiører, som danner dets Ungdom til retskafne Mennesker og duelige Borgere«.

Som Lærebogsforfatter staar Bloch ogsaa paa Filantropisternes Standpunkt, idet han hævder, at Lærebøgerne skal afpasses efter Elevernes Standpunkt. Bloch har udgivet en hel Del Lærebøger i Sprog og en enkelt lille Begynderbog i Kristendomskundskab. Han hævder¹⁾, at man altid i Lærebøger bør »gaa fra det Lettere og Simplere til det Vanskeligere og Lærdere«, og at man ikke bør bebyrde Elevernes Hukommelse, men lede dem til at forstaa det læstes Værdi; thi »den største Del af et ungt Menneskes Fremgang i Videnskaben er Resultatet af hans eget Studium og beror paa Graden af den Flid, hvormed han hjemme forbereder sig eller gjentager og gjør sig det eget, som Lærerne i Timerne har søgt at vejlede ham til«. Efter disse Principper har Bloch udarbejdet latinske og græske Elementairbøger og forskellige kommenterede Udgaver af græske og latinske Forfattere. For de øverste Klasser mener han, at Kommentarerne bør være paa Latin for at vænne Eleverne til at tale dette Sprog. Danske Oversættelser fraaader han Brugen af, da de let fører til overfladisk Løselighed. De kan i alt Fald kun bruges, naar Eleverne har faste Kundskaber i Sproget. Grammatik og Glosekendskab vil Bloch have henvist til Elementærklasserne, saa at Læreren i de øverste Klasser kan arbejde alene paa Tilegnelsen og Forstaaelsen af det filosofiske, moralske og reale Indhold af Klassikerne og derved udvikle Tænkeevnen, Dømmekraften og den gode Smag. Herom siger Bloch omtrent det samme som vore hjemlige Oplysningsskribenter fra det 18de Aarhundredes Midte (Eilschow, Sneedorff). Som god Filantropist erkendte Bloch naturligvis Modersmaalets Ret til at være Skolefag, og da han ved Odense Skoles Reformering i 1802 blev Faglærer i Dansk og Græsk, tog han ivrigt fat paa at udarbejde Lærebøger ogsaa i Dansk. Det var først de formelle Sider af Faget, han arbejdede med,

---

¹⁾ Prog. fra Nykøbing Cathedralsskole 1810.

idet han udgav en Retskrivningslære og den førmtalte Lærebog i det udvortes Foredrag i Veltalenhed. Senere (1808) udarbejdede han en »Haandbog i det danske Sprogs Grammatik«, der sammen med Retskrivningslæren udkom som »Fuldstændig dansk Sproglære« i 1817. Denne sidste regner han selv for et af sine Hovedværker. I Retskrivningslæren holder han paa, at Skrivemaaden i alt væsentligt skal rette sig efter Ordenes oprindelige Form, og at Stavning efter Lyd kommer i anden Række. En af hans Elever i Odense, Rasmus Rask, hyldede allerede den Gang det modsatte Standpunkt og hævdede det over for Bloch, der dog var alt for fordomsfri og god en Pædagog til at tage ham det ilde op. Han skriver derimod i Rask' Vidnesbyrd for dette Aar: »Og er han ikke af den store Hob, der uden videre Undersøgelse tager for fuldt alt, hvad Læreren siger. Idelig gjør han mig gode, velgrundede, ofte endog meget fine Anmærkninger og Indvendinger«. I religiøs Henseende var Bloch Rationalist og viser dette i sin i 1835 udgivne »Grundlag for den første Undervisning i den christelige Religion«, der kun henvender sig til Erkendelsen og i høj Grad er en Morallære. Pædagogisk set er den lille Bog præget af Filantropisternes Fordringer til en Skolebog, idet den vil modarbejde gold Udenadslæren af Læresætninger, Barnet ikke forstaar; — det gælder om at vække religiøse og moralske Følelser og Erkendelse af Gud hos Barnet, før der kan meddeles det egentlig Dogmelære. Sin Rationalisme forsvarede Bloch bl. a. over for Grundtvigs historiske Kristendom og hævdede Videnskabens Ret til Bibelkritik¹⁾, ligesom han i en Tidsskriftsartikel²⁾ fastholdt Pædagogikkens Ret til ogsaa i Kristendomsundervisning at gaa fra det lettere til det sværere.

---

¹⁾ Ideer til Forsvar for en fornuftbegrundet Christendom og d. 18de Aarh.' Theologer. 1826.

²⁾ Dansk Ugeskrift, udg. af J. F. Schouw. Bd. 6, 1835.

Filantropisterne angreb den gamle Skoles strenge Tugt og søgte at skabe god Disciplin ved andre Midler end ved Riset. Ogsaa heri følger Bloch dem. I det Skoleprogram, som han udsendte 1808, skriver han:

Skolens Hovedfordringer: Flid og Orden i Forretninger, Renhed og Anstændighed i Opførsel søges opfyldt ved at forbinde Strængthed med Humanitet, nøjagtigt Opsyn med liberal Omgangsmåde. Ingen bør upaatalt unddrage sig sin Pligt, men heller ikke bør nogen savne hos sin Lærer den velvillige Omhu, til hvilken han aabenhjertig og uden Frygt henvender sig. Udskejelser forebygges af et nøjagtigt Opsyn, som altsaa befrier fra den Nødvendighed at bestraffe dem. Er de sket, er den fortrolige Advarsel, der kan omstemme Hjertet, det bedste Middel mod Gjentakelse. Denne skal derfor blive vort første og ædleste disciplinariske Middel. Mindre Forseelser straffes, naar et Vink eller Erindring ikke vil frugte, helst med de naturlige Følger, som Feilen kan drage med sig: Den urolige separeres, den urenlige bortvises for at komme anstændigere tilbage o.s.v. Legemlige Straffe haaber man skulde ikke nogensinde blive en Fornødenhed; den Discipel, der ikke kan undvære dette Forbedringsmiddel, giver kun maadeligt Haab om sin Forbedring.

Paa eet Punkt skiller Bloch sig dog afgjort ud fra den filantropistiske Retning. Det er i Spørgsmaalet om Berettigelsen af de reale og nyttige Fags Indførelse i Skolen. Bloch anser disse nyttige Fag for alt for specielle for en Børne- og Ungdomsskole. Han staar omtrent paa samme Standpunkt som Jens Kraft, naar denne i sine »Kritiske Breve« (1761) skriver:

De, som klager over, at deres kostbare Hoved er bleven plaget med saa megen Lærdom, som de siden aldrig have kundet bruge, forlange de vel andet end en Slags Alvidenhed hos Lærerne, at de skulde forud see, hvad der vilde blive dem fornødent i Verden, at de alleene skulde have sagt dem det og for Resten intet.

Bloch ytrer sig paa følgende Måde om Sagen¹⁾:

---

¹⁾ Prg. Roskilde 1836.

Det for de specielle Livsstillinger umiddelbart Anvendelige passende sig for alt for Faa, til at noget deraf kunde gøres til almindelig Undervisningsgjenstand; ... selv den største Fremgang deri (d.e.: de nyttige Fag), om den end lod sig ved Skoleundervisning erholde, vilde dog endnu ikke medføre den Aandsdannelse, der egentlig skulde være Skolens Sag, men dertil vilde fordres noget Højere, netop ikke Materielt.

Hvor dette »Højere« er at finde, er Bloch ikke i Tvivl om. Han har udtalt det i et Skoleprogram fra 1803¹⁾:

De gamle Sprog og deres Litteratur have et saadant Fortrin, at det er umuligt, at en Undervisning, som udelukker dem, kan i Almindelighed bringe Ungdommen til den Grad af Aandsdannelse, til en saadan Udvikling af Tænkeevne og Forædling af Smagen, eller til en saadan Duelighed i at tale og skrive, som de gamle Sprogs og Classikernes Studium have til Følge: ... I de reale Discipliner (Matematik, Naturfag) og tildels ogsaa i de moderne Sprog, Historie og Geographie mangler det mest aandsdannende Element, det philosophiske, ligesom ogsaa det Smagen dannende eller humanistiske.

Derfor bør disse Fag efter Blochs Mening kun have en underordnet — for Naturfags Vedkommende en meget underordnet — Stilling i den lærde Skole; thi

²⁾ Evnen til at betragte Naturen og skjelne mellem de Gjenstande, der omgive os, synes ikke at strække sig videre end til den første Alder eller Begynderclassen, hvor jeg og anser den for meget nyttig; ... men de Sjøleevner, Naturhistorien som saadan skulde øve, blive dernæst allene de lavere, Fantasien, ved at opfatte Naturgjenstandenes Form og Udseende, og Hukommelsen, ved at huske disses Navne, Beskaffenhed og Virkninger. ... De højere, der ved Forstandsøvelse sættes i Virksomhed, saasom Tænkeevnen og Dømmekraften, ved f. Eks. at skielne mellem Hovedart og Underart, Aarsag og Virkning o.s.v., er det ikke Naturhistorien som saadan, der skjærper, men de Abstractioner, hvortil man af denne har taget Materialier og Eksempler. — Men herved bliver de højere Classer i Skolen ikke staaende, hvor Forstand og Fornuft, Dømmekraft og Smag ved Un-

¹⁾ Program fra Odense Skole 1803.

²⁾ Dansk Ugeskrift 1833. S. 333, ff.

dervisning i Mathematik, Religion, Modersmaalet, Lecture i de levende Sprog og især ved Classikernes Fortolkning faae den mangfoldigste Uddannelse; og deels blive allerede i de lavere Classer ogsaa hine lavere Sjæleevner ved Geographien, Historien og Sprogens Grammatik satte i tilstrækkelig, tildeels høiere og fleerartet Virksomhed, saa at Øvelsen paa blot sandseelige Gjenstande ikke længe vil til Aandsdannelse være fornøden.

At Bloch var Ny-Humanist af reneste Vand, er der ikke Tvivl om. Som videnskabelig Filolog var han Elev af det 18de Aarhundredes klassiske Filologer, — han nævner selv¹⁾ Hemsterhuis, Valckenaer og Lennep, — og frembragte sit betydeligste inden for græsk Filologi; bekendt er jo hans Teori om, at den græske Udtale, som den nu lyder i Grækernes Mund, i alt væsentligt er den samme som Oldtidens Grækernes.

Rector Bloch blev ved sin Ankomst til Nykøbing i Efteraaret 1806 meget venlig modtaget, endog af sin Formand, Mag. Bastholm, uagtet denne ikke saa ganske med sin gode Vilje var gaaet af. Han havde faaet dygtige unge Medlærere, og det lykkedes ham derfor snart at bringe Skolen »i Flor«. Ved Plakaten af 1805 og en Forordning af ¹²/₁₂ 1806, var Nykøbing Latinskole blevet Lolland-Falsters Stifts Hovedskole, var blevet Nykøbing Katedralskole. Herom skriver Bloch i Skoleprogrammet 1808:

Allerede i Mands Minde havde Lolland og Falster tvende a potiori saakaldede latinske Skoler, den ene i Nakskov, den anden i Nykjøbing. Af Disse blev den Første ved den almindelige for Danmark evig vigtige og hæderfulde Skolereform i Slutningen af Aaret 1806 forandret til en Middelskole, hvis Bestemmelse og Indretning kan erfares af den om dette Slags Skoler ergangne Kongelige Forordning af 12. Decbr. s. A. Nykjøbing Skole derimod blev formodentlig især formedelst dens bekvemme Beliggenheds Skyld, betydelig ud-

---

¹⁾ Prg. Nykøbing 1812.

videt, og da Øerne Lolland og Falster nu ogsaa udgjorde et Stift, ophøjet til for Fremtiden at være dette Stifts Hovedskole, og som saadan forpligtet til at modtage de Disciple, der fra Nakskov Skole, efter at have der naaet det bestemte Maal af Kundskber, hertil dimitteredes; skjønt Den iøvrigt ligesaa lidet som noget andet Stifts Kathedralskole blev dermed saa udelukkende bestemt for sit District, at Forældres Valg af, hvad for en Skole i hele Riget De vilde betroe deres Børn til, derved skulde have lidt den allermindste Indskrænkning.

Plakaten af 1805 paabød, at hver af Skolernes Klasser skulde undervises i sit Lokale. Dette har Bloch ikke kunnet faa virkeliggjort det første Aar; thi i det gamle Lokale i Klosterfløjen var der jo kun eet ret indskrænket Rum. Der indledes da straks i 1807 Forhandlinger om Køb eller Opførelse af en Bygning til Skolen. I 1807 købtes en Grund med et lille Hus i Langgade, kaldet »Farvergaarden«, men baade Grund og Bygning solgtes igen, da der snart efter indledes Forhandlinger om Køb af den nuværende Skolegaard i Slotsgade. Om det gamle Skolelokales Tilstand og om Købet af det nye har Rector Bloch meddelt følgende¹⁾:

Det hidtilværende Skolelocal i Nykiøbing paa Falster var et af de allersletteste og ubequvneligste i hele Landet. Det udgjorde ingen Bygning for sig selv, men bestod af den nederste Etage i en af Kirkens Sidefløje, var lidet, og formedelst de tykke Mure, det lave Loft og de smaa Vinduer temmelig mørkt. I Bygningens hvælvede Kjeldere og en mørk Gang ved Siden var Stadens Fængsel, og i den anden Etage oven over Raadstuen. Da her ikke alene ugentlig holdtes Byeting og Forligelsescommissioner og desuden til forskellige Tider Landmilicesessioner, Søe-Enroulleringer o.s.v., men endog det borgerlige Militære her foretog sine Vaabenøvelser, saa ofte Veiret var ufordeelagtigt eller Exercerpladsen smudsig, saa maatte denne Forbindelse med Raadstuen være til stor Uleilighed og Hindring for Undervisningen i Skolen, saa meget mere som der kun var enkelt Loft imellem Etagerne. Undervisningen havde derfor ofte i Sessions-

¹⁾ Universitets- og Skole-Annaler 1808.

og Exercceringstiden maattet udsættes. Da desuden Kirken rager saa højt op over Bygningen, at den nødvendigvis brækker visse Vinde, saa foraarsagedes derved ofte i Skolen en saadan Kakkellovnsrøg, at baade Lærere og Elever maatte forlade den.

Medens der tænktes og arbejdedes paa at skaffe Skolen et andet, hensigtsmæssigere og værdigere Local, tilbød sig dertil en særdeles beqvem Lejlighed, da Enkefrue, Justitsraadinde Hinckeldey tilbød at afhænde den af hende selv beboede Gaard i Nykøbing med dertil hørende Gaardsrum og Have. Denne Gaard, beliggende paa Byens Hovedgade, er i Aaret 1786 opført af Grundmuur (af Materiale fra det nedbrudte Nykøbing Slot), og bygget med ligesaamegen Soliditet som Smag og i enhver Henseende paa det bedste vedligehold. Til den store Hovedbygning, som bestaar af to høie Etager foruden Kielder, stode endnu en toetages Sidefløi af samme Bygningsmaade. Den nederste Deel af det reelle Gaardsrum har paa hver Side en lang Bygning, hvori findes Stalde, Vognremise, Brændehuus og en-deel andre Beqvemmeligheder. Af disse to Bygninger er Gavlen Grundmuur, Resten nyt Bindingsværk, og midt imellem dem er Port og Udgang til Stranden og til Gaardens ligeoverforliggende Have. Saadan var den Bygning, som blev Skolen tilbudet for en Kjøbesum af 15000 Rdlr, Kakkellovnene iberegne, og paa Vilkaar strax at tiltrædes til 1. Maj 1808. — Efter at have ved Overlæg med Bygningskyndige forvisset sig om, at denne Priis ikke var ubillig, indstillede Directionen til allerhøieste Approbation, at bemeldte Gaard maatte kjøbes til Skolebygning for den lærde Stiftsskole i Nykøbing. Det behagede derefter Hs. Majestæt under 23. April d. A. at bifalde bemeldte Gaards Kjøb for den Sum 15000 Rdlr, imod at den til 1. Maj d. A. til Skolen skulde aftrædes.

Denne Skole, hvis Disciples Antal siden Reformens Indførelse i Oct. 1806 er voxet fra 14 til 32, har da nu saaledes faaet sin Trang til en bedre Lejlighed afhiulpet, at saavel Undervisningen er forskaffet et stort og smukt Local, som Rector en beqvem og rummelig Bopæl. Paa hvad Maade den gamle Skolebygning kunde udbringes til nogen Fordeel for Skolen, er ikke endnu afgjort. For nærværende Tid bruges den til militært Hospital.

Det lykkedes ikke at udbringe det gamle Skolelokale til nogen Fordel for Skolen. Det brugtes altsaa i kort Tid til militært Hospital, »dog uden at foregribe Skolens Ejendomsret«, og stod derefter i lang Tid tomt og i temmelig forfalden

Tilstand. Af og til gav omflakkende Gøglere Forestilling der. 1821—22 anstilledes adskillige Undersøgelser om, hvem der havde Ejendomsret til det, Byen eller Skolen. De førte ikke til noget Resultat. I 1837—38 prøvede man igen at komme til Klarhed om Sagen, hvad heller ikke nu lykkedes; men ved en Skrivelse af 15. Septbr. 1838 fra Universitetsdirectionen tillodes det, at det Classenske Fideicommis' falsterske Bog-samling opstilledes i det gamle Skolelokale. Der skulde ikke betales Leje, men det Classenske Fideicommis skulde selv istandsætte og indrette Lokalet. Hvis Skolen forlangte Bog-samlingen flyttet, skulde den give en Erstatning af indtil 200 Rdlr. 1858 søgte Byen igen at faa Raadighed over Lokalet, og ved en ministeriel Resolution af 4de April 1859 cederede Skolen sin Ret til det gamle Skolelokale til Byen, mod at denne overtog Skolens tidligere indgaaede Forpligtelse til det Classenske Fideicommis.

Nykøbing Katedralskoles nye Bygning, blandt hvis Inventar et Urværk nævnes, formentlig det, der endnu findes paa Skolen, indviedes d. 1. Juli 1808 med stor Højtidelighed med blomstrende Taler af Biskop Boisen og Rector Bloch, og nu kunde Skolen begynde Arbejdet efter de nye Skoleplaner.

Efter disse skulde der være 4 toaarige Klasser, til hvis Oprettelse »taalelige« Skolepenge skulde afkræves velstaaende Forældre (20 Rdlr. aarlig). Fagene var Dansk, Latin, Græsk, Hebraisk (for Teologer), Tysk, Fransk, Religion og Moral, Historie, Geografi, Aritmetik, Elementargeometri og Kalligrafi. Hvor det kunde ske, skulde desuden undervises i Naturkundskab, Anthropologi, Engelsk, Tegning, Sang og Gymnastik. Det var Hertugen af Augustenborgs Idé, at der skulde oprettes Specialklasser for hvert Fag, saaledes at en Elev, der var forud for sin Klasse i enkelte Fag, kunde rykke op i en højere Klasse i disse. Ved Nykøbing Skole indrettede Bloch saadanne Fagklasser, hvad der kan ses af hans første Programmer, saaledes at Skoleklasserne mer eller mindre

løb over i hinanden, idet de ældste og fremmeligste af Eleverne af det ene Aarshold begyndte nye Fag med det nærmest højere. Denne dobbelte Klasseordning frembød naturligvis mange Vanskeligheder og holdt sig ikke ved Nykøbing Skole ud over Blochs Tid. Af de Fag, der ikke var obligatoriske, indførte Bloch lidt Naturhistorie og Naturlære i nederste Klasse, og Sang og Musik, hvori Kirkens Organist underviste (Hagenstrøm [til 1810], Braase), medens han var ængstelig for Gymnastik paa Grund af de Uheld, der kunde indtræffe. Han mener ogsaa¹⁾, at Elevernes »Legemsbevægelse« i Fri-kvartererne, hvor de forlyster sig med Boldspil, Styltegang, Kapløb o. lign., gør Gymnastik overflødig. Derimod indførte han Svømning allerede 1808 — dog uden for den egentlige Skoletid, — idet han erkendte, at Forbud mod Badning var uigennemførligt; derfor var Badning under Opsyn at foretrække.

Rector Bloch var en overmaade human Skoleleder, der lagde stor Vægt paa Skolegerningens opdragende Side. Han fremsætter i sin Selvbiografi²⁾ sine pædagogiske og didaktiske Grundsætninger saaledes:

Intet bør gjøres for at glimre eller for en Examens Skyld, men Alt for at Ungdommens Aand og Hjerter, Forstand og Smag paa en liberal Maade kan uddannes; at god Disciplin ikke er den, der allene ved bestandig Frygt for Læreren og Stokken holder Ungdommen i Ave, men den, der uden at forlange den naturlige Munterheds Opofrelse ved en rolig og blid Alvor veed at vedligeholde Orden og Anstændighed, at Kjærlighed til Ungdommen, hvorved ikke forstaaes en utidig Overbærenhed med dens Fejl, forbunden med Sindighed og Sympathi af den Alders Følelser, er Sjælen i al Opdragelse, og at derimod Tvangsmidler og legemlig Straf kun maa være det yderste og sidste Middel..., og dette allermindst maa anvendes mod Flidsmangel, mod hvilken en slet Charakter er det eneste passende udvortes Middel til Underretning for Forældrene og Ærelystens Ansporelse, og selv i Charaktererne maa gjøres For-

¹⁾ Prg. Nykbg. 1810.

²⁾ Roskilde Domscoles Historie.

skel paa, hvad der er Flidsmangel, og hvad Fejltagelse eller undfaldet Hukommelse, samt ligesaavel bør sees paa, hvad der har været godt og rigtigt, som hvad fejlagtigt; ... kort at den pædagogiske Disciplin maa være himmelvidt forskjellig fra den militære, ... og at endelig Midlerne umuligen kunne være de samme ved Alle, men maa være forskjellige efter enhvers forskjellige Charakter. ... Selvvirksomheden, fornemmeligen hos de ældre Disciple, maa fremkaldes ved at vække Lysten til Studium paa egen Haand af det ikke Foreskrevne, men ei ved Foresætning af for lange Pensa og for kort Veiledning i disse, hvad kun fører til Sluddervornhed eller til at tage Privathjælp, hvilket Skolen netop burde gjøre unødvendigt; ikke at tale om, at der efter en 6 til 7 daglige Skoletimer aldrig burde fordres Mere af Disciplene, end hvad et almindeligt Hoved godt kunde fuldende i en 3 Aftentimer, skriftlige Arbejder iberegne, saa et ethvert Pensum ikke krævede Mere end en halv Time; thi for store Fordringer svække netop den Fliid, man vilde befordre, og efter Kl. 9 burde man dog lade især den Yngre have fri.

Bloch befandt sig godt i Nykøbing, hvor han ogsaa vandt sig to »uforglemmelige« Venner, nemlig Biskop Boisen og Sognepræsten i Købelev, Dr. Rasmus Møller. I det ydre havde han adskillige Besværligheder at kæmpe med i Krigsaarene: hans Gage blev næsten til intet i Pengekrisens Tid, og i 5 Aar havde han militær Indkvartering. I 1812 fik han Opfordring til at søge Rectoratet i Roskilde, men afslog det; i 1814 fik han fornyet Opfordring til det samme, og Undervisningsdirectionen gav ham endda et Aars Betænkningstid. I 1815 bestemte han sig til at følge Opfordringen og tiltraadte Embedet som Rector i Roskilde i November Maaned. 11 af hans Disciple i Nykøbing fulgte med ham til Roskilde for stadig at nyde godt af hans Undervisning. I Roskilde virkede han til 1850, og han boede derefter i København til sin Død 1861.

Samtidig med Blochs Ansættelse som Rector i Nykøbing udnævntes 4 *Adjuncter*. Det var den førnævnte O. Lund, samt K. Nyholm, J. M. K. Betz og J. F. Lund. De ansattes alle som Faglærere.

Kristoffer Nyholm er født 1781 i Odden, hvor hans Fader da var Præst. Han blev Student fra Roskilde 1799 og tog teologisk Attestats med Udmærkelse 1804. Han var et begavet og dygtigt Menneske, der udførte et godt Arbejde som Lærer ved Nykøbing Katedralskole, hvor han underviste i Dansk, Historie og Geografi og tillige førte Opsyn ved Svømningen. I 1815 forlod han Skolen for at blive Feltpræst ved den Hærafdeling, Danmark sendte til Frankrig. 1819 ansattes han som Præst i Helsingø og 1825 i Nyborg, hvor han døde 1859.

Johan Michael Kristian Betz er født i Frankfurt a. M. 1776. Hvem hans Fader var, vides ikke; hans Moder flyttede 1780 til Danmark og blev 1787 gift med Præsten i Kvislemark, L. K. Smith. Betz blev Student fra Frederiksborg 1793, tog filosofisk og filologisk Examen 1795 og teologisk Attestats 1804. Han underviste i Nykøbing i de nyere Sprog, Latin og Skrivning og havde Ord for at være en særdeles habil, interesseret og samvittighedsfuld Lærer. I 1814 blev han kaldet til Sognepræst i Snejberg i Ribe Stift, hvorfra han Aaret efter forflyttedes til Grevinge paa Sjælland. Herfra tog han Afsked 1825 og døde som sindssyg 1846.

Jørgen Frederik Lund er født 1782 i København og var Søn af en Handskemager. Han blev Student fra Københavns Skole 1801 og tog Aaret efter filosofisk og filologisk Eksamen. Derefter var han i 1½ Aar paa det pædagogiske Seminarium, hvor han særlig lagde sig efter Matematik og Fysik. Han fik 1804 Ansættelse ved Statsgældkontoret, hvor han havde gode Udsigter til at avancere, men da han i 1806 fik Opfordring til at søge til det lærde Skolevæsen, fulgte han den og ansattes i Nykøbing, hvor han underviste i Matematik og Naturfag. Han var en højtbegavet Mand og en dygtig Lærer. I 1817 fik han Prædikæt af Overlærer, og i 1819 forflyttedes han som virkelig Overlærer til Metropolitanskolen. Han tog Afsked 1846 og fik da Titel af Professor.

Da Olaus Lund 1810 ansattes som Kateket i Nykøbing, udnævntes som før nævnt *L. Balsløw* til Adjunct i hans Sted.

Rector Blochs Eftermand blev hans Ven og fhv. Collega i Odense, senere Rector i Fredericia, *Thomas Trojel*. Han er født 1774 i Odense, hvor hans Fader, H. J. Trojel, en vittig og bidsk satirisk Mand, var Procurator og Raadmand. Hans Farbrødre var Sognepræst i Nebbelunde, Hans Kofod Trojel, og de kendte Digtere, Peder Magnus og Peder Kofod Trojel. Moderen, der var født Schmalz, var en Datterdatter af Købmand og Kirkeværge Henrik Smidt i Nykøbing. Rector Trojel havde saaledes Tilknytning til Lolland-Falster, hvad jo ogsaa hans lille Skrift, »Gamle Efterretninger om Fuglse Herred paa Laaland« (1811), vidner om. Thomas Trojel blev Student fra Odense 1790 og tog 1794 teologisk Attestats. Straks efter ansattes han som Hører ved Odense Skole, og ved dennes Reformering 1802 udnævntes han til Overlærer i Historie og Geografi. Trojel stod i Odense S. N. I. Bloch nær, baade privat og i pædagogiske Synspunkter, og var en svoren Tilhænger af de Skoleidealer, Forordningen af 1809 er bygget paa. Dette fremgaar bl. a. af en Afhandling¹⁾ af ham: »Bidrag til Besvarelsen af det Spørgsmaal: Anstrænges Disciplene i herværende omformede Skole over deres Kræfter«. Han besvarer Spørgsmaalet benægtende.

De mange og vekslende Undervisningsfag, mener han, virker »opmuntrende og vederkvægende«, og de nye Metoder letter Hjemmearbejdet. Han indrømmer vel, at Fagtrængsel og de nye Undervisningsmetoder, der skærper Elevernes Evner til Iagttagelse og Forstaaelse, i langt højere Grad slider paa Elevernes Kræfter end den Undervisning, der bygger paa Hukommelsen; — men det er godt; desto lettere bliver det at sortere Eleverne og faa de svage og tungt begavede ud af Skolen. Elevernes Arbejdsdag mener han

¹⁾ Prg. fra Odense Skole 1804.

ikke er for lang. Elevernes Dag er fra 6 Morgen til 10 Aften, altsaa 16 Timer; heraf tilbringes 7 Timer i Skolen, og 3 à 4 bruges til Hjemmearbejde, — altsaa har Eleverne fri 5 à 6 Timer om Dagen. Det, mener han, er tilstrækkeligt. Ferierne maa kun være korte, ellers glemmer Eleverne for meget.

Pædagogisk set stod Trojel vistnok Bloch nær; i faglig Henseende er de mere forskellige. Trojel er Historiker, men har kun offentliggjort en lille historisk Afhandling¹⁾: »Udsigt over Nordens Forfatning mod Slutningen af 14de Aarh. som Indledning til nogle Bemærkninger over Aarsagerne til Kalmar-Unionens Ophævelse«. Den er ganske velskrevet, men naturligvis nu forældet.

Som Rector i Nykøbing underviste Trojel naturligvis i de øverste Klasser i Latin, Skolens Hovedfag, men hans specielle Fag var som nævnt Historie og Geografi. Han har ikke som Bloch udtalt sig om Skolespørgsmaal i Programmerne, og i Nykøbing Katedralskoles Forhandlingsprotokol for Lærermøderne har Trojel kun indført enkelte Oversigter over Timefordeling o. lgn. og kun i de første 3 Aar, han var Rector, saa det er vanskeligt at faa noget Indtryk af ham som Skoleleder. Han var dog sikkert en dygtig og interesseret Skolemand og nød almindelig Agtelse. I 1830'erne begyndte han at blive svagelig og fik derfor efter Ansøgning Afsked 1837. Han blev boende i Nykøbing, hvor hans eneste Barn, en Datter, var gift med Købmand H. K. Mackeprang, og døde i 1839.

Rector Trojels Medlærere var i de første Aar de tidligere nævnte J. F. Lund og L. Balsløw. Nyholm forlod Skolen kort efter Rector Trojels Ansættelse, og i Stedet for Betz var i Efteraaret 1815 blevet ansat en ny Adjunct, nemlig *Hans Jacob Blicher*.

Han er født 1789 i Gunslev, hvor Faderen, D. N. Blicher,

---

¹⁾ Prg. fra Odense Skole 1808.

der var Fætter til Digteren St. St. Blicher, var Præst. H. J. Blicher blev Student fra Schouboes Institut i København 1806 og teologisk Kandidat 1811. 4 Aar efter ansattes han ved Nykøbing Katedralskole og virkede her til sin Død i Januar 1863. Han vandt sig i denne lange Tid mange Venner og var almindelig agtet og afholdt af sine Elever. Det gav sig Udtryk ved hans Død, idet der da straks af hans Venner og Elever stiftedes *et Legat* paa 500 Rdlr, som bærer hans Navn, og hvis Renter hvert Aar uddeles til en flink og trængende Dimittend. H. J. Blichers Fag var Latin, Græsk og Religion (undertiden Hebraisk). Han fik i 1829 Prædikat af Overlærer og udnævntes til virkelig Overlærer 1847. Fra 1827 og til sin Død var han Skolens Regnskabsfører. I Skoleprogrammet for 1863 skriver Rector Paludan-Müller følgende Mindeord om ham:

Blicher var en samvittighedsfuld Lærer, hvis retskafne Vandel og ædle Personlighed vandt alle hans Omgivers Højagtelse og Hengivenhed; navnlig var det smukt at se, hvor højt han paaskønnedes af sine ældre Disciple. Som Regnskabsfører udmærkede han sig ved Paalidelighed og Nøjagtighed; i de Aar, jeg har været Medlem af Skolens Forstanderskab, mindes jeg ikke at have set en eneste Antegnelse til hans Regnskaber af nogen Betydenhed. De, der har kendt den rolige og fordringsløse, alvorlige og dog milde Mand, der fast og stadigt gik sin Gang gennem Livet, vil ikke glemme ham — Skolen vil længe bevare Mindet om den »gamle Overlærer«.

Det varede et Aar, inden der ansættes en Adjunct i Nyholms Sted. Først 1816 udnævntes en saadan, nemlig *Frederik Julianus Schaldemose*.

Han er født 1783 paa Wedelsborg, hvor Faderen var Skovrider. Han blev 1801 Student fra Horsens Skole og tog filologisk og filosofisk Eksamen 1802. Ved Krigens Udbrud 1807 var han Løjtnant i Landeværnet. Han blev taget til Fange af Englænderne og skulde paa et engelsk Skib føres

til England, men Skibet strandede paa Hollands Kyst, hvorved Schaldemose slap ud af Fangenskab. Han var en Tid Soldat i Holland, siden Tjener hos en fransk Officer og kom derefter ind i den franske Hær, hvor han avancerede til Officer og var med i Kampene i Spanien. I 1812 fik han af Napoleon bevilget Afsked og rejste hjem til Danmark, hvor han blev Løjtnant ved »norske Livregiment«. Da han 1816 kom til Nykøbing, synes han at have været stærkt interesseret i gammelnordisk Digtning. Han har i Aarene omkring 1816 afskrevet en hel Del islandske Sagaer og gjort det overordentligt sirligt og godt, ligesom han havde forsøgt sig som Digter i romantisk Stil for en Del over nordiske Emner. Nogen stor Digter blev han ikke, men nogle af hans Digte var ikke saa helt ringe; et enkelt »Smeden fra Helgoland« figurerer jo endnu hyppigt i danske Læsebøger. Han underviste i Nykøbing i Dansk og nyere Sprog, særlig Fransk; til Brug ved Undervisning i sidstnævnte Sprog udgav han en Læsebog og Grammatik. Han var ogsaa i Nykøbing en flittig Oversætter af latinsk og græsk Litteratur, hvorom Skoleprogrammerne bærer Vidnesbyrd. Han blev i Nykøbing til 1825; saa fik han Afsked med Pension. Han var et mærkelig ustadigt og uroligt Menneske, og efter at være taget fra Nykøbing forsøgte han sig med mange Ting. 1825—26 var han saaledes Skolebestyrer i Køge, 1826—30 Toldbetjent i København, 1830—39 Materialskriver paa Kronborg, 1843 Mel- og Grynhandler i København og siden en Tid Kaffeskænker. Samtidig udfoldede han en utrolig litterær Virksomhed: han udgav Ugeblade og besørgede Udgaver af ældre og nyere dansk Litteratur, og han oversatte fra snart sagt alle mulige europæiske Sprog. I sine sidste Aar var han aabenbart blevet en skuffet og bitter Mand, der fandt Tilfredsstillelse i Skandalehistorier og giftige Angreb f. Eks. paa Grevinde Danner. Han døde i København 1853.

Da Adjunct L. Balsløw i 1817 forlod Nykøbing, ansattes

i hans Sted Overlærer *Peder Grib Fibiger*. Han er født 1784 paa Snoghøj Færgegaard, hvor Faderen, Prokurator G. Fibiger, var Transportforvalter. Han er opkaldt efter sin Olfader paa mødrene Side. Tordenskjolds Kampfælle, Peder Grib, og kom som Barn i Huset hos Rector Tauber i Roskilde, fra hvis Skole han 1801 blev Student. Han studerede klassisk Filologi og gennemgik det pædagogiske Seminarium. 1809 vandt han Universitetets Guldmedalje paa en Besvarelse af den æstetiske Prisopgave (Om Elegien). Aaret efter blev han Adjunct i Roskilde og 1817 altsaa Overlærer ved Nykøbing Katedralskole. Han underviste her i Latin og Græsk og var en overordentlig elskværdig og dygtig Lærer, der klart og aandfuldt, men ogsaa med Vid og Lune, tolkede de gamle Classikere, og særlig betydelig var han som Græsklærer. Til Skolens Programmer har han leveret adskillige Bidrag. I 1817 saaledes et højstemt Lovkvad paa Latin og Dansk ved Reformationens 300 Aars Jubilæum. Luthers modige Optræden i Worms skildres f. Eks. saaledes:

O du, som ærer Marathons Sejerstegn
og fromme Liv af Decier, offret for
det elskte Fædreland, og store
Hannibal skænker din Medynks Taare!
Hid vende bør du, hid, dit Beundringsblik
fra store Oldtids skinnende Billede
til denne Kamp, til ham, der ikke
skjælver i truende Fyrsters Domkreds.

I Oversættelse har han i Programmer udgivet Euripides: *Kyklopen*, 6te Sang af *Odyseen* og *Juvenals* 6te *Satire*, de sidste to i samme Hefte, for over for:

denne henved 3000 Aar gamle Skildring af Pigen, som hun bør være — god, blyfærdig, huslig, — malet med den heroiske Alders høje *Simplicitet* og den grædske Naturs yndigste *Farver* at stille det modsatte *Maleri* af Kvinden i sin dybeste *Fordærvelse*, denne

med uovergaaelig Kraft udførte Skildring af de romerske Standsdamer i Juvenals Tid.

I 1821—22 udgav han en Oversættelse af Sophokles' Tragedier i 2 Bind, der anses for at være den danske Oversættelse, der slutter sig nøjest til Originalen.

I Slutningen af 1822 forlod han Nykøbing for at overtage Stillingen som Rector i Kolding; som saadan døde han 1833.

Ved Overlærer J. F. Lunds Forflyttelse til Metropolitan-skolen ansattes *Jørgen Ludv. Berg* som Adjunct i Nykøbing. Han er født 1787 i Virring, hvor Faderen var Præst, dimitteredes 1805 fra Aarhus og tog Aaret efter filologisk og filosofisk Eksamen. Et Par Aar var han Alumnus paa Valckendorfs Kollegium og derefter Huslærer i Norge. I Nykøbing virkede han fra 1819 til 1846; da tog han Afsked og bosatte sig i København.

Han underviste i Nykøbing i Dansk, Fransk, Historie, Geografi og Naturhistorie samt i Gymnastik. Han var Nykøbing Katedralskoles første Gymnastiklærer og begyndte som saadan omkring 1835. Han er en flittig Bidragyder til Skolens Programmer bl. a. med Oversættelser fra Fransk («Tryllepigen»), Tysk (Grillparzer: »Det gyldne Skind») og Latin (Virgil). I en Afhandling (Prg. 1836) drøfter han »Rette Meed, Maal og Maade for Ungdommens Undervisning i Almindelighed og den studerende Ungdoms i Særdeleshed«. Han hævder heri den »historiske« Metodes Berettigelse:

Just fordi den tidlige Alder ikke forstaar sig paa Abstraktion, maa enhver Methode, som er grundet herpaa, udvises af vore Skoler, naar vi ikke vil spilde Tiden og arbejde forgjæves; og just derfor maa den historiske Methode være den rigtige, der ikke byder os abstrakte Punkter og Linier, men høje Værker i saa simple Forhold, at Slægten i sin Barndom var i Stand til at udføre dem, som Individet i dets Barndom er i Stand til at fatte dem.

Han fremhæver Oversættelsens Betydning:

Forstanden kan vel føle Behag ved den formelle Beherskelse af et fremmed Sprog, men Indholdet naar ikke Hjertet, hvorhen kun det Sprog formaaer at naa, som Moderen lagde paa Barnets Læber.

Berg er aabenbart noget paavirket af Grundtvig; de sidste Linier minder os om dennes Digt »Modersmaalet«, men det var nu ikke skrevet 1836. Berg havde ogsaa megen Interesse for Modersmaalet og angreb i Programmet 1827 Rasmus Rask' radikale Retskrivningsteorier, for Aaret efter at »bøde« paa det ved en Oversættelse af Ciceros »Lælius, en Samtale om Venskab«, med følgende Tilegnelse:

Vor herlige Sproggrandsker, Højædle og Højtærede Hr. Professor R. Rask, bedes at modtage min Vennehilsen iaar med samme Godhed som Fejdebrevet ifjor.

I Stedet for Overlærer Fibiger kom i 1822 Overlærer *Hans Hansen*. Han er født i 1783 i København, hvor Faderen var Tømrersvend, blev 1801 Student fra Metropolitanskolen og tog Anden-Eksamen 1803. Han virkede derefter i flere Aar som Timelærer ved ovennævnte Skole, hvorved han 1812 ansattes som Adjunct, og hvorfra han forflyttedes som Overlærer til Nykøbing. Han var her Lærer i de gamle Sprog, og at dømme efter hans Bidrag til Skolens Programmer, var Græsk hans Yndlingsfag. Han har saaledes meddelt Oversættelser af Smaastykker af Plutark og Herodot. Han virkede kun 4 Aar i Nykøbing, idet han døde 1826.

I 1824—25 var *Lars Nannestad Boisen* konstitueret Lærer ved Nykøbing Katedralskole. Han var en Søn af Biskop Boisen, født 1803. Student fra Nykøbing 1819 og cand. theol. 1824. Han forlod Skolen for at tiltræde en Udenlandsrejse. Siden blev han Præst, først i Assens-Kjærum, siden i Vesterborg.

Boisens Efterfølger blev *Johan Buntzen Koch*, der er født 1804 i Horbelev, hvor hans Fader var Præst. Hans Moder

var Laurens Marie Buntzen, en Søster til Fru Gyllembourg. Han blev Student fra Nykøbing 1821, cand. theol. Januar 1826, hvorefter han ansattes i Nykøbing. Han forlod Adjunctstillingen 1830 for at blive Præst. Hans sidste Embede var Horbelev, hvor han døde 1877.

Ved Overlærer H. Hansens Død 1826 ansattes *Thomas Nicolaj Nielsen* ved Nykøbing Katedralskole. Han er født 1804 i Udesundby, hvor Faderen var Skolelærer. Han blev Student fra Frederiksborg 1821 og cand. theol. 1826. I 1829 kaldedes han til Sognepræst i Dejbjerg og var siden i Melby paa Sjælland, Nykøbing F. (1846—50) og Ramløse paa Sjælland. Fra sidstnævnte Sted tog han Afsked 1871 og døde samme Aar.

Hans Efterfølger blev *Ole Støedt Trojel*, der er født 1781 i Nebbelunde, hvor Faderen, Jacob Kofod Trojel, var Præst. Han var altsaa Fætter til Rector Trojel. Han er dimitteret 1802 fra Vordingborg, blev cand. theol. 1810 og var derefter Huslærer forskellige Steder, indtil han 1829 blev Adjunct ved Nykøbing Katedralskole, hvor han mest underviste i Latin; i de lavere Klasser ogsaa i Dansk. Han fik Afsked 1843.

J. B. Kochs Efterfølger 1830 blev hans Broder *Hans Peder Gyllembourg Koch*, der er født 1807, blev Student 1825 fra Nykøbing og cand. theol. 1830. Han var kun ved Nykøbing Katedralskole i 4 Aar; saa blev han Præst først i Jylland, siden, 1843—60, i Sdr. Kirkeby og 1860—83 i Nr. Vedby. Hans Efterfølger blev *Hans Jens Smidth*, der er født 1809 i Morsby paa Falster, hvor Faderen var Præstegaardsforpagter. Han blev Student fra Nykøbing 1826 og cand. theol. 1832. Derefter var han Huslærer, til han 1834 ansattes ved Nykøbing Katedralskole. Han underviste i Historie, Latin og Geografi, undertiden ogsaa i Matematik og gik i 1846 af med Vente-
penge.

Til Rector Trojels Efterfølger valgtes Skolebestyrer i Fredericia *Erik Peter Rosendahl*. Han er født 1792 i Hatting, hvor Faderen var Sognepræst, blev dimitteret 1811 fra Horsens og tog Anden-Eksamen Aaret efter, hvorefter han blev Adjunct i Horsens. Her vaagnede hans Lyst til at hellige sig Skolegerningen som Livskald, og han rejste derfor 1815 til København for at dygtiggøre sig til et overordnet Skoleembede. Her studerede han meget flittigt Teologi, Filosofi og Filologi, men da han tillige for Udkommets Skyld maatte slide med Privatundervisning, overanstrengte han sine Øjne og kunde i lang Tid ikke arbejde. I 1818 var hans Øjensygdом nogenlunde hævet, og han modtog derfor en Opfordring til at søge Stillingen som Bestyrer af Fredericia Skole. Hans Helbred voldte ham i Begyndelsen nogle Vanskeligheder, men det bedredes efterhaanden, især efter en Udenlandsrejse 1830. Han underviste i Latin, Græsk, Hebraisk og Tysk i øverste Klasse, og i Religion og Naturhistorie i hele Skolen. Det sidste Fag havde han en vis Forkærlighed for og indførte Undervisning deri i alle Klasser, da han var kommet til Nykøbing. Af andre nye Fag indførte han i øverste Klasse »Antikviteter og Mytologi« (Oldtidskundskab) og Tysk Stil.

Han synes at have været en interesseret og samvittighedsfuld Lærer og Skoleleder, overordentlig velmenende og omsorgsfuld over for sine Elever, undertiden meget bekymret over Sygelighed eller daarlige Evner hos dem. I 1840 skriver han i Skoleprogrammet:

Det har været en meget vanskelig Opgave at bringe nogen Ænhed tilveje i Undervisningen, hvor de, der skulde modtage samme, var af saa forskellige oftest underordnede Ævner og stode paa et saa højt forskelligt Standpunkt med Hensyn til Forkundskaber. ... Jeg haaber, det maa komme til almindeligere Erkendelse, at uden naturligt Kald bør ingen opofre sig til Studeringer. ... Der har i Aarets Løb været megen Sygelighed blandt Eleverne: Ondartede Febre, Mæslinger, skrufuløse Tilfælde, Nerve- og Øjensvækkelse. ... De skrufuløse Tilfælde skyldes sikkert Landets lave Beliggenhed, men mangan Nerve-

svaghed, Øjensvaghed og Hovedpine skyldes, at mange for tidligt begynder et anstrengende Studium.

I 1841 udkaster han i Skoleprogrammet en Plan for, hvorledes Ungdommens Undervisning bør ordnes:

I Forberedelsesskolen bør Drengen ikke bebyrdes med ret megen positiv Læren, men kun sysselsættes, saa at Aand og Tænksomhed vækkes. Han bør kun øves i at læse og skrive sit Modersmaal og i lidt Regning, Historie og Geografi, men ikke forvirres ved at begynde paa flere Sprog, hvorved Evnerne slappes og den naturlige organiske Udvikling hindres og standses. ... I den højere Skole bør man heller ingenlunde fremskynde eller fremtvinge Eleverne. Et Aar mere eller mindre i en Classe, et Aar kortere eller længere i Skolen, bør aldrig komme i Betragtning, for at Munterheden, som dog uimodsigeligen behøves, ikke skal underkues. Baade for Helbredet og den akademiske Modenhed sørges altsaa bedst, naar man hverken alt for tidligt lader den unge begynde at tage fat paa de alvorlige Studier eller for tidlig fjører ham i eller ansporer ham til at forlade Skolen. ... Jeg sørger over at se Elevers overspændte Anstrengelse for i muligt kort Tid at blive færdig. Derfor kan jeg i det mindste, da jeg fordrer meget af Skolen, ikke undlade idelig at gentage til den flittige og fyrigt fremstræbende: det er smukt og rosværdigt, *men giv dig kun Tid*, at du ikke blot lærer grundigt, men lærer noget helt og forstaar og nyder og har godt af, hvad du lærer, »ut sit tibi mens sana in corpore sano«; thi vi lærer for Livet, og det møjefulde Liv kræver i Sandhed begge Dele.

I Programmet 1844 drøfter Rosendahl, hvad man skal gøre ved flittige, men tungt begavede Elever, hvis højeste Ønske det er at naa Universitetet. At nøde dem ud af Skolen forekommer ham baade ukærligt og betænkeligt:

Skolen skal jo dog ikke uddanne lærde Videnskabsmænd alene, men ogsaa forberede mindre vel udrustede til forskellige Livsstillinger, der foruden almindelig Uddannelse kræver Flid, Troskab, Orden, Udholdenhed og samvittighedsfuld Røgt af paaliggende Pligter. Thi de moralske Egenskaber bliver dog baade for yngre og ældre stedse de vigtigste.

Rosendahls Omsorg for Eleverne giver sig ogsaa Udslag

i, at han foranlediger, at Skolens Lærere fordeler mellem sig en Slags Inspektion over de udenbys Elever, der bor i Byen,

saa at de jævnlig besøger dem paa deres Værelser for at lede deres Læsning, hjælpe dem, hvor de ønskede det, vaage over det Selskab, de søgte, den Orden, de varetog med deres Sager, og den Anvendelse, de gjorde af deres Fritid.

Rector Rosendahl ønskede et intimt og tillidsfuldt Samarbejde med Collegerne ved Skolen. Ved det første Lærermøde, han holdt med disse, udtalte han:

Vort ansvarsfulde Arbejde lykkes bedst, naar gjensidig Tillid og Venskab forener os, ligesom vi da og sikrest vilde være i Stand til at lette og trøste hinanden under de Sorger og Bekymringer, som nu og da uundgaaeligen vilde møde nogen af os, og overhovedet i Stand til at gøre vort Samliv her til en Tid, der vil tælles blandt vort Livs dyrebareste Erindringer. ... Mine Herrer have at byde over mig. Hvor jeg paa nogen Maade kan være Dem til Tjeneste, er det den gladeste Tilfredsstillelse for mit Hjerte at vise min Beredvillighed.

Under Rector Rosendahl forøgedes Nykøbing Katedralskoles Midler ret betydeligt.

Ved Nakskov lærde Skoles Nedlæggelse 1839 overgik der af denne Skoles Formue til Nykøbing Katedralskoles Hovedfond 3205 Rdl 48 Sk, medens dens Stipendiefond deltes ligelig mellem Nakskov By og Nykøbing Skoles Stipendiefond.

Endvidere tilfaldt *J. D. Hages Legat* Nykøbing Katedralskole 1838. Legatgaven bestod af en Bogsamling paa 1300 Bind, en Kapital paa 1500 Rdl og en Jordlod ved Stege, der indbragte 68 Rdl i aarlig Leje. — *J. D. Hage* var Søn af Købmand *C. F. Hage* i Stege og født i 1800. Han kom som Dreng i Nykøbing Katedralskole under Rector Bloch og fulgte med denne til Roskilde 1815 og blev Student derfra. Fra 1827 til sin Død 1838 var Hage ansat ved Roskilde Katedralskole, først som Adjunct, siden som Overlærer. Skønt han havde taget baade teologisk og filologisk Embedseksamen,

samlede hans Interesser sig efterhaanden om Naturvidenskab, Historie og Geografi. Legatet blev ikke af Stifteren bestemt til Nykøbing Katedralskole, men til en Skole uden for Sjælland, f. Eks. Nykøbing F., Odense eller Viborg; men Hages Arvinger valgte Nykøbing Katedralskole, fordi J. D. Hage havde gaaet i Skole der. Legatmidlerne skal efter Hages Testamente anvendes til »Bibliotekets og de videnskabelige Samlingers Forøgelse, helst saaledes, at Naturvidenskaberne, Historie og Geografi dermed forsynes med Apparat«.

En mindre, men meget smuk Gave erholdt Skolen 1840 fra en tidligere Elev, der dog ønskede at forblive unævnt. Det var en stor, pragtfuld Lysekrone til 12 Lys; den blev ophængt i Solennitetssalen og hører nu til Rectorlejligheden.

Begivenhederne i 1848 bragte naturligvis nogen Forstyrrelse i Skolens Arbejde; det var, skriver Rosendahl i Skoleprogrammet, ikke uberørt af »den Rædsel, den Harme, den glødende Begejstring, som det menederske Højforræderi, de retsløse Overgreb« vakte. Skolens Arbejde blev dog det Aar endnu mere forstyrret af en udbredt Koldfeber, som alene i eet Halvaar gav 150 Sygedage.

Rosendahls Forfatterskab ud over det skolemæssige indskrænker sig til Smaating, dels med religiøst, dels med filologisk Indhold. Hans Helbred blev efterhaanden vaklende, og Forholdene ved Nykøbing Katedralskole var i de sidste Aar, han var Rector, ikke tilfredsstillende. Den bekendte Kirkehistoriker L. Koch¹⁾ bedømmer Tilstanden omkring 1850 paa følgende haarde Maade:

De fleste af Lærerne var ikke dygtige og mindst Rector, der engang havde haft et Navn som Skolemand, men som nu var lige uduelig til at undervise og styre Skolen. Flere af Lærerne brugte Spanskrøret i en utilbørlig Grad. ... Tonen mellem Drengene var slet. Det var altid den raaeste og vildeste Dreng i Klassen, der gjorde sig til dens Herre. Rapsen af Penneskafter, Blyanter o. lign. hørte

¹⁾ Provst L. Koch: En gammel Præsts Erindringer.

til Dagens Orden ... og at snyde en Lærer henregnedes nærmest til gode Gerninger.

I 1853 søgte og fik Rector Rosendahl sin Afsked og bosatte sig i København, hvor han døde 1876.

Lærerpersonalet bestod ved Rector Rosendahls Ankomst til Nykøbing af Overlærer Blicher og Adjuncterne Berg, O. S. Trojel og H. J. Smidth. I 1840 oprettedes et nyt Adjunct-Embede, hvori ansattes cand. theol. *Niels Hansen*. Han er født 1813 i Todbjerg i Jylland, hvor Faderen, der siden blev Præst i Ønslev, da var Præst. N. Hansen blev Student fra Nykøbing 1833, cand. theol. 1839. Han underviste i Nykøbing i Matematik, — der har ikke været stillet alt for store Krav til en Matematiklærers videnskabelige Fagkundskab den Gang, — og i Latin i en enkelt Klasse. Han forlod Nykøbing 1848 for at blive Sognepræst i Snedsted i Thy; derfra flyttede han 1870 til Egeslevmagle paa Sjælland, hvor han døde 1872.

Ved Adjunct O. S. Trojels Afgang 1843 ansattes cand. philol. *Georg Frederik Vilhelm Lund* som Adjunct ved Nykøbing Katedralskole. Han er født 1820 i Nykøbing Sj., hvor Faderen var Læge. 1828 flyttede Familien til Vestmanø ved Island, og G. F. V. Lund sendtes i 1831 til København for at gaa i Skole. Han blev Student fra Metropolitanskolen 1837 og cand. philol. 1842. Efter i 1843 at have aflagt praktisk Prøve ansattes han i Nykøbing, hvor han 1845 udnævntes til Overlærer, da han havde erhvervet den philosophiske Doctorgrad ved en Afhandling om latinsk-græsk Syntax. 1863 udnævntes han til Rector i Aalborg og 1868 til Rector i Aarhus. Fra dette Embede tog han Afsked 1885 og døde 1891. Han underviste i Nykøbing i Latin og Græsk, en Tid ogsaa i Dansk og Fransk, ligesom han i nogle Aar privat læste Engelsk med Skolens Elever. Han var en dygtig, agtet og anset Lærer og en lærd Filolog. Rector Paludan-Müller værdsatte ham højt og skriver ved hans Afgang fra Nykøbing følgende:

Som Lærer og som lærd Philolog er denne Mand alt for vel kendt

og almindelig anerkendt til, at der behøves mit Vidnesbyrd om Skolens Tab ved hans Afgang. Det er altid et stort Gode for en Skole at have studerende Lærere, og det var Lund i høj Grad.

Om Lunds Studeringer findes der i Skolens Programmer mange Vidnesbyrd, og han forsøgte ogsaa i 1862 at blive Universitetslærer, idet han konkurrerede til en Docentpost i nordisk Filologi. Hans Konkurrenceopgave handlede om de middelalderlige Lægebøger i Norden. Han fik imidlertid ikke Docentposten. Imedens han forberedte sig til Konkurrencen, vikarierede cand. philol. *Poul Chr. Nielsen* 1 Aar i hans Timer. Lunds ejendommeligste Programafhandling kom i 1854 og handler om »Det oldnordiske Sprog som Undervisningsgenstand i de lærde Skoler«. Han fremsætter heri bl. a. følgende:

Den almindelige Dannelse skal ikke være rettet mod en eller anden bestemt Kreds af Genstande eller et vist Maal af Kundskaber, der har deres Anvendelse i Livet, men dens Formaal er at vække og bearbejde Aandsevnerne paa en saa omfattende og almindelig Maade som muligt. Det bedste Middel hertil er Sprogundervisning, særlig i de »døde« Sprog, fordi de er »afsluttede«. De »nationale« Skoletanker i 40'erne: at gøre Dansk til Udgangspunkt for al sproglig Undervisning, sympatiserer Lund med. Modersmaalet er det bestemtteste og tydeligste Kendemærke for et Folks Oprindelse og Slægtskab med andre, der vel aldrig undertrykkes, uden at den folkelige Selvstændighed med det samme gaar til Grunde, og som et lidet og indskrænket Folk, der i alle Henseender stærkt paavirkes af Nabolandene, derfor af alle Kræfter bør stræbe at hævde og holde fast paa. ... Var det til nogen Nytte at bebyrde Hukommelsen med ofte til det utrolige grænsende Kunstlerier om græske og latinske Ords Oprindelse, naar man ikke lærte de danske Ords Oprindelse og Betydning, der i det levende Sprog ofte er dunkel og først med den *historiske* Indsigt i Sproget stilles i det rette Lys. For at skabe denne historiske Indsigt i det danske Sprog vil Lund have Oldnordisk ind i Skolen. Efter Lunds Mening skulde der i Skolen begyndes med Undervisning i Dansk, saa i Oldnordisk, dernæst i Tysk og Fransk og endelig i Latin og Græsk, men de først begyndte Sprog skulde naturligvis fortsættes hele Skolen igennem, saa at de kunde støtte hinanden og benyttes til Sammenligning indbyrdes.

Lunds betydeligste videnskabelige Arbejde er hans i 1862 udgivne »Oldnordisk Ordføjningslære«. Rector Paludan-Müller¹⁾ skriver om denne:

Medens Formlæren (i Oldnordisk) oftere er bearbejdet, vilde en Ordføjningslære maaske endnu længe have ladet vente paa sig, havde ikke hos Lund et grundigt Kendskab til Nordens Oldsprog været forenet med klassisk Lærdom og sikker Besiddelse af et fuldstændigt gennemarbejdet syntaktisk System. Det er denne hidtil enestaaende Forening, den danske Litteratur skylder Tilfredsstillelsen af et længe følt Savn. Jeg siger dette her, fordi Dr. Lunds Værk mig vitterligt ikke har vakt den fortjente Opmærksomhed, ligesaa lidt som Forfatterens ejendommelige Fortjeneste er blevet tilbørlig paaaget.

Lunds »Oldnordiske Ordføjningslære« blev sikkert ikke af Samtiden anerkendt efter Fortjeneste; en af Grundene var den, som Paludan-Müller fremhæver som et Plus, at Lunds latinsk-græske Kundskaber mærkes for meget; men nu anerkendes den dog i Almindelighed som et betydningsfuldt første Grundlag for Studiet af nordisk Syntax.

Lunds andet større videnskabelige Værk »Det ældste danske Skriftsprogs Ordforraad« (1877) er det snarest gaaet omvendt; det anerkendtes mere ved sin Fremkomst end nu, hvor man mest har Øje for dets Svagheder. Det har dog utvivlsomt gjort sin store Nytte baade som Haandbog og ved at vække Interessen for Studiet af det danske Middelalderprog. —

I 1846—47 ansattes adskillige nye Adjuncter i Nykøbing. I det første Aar afgik nemlig Adjuncterne Smith og Berg, og den Skolereform, der fastsloges ved Skoleloven af 1850, og hvorved Klassetallet forøgedes fra 4 til 7, hvoraf den ældste var toaarig, indførtes lidt efter lidt og medførte Klasseforøgelse.

I 1846 ansattes *Odin Wolf Tidemand*, der er født 1822, hvor Faderen, der senere blev Skolebestyrer i Ordrup, da var

¹⁾ Prg. for Nykøbing Katedralskole 1864.

Kopist i Admiralitetet. Han blev Student fra Metropolitan-skolen 1838 og cand. theol. 1843. Derefter ansattes han ved Vordingborg Latinskole og kom derfra til Nykøbing. Han underviste her i Fransk, Latin, Dansk og Tysk — en Tid ogsaa i Gymnastik — og var Skolens Inspector. I 1850 søgte Tidemand Præsteembede i Angel og kaldedes i Februar 1851 til Præst i Stenbjerg. Senere blev han Provst i Tønder og havde derefter et Par Sognekald paa Sjælland, inden han 1878 blev Forstander paa Jonstrup Seminarium. Som saadan virkede han til 1895; han døde 1897. Han var en dygtig Mand og en betydelig Personlighed med stor Interesse for Skoleforhold; ogsaa en ivrig nationalliberal Politiker, der en Tid sad i Landstinget.

Fra Vordingborg Latinskole kom ogsaa *Børge Qvist Westesen*, nemlig da denne Skole nedlagdes i Septbr. 1846. Han er født 1817 i Vardeegnen, hvor Faderen var Gaardejer. Han blev Student som Privatist 1835 og cand. theol. 1840. Derefter var han Huslærer et Par Aar, indtil han ansattes i Vordingborg. I Nykøbing underviste han i Dansk, Fransk, Naturhistorie og Tegning. I 1851 tilbød han sig som Præst til et Embede i Angel og konstitueredes ogsaa i Satrup, men fandt Forholdene der for vanskelige, saa han søgte tilbage til Nykøbing, hvor hans Embede stod aabent til ham 1 Aar. I 1853 blev han Sognepræst i Vinding i Aarhus Stift; senere forflyttedes han til Kongsted paa Sjælland, hvorfra han tog Afsked 1878.

I Januar 1847 ansattes *Frans Vilhelm Laurits Øhlenschläger*, der er født 1817 i Odense, hvor Faderen var Kontorchef i Generalkrigskommissariatet. Han blev Student fra Odense 1836 og cand. theol. 1842 og kom efter nogle Aars Huslærer-virksomhed til Nykøbing. Her underviste han først i Historie og Geografi, siden i Tysk, Fransk, Regning og Skrivning. Ved Tidemands Afgang blev han Inspector. Han virkede i Nykøbing i 12 Aar og var en dygtig og afholdt Lærer. Rector

Paludan-Müller, der ikke var af dem, der ødslede med rosende Ord, skriver ved hans Afgang fra Nykøbing følgende i Skolens Program:

Vi tabte i ham baade en udmærket duelig Lærer og en virksom Inspectør, der i begge Egenskaber har bidraget betydelig til at fremme Flid og god Orden i denne Skole. Vore bedste Ønsker ledsagede denne af Medlærere og Disciple lige agtede og afholdte Mand til hans nye Stilling.

Den nye Stilling, Øhlenschlæger i 1859 overtog, var Stilling som Sognepræst i Ring og Føvling i Jylland. Herfra forflyttedes han 1873 til Sørbymagle paa Sjælland.

I 1847 ansattes endnu en Adjunct, nemlig *Georg Karl Ferdinand Høeg*. Han er født 1818 i København, hvor Faderen var Urtekræmmer, og blev Student fra Borgerdydsskolen 1834, cand. theol. 1840. Efter at have været Huslærer, blandt andet i Maribo, kom han til Nykøbing. Her underviste han i Tysk, Fransk, Dansk og Religion samt et Aar i Gymnastik. I 1852 søgte han Præstekald i »det slesvigske« og ansattes som Sognepræst i Starup i Angel. Han blev 1864 afsat af Tyskerne, var siden en Tid Lærer ved Roskilde Katedralskole og fra 1873 igen Præst.

Anm. Gymnastikundervisningen, der hidtil havde været besørget af Skolens faste Lærere (Berg, Tidemand og Høeg), overtoges fra 1852 til 1903 af Timelærere, nemlig 1852—66 af Politibetjent *Schlichter*, 1866—84 Vagtmester *Jepsen*, 1884—1902 Sergent, siden Krigsassor *Lenchau*.

Som Matematiklærer ansattes 1848 i Stedet for Niels Hansen *Johan Peter Buch*. Han er født 1816 i Ribe, hvor Faderen var Købmand, og blev Student fra sin Fødeby's Skole 1836. Han studerede først Teologi, men da han havde en levende Interesse for Matematik, opgav han 1839 dette Studium og gennemgik paa polyteknisk Lærestalt et fuldstændigt Kursus i Matematik, Fysik, Zoologi og Botanik. Han boede paa

Ehlers Kollegium og fik 1843 Universitetets Guldmedalje for Besvarelsen af den matematiske Prisopgave. 1844 ansattes han som Adjunct i Kolding og forflyttedes derfra efter eget Ønske til Nykøbing. I 1851 havde han 3 Maaneders Permission for at kunne underkaste sig Magisterkonferens i Matematik. Han blev saaledes den første videnskabeligt uddannede Matematiklærer ved Nykøbing Katedralskole. I Marts 1855 blev Buch angrebet af en heftig Sygdom (vistnok Nervesygdom) og døde i 1857. Han synes ikke at have staaet ret højt hos Rector Paludan-Müller, der i Skoleprogrammerne omtaler hans Sygdom og Død paafaldende kort og køligt.

Faglig interesseret synes han dog at have været, og han har i Skolens Programmer offentliggjort flere matematiske Afhandlinger («Afvigende Størrelser», »Motsatte Størrelser») og i 1850 en pædagogisk («Matematikens Anvendelse i en metodisk Regneundervisning»). I denne udtaler han bl. a.:

Eleverne skal vænnes til at forstaa Regneoperationerne. De skal selv udregne Tabellerne; derved gaar mere Tid, men hvad Tiden angaar, er intet skadeligere end at skynde sig. Kun at ville give Eleverne en mekanisk Færdighed i Regning er at vænne dem til Tankeløshed. Regneopgaverne skal være udtrykt i Ord, ikke være opsatte Talstykker. En Elev kan ofte regne et vidtløftigt Talstykke, men staa ganske uforstaaende overfor en simpel Opgave i Ord, fordi han ikke er vant til Eftertanke og til at udfinde, hvad det er, der spørges om. En Elev skal ikke have Regnebogen i Haanden, før det meste af den er mundtlig gennemgaaet og tilegnet ved Øvelser.

Hvis Buch har kunnet praktisere disse Teorier, har han ikke været nogen daarlig Lærer i Matematik og Regning.

Da Tidemand gik af 1851, ansattes *Christian Georg Høst Brammer*, der nogle Maaneder havde vikarieret for Tidemand som Adjunct. Han er født 1857 i Nakskov, hvor Faderen, den senere Biskop over Lolland-Falster, dengang var Kateket. Han blev Student fra Nykøbing 1845 og cand. theol. 1850. Han underviste i Tysk og Dansk, men forlod allerede 1855

Nykøbing Skole for at blive Præst i Egebæk, Syd for Flensborg. Han blev 1864 afsat af Tyskerne og var siden Præst forskellige Steder i Aarhus Stift.

I 1851 havde Nykøbing Katedralskole faaet oprettet de 7 Klasser, Skoleloven af 1850 havde indført, og der ansattes i den Anledning endnu en Adjunct, nemlig *Frederik Theodor Nielsen*. Han er født 1820 i Nyraad ved Vordingborg, hvor Faderen var Skolelærer. Han blev Student fra Vordingborg 1839 og cand. philol. 1847. Efter i 1849 at have taget Eksamenens praktiske Del blev han Adjunct i Herlufsholm og forflyttedes derfra til Nykøbing, hvor han virkede til 1886; da maatte han tage Afsked paa Grund af Svagelighed og døde nogle Maaneder efter i Januar 1887. Han underviste i Begyndelsen i Latin, Tysk, Historie og Geografi, senere udelukkende i Latin, Græsk og Hebraisk. I Skoleprogrammet for 1864 har han udgivet en »Nygræsk Formlære«, men er ellers ikke optraadt som Forfatter. Som Skolens Bibliotekar udgav han 1871 et trykt Catalog over Skolens Bogsamling og 1881 et Tillæg til samme. Ved hans 25-Aars Jubilæum ved Skolen bragte Rector Listov

sin højagtede Medlærer en oprigtig Tak for, hvad han, den stille, samvittighedsfulde, kundskabsrige Mand havde været for Skolen i de mange Aar som omhyggelig, retsindig Lærer og velvillig Kollega, flittig i sine Studier og glad ved den boglige Syssel, men lige fuldt altid rede til at ofre Tid og Kræfter, hvor han saa Lejlighed til at virke noget godt i Skolens Tjeneste.

Ved hans Død karakteriserer Rector Listov ham som »en samvittighedsfuld, stilfærdig og selvopofrende Mand, en from og ædel Karakter«.

I 1852 ansattes i Stedet for Adjunct Høeg *Christian Ehrenfried Lund*. Han er født 1825 i Brande, hvor Faderen da var Sognepræst, blev Student fra Randers 1845, cand. theol. 1851. Samme Aar konst. Adjunct i Slagelse og Aaret efter fast

ansat Adjunct i Nykøbing. Han underviste her særligt i Fransk, Dansk og Religion. Om Religionsundervisning i de højere Klasser har han udtalt sig i en Afhandling i Skoleprogrammet 1860:

Religionsundervisningen bør bevares gennem alle Skolens Klasser. En Indskrænkning af Lærebogsundervisningen var tjenlig, men en Lærebog er dog nødvendig, at ikke Undervisningen helt skal svæve i Luften. Man bør ogsaa bibeholde Eksamen i Religion, ellers vil Faget let blive negligeret af Eleverne. Den hellige Skrift og en kort og klar Lærebog bør være det, Undervisningen bygges paa.

C. E. Lund blev 1861 kaldet til residerende Kapellan ved Viborg Domkirke. Han karakteriseres af Rektor Paludan-Müller som »en begavet og almindelig afholdt Lærer«. Han blev 1868 Sognepræst i Øsløs i Aarhus Stift, hvorfra han tog Afsked 1883. Han syslede lidt med Digtekunsten og har offentliggjort flere Digte i Tidsskrifter og Aviser.

Anm. Sangundervisningen, der i de tidligere Aarhundreder spillede saa stor en Rolle ved Latinskolen, besørgedes i det 19de Aarhundrede af Timelærere. Som allerede nævnt underviste Organist *Hagenstrøm* i Sang og Musik indtil 1810; derefter varetog i mange Aar Organist Braase (den ældre) Sangundervisningen, nemlig lige til 1844. De følgende Sanglærere var: Musiklærer *Wiberg* 1844—45, Organist *Braase* (den yngre) 1845—65, Organist *Mathiesson-Hansen* 1865—76, Organist *Hyllested* 1876—81 og Organist *Skaarup* 1881—1914.

Havde der i Rector Rosendahls sidste Rectoraar manglet Fasthed og Kraft i Ledelsen af Nykøbing Katedralskole, kom dette ingenlunde til at mangle under hans Efterfølger, Professor, Dr. *Caspar Peter Paludan-Müller*.

Han er født 1805 i Kerteminde, hvor Faderen, Jens Paludan-Müller, der senere blev Stiftsprovst i Odense og til sidst Biskop i Aarhus, den Gang var Præst. I den lille fynske Købstad ved det friske Bælt levede han til sit 14de Aar et rask

og kraftigt Drengeliv med sine jævnaldrende, hvorunder han, som han selv siger, »under mangt et lille Eventyr lærte at bruge Haand og Øje saavel som sin egen Eftertanke«. Da Faderen blev Stiftsprovst, kom Caspar Paludan Müller i Odense Katedralskole, hvor hans Historielærer, J. V. Jørgensen, vakte hans særlige Interesse for Historien. Han blev Student 1822 og valgte efter Faderens Ønske Teologi som sit Embedsstudium, da han derved »vilde komme i lige saa nær Berøring med Filosofi som med Filologi og Historie«, og for de filosofiske Videnskaber mente Faderen, han havde særlig gode Naturanlæg. Faderen betød overordentlig meget for ham og har stor Del i hans aandelige Udvikling, hvad de mange bevarede Breve fra ham vidner om. I 1827 blev Caspar Paludan Müller cand. theol., og han gennemgik ogsaa Pastorseminariet, men det var ikke hans Hensigt at blive Præst. Han syslede med historiske Studier og spejdede efter en Adjunctpost. En saadan fik han 1829 i Odense, hvor han afløste sin tidligere Historielærer. Han tog med stor Kraft og Energi fat paa sin Lærergerning og fortsatte desuden sine historiske Studier, idet han, som han siger, altid har ladet »egne Studier gaa jævnsides Undervisningen, — den eneste Maade, hvorpaa det efter min Overbevisning er muligt for Skolemanden at holde Interessen for sit Pligtarbejde levende i en Aarrække«. Hans Studier drejede sig i Begyndelsen om Fyens Historie, men efterhaanden tog han større og mere omfattende Emner op til Behandling. Hans historiske Forfatter-skab skal naturligvis ikke omtales her; det er jo omtalt og vurderet mange Gange af Fagfolk¹⁾. Om Historieundervisningen udtaler Paludan-Müller sig i en Afhandling i Program fra Odense Katedralskole 1841. Den er tildels et Stridsskrift, rettet mod Rector Flemmer, der havde kritiseret Historieundervisningen ved de lærde Skoler og bl. a. hævdede, at de

¹⁾ F. Eks. af Ellen Jørgensen: Caspar Pal.-Müller og Erslev: Biografisk Lexikon.

ni Tiendedele af de Navne og Aarstal, der læstes, var ganske unyttige. Som Polemiker lægger Paludan-Müller ikke Fingrene imellem. Med barsk og urokkelig Fasthed hævder han sin Overbevisning. Saaledes viser han sig her i dette Skrift og saaledes altid siden. Af mere Interesse end Polemikken er sidste Del af Afhandlingen, der giver en Oversigt over, hvorledes han tilrettelægger sin Historieundervisning i Odense. Hovedlinierne heri er følgende:

Ved Dimissionen er de bedste af hans Elever naaet til, at de har et til *bestemte Data* knyttet nogenlunde omfattende *Overblik* over Gangen i den historiske Del af Menneskehedens Udvikling og over *Hovedbegivenhedernes Sammenhæng*, men kun om *Fædrelandet* og *nogle af Hovedfolkene* har de en etnografisk sammenhængende Kundskab. Om sin Metode bemærker han, at han aldrig dikterer og kun gennemgaar ganske enkelte Lektier, *før* de læstes, idet han ikke mener, der kommer noget ud af en Gennemgang af et Penum, Eleven ikke kender. Har han derimod læst det, vil Lærerens Ord staa ham ganske anderledes klart. Derved tabes Tid til Eksamination, men »det er alle Dage lige saa vigtigt at bringe Liv i Undervisningen som at kontrollere skarpt«. Overblikket og Forstaaelsen vil han særlig søge at fremme: »Ikke at noget er sket, men hvad og hvorledes det er sket, kommer det an paa, og det kan kun gøres indlysende ved at vise Disciplene det Concrete, hvori det almindelige har haft sin Virkelighed; vise det ikke som isolerede Enkeltheder, der altid maa præsenteres som tilfældige, men i disses levende indre Forbindelse, baaret og sammenholdt af Tanken«.

Hermed kan sammenlignes, hvad en af hans bedste Elever i Nykøbing Katedralskole, Provst L. Koch, skriver om ham¹⁾:

»Det var første Gang, jeg kom i Berøring med en virkelig Historiker, der tillige var en fortrinlig Lærer, som jeg tænker paa med Taknemlighed. Han fordrede meget af os, bl. a. skulde vi lære en Mængde Aarstal; men jeg har siden erkendt, at han havde Ret, naar han sagde, at det var lettere at lære mange end faa, fordi de mange støttede hverandre, medens de faa stod isolerede; at kunne Aarstallene er at forstaa Begivenhedernes Sammenhæng. Størst Gavn

¹⁾ Provst L. Koch: En gl. Præsts Erindringer.

havde jeg af Paludan-Müller, naar han lod Lektier være Lektier og fortalte os, hvad der ikke stod i Bogen. Der er enkelte af de Foredrag, han saaledes holdt, der siden har været vejledende for mig«.

I 1840 tog Paludan-Müller Doctorgraden paa en Afhandling om Kalmarunionen, og 2 Aar efter blev han, efter at have faaet Tilladelse til, skønt ikke Filolog, at søge overordnede Skoleembeder, udnævnt til Overlærer. Begivenhederne i 1848 gjorde stærkt Indtryk paa ham og fik ham til at udgive en Piece, »Hvad er nu at gjøre i Danmark«, hvori han bl. a. skriver:

For mig er dansk Nationalitet Hovedsagen — en fri Forfatning paa den bredeste Basis Midlet, det eneste Middel til nu at tilvejebringe det ene frelsende Sammenhold.

Han blev i Odense valgt til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, men stod ret hjemløs i Politik, da han var »underlig sammensat af Radikalisme og dyb Konservatisme¹⁾«. Han vilde derfor heller ikke lade sig opstille ved Valget til Rigsdagen efter Grundlovens Vedtagelse.

I Odense var han Bibliotekar ved Katedralskolen og ligeledes ved Karen Brahes Bibliotek og udførte begge Hverv med stor Dygtighed.

Det var altsaa en Mand, der var kendt og anset og havde Navn som en betydelig Videnskabsmand og en dygtig og interesseret Skolemand, der i August 1853 blev Rector i Nykøbing. Han skulde tiltræde sit Embede fra Skoleaarets Begyndelse d. 27. August, men da Koleraen rasede i Byen i den Sommer, forlængedes Sommerferien til d. 8. Septbr.

Nykøbing Katedralskole var som nævnt noget i Forfald, da Paludan-Müller fik Ledelsen af den, men det lykkedes ham hurtigt at bringe den paa Fode igen og generhverve Forældrekredsens Tillid til Skolen. Det skyldtes ikke alene

---

¹⁾ Ellen Jørgensen: Caspar Pal.-Müller.

hans faglige og administrative Dygtighed, men ogsaa, maaske i endnu højere Grad, hans faste, urokkelige, i dybeste Forstand redelige Karakter. Baade hans ydre og indre Personlighed virkede imponerende, var et Udtryk for mandig Kraft. Han var en Høvdingeskikkelse, barsk og ubøjelig; »han holdt sin Skole som et Krigsskib«, siges der om ham. Alle erkendte villigt i ham »Manden og Chefen«. En af hans Elever har udtrykt sig saaledes om det mægtige Indtryk, Paludan-Müller gjorde paa ham:

Jeg har undertiden gaaet saa vidt, at jeg har spurgt mig selv: Har jeg i Grunden kendt andre *Mænd* end C. Paludan-Müller?

I sine Skoletaler viser Paludan-Müller sig som en Pligtens og Viljens Forkæmper. Lysseer er han ikke; han ser ofte mørkt og med hvas Kritik paa Tidens Problemer. I Translocationstalen 1857 gives der Udtryk baade for Mørksyn og Kritik:

Tiden mangler Fasthed, mener han; paa alle Omraader viser sig Usikkerhed og Middelmaadighed. »Det er, som om Instrumentet er gaaet af Stemning; man anslaa, hvilke Strengene man vil, saa skurrer de i Mislyd«. Ogsaa paa Skolens Omraade finder han »Mislyd«. Mod den saakaldte »realistiske« Opdragelse vender han sig skarpt. »Danmark kan ikke lade Latin og Græsk fare, uden at bryde Sammenhængen mellem Nutid og Fortid, uden at løsrive sig fra de andre Kulturlande«. Ligeledes mod den nordisk-nationale: »Den nationale Iver, der afviser alt, hvad der kommer hinsides Folkeejendommelighedens snævre Grændser, arbejder ikke i Nationalitetens sande Tjeneste; den arbejder paa at holde den fast paa et underordnet Standpunkt, ikke paa at hæve og adle den til ægte Humanitet«. Mod al Tidens Splittelse, Svaghed og Gaaen-udenom hævder han, at »Muserne kræver Selvfornægtelse, Samling, Udholdenhed«.

De to smukke Skoletaler, som Paludan-Müllers Børn udgav efter hans Død, er begge en Hymne til den sande Videnskabsdyrker, »Studenten«, hvad enten han er ung eller gammel af Aar. For en saadan er Livet et Liv i Kamp fremad

mod Sandhed og ægte og rig Personligheds-Udvikling. »Møder Fjenden dig, saa slaa tappert fra dig, til han har faaet nok«. »Staa fast som den gamle Konge (Chr. IV) stod i Blod og Luer«.

Som Paludan-Müller efter sine pædagogiske Idealer stræbte efter at vække en kraftig Vilje til Klarhed og Redelighed, saaledes var Klarhed og Redelighed ham det første i hans Skoleledelse. Hvad der var Ret, skulde være Ret; alt »uldent« og uklart var ham inderlig imod. Herpaa skal nævnes nogle Eksempler.

Som en sidste Rest af Skolens Forbindelse med Kirken og Elevers og Læreres Medvirken ved Gudstjenesterne var der endnu paa Paludan-Müllers Tid — ifølge Forordningen af 1809 — tvungen og samlet Kirkegang under en Lærers Opsyn af de Elever, som ikke havde deres Hjem i Byen. Ligeledes var det en Tradition, at de konfirmerede Elever skulde gaa til Alters to Gange om Aaret sammen med Skolens Lærere. Paludan-Müller gjorde straks ved sin Tiltræden af Rectoratet i Nykøbing Altergangen til en frivillig Sag. Om den tvungne Kirkegang var der netop i de Aar Forhandling i Gang mellem forskellige Skoler og Ministeriet. De afsluttedes med et ministerielt Cirkulære 1856, hvori Ministeriet erklærede, at det paa den ene Side ikke fandt Anledning til at ophæve den tvungne Kirkegang, men paa den anden Side erkendte, at der kunde vise sig Trang til Forandring; i saa Fald maatte Rectorerne indkomme med nærmere Forestilling. Denne Afgørelse har neppe været efter Paludan-Müllers Smag, og da han i 1867 fik et Bevis for, at der var »Trang til Forandring«, greb han straks ind for at faa Klarhed. Ovennævnte Bevis fandt han, da Kirken ved en vis Lejlighed »krænkede Skolens Ret«. Det Brev, som Paludan-Müller ved denne Lejlighed skrev til Kirkeinspektionen, er ret betegnende for hans Skrivemaade, og anføres derfor in extenso.

Ved Gudstjenesten igaar, d. 1. Søndag efter Helligtrekonger, bemærkede jeg i Latinskolens Kirkestole 3 nye Nøgler, fastheftede ved Dørene. Dette bemærkedes ikke ved de andre Kirkestole og kunde ikke andet end vække Menighedens Forundring, da Skolen som sædvanlig medbragte sine egne Nøgler. Paa den udelukkende Brug af disse Kirkestole har Skolen Hævd fra umindelig Tid! den kan ikke undvære dem, fordi dens Kirkegang under Inspection nødvendig forudsætter, at Disciplene holdes samlede i Kirken. Som den, der skal forsvare Skolens Interesser, tillader jeg mig derfor at anmode den ærede Inspection om at lade disse nye Nøgler borttage. — Iøvrigt bemærker jeg, at Skolen altid beredvillig har overladt Kirken sine Nøgler, naar den anmodedes derom, navnlig da ved de store Fester, og at den aldrig har nægtet andre Kirkegængere Brug af de ledige Pladser i sine Stole. Men at Kirken lader forfærdige nye Nøgler til Skolens Stole og ved at fastbinde dem til disse, aabenbart underkender dens de rette Nøgler, kan kun forstaaes som en Paastand om disse Stoles almindelige Tilgjængelighed, der er uforenelig med Skolens Ret og Fornødenhed.

Kirkeinspectionen vilde ikke anerkende Skolens Ret til Kirkestolene, men Striden standsede en Tid, da de nye Nøgler forsvandt de følgende Søndage; i Paasken kom de imidlertid igen, hvorfor Paludan-Müller nu indsendte Klage til Stiftsøvrigheden. I denne fremfører han bl. a.:

Den tvungne Kirkegang er et Middel til at holde Disciplene i Forbindelse med Kirken, den har historisk Hævd og er en ærværdig Sædvane. Imidlertid kan man tvivle om dens Hensigtsmæssighed, hvis den almindeligt misbilliges og bevirker en Resistentis i Disciplenes Sind, naar de fra mange Sider hører Ytringer om, at deres Fritid opofres for Rectors vilkaarlige Liebhaveri. Hvis Stiftsøvrigheden giver Kirkeinspectionen Ret, maa den tvunge Kirkegang ophøre, men saa er det altsaa Kirken, der opløser »det sidste Baand mellem Kirken og Skolen«.

I en Skrivelse til Ministeriet d. 27. Maj 1867 fremstiller Paludan-Müller Sagen for dette. Efter en længere Udvikling om, at ved Religionsfriheden træder den enkeltes personlige Forhold til Kirken i Forgrunden, medens det overleverede

taber sin Magt over Sjælene, hvorved »en Korporations sædvanemæssige Kirkegang i manges Øjne bliver odiøs som en uberettiget Tvang, i andres halvcomisk som en gammeldags Mode«, indstiller han *principielt*, at Nykøbing Katedralskoles Tilsyn med Disciplenes Kirkegang maa bortfalde, *subsidiært*, at der gives ham et bestemt Paalæg om at opretholde den som hidtil.

Ministeriet sluttede sig til Paludan-Müllers principielle Standpunkt, og den tvungne Kirkegang ophørte dermed ved Nykøbing Katedralskole.

Paludan-Müllers Ubehag over for alt usikkert og vaklende gav sig ogsaa Udslag i, at han indførte et Retskrivningsreglement ved Nykøbing Katedralskole, da der intet officielt var. Det er udarbejdet af Dansk lærerne ved Skolen (Pal.-Müller, Wittrup og Købke), og blev bekendtgjort i Skoleprogrammerne fra 1870—71. Det slaar først fast, hvad der maa anses for almindelig Skrivebrug, og den skal følges; men den er i et levende Sprog ikke fast. Lærerne maa derfor med passende Mellemrum undersøge den for at kunne følge den i den Retning, hvor den skønnes at føre hen.

I 1858 kom der en ministeriel Skrivelse om Forandringer i Undervisningsstoffet. Den var især i Matematik og Fysik ret uklar, og Paludan-Müller reagerede øjeblikkelig over for den. Han bad Skolens Lærere i Matematik og Naturfag om at udarbejde en Plan for, hvorledes de vilde praktisere de nye Regler. Det skulde hverken være Kritik eller Spørgsmaal, men en positiv Plan. Det gjorde de, og Rector sendte Planen til Ministeriet med den Bemærkning, at den vilde blive fulgt ved Nykøbing Katedralskole, med mindre Ministeriet udtrykkelig forkastede den eller paabød bestemte Forandringer. Ministeriet billigede den saa at sige paa alle Punkter, og Nykøbing-Kommentaren til Bekendtgørelsen blev gældende for alle lærde Skoler.

Paludan-Müller kunde naturligvis ikke finde sig i, at de

saakaldte »ustuderende« Elever, d. v. s. dem, der ikke læste Latin og Græsk, gik ledige i de Timer, disse Fag læstes; der var jo noget halvt og utilfredsstillende i dette Forhold. Han indstillede derfor i 1856 til Ministeriet, at der oprettedes en ordnet Realundervisning ved Nykøbing Katedralskole. Det gik Ministeriet af økonomiske Grunde ikke med til, men tillod, at der i saa stor Udstrækning som muligt gaves de ustuderende Ekstratimer i Dansk, Tysk, Regning og Skrivning. I 1860 opnaaede Paludan-Müller, at de ustuderende ved Udgangen af 5. Kl. kunde underkaste sig »Alm. Forberedelseseksamen af lavere Grad«, men ikke, at der oprettedes en særlig Realklasse, hvad han havde ønsket. Det er forøvrigt ejendommeligt nok, at han, der jo ikke saa med Sympati paa »Dannelse paa realistisk Grundlag«, i sin Piece om Undervisningsplanen af 1871 ikke alene — ganske vist mest af praktiske Grunde — kæmper for, at Nykøbing Katedralskole skulde have den matematisk-naturvidenskabelige Afdeling til Studentereksamen ved Siden af den sproglige, hvad den nu ikke fik før 1897, men ogsaa stærkt tager Ordet for den »lavere« Realundervisning, idet han bl. a. skriver:

Realundervisningen har nu overstaet de Vanskeligheder, der mødte den i Begyndelsen. Folket har faaet Øje for dens Nytte, den er indordnet i Skolens Organisme. ... Overalt, naar Folket ønsker, at denne Undervisning skal bibeholdes, og det viser det ved at bruge den, er allerede dette en vægtig Grund til at imødekomme Ønsket, da Skolen er til for Folkets Skyld, ... og den bør komme Folket af alle Stænder saa meget imøde, som det kan forenes med dens ejendommelige Natur. Det maa være den kært at kunne samle Ungdommen fra alle Samfundsstillinger, ... for at de i et dagligt Samliv under en og samme Tugt kan i deres Opvækst lære, at de er hinandens Ligemænd ... og lære, at den personlige Dygtighed alene er Adkomst til Udmærkelse.

Det er ikke den konservative, humanistiske Paludan-Müller, der taler gennem disse Ord, men den fuldt ud redelige Mand, der loyalt bøjer sig for Kendsgerninger og

Udviklingens Lov; — han var i mere end i Politik en mærkelig Blanding af Konservatisme og Radikalisme.

Over for sine Elever stod Paludan-Müller som den strenge, lidt barske, men retfærdige Lærer og Opdrager; men de følte ogsaa, at der bag det barske Ydre var megen Interesse for og Forstaaelse af Drengens Naturen. Det er saaledes betegnende, at han straks ved sin Tiltræden i 1853 afskaffede Ugekarakterer og indførte Maanedskarakterer, »fordi Disciplene skal ikke betages Lejlighed til at oprette enkelte Uheld og Forsømmelser ved saa meget større Flid«. Han kunde ogsaa paa en smuk Frostdag, naar Sundet var tillagt, give Skolen fri til Skøjteløb, og selv løb han da i Spidsen. Han var en ivrig Skøjteløber og en drabelig Fodgænger. Han gik en Dag 13 Mil. I Timerne kunde han, som L. Koch skriver, undertiden lade Lektier være Lektier og give sig til at fortælle. Det var ikke blot fra Historien, han fortalte, men ogsaa andet.

En Gang fortalte han Drengene om Skoleliv i gamle Dage og omtalte da ogsaa Slagsmaalet 1631 mellem Nykøbing-Rectoren og Vordingborg-Rectoren. »Ja, det var Nykøbing-Rectoren, der fik Prygl«, endte han og blev staaende lidt, hensunken i Tanker. Saa rettede han sin mægtige Skikkelse op og sagde: »Ja, det var dengang«! Han tænkte naturligvis paa de forandrede Tidsforhold, men Drengene var ikke i Tvivl om, at deres »Caspar« nok skulde klare sig i Slagsmaal mod hvilken som helst Rector.

De sidste Aar, han var Rector, var han temmelig tunghør, hvad Drengene naturligvis benyttede sig af til Løjer — vel at mærke i det skjulte.

En Dreng rejser sig i Klassen og siger: »Caspar«. »Hvad vil du, min Dreng?« »Maa jeg gaa ned og kysse din Kone?« »Ja, gaa du kun, min Dreng«. Munterheden over dette pudsige Replikskifte maatte gemmes til Frikvarteret.

Under Afstraffelser svalede Delinkventen sig gerne ved Udraab som »Din gamle Tyran! Din forbandede Slave!« »Hvad siger du?« udbrød Rectoren saa. »Jeg siger av!« »Ja, det skal du have Lov til«.

Skoleloven af 1871, der indførte Tvedeling af Studentereksamen, var Paludan-Müller imod. Han holdt ikke af uensartet Studenterdannelse eller af faglig Specialisering i Skolen. Endnu mere misbilligede han, at Nykøbing Katedralskole skulde være en eensidig Skole, hvorved den vilde miste mange Elever. Hans Misfornøjelse med den nye Lov og dens Praktisering i Nykøbing i Forbindelse med den tiltagende Døvhed var vist Hovedgrunden til, at han i 1872 modtog Udnævnelse til Professor i Historie og Antikviteter ved Københavns Universitet. Hans Eftermand i Nykøbing, Rector Listov, sammenfatter hans Betydning for Skolen i disse Ord:

Professor Paludan-Müllers fortrinlige Lærerdugtighed, hans kraftige Styrelse og klare Blik for Skolens Opgave og Virkemidler glemmes ikke let af hans Medlærere eller forhenværende Elever. Han overgav i sin Efterfølgers Haand en i alle Maader velordnet Skole.

Trods sin ret fremrykkede Alder virkede Paludan-Müller med stor Kraft og Iver som Universitetslærer lige til sin Død, der indtraf d. 1. Juni 1882 efter faa Timers Sygdom. Forhenværende Elever skænkede en Sølvkrans til hans Baare; den hænger nu i Nykøbing Katedralskoles Bibliotek.

I de 19 Aar, Paludan-Müller var Rector i Nykøbing, skete der naturligvis flere Forandringer med Lærerpersonalet.

I Stedet for Adjunct Westesen ansattes i Slutningen af 1853 cand. polyt. *Carl Theodor Lütken*. Han er født 1830 i Mehrn, hvor Faderen var Præst, blev privat dimitteret til Universitetet 1847 og cand. polyt. 1853. Kort efter sin Eksamen ansattes han som Adjunct i Nykøbing og forfrem-

medes 1864 til Overlærer. Han deltog en Del i det offentlige Liv i Nykøbing, var 6 Aar Medlem af Byraadet, Medstifter af Haandværker- og Industriforeningen og en Tid dens Formand, og interesserede sig for Husflidssagen. Han var ved Nykøbing Katedralskole i 24½ Aar, idet han i 1878 tog Afsked med Pension. Han drev derefter i nogle Aar Føto-grafforretning i København. I 1885 kalder han sig Land-skabs- og Øjeblikksfotograf. Han underviste i Nykøbing i Matematik, Fysik, Naturhistorie og Tegning. Om hans pædagogiske Teorier giver en Afhandling i Skolens Program 1857 nogen Oplysning.

Den begynder med en ret hvas Kritik af de daværende Lærebøger i Matematik og Naturfag. Han anker over, at Skolebøgerne skrives af Videnskabsmænd; »thi det ligger fjernt fra Skolens Formaal at uddanne sine Disciple med udelukkende Hensyn til senere Fagstudier. Det er Skolens Sag at udvikle Disciplenes Aandsevne og give dem en saa stor Modtagelighed som muligt, idet den sande Dannelse ikke kan gives, men maa tages«. Skolebøger bør skrives af Skolemænd eller af Fagmænd, der tillige er Skolemænd. Om Undervisningsmetoden i sine Fag siger han: »At lære Naturhistorie uden Naturgenstande og Afbildninger, Fysik uden Forsøg og Matematik uden Beviser er en saa u hensigtsmæssig Metode som muligt, uagtet denne Metode er fulgt og maaske følges endnu; men Fremvisning og Forsøg skal gøres saaledes, at Elevernes Opmærksomhed henvendes paa det væsentlige«. I Naturhistorie begynder han med Botanik, nemlig med at lære Eleverne Plantens forskellige Dele: Blad, Stængel, Rod o.s.v. og ved Hjælp af indsamlet Materiale søger han at vække Elevernes lagttagelsesevne og Dømmekraft, ogsaa ved at lade dem selv indsamle, tørre og presse Plantedele og Planter. I de ældre Klasser gaar han over til en mere systematisk Fremstilling. Helt moderne lyder det, naar han fordrer, at hver Skole skal have en botanisk Have. I Zoologi gaar han ud fra kendte typiske Dyreformer og lader Eleverne beskrive dem og lære om deres Leve-maade, Opholdssted og Vandringer, og først i de ældre Klasser gaar han over til systematisk Undervisning. I Matematik og Fysik er han mere tilfreds med Lærebøgerne end i Naturhistorie. Han hævder, at det først og fremmest gælder om, at Eleverne forstaar, hvad de lærer; al mekanisk Udenadslæren ivrer han stærkt imod.

Lützens Teorier er bemærkelsesværdige, paa visse Punkter helt moderne, og han var vist ogsaa i sine Velmagtsdage en særdeles dygtig Lærer. Senere bevirkede hans mangesidige Interesser og hans offentlige Hverv vistnok, at hans Interesse for Skolen svækkedes noget. Ved hans Afgang 1878 udtalte Rector Listov: »Vi mister i ham en tjenstvillig, begavet Kollega med mangesidige Interesser og mangehaande Kundskaber«.

I Foraaret 1855 ansattes i Stedet for Adjunct Brammer *Michael Witttrup* i en Adjunctpost. Han er født 1825 i Aarhus, hvor Faderen var Skriver paa Bispekontoret. Ved Faderens tidlige Død optoges han i Biskop J. Paludan-Müllers Hjem som en Slags Plejesøn, og den Paludan-Müllerske Slægt var hans trofaste Hjælpere og Venner i hans Ungdom og ogsaa i hans senere Liv. Han blev ogsaa beslægtet med den, da han blev gift med en Datter af Caspar Paludan-Müller. Han blev Student fra Aarhus 1845. I hans Studenter-tid kom Treaarskrigen. Han blev indkaldt til Hæren 1849 og gennemgik Befalingsmandsskolen. I 1849 blev han Sergeant, i 1850 Løjtnant, først ved 3. Jægerkorps, senere ved 12te lette Bataillon. Han deltog i Slaget ved Isted. Efter Krigen fortsatte han sine Studier og blev teologisk Kandidat i Januar 1854. I Nykøbing underviste han mest i Tysk og Dansk. I Skoleprogrammet 1880 har han skrevet »Nogle Bemærkninger om det tyske Sprogs nuværende Stilling i de lærde Skoler«, hvori han beklager, at Fordringerne i Tysk er blevet indskrænkede, og at der viste sig saa megen Uvilje mod dette Sprog siden 1864. I de to sidste Skoleaar, hvor det var »valgfrit« Fag, valgtes det kun af faa. Han var Skolens Inspector 1859—64 og dens Regnskabsfører 1864—1904. I Skolens Programmer 1866—67—68 har han givet et »Bidrag til Nykjøbing Cathedralskoles Historie«, der væsentligst beskæftiger sig med det økonomiske. Han virkede ved Skolen som Adjunct til 1897; da tog han Afsked,

men fortsatte som Regnskabsfører til 1904. I det Aar flyttede han til Viborg, hvor han døde 1909.

I Efteraaret 1855 ansattes i Stedet for Adjunct Buch *Carl Johan Wesenberg*. Han er født 1819 i Kolding, hvor Faderen var Landinspektør. Han blev Student fra Viborg 1836, teologisk Kandidat 1842. Han var derefter i 5 Aar Huslærer og 1847—51 Lærer ved Institutet i Fredericia. Saa blev han Adjunct i Kolding, hvor han underviste i Matematik og Regning, samt Hebraisk. Ogsaa i Nykøbing underviste han i Matematik og Regning og var Skolens Inspector 1864—77. I Skolens Programmer har han offentliggjort nogle Opgavesamlinger og udtalt sig om Eksamensopgaver. I Skoleaaret 1877—78 havde han Permission paa Grund af Svagelighed; han overtog sit Embede igen, men døde kort efter i Oktober 1878. Rector Listov giver ham følgende Eftermæle:

Det laa ikke i hans Natur at fortabe sig i de bløde og lyse Stemninger; han var en Pligtens Mand, redeligt stræbende og ihærdig i det Arbejde, hvortil han havde viet sit Livs Kræfter.

Ved Adjunct Øhlenschlægers Afgang 1859 ansattes *Holger Christian Frederik Neergaard* ved Nykøbing Katedralskole. Han er født 1830 i Sjælle, hvor Faderen da var Præst. Han blev 1848 Student fra Frederiksborg og tog 1856 philologisk Embedseksamen. Derefter blev han Adjunct ved Herlufsholms Skole og forflyttedes derfra til Nykøbing. 1877 udnævntes han til Overlærer. Han underviste mest i Latin og Græsk, undertiden ogsaa i Fransk og var en dygtig og anset Lærer. Fra 1891 til 94 var han Skolens Rector.

Da de ustuderende Disciples Undervisning udvidedes 1861, maatte der ansættes en ny Lærer. Dette blev *Magnus Holst Clausen*. Han er født 1830 i Landet paa Lolland, hvor Faderen var Præst, blev Student fra Nykøbing 1849 og teologisk Kandidat 1858. Han var Adjunct i Nykøbing 1861—70 og derefter Præst (Tirsted, Skovlænge, Vester

Ulslev). Han underviste i Religion i hele Skolen og desuden i Historie. Paludan-Müller giver ham følgende Eftermæle ved hans Afgang fra Nykøbing Katedralskole:

Nykøbing Skole mistede i Hr. Clausen en udmærket Religionslærer, der ikke alene arbejdede utrættelig paa at bibringe Ungdommen Religionskundskab, men hvis Hu og Tanker var rettede paa at gjøre det Læste frugtbart for sand Christendom. Med Glæde mindes jeg vore Samtaler om, hvorledes dette bedst kunde fremmes.

I Januar 1862 ansattes i Stedet for Adjunct C. E. Lund *Jens Peter Harald Købke*. Han er født 1822 paa Bygholm, hvor Faderen var Godsforvalter, blev privat dimitteret til Universitetet 1841 og teologisk Kandidat 1848. Han havde deltaget ivrigt i 40'ernes Studenterliv og var med paa Upsalatoget. Efter Embedseksamen blev han Huslærer og underviste den senere kendte Assyriolog, Vald. Schmidt. Derefter var han Privatlærer i Horsens og tillige Timelærer ved Latinskolen, indtil han kom til Nykøbing. Han underviste i Dansk, Tysk, Engelsk, Religion og Geografi. I 1879 blev han efter Ansøgning forflyttet til Horsens lærde Skole. »Nykøbing Skole mistede i ham«, skriver Rector Listov, »en pligttro og øvet Lærer«. I 1863 døde Overlærer Blicher, og samme Aar blev Overlærer, Dr. Lund Rector i Aalborg, saa der kom to ny Lærere det Aar.

I Septbr. 1863 udnævntes Adjunct ved Aalborg Skole *Christian Marius Krarup* til Overlærer ved Nykøbing Skole. Han er født 1830 i Aalborg, hvor Faderen var Præst, blev Student fra Aalborg 1848 og cand. philol. 1855. Umiddelbart efter sin Embedseksamen ansattes han ved Aalborg Katedralskole. Han underviste i Latin og Græsk og var en interesseret og dygtig Skolemand. Derimod mente han ikke — modsat Caspar Paludan-Müller, — at egentlig videnskabeligt Studium kunde drives sammen med Skolegerningen; — i alt Fald kunde han ikke. I en haandskreven Selvbiografi fortæller han følgende herom:

Da Prof. Paludan-Müller engang i Nykjøbing spurgte mig, om jeg havde Lyst til at levere noget til Programmet, svarede jeg: »Nej, scriptores nascuntur, non fiunt«, hvad der skulde sige saa meget som: man fødes til Forfatter, man laver ikke sig selv dertil. Spøgende sagde da Pal.-Müller: »Det er en god Snak; Forfatterskabet falder som en Frugt fra Kulturens Træ«, hvortil jeg svarede: »Saa maa mit Træ ikke være stort nok«. Og det bliver det vel neppe nogensinde; men jeg har derhos virkelig den Mening, at kun de bør blive Forfattere, som i sig føle en Drift, en Uro, som nøder dem til at søge og løse Opgaver for Produktion.

Krarup var Overlærer i Nykjøbing til Decbr. 1874, da han udnævntes til Rector i Ribe.

I Oktbr. 1863 ansattes *Jon Adelstein Sveinsson* ved Nykjøbing Katedralskole. Han var cand. phil. og Sproglærer. Han underviste i Nykjøbing væsentligst i Fransk og Engelsk. I 1872 afskedigedes han efter Ansøgning paa Ventepenge. Han døde 1891.

Efter M. H. Clausen ansattes i Septbr. 1870 *Karl Andreas Gemzøe* som Adjunct. Han er født 1843 i Seest, hvor Faderen var Præst, blev Student fra Roskilde 1862 og teologisk Kandidat 1869. Det følgende Aar var han Timelærer ved forskellige Skoler i København og ansattes saa i Nykjøbing. Her underviste han mest i Religion og Historie. Han var kun 4 Aar ved Skolen, idet han i Decbr. 1874 kaldedes til Kapellan i Karleby og virkede siden som Præst forskellige Steder.

Til Caspar Paludan-Müllers Efterfølger som Rector ved Nykjøbing Katedralskole udnævntes d. 10/8 1872 Rector for Herlufsholm lærde Skole Professor *Christian Richard Steen Listov*. Han er født 1821 i København, hvor hans Fader var Overlærer ved Holmens Sogns Pigeskole; hans Farfar havde været Præst i Døllefjelde. Chr. Listov blev Student fra Metropolitanskolen 1840. Han valgte straks det filologiske Studium, og Professorerne Brøndsted, Madvig og Martensen

havde særlig Betydning for hans aandelige og faglige Udvikling. Han underviste en Del som Student, saa han først i 1848 blev cand. philol. Aaret efter fik han Rejsestipendium, og rejste i 1½ Aar med lange Ophold i Italien og Grækenland, da det altid havde været »hans brændende Ønske med egne Øjne at se Skuepladsen for de klassiske Oldtidsfolks Liv og Virken for som Skolemand at kunne føre Fortidsbillederne frem i større Anskuelighed for sine Disciple«. Efter sin Hjemkomst blev han i Septbr. 1851 ansat som Subrector ved Domskolen i Slesvig og tilbragte her »to lærerige og interessante Aar som Følge af de ejendommelige Brydninger i Sydslesvig mellem Tysk og Dansk«. I 1853 ansattes han som Rector for Herlufsholms Skole. Efter 19 Aars Virken i denne Stilling følte han, at det »at øve Opdragerens Værk paa en saa særlig og omfattende Maade« havde taget stærkt paa Kræfterne, hvorfor han søgte Forflyttelse til Nykøbing Katedralskole, hvorfra hans Fader var blevet dimitteret. Denne Skole ledede han ogsaa i 19 Aar, idet han tog Afsked 1891 og flyttede til København, hvor han døde 1894. Rector Listov var en udmærket dygtig Lærer og en overordentlig samvittighedsfuld Opdrager og Skoleleder. I sin første Translocationstale i Nykøbing udtalte han sig saaledes:

Hvad der i Almindelighed er Skolemandens Opgave, gælder i særlig Grad for den, der har at lede en Skoles aandelige Færd og daglige Liv, paatrykke den Personlighedens Præg, at det her ikke blot kommer an paa Kundskabens Meddelelse, den aandelige Opfrysning og Belæring, men at Skolemanden staar i Forhold til Sjælelivet hos de unge, det indre Menneskes Vækst, at hans Kald under den daglige Gerning er at styrke Viljen og den moralske Sans, støtte Ærbødigheden for, hvad der fortjener at højagtes, bøje det vrangt ind i det rette Spor og give Tros- og Kærlighedslivet Næring i de unge Hjerter. Som der af Skolemanden kræves Alvor og Fasthed, Klarhed og Liv, saa kræves der ogsaa det deltagende Sind, et aabent, velvilligt Øre, et opmærksomt Øje og en nænsom Haand, om den spæde Spire skal trives og udfolde sig.

Som denne Tale viser det, lagde Rector Listov mest Vægt paa den moralske Opdragelse, at skabe Orden og Klarhed, Ærbødighed for alt stort og ædelt. Det samme Indtryk giver de Prøver paa andre af hans Taler, som findes optrykt i Program for 1891. Om det rent undervisningsmæssige har han sjældnere udtalt sig; dog har han givet en orienterende Kommentar¹⁾ til Skoleloven af 1871. Han forstod at skabe Respekt og Ærbødighed om sig og Skolen baade hos Elever og Medlærere. Han underviste i de klassiske Sprog, særlig Græsk, samt i Engelsk, og har udgivet nogle latinske Lærebøger. I hele hans Rectortid dimitterede Nykøbing Katedralskole kun med den sproglig-historiske Studentereksamen. Det var ham, der indførte samlet Skoletid (8—2), nemlig fra $\frac{1}{10}$ 1872.

Rector Listov var hyppig Taler ved festlige Lejligheder i Byen og Omegnen og holdt svulmende Taler, særlig for Fædrelandet, Sønderjylland og Kongefamilien. Han var stærkt religiøst præget, saa hans Efterfølger i Rectoratet kunde sige, at han forefandt

en Skole, hvor Ærbødighed for Religion, sædelig Alvor og Flid vidner om den Aand, der udgik fra Professor Listovs dybe Guds-frygt, samvittighedsfulde, utrættelige Arbejde og opofrende, uegen-nyttige Virken for at hjælpe de unge fremad mod alt, hvad der er ædelt og rent.

I de 19 Aar, Rector Listov ledede Nykøbing Katedralskole, skete der naturligvis forskellige Forandringer i Lærerper-sonalet.

I Stedet for Adj. Gemzøe ansattes i Januar 1875 *Hans Skovgaard*. Han er født 1844 i Vonsild, hvor hans Fader var Gaardejer. Han gik først i Kolding Skole, men da Forældrene købte Gaard i Valby, kom han i Metropolitanskolen og blev Student derfra 1861. I 1866 blev han cand. theol. og var derefter Huslærer paa Juellinge i fire Aar. Han tog saa

¹⁾ Prg. for Nykbg. 1873.

til København, hvor han dels studerede, dels underviste paa forskellige Skoler, til han ansattes i Nykøbing. Her underviste han i Religion, Dansk, Fransk, Engelsk og Historie. I Skolens Program 1885 har han skrevet »Nogle Hovedpunkter af Danmarks ældre Litteraturhistorie«. Han havde paa det Tidspunkt forladt Skolen, idet han i Oktober 1884 kaldedes til Sognepræst for Ørum og Daugaard. Rector Listov kalder ham en »fortrinlig, kundskabsrig og nidkær Lærer«.

I 1875 ansattes ligeledes *Adolf Frederik Elmquist*. Han er født 1840 i København, hvor Faderen da var Kopist ved Politivæsenet. Han blev Student 1858 fra Randers, hvor hans Fader var blevet Politimester. I 1867 blev Elmquist cand. philol. Han underviste derefter en Tid paa forskellige Skoler i København, ansattes 1870 ved Viborg Katedralskole og forflyttedes derfra til Nykøbing. Her underviste han i Dansk, Oldnordisk, Historie, Latin og Græsk. I 1892 blev han udnævnt til Overlærer og tog Afsked paa Grund af Svagelighed 1898.

I 1878 ansattes *Johan Valdmær Bertelsen*. Han er født 1845 i Helsingør, hvor Faderen var Malermester. Han tog Realeksamen af højere Grad fra Helsingør Realskole 1861 og Aaret efter Adgangseksamen til polyteknisk Læreranstalt. Han blev først 1871 cand. polyt., idet han i flere Aar havde afbrudt sit Studium og været Lærer (Birkerød og Slagelse). Efter sin Eksamen var han en Tid Tekniker og Regnskabsfører ved en Fabrik for Landbrugsredskaber; han konstruerede her en Maskine, der erhvervede Sølvmedalje ved Landmandsforsamlingen i Viborg, og han fik forskellige Stipendier til Rejser i Udlandet. 1873 ansattes han ved den kgl. Mønt og foretog igen en længere Udenlandsrejse. Kort efter sin Hjemkomst ansattes han i Nykøbing. Her underviste han i Matematik, Fysik og Tegning. I 1888 maatte han paa Grund af Svagelighed søge sin Afsked.

I 1878 ansattes *Eggert Christoffer Tryde*. Han er født 1847 i Fusingø Mølle, som hans Fader havde i Forpagtning, blev 1867 Student fra Randers og tog Magisterkonferens i Naturhistorie 1875. Derefter underviste han i forskellige Skoler i København, til han ansattes i Nykøbing. I 1881 forflyttedes han til Rønne højere Realskole.

I 1879 ansattes *Adolf Vilhelm Jens Ludvig Møller*. Han er født 1846 i Roskilde, hvor Faderen var Malermester, blev 1864 Student fra sin Fødeby's Skole og cand. philol. 1872. Han var derefter et Par Aar Huslærer og ansattes i 1874 ved Realskolen i Slagelse. Her virkede han, til han kom til Nykøbing. Han underviste i Engelsk, Tysk og Dansk, til Slut mest i det første. Fra 1882 til 87 var han Inspector, fra 1887 til 1918 Bibliotekar. I 1899 udnævntes han til Overlærer. Han tog Afsked 1913.

I 1881 kom *Johan Peter Magnus Jespersen* som Adjunct til Nykøbing, idet han byttede Embede med Adjunct Tryde. Han er født 1833 paa Kannikegaard ved Nexø. Han tog Realeksamen i Rønne og blev cand. polyt. 1854. Han var derefter ansat ved Teglværker i Slesvig, 1855—56 Bestyrer ved Sorthat Kulværk, Bornholm, 1856 Ingeniørassistent i København, 1857 paa Rejse i Udlandet og Møllejejer i Jylland og 1858—81 Adjunct ved Rønne højere Realskole. Ved Nykøbing Katedralskole blev han Overlærer 1886, og han tog Afsked 1903. Han underviste i Naturhistorie og Tegning i hele Skolen og enkelte Klasser i Fysik og Matematik. Om denne ejendommelige Mand og om hans Betydning som Geolog henvises til Axel Garbos nylig udkomne Bog »Bornholmergeologen Magnus Jespersen«.

I 1884 ansattes *Mads Thomsen* ved Nykøbing Katedral-skole. Han er født 1854 i Anslet ved Haderslev, hvor Faderen var Landmand. Han blev uddannet i Snedkerhaandværket, men følte meget lidt Lyst til dette, saa han begyndte paa egen Haand at læse og blev Lærer ved forskellige Privatskoler.

I 1883 tog han Studentereksamen. Han opgav at studere videre og søgte Lærerpladser og ansattes 1884 i Nykøbing. Aaret efter tog han Filosofikum. Han underviste i mange forskellige Fag, til Slut særlig i Tysk. I 1906 udnævntes han til Overlærer og tog Afsked 1911.

I 1885 ansattes *Christian Carl Paludan Koch*. Han er født 1857 i Gjessing ved Randers, hvor Faderen, der siden kom til Horbelev, da var Præst. Han blev Student fra Aarhus 1875, cand. theol. 1882. Derefter var han Huslærer, indtil han ansattes i Nykøbing, hvor han underviste i Religion og Dansk, samt Sprog i de lavere Klasser. I 1889 kaldedes han til Sognepræst i Aardestrup og Haverslev.

I 1886 ansattes *Johan Henrik Vilhelm Boëtius*. Han er født 1862 i København, hvor Faderen da var Assistent i Finansministeriet, blev Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn 1879 og cand. mag. med Græsk, Latin og Fransk som Fag 1885. Efter at have aftjent sin Værnepligt kom han i November 1886 til Nykøbing Katedralskole, hvor han underviste baade i de gamle og i de nyere Sprog. Han var Skolens Inspector og udnævntes 1903 til Overlærer. 1909 blev han Rector i Randers, hvorfra han siden forflyttedes til Roskilde.

I April 1888 ansattes *Jens Carl Francisco Johannes Beyerholm*. Han er født 1858 paa Jonstrup Seminarium, hvor Faderen var Lærer, blev Student fra Sorø 1878 og cand. phil. Aaret efter. Han studerede nogle Aar i København forskellige Fag, blev derefter Huslærer nogle Aar og fortsatte derefter Studierne og valgte Matematik og Fysik som Fag. Af økonomiske Grunde maatte han igen tage Lærerstilling, og ansattes 1884 ved Fredericia lærde Skole, hvorfra han forflyttedes til Nykøbing. Han underviste væsentligst i Matematik og Fysik. 1908 udnævntes han til Overlærer, blev 1919 Lektor og tog Afsked 1924. Han var Skolens Regnskabsfører efter Wittrup og fortsatte som saadan efter sin Afgang fra Skolen. Han døde i Januar 1925.

I 1889 ansattes *Hans Jørgen Herman Larsen*, der er født 1864 i Skovby ved Bogense, hvor Faderen var Hjulmand. Han blev Student fra Odense 1881, cand. theol. 1888. Efter at have været Huslærer 1 Aar kom han til Nykøbing. I 1904 blev han ved Tillægsprøve cand. mag. (Latin, Dansk), 1912 Overlærer, 1919 Lektor. Han virker endnu ved Skolen.

Anm. Ved Undervisningsloven 1871 bortfaldt Religionsundervisningen i de 3 ældste Klasser. Dette følte mange som en Mangel, ikke mindst Rector Listov, der for at bøde derpaa i 1876 fik Ministeriets Tilladelse til i en ugentlig Eftermiddagstime at lade afholde religiøse Foredrag. Saadanne holdtes 1876—77 af Pastor *L. Koch*, 1877—78 af Pastor *Haar*. I 1878 indførtes der ved en ministeriel Anordning atter Religionsundervisning i de ældste Klasser, og denne blev i den følgende Tid væsentligst besørget af Byens Præster som Time-lærere, nemlig Pastor *Ulmer* 1878—80, Pastor *Petersen* 1880—84, Pastor *Holm* 1884—86, Pastor *Helms* 1886—95 og derefter Pastor *Kemp*, der endnu virkede flere Aar efter Almenskolen's Ikrafttræden.

En anden Følge af Loven af 1871 var, at der af den tidligere Skoleordnings 8 Klasser bortskares de to yngste. Nykøbing Katedralskoles Lærere ansaa dette for uheldigt og oprettede derfor i Skoleaaret 1875—76 en *Forberedelsesskole*, der vedvarede til Almenskolen's Indførelse.

I 1891 udnævntes Overlærer *H. C. F. Neergaard* ved Nykøbing Katedralskole til *Rector* ved samme Skole. Denne dygtige Skolemand og fine Personlighed maatte imidlertid allerede 1894 tage Afsked paa Grund af Svagelighed. Han døde 1901.

I Neergaards Rectortid, nemlig i 1891, udnævntes Adjunkt i Rønne *Gustav Ludvig Selchau* til Overlærer ved Nykøbing Katedralskole. Han er født 1845 i Rubjerg, hvor Faderen var Præst, blev Student fra Randers 1862 og cand. philol. 1869. I 1875 ansattes han i Rønne. Han underviste i gamle Sprog og Fransk og var en dygtig og kundskabsrig Filolog. Han har i Programmerne offentliggjort forskellige Oversættelser af græsk Litteratur, ligesom han ogsaa er For-

fatter til forskellige Afhandlinger særlig af filosofisk Indhold (Platon, Etik). Han tog Afsked 1916.

Neergaards Efterfølger blev Overlærer ved Ribe Katedral-skole *Johan Philip Christopher Fraas*. Han er født 1842 paa Philipsdal, som hans Fader ejede, blev 1860 Student fra Roskilde og cand. philol. 1867 og ansattes 1869 ved Ribe Katedralskole. Han var *Rector* i Nykøbing til sin Død 1902. Han underviste i Græsk og Latin. Om sit pædagogiske Synspunkt har han ikke udtalt sig i Programmerne. I hans Rector-tid indførtes Undervisning til Studentereksamen af matematisk-naturvidenskabelig Retning ved Nykøbing Katedralskole, nemlig 1897.

Af nye Lærere i Rector Fraas' Tid ansattes 1897 *Oluf Christian Kragh* og i 1898 *Peter Svane Garde*.

O. C. Kragh er født 1870 i Hals, hvor hans Fader var Malmester, blev 1888 Student fra Døckers Kursus og tog 1893 Magisterkonferens med Matematik som Hovedfag. Han underviste derefter ved københavnske Skoler, til han kom til Nykøbing, hvor han underviste i Matematik og Fysik. I 1902 blev han Dr. phil. paa Afhandlingen: »Studier over Pendulbevægelsen«. Han er iøvrigt Forfatter til forskellige Artikler i »Matematisk Tidsskrift« og har ogsaa leveret matematiske Bidrag til Skoleprogrammerne, ligesom han har udgivet matematiske Lærebøger. Han forlod Nykøbing Katedralskole 1918 for at overtage Rectoratet ved Metropolitanskolen.

Peter Svane Garde er født 1866 i København. Hans Fader var Søofficer og døde som Kontreadmiral. P. S. Garde blev Student 1884, cand. theol. 1890 og cand. mag. (Latin, Fransk) ved Tillægsprøve 1894. Efter 4 Aars Lærervirksomhed i København ansattes han i 1898 i Nykøbing. Her underviste han i Begyndelsen i Dansk og Historie, senere i Fransk og Tysk og var navnlig i de to sidste Fag en meget

dygtig Lærer. Han døde under et Besøg i København i Januar 1919.

Rector Fraas' Efterfølger som Rector i Nykøbing blev *Hans Palle Hoff-Hansen*, der er født 1855 paa Petersholm ved Vejle, som hans Fader ejede, blev Student fra Horsens 1873 og cand. philol. 1880. Efter nogle Aars Lærervirksomhed i København ansattes han 1884 ved Sorø Akademis lærde Skole og kom derfra som Rector til Nykøbing 1902. I 1909 maatte han af Helbredshensyn tage Afsked.

Aaret efter Rector Hoff-Hansens Ansættelse i Nykøbing udstedtes *Loven af 23. April 1903 om højere Almenskoler*, og hermed er vi naaet til vore Dages Nykøbing Katedralskole, en Fællesskole for Piger og Drengene med Mellemskole, Realklasse og Gymnasium, det sidste med to Afdelinger: en nysproglig og en matematisk-naturvidenskabelig. Gymnasiet fører vel Eleverne til Studentereksamen, men er ingenlunde i særlig Grad en Forskole til Universitetet. Dets første Formaal er at bibringe Eleverne en paa Kundskaber bygget almindelig Dannelse og aandelig Modenhed. Som en Følge heraf og af det brede, demokratiske Grundlag, den højere Almenskole bygger paa, maatte Elevantallet nødvendigvis vokse. Under den sidst afgaaede Rector, *Dr. S. A. Christensen* (1909—30), der fuldt ud billigede Almenskolelovens Idé, voksede Elevantallet i Nykøbing Katedralskole da ogsaa fra 140 til ca. 350. Den nye Skolebygning, der indviedes i Januar 1907, trænger derfor allerede stærkt til Udvidelse.

Efterskrift.

Nærværende Skrift er fremkommet efter Opfordring, særlig af Rector, Dr. S. A. Christensen. Selv følte jeg egentlig ikke Kald til at tage fat derpaa, dels fordi jeg ikke er Historiker, dels fordi jeg ikke er Nykøbinger og derfor mangler den rette Tilknytning til Nykøbing Bys og Latinskoles Traditioner. Da jeg imidlertid kunde skrive Bogen paa min egen Facon og har en vis Lyst til litterær Syssel, paatog jeg mig alligevel Arbejdet.

Bogen var oprindelig anlagt som et Jubilæumsskrift til det 400-Aars Jubilæum, som Skolen ifølge Traditionen formentes at kunne holde i Aar. Skønt det opgaves at fejre Jubilæum, da der intet sikkert Grundlag for det fandtes, mente Skolens nuværende Leder, Rector Willesen, og Skolenævnet, at Bogen alligevel burde udkomme, hvad naturligvis ogsaa var mit Ønske, da Stoffet nu engang var samlet og Arbejdet gjort, idet vi haabede, at den vilde have nogen Interesse for og blive venlig modtaget af Skolens Forældrereds, Elever og tidligere Elever og andre af dens Venner og Velydere. Nogen almindelig, endsige videnskabelig, historisk Betydning kan et Arbejde som dette vanskelig faa, men altsaa forhaabentlig nogen lokalhistorisk. .

Stoffet er blevet samlet gennem flere Aar, stykkevis, i en ikke alt for rigelig tilmaalt Fritid, hvad Skriftet formodentlig bærer Mærker af. Dets Hovedkilde er Nykøbing Latinskoles to gamle *Skoleprotokoller fra 17de Aarh.* og andre af Skolens *Arkivalier*. Den megen Latin, der findes i de ældre Arkivalier, har jeg oversat til Dansk. De danske Dokumenter, som jeg selv har afskrevet i Arkiverne, er gengivet med den originale Retskrivning; hvad jeg har

gengivet af tidligere trykte Konge- og Bispekrivelser, Skoleforordninger o. lign., har jeg gengivet i den Form, hvori de findes trykt.

De vigtigste trykte Værker, der er blevet benyttet, har været: *Jens Worm*: Forsøg til en Skolehistorie (1777), *Rasmus Nyerup*: Udkast til en Historie om de latinske Skoler i Danmark og Norge (1804), *J. Paludan*: Det højere Skolevæsen i Danmark, Norge og Sverrig (1885), *J. E. Ritz*: Skånska Skolväsendets Historia (1848), *M. Wittrup*: Bidrag til Nykjøbing Cathedralsskoles Historie (Prg. fra Nkbg. 1866—67—68), *Skoleprogrammer fra Nykjøbing og andre lærde Skoler*, *Chr. Bruun*: Falsteriana, *A. C. L. Heiberg*: Thomas Kingo, *Barfod*: Den falsterske Gejstlighed, *J. C. Bloch*: Fyens Gejstligheds Historie, *Wiberg*: Dansk Præstehistorie, *Loll.-Falsters hist. Samfunds Aarbøger*, *Historisk Tidsskrift*, *Personalhistorisk Tidsskrift*, *Kirkehistoriske Samlinger* og adskillige andre, som vil være nævnt i Tekst eller Noter.

Undervisningsministeriet har bevilget Nykjøbing Katerdalskole 500 Kr. til Bogens Udgivelse, for hvilke herved bringes en ærbødig Tak. Af dette Beløb har jeg modtaget ca. Halvparten til Bestridelse af mine Udgifter ved Rejser til Arkiverne i København og Odense; Resten er indgaaet i Trykningsomkostningerne.

Nykjøbing F., i Juni 1932.

JOHS. LOLLESGAARD.